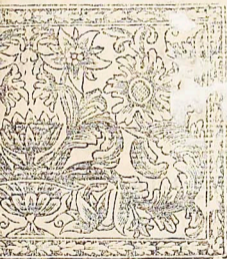

2

194

1
The history of the
17th century

1807/10

A 1188

Գ Ի Ր Ի Ք

Մեծագին և պատուհն ականց և սյրոց պէսպի հանքական և կենդանին քարանց նաև եօթանց հրահալելից և զանազան աղնուճագոյն իրաց :

Շարադրեալ ՚ի պարսից լեզուն , և թարգմանեալ ՚ի հայ բարբառ , սշխատուի Վերդայ ուրումն մշակ անուն դպրի , ՚ի փառս ան և ՚ի զուճար ճուր ընթերցասիրաց :

Ի Սայրուսազարն Կոստանդնուպօլիս : Ընկ իրկափործ անօրէնուի Իարտուիք Իրէնի Բերոյ , 1779 . Ի Վեհ :

Իսկ այժմ ապեալ ՚ի Հայրապետուի Սէյ Լ. Ջմիածնի Տէն Գանիէլե Սրբազնակատար Կաթուղիկոսի ան Հայոց :

Եւ ՚ի Պատրիարգուի սբ Եէմի Տէն Թեոդորոսի գերզգօն Ս ըդպիսի :

Նրամանաւ սրբազան Պատրիարգի մեծի քաղաքիս Տէն Զոհաննու ան իմաստ Ս արդապետի :

Ի Տպարանի Զոհաննիտան Պօզոտի :

1779

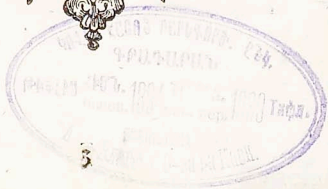
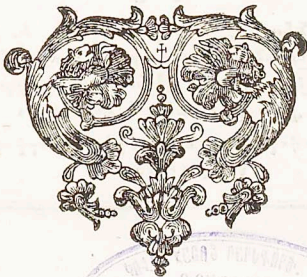
Կ. Պոլս 1807

Յոթերորդական Գրքի Գլուխ Երեսներ

Երեսներս ասէ Տեղինակն մատենիս՝
 Արդին Տիւսէյնի Ղուսեան ,
 Թէ մեծագոր Թագաւորն ժամանակիս
 Իմոյ , առ յինչն 'ի տկարէս ինդիր ա
 ըրար՝ շարագրել զՎերս իմն պատկա
 նեալ 'ի գիտութի տեսակաց ճէվահիրի ,
 և այլոց ազնիւ և փափուկ իրաց . զորս
 'ի ներկայութի Թագաւորուէ նր օժէ
 ին . և հարկագրեաց գրել զորպիսու
 Թէց և զտեսակաց նց , զլաւագունիցն
 և զվատթարագունից , և զնմանակացն
 Իւրաքանչիւրոց . և զյատկութէց . և
 զարժողութէց , և զպահպանութէ նոցինս
 Առ հրամայեաց կատարել և առ ինքն
 մատուցանել : Արդ և ես իբրև տեսի
 զփափագ յօժարուէ սրտի Արքային ,
 հակառակ յայսպիսի բարիոք գործառ
 նութի . ժողովեալ հաւաքեցի զգիրքս
 զայս 'ի բանից նախնի իմաստասիրաց .
 և զորինչ միանգամ ես իսկ փորձիւ ըս
 տուգեալ էի՝ 'ի նոյնս յաւելի . և առ
 Արժութի նորին օժեալ մատուցի :

Եւ յուսամ յԱմենաբարին Ը՛ծ , զի
 առաջի մեծապատիւ տէրուե՛ն նր՝ հա
 ճոյսեան եղևցի , և՛ի լուր ականջաց
 նորին՝ ընդունական : Եւ ինձ ակնկա
 լուի վարձուց յԱ՛յ , աղօթիւք ընթեր
 ցողաց՝ և խնդրունածովք լսողաց օ :

Ը՛հն :

Պատասխան տն Իշմարիտ է. և արդար
է ՚ի նոյնս

Յանկալի է նա քան զոսկի և քան
զականս պատճականս բազումս :

Սաղմոս , 18 . 11 : Այսորիկ սիրեցի
քան զամ ոսկի և զպաղինս :

Այն հոգեհոգ սաղմոսերէս Սարգսրէնս
Սաղմոս . 118 . 127 :

Յաղագիս որդիսսԷ Հանգաց ականց, և յապիտ
 թԷ և օգտուԷ և վնասու և արժողուԷ և
 ճիշայի: և որինչ աս անս վերաբերին օ

Խօսք վն Սարգսրաբին օ

Յիշումն Հանգաց և արատըրուԷ և արժողս
 թԷ նորին օ

Գլուխ ԼՀասջին օ

Լ գիտելի է, զի տեղի սահմա
 նի արտադրուԷ մարդարտին
 կոչի Վիշ և Պահրէյն և Խրա
 րէք և Սապէր, և տեղին այն ՚ի մէջ
 ծովու յորում լինի հանքն ՍատէՔի մար
 դարտինն Բզաս ասի, և ՚ի նմին Սէղասի
 հանայղ սատէՔ ոչ լինի, այլ ՚ի յատկուցել
 ժամանակի, և ՚ի Սէղասաթօ բազում
 սպառճառք արգելիչ լինին այնմ: և ՚ի
 տարին երկու ամիս՝ յայնմ եղանակի
 մինչ արեգակն ՚ի խեցգետին և յառիւ
 ճըն մտանէ, յայնժամ խորէջն՝ մուտ
 աս

առնել կարէ . և պատճառ արինն այն է ,
 զի 'ի սոյն ժամանակի 'ի ծովու տեղին
 այն՝ որոյ ջուրն ծանծաղ է , ջերմ լինի ,
 և կոկորդիլոսն 'ի յատակս մեծ ծովուն
 սխալել . մայ մուտն խորէջ լողորդին
 կարելի լինի . և մինչ օդն քաղցրանայ ,
 կրկին կոկորդիլոսն 'ի տեղին յայն 'ի
 յայտ դայ . և լաւագոյն մարդարիտն 'ի
 ծովէն Քիչի և Պահրէյնի ելանէ . և
 յետ այսոցիկ 'ի Սէզասէ Սուրինս .
 Լաւ սատէֆն է կենդանի իմն , որ ար-
 տաքուստ ունի երկու Տէֆէ մի ընդ
 մի յարակցեալ . որ է նմա իբր կոյարան ,
 զոր երբեմն բանայ և երբեմն փակէ ը
 հաճոյից իւրոց . և 'ի մէջ այն երկուց
 տէֆէիցն միս իմն դոյ , և ընթացք նր
 աստ և անդ կողմանէ 'ի կողմն շարժու-
 թիւ երկուց տէֆէիցն լինի . մինչ զի
 սխալի և բանի . և շուրջանակն այն եր-
 կուց տէֆէից՝ բարակ է . և սատէֆին
 այն երկու տէֆէքն՝ ունի ոտք եւն առ 'ի
 յընթացումն , և մարդարիտն 'ի մէջ
 այն մսոյն լինի , և յամ տեղիս՝ ուր խո-
 ջուրն ջրոյ առաւելագոյն իցէ . և ջերմ

մութ արևու ՚ի նա սակաւագոյն հասա
նէ , մութրիտն այնք սատէ Քի դեղեցկա
գոյն և լուսաւորագոյն և պոյծ Ծ շուր
լինի . և Սատէ Քն ՚ի չափ ափոյ ձեռաց
լինի՝ բարեչափ . և ՚ի բերանս հասարկց
հոչակել է թէ յոյնմ ժամանակի մինչ
անձրեն ապրիլի տեղայ , սատէ Քն՝ յե
րես ջրոյն ելանէ բերանաբաց եղել , և
զկաթիլս անձրեոյն առ ընդունի . և
մինչ այս կաթիլք յորովայն Սատէ Քին
հասանեն , այնմ զօրուէ որ է ՚ի փորն
Սատէ Քին , կարողուին Մոյնն գոր
ծակից եղեալ , մարդարիտ գոյանայ , և
՚ի փորն Սատէ Քին սնունդ և աճումն
գտանէ մինչև ՚ի սահմանաւոր չափ . և
սմանք ասեն թէ մարդարիտն՝ Սատէ
Քին , է ուն ՚ի տեղի ջրոյ բերանոյ , զոր
հանապազ ունի ՚ի բերանի . և ապացոյց
առ ՚ի սոյն այն է , զի յամ ամիմինչ անձ
րեն ապրիլի առաւելագոյն տեղայ ,
յետ այնորիկ ոյն ևս առաւելուի ըն
դունի . և յիւրաքանչիւր ամի տակ մի
յաւելեալ լինի . և որինչ ՚ի միջակի բե
րանոյ սատէ Քին իցէ և ուղղակի ՚ի

բերանոյ սասեփին ՚ի վայր քնացեալ զ
ոյն Բ-ԳԷԳԷՏ լինի, ՚ի կլորակ . և մինչ
՚ի միում անկեան բերանոյն իցէ՝ ծուռ
լինի . և յառաջնմէ յոյժ մանր լինի .
և վն այնորիկ խաւ ՚ի խաւ նստի և կա
պի և թանձրացեալ պնդանայ, մինչև
՚ի ժամանակն յորում մարդարիտ լինի .
Ալ ոյս խօսք ոչ է հետի ՚ի կարծեաց
թէ անգամ առ անգամ կապի, և իբր
սոխ՝ տակ առ տակ յաւելանայ մինչև ՚ի
կատարունութի հասանէ . և ոյս բան
գրալի եղեալ է, զի շատ լինի՝ որ արտա
քին տակն մարդարտին՝ սեաւ լինի,
կամ այլնչ գոյն արտատաւոր, և կամ
անջուր լինի, զկեղև նորին կեղևէն և
բանան . և մինչ մի տակն վերառեալ
լինի, ստորին տակն պայծառաջուր և
գեղեցիկ եղանի . Ալ ամ մարդարիտ
որ իցէ ՚ի ոյն միսն որ մերձ է երկուց
տէփէ իցն, ըստ մեծի մասին յարատոյ
ազատ ոչ լինի . և ամ Սասեփ որ ՚ի ծու
վրն մեռանի և ալիքն զայն ՚ի ծովափն
արկանէ, այլայլեալ և ապականել լինի,
և մարդարիտ նորին սնտաի լինի, և գոյն

նորին այլայեալ . և պայծառութիւն շըր
ջեալ և տգեղացեալ .

Պ գեանոց Սէղասաթից ոմանք քար
են, և ոմանք տիղմ . և նամ սատէֆ որ
դրացի է տղմուտ գեանոյ , մարգարիտ
նորին Սեռհադ լինի . ց սևաջուր .
Լա Սէղասաթքն Պահրէյնի և Խա
րէքի աւազ են սպիտակ . և ՚ի սոյն պատ
ճառ մարգարիտն յայնմ տեղուջ քաղ
միցս սպիտակ և պայծառաջուր լինի .
և ՚ի տեղիս հեռագոյն Սէղասաթից
անհամար կէտք գոն . և մուտ ՚ի ծով
՚ի տարին երկու ամիս լինի , և աւելի
ոչ գոյ . ՚ի յոյժ ջերմութե իղանակի ամա
ռան , յորում ջուրն ջերմանոյ . և յայլ
եղանակս տարւոյն ցուրտ լինի , և իտ
րէջք ՚ի ժամանակի մտանելոյ ՚ի ծով
մինչ արեգակն ծագէ , և յատակն ծո
վու կարէ տեսանիլ ՚ի մանր նաւս նրա
տին , և ՚ի Սէղասն գնան , և ՚ի ջուրն
՚ի վայր հոյին , մինչև աչք իւրեանց ՚ի
վճ Սատէֆին անկանի . և սատէֆն ՚ի
ներքոյ ջրոյն՝ այնպէ երևի ոպ թէ քար
սպիտակ , և որինչ ՚ի ջուրն տեսանեն .

Քանակութի նր մեծագոյն երևի . և
կալնուն չուն մի որչափ որ բարձրու
թի յատակի Սէղասին իցէ . և կոտոր
մի խիստ փայտ կարծրագոյն . և զծայր
չունին երկու ճիւղ առնեն , և յեր
կուս կողմունս ծայրից այն կոտորոյ
փայտին կապեն , և քար մի սեռս 'ի չափ
երեսուն լտերաց 'ի միջակի այն կոտո
րոյ փայտին կապեն . և խորէջն զքիթ
իւր կապէ , և պոյուսակ մի 'ի լիՔէ
գործեալ՝ ուռկանակերպ , 'ի վիզն ար
կանէ . և զծայր չունոյն 'ի նաւն պըն
տացուցանէ , և զոտս իւր 'ի վճ այն
փայտին դնէ , զորմէ և քարն իսկ կա
խեալ կոյ . զձեռն 'ի չունն հարկանէ ,
և 'ի ծովն ստոր իջանէ . և այն քար՝ վն
այնորիկ է , զի ծովային կենդանիքն 'ի
նմանէ փախիցեն . և յորժամ կէտն կամ
կոկորդիլոսն կամիցի վնասել խորէջ
լողորդին , եթէ նար իցէ 'ի փախուստ
դառնալ , զոտս իւր յայնմ փայտէ հան
ցէ . և այնու չունաւ իսկոյն յերեւ
ջրոյն եկեսցէ . և մինչ խորէջն 'ի ներ
քոյ ջրոյն դնայ , զաչս իւր բանայ , և

'ի յատակ ջրոյն որչափ հնար իցէ շունչ
 պահել շրջագոյն, և սատե՞ք որոնէ . և
 գտեալ 'ի պոյրուսակն արկանէ . և մինչ
 այլ ևս շունչ պահել ո՛չ կարէ, զոտս իւր
 'ի փայտէն հանէ և զձեռս 'ի ջուան
 անդր հարկանէ, և յերես ջրոյն 'ի վեր
 ելանէ, և զինքն 'ի նաւ արկանէ . և
 և քանի մի առ և տուր շնչոյ արարել
 կրկին անգամ ստոր իջանէ, մինչև ե
 րեք անգամ կամ չորս . յետ այնր 'ի
 ծովեզրն գոյ և զսատե՞քսն դանակաւ
 ճեղքէ և բանոյ . և զմարդարիտս մանր
 և խոշոր՝ ըստ յաջողելոյ բաղդին 'ի մի
 ջոյ մնոյն արտաքս հանէ . և կարելի է
 թէ բազում Սատե՞քս բանոյցեն և ըզ
 մի հատ մարդարիտ ո՛չ գտանիցեն . Եւ
 որինչ մի տանկ իցէ կամ աւելի, իշխա
 նի գաւառին լինի, և վայրագոյնն քան
 զսոյն 'ի կշռի՝ խորեջ լողորդին :

Սարգարիտն ըստ ձեռոյ կեղևոյ սոխոյ՝
 կեղևս ունի . և լաւութի և վատութի
 մարգարտին յերից իրաց կարելի է գի
 տել . 'Սախս ոյն՝ որ ըստ գունոյն լինի .
 Երկրորդ ոյն՝ որ ըստ ձեռոյն . և Երրորդ

այն՝ որ ըստ մանրուէ և խոշորուէ. զորոց զմեկնուի երիցն և ս մի առ մի ասելոց եմք: Ապց այն ինչ՝ որ ըստ գունոյն է, երկու իր է. մի գոյն և միւսն պայծառուի, զոր ՚ի պարսիկ լեզու ապ կոչեն, որ է ջուր. և բուն գոյացուի մարգարտին ջուր է. և վս այնորիկ լաւագոյնն գունոց մարգարտին՝ սպիտակն է, և սպիտակն որ պայծառաջուր լինի լաւագոյն է քան զամ տեսակս մարգարտի. և սպիտակն անջուր. զոր հետ կոչեն, վատթարագոյն է քան զամ տեսակս մարգարտի. և գոյն մարգարտին մինչ սակաւ ինչ ՚ի դեղնուի հարկանէ, լաւագոյն համարին. վս այնորիկ զի այնու գունով՝ առաւել պայծառաջուր լինի. և ՚ի գոյն սպիտակ՝ պայծառուին նո՛ւազ լինի. և բուն պատճառ պայծառաջուր մարգարտին այն է, զի արաքին մորթնորին թանձր իցէ, և թանձրուէ մորթոյն՝ երկու օգուտ գոյ. մին այն՝ որ պայծառագոյն լինի, և երկրորդ այն՝ որ պայծառուի նորին հաստատուն լինի և Սարգարիտ որոյ մորթն անօր

իցէ, Թէսլտ և պոյծառ իցէ, զՋուրն փոռ
Թով'ի բաց Թողու. և սպիտակն լս մեծի
մասին անօրամորթ լինի. ապա ուրեմն
վս այն պատճառի դեղնագոյն երան
գոյն յարգումն առաւել առնեն. և մինչ
գիտացել եղև Թէ որպիսութի գունոյն
այլ է, և որպիսութի ջրոյն այլ. վս երկա
քանջիւրոցն և սասացի:

Մենայն Սարգարիս որ սպիտակ և
պոյծառաջուր և վճիտ իցէ և յոյժ
կլորակ' այնմ շահար. և նէճ, և ոչոն, և
իօշապ, և Բարեհրէճ ասեն, և այն սպի
տակ լինի յերանդ կաթնագոյն. և այս
անուանք իւրաքանջիւր ըստ նմանութ
իմն ասացեալ են. ըստ որում Շահար
վս այն ասեն զի որակութի կատարելու
Թե'ի նմա բովանդակել են. և Վէճմ,
ասող է. և Սլոուն, յարմարութի առ
ակն արևու ըստ չափազանց նմանութ.
և ԻՅօշապ' ՚ի պատճառս պոյծառաջուր
գոլոյն. և Սիւտէհրէճ, վս այնորիկ'
զի որչափ ՚ի վճ ափոյ ձեռաց դիցեն'
դադար ոչ առնու, յաղագս կարի բռ
լորչի գոլոյն, զոր ՚ի պարսիկ լեզու շու
րան կոչեն:

Արկրորդն կոչի Ռեպնի, և սորա սակաւ
դեղնուի լինի, և սմա մարդարտագոյն
օլն այն սսեն:

Արրորդն ձեբի է, և սորա դեղնուին
սակաւ է որ ՚ի կարմրուի հարկանէ, և
լաւն մարդարտին ձեբին է կամ Ռեպնին
և տեսակ մի ՚ի դեղնոյն գոյ, զոր ահաս
սի կոչեն սյսիւքն Սեաւ կապար, և
այն ոչ է լաւ:

Չորրորդն գոյն մի է զոր դաժասի կոչ
են, և այն է սպիտակ որ ՚ի կանաչուի
հարկանէ. և մինչ ՚ի լոյսն կալնուն՝ նը
ման ծիածանի երևի. և զայն հաւա
տարիմ համարին, վն զի զԶուր իւր փու
թով ոչ թողու. և ոմանք ևս են՝ որք
պոյծառաջուր և լաւ են:

Չինգերորդն կոչեն Քի-գգաի, որ է
կարմրուի իւրոյ սակաւ ինչ պղտորուի
ունի, ՚ի գոյն Քի-գգաի:

ՉԱ եցերորդն կոչեն շեփ, որ է ընդ
մէջ դեղնուի և կանաչուի:

ՉԲ թներորդն կոչեն ահիսաի, որ սա
կաւ ինչ ՚ի սևուի հարկանէ:

ՉԳ Թերորդն շեփուսի կոչեն, որ պղղ

տոր է 'ի գոյն ձիթապտղոյ . և ոմանք
զայն նիւհատ կոչեն : և զ() Էյնուներն և
զԼ' քէսին 'ի վճ քիւլահեց 'ի գործ
ածեն :

զԼններորդն հիւսի կոչեն . և նիւհատին
և հիւսին անջուր լինին . և վատթարա
գոյն քան զամ տեսակս . իսկ Քիւզգա
ին և Ը Էմին և Ուհմատին և Լ' տէ
սին , միջական են . և ոմանք զՔիւզգա
ին 'ի կարգի ուհմատի տեսակին համա
րին : Իսկ խառներանգն անընդունելի
է . և այս՝ այնպս է որ 'ի սպիտակ մար
գարիտն նշան մի իցէ գեղին կամ 'ի
գեղինն՝ նշան սպիտակ . սոյնպէս և 'ի
յայլ գոյնս . և մինչ որպիսուի գունոցն
ասացաւ , յետ այսորիկ ասացուք և
զորպիսուի ջրոյն :

Լա գիտելի է , զի այն ևս քանի մի
կերպ լինի : Եթայ այն՝ որ քան զաման
լաւագոյն իցէ . այն է որ փայլուն և
վճիտ է , գոյն զարմանալի նման կաթիլ
մի ջրոյ , և այն հազունագիւտ է , որում
Խոշապ ասեն , և մարգարիտ սպիտակ
և լաւագոյն 'ի մէջ տեսակաց՝ այս է :

և յետ այսորիկ Ռէնիւտապն այսինքն աշ
 նօսրաջուրն է, որ սակաւ ինչ ՚ի դեղ
 նութի հարկանէ, և այն ըստ մեծի մա
 սին Ռէպնէն է: Լըրրդն Սիւրիւտապն է, որ
 սակաւ ինչ կարծրութի խառնեալ է, ուն
 այն որ իցէ ՚ի Կապուսին: Զորրդն
 Է Էմին է: Հինգերրդն Սիւսհն է, որ
 է սեաւ. և այն՝ մթազոյն լինի. և այս
 ըստ մեծի մասին ՚ի տեսականն ունմասի
 և Լտէսի լինի: Ա Եցերրդն այն է որոյ
 ջուրն սակաւ է և չորութի և անջրու
 թին աւելի է յինքեան: զոր խիւտապ
 կոչեն: Լքօթներրդն այն է որ ամենե
 ին ջուր ոչ ունի, որում Բիւրձարիտ
 պիտապ առեն, այսինքն մարգարիտ անջուր
 ուն այն՝ որ ՚ի հիւսին լինի: Լք խառ
 նաջուրն ևս անընդունելի է. ուն այն
 որ ՚ի պայծառաջուր մարգարիտն, նը
 շան իմն լինի պիտապ, այսինքն անջուր
 և զնոյն նշան խապ կոչեն որ է հող
 Բայց այն ինչ որ է ըստ ձեոյ մարգար
 տին, այն ևս երկու տեսակ է, մին այն
 որ ըստ գոյացուե մարգարտին և երկ
 րորդն որ ըստ ծակին. սակայն առաջին

տեսակն քանի մի կերպ լինի , և քան
 զամենեսեան լաւագոյն այն է՝ որ ամէ
 նեւին բողորը իցէ, զոր 'ի լեզու Մ. րա
 պի Ս' լուսէ հրէճ ասեն և 'ի լեզու պար
 սից զաւրան : Երկրորդն այն է որ սակա
 ւիկ հակումն ունի 'ի յերկայնութի , և
 զնոյն զեւտի՝ և հելեւէճի՝ կոչեն : և
 եթէ երկու կողմունքն իւր հաւասար
 իցեն՝ զայն պէտքի՝ կոչեն : Երրորդն այն է
 որ հակումն 'ի տափարակութի ունի , և
 զայն շէշէի՝ կոչեն : Երրորդն այն է
 որոյ երկու կողմունքն բարակագոյն
 են . և մէջքն իւր Թանձր . եթէ երկու
 կողմունքն հաւասար իցեն՝ Օ էյթու
 նի ասեն . ապա թէ ոչ՝ Թախրիւնճի :
 Տինգ երրորդն այն է՝ որոյ մի կողմն բա
 րակ լինի և միւս կողմն տափարակ, զոր
 'ի լեզու Մ. րապի Ս' Քէրտէհ կոչեն :
 Ս եցերըն այն է , որ 'ի միջակի իւ
 րում գօտի ունի և այնպէս երեւի թէ
 երկու մարդարիս եղեալ իցէ , և զնոյն
 հիւրոս կոչեն : Եթէ յայտ լիցի թէ
 երկու մարդարիս եղեալ է , և 'ի միա
 օին կցեալ՝ այնմ Բ-բէ+հո ասեն : և 'ի

Բ

այն

A
188

ԵՍՏՆԱԿԱՆ ԳՐԱԳՐԱՐԱՆ
 ԵՐԵՎԱՆԻ ԳՐԱԳՐԱՐԱՆ

լինէր , կիսադին և աւելի ոչ գնէին :
 Բայց այժմ ժողովուրդք թախըաց
 այնքան ընտրուի ոչ առնեն վն այնո
 ըիկ՝ զի մարգարտն , որոյ ծակն ըն
 դարձակ է ՚ի թել շարելն և ՚ի հանդեր
 ճըս կարելն ՚ի լարի ասղանոյն հաստա
 տագոյն է . բայց պարտ է զի յոյժ ըն
 դարձակ ոչ լինիցի . և ևս զծուռի և
 զուղղուի ծակին զըննեն . զի թէ ծա
 կըն ՚ի միջակի մարգարտին իցէ՝ ընդու
 նելի է . և եթէ ՚ի մի կողմն իցէ և ծա
 կըն չիցէ ուղիղ , անընդունելի է . և ըզ
 քինն պակաս առնէ . և արդ մինչ զձեով
 մարգարտին զանց առնել կամիմք՝ բանա
 ինչ վն խոշորուե և մանրուե մարգար
 տին ասասցուք :

Եւ գիտելի է զի մինչ բազում մարգա
 րիտ ՚ի Սատէֆէ յառաջ գոյ և հաւա
 քի , կանոն սովորական այնպէս է զթ
 զայնոսիկ ՚ի մաղս թափեն , որք վն այսո
 ըիկ իսկ կազմեալ են . և այն մաղքն զա
 նազան ծակս ունին արձակ և նեղ . և
 ՚ի հնումն երեք մաղ և ոչ աւելի կանո
 նեալ էր , բայց այժմ մինչև հինգ արա
 րեալ

րեալ են: Սակայն առաջին մաղն՝ որոյ
 ծակն քան զամսեան նեղագոյն լինի ,
 այն է՝ որ զմարգարիտն յայն թափեն .
 և որքան ինչ ը այն ստոր իջանէ, զայնս
 Բ-բարե՛տի բնոյն կոչեն . այսինքն մար-
 գարիտ մանր . և զայնոսիկ ո՛չ ծակեն ,
 այլ պահեն վն դեղորէից և ուրախա-
 րար միւժէռութիւն: Արկրորդ մաղն
 այն է , զի որինչ ՚ի վն առաջին մաղն
 մնացեալ իցէ , յետ այնր մինչ ըիյզէ
 մարգարիտն զատել լինի՝ ՚ի նա թափեն
 և որինչ ընդ այն ստոր իջանէ , զայնս՝
 Բ-բարե՛տի ստի կոչեն , ք Տարիւրա-
 ւոր . քանզի հարիւր հատն ՚ի սոցանէ
 մի մագալ է , և ծակեն զայնս . և որինչ
 աստի ՚ի սոցո՛ւնց բոլորագոյն և պայծա-
 ռագոյն իցէ . կրկին ևս ընտրեն . և շա-
 րան առնեն և զմնացեալն ՚ի թել քար
 շեն և հար առնեն . և այնմ հարի ստի՛
 ասեն: Ասկ երրորդ մաղն այն է զի ամ
 ինչ որ ՚ի յերկրորդ մաղնն ՚ի վեր մնա-
 ցեալ իցէ ՚ի նա թափեն , և որինչ ստոր
 իջանէ Բ-բարե՛տի շտի կոչեն , այսինքն
 վաթսուսուոր . քանզի վաթսուս հատն
 ՚ի

'ի սոցանէ մի մագալ է, և զսոսա ծակեն
 և որինչ լաւագոյն իցէ 'ի սոցանէ ընտ
 բեն 'ի շարան. և զմնացեալսն Հար առ
 նեն: Եւ այց չորրորդ մաղն՝ զոր յայնս
 յաւելել են, այն է՝ զի որինչ 'ի յերրորդ
 մաղէն 'ի վեր մնացեալ իցէ՝ 'ի չորրորդն
 Թափեն, և որինչ 'ի վայր իջանէ փէնճա
 հի լինի. այսինքն յիսնաւոր. և որքան
 ինչ 'ի չորրորդէն 'ի վեր մնայցեն հատք
 են. զորս միւսանգամ 'ի վր մաղի Թափ
 փեն, և կրկին ընտրեն. և որինչ արժա
 նի շարանի իցէ, շարան առնեն. և որ
 ինչ մեծագոյն իցէ. զոր զոյգ առնել
 կարելի իցէ՝ զոյգ առնեն. և մնացորդն
 առանձին մնայ: Եւ նշանակուի այնո
 ռիկ զոր Սեպե կամ շէնի կոչեն, այն է՝
 զի երեսուն տիրէմսէնկ մարգարիս
 յայնմանէ որ 'ի ներքոյ մաղին 'ի վայր
 իջանէ, 'ի յեօթն Թելս քարշեն և զճայ
 րս նոցին 'ի միասին կաշնուն և զաման
 մի առնեն և 'ի միասին ոլորեն և զայն.

Սեպե կոչեն:

Եւ գիտելի է զի մի շարանն երեսուն
 և վեց հատ է. զոր կարգաւ շարել
 յարմարեն: Ընաջին շարանն քան զա
 մենեսեան մանրագոյն է, և զայն մարմն
 զի՞տի ստի կոչեն. և որինչ յայնմանէ
 կրկին ընտրել իցէ. բոլորագոյն և պայ
 ծառաջուր լինի. և մի շարանն յայնմա
 նէ երկու տանկ և մի դէսուճ լինի ՚ի
 կշռուէ զոր կոչեն ՚ի գաւթէն: և յետ
 այսորիկ շարանն նաև այն՝ որինչ լաւա
 գոյն և ընտրեալ իցէ, անտի և ս շարան
 կազմեն. երեսուն և վեց հատ է մի շա
 րանն. և ՚ի կշռուէ կէս տինար և կէս
 տանկ, և լինի որ մի շարան առնեն կէս
 մագալ ՚ի մանր Ե հսթի մարգարտէ և
 ՚ի խոշոր Սատի մարգարտէ. և յետ այ
 նորիկ շարան մի առնեն չորս տանկ,
 և այն ՚ի մանր փէնճահի մարգարտէն
 և ՚ի խոշոր Ե հսթի մարգարտէն լինի.
 և շարանքն չորս տանկ և կէս. և այն ՚ի
 փէնճահի մարգարտէն լինի. և մի շա
 րան առնեն ՚ի շէնէն մարգարտէն. և

այն հինգ տանկ և կէս լինի. և այս բոլոր
վանդակ շարանքս 'ի հնումն ոչ են եղեալ,
այլ այժմ կազմեն, վն այնորիկ զեղծարդարիտն
լիագին արժողութի վաճառեցեն.

Եւ 'ի հնագոյն նախնական շարանից առաջինն
Ի՛գաբիսգալին եղեալ է. այսինքն երեսուն և վեց
հատն մի մագալ, և իւրաքանչիւր հատ կէս տանկ:

Յետ այնորիկ Երկրորդն Ի՛գաբ եկի եւ նիսի.
այսինքն մի մագալ և կէս մագալ. որոյ իւրաքանչիւր
հատն մի դէսուճ լինի.

Երրդ Ի՛գան երկու մագալ. որոյ իւրաքանչիւր
հատն կէս տանկ է: Եւ չորրորդ Ի՛գան մագալ և կէս,
որոյ մի հատն երեք դէսուճ լինի. և մի Ի՛գան վեց մրս
գալ որոյ իւրաքանչիւրն մի տանկ է. և այսպս
մինչև յերկոտասան Ի՛գա, յորմէ իւրաքանչիւր
հատ երկու տանկ է, և աւելի քան զայսոսիկ Ի՛գա,
ոչ առնեն. վն այնորիկ զի հատք մարդարտի 'ի մի
ում շարի աւելի քան զայսոսիկ 'ի միասին
ոչ անկանին, և զհատն երկու տանկ

կեանս, և որինչ մեծագոյն լինի, Թե-
 կոչեն: Ալ ոմանք որք շարան կազմեն
 առվորուի նց այնպս է, զի ՚ի յերեսուն
 և վեց հատից, յորոց մի շարան կազմեն:
 վեց հատ որ ՚ի Սատեֆէ տաշեալ իցէ,
 վս զարդու ՚ի շարան քարշեն, որոց ար
 Ժողուի չիք. և այն երեսուն հատիցն
 որ մնացեալ իցէ, զտասն հատսն լաւա
 գոյն առնեն և զտասն հատսն միջական
 և զտասն հատսն վատթար: Ալ մարդա
 րիտ մի որ միայնակ իցէ՝ պակաս գին
 առնեն, և զանգոյգն արատ համարին,
 մի թէ հատ մի լինի որ լաւ և մեծ իցէ.
 այնպէս որ մերձ ՚ի մի մագալ հասանէ,
 և նման ինքեանս ոչ ունի, և զայն վս
 այսորիկ Թե-բի էիլի կոչեն. և որ ինչ
 ՚ի մի տանկէ մինչև յերկու տանկ ան
 ցանէ ՚ի համար կարգի ույունի լինի,
 և ՚ի միջակի վզակապի կազմեն, և զմե
 ծամեծ հատսն ույուն կոչեն: Ալ մե
 ծագոյն հատ մարդարտի ըստ այնմ ձև
 ոյ՝ զոր նշանակեցաք, խալիֆէիցն Պաղ
 ատառու եղեալ է՝ երեք մագալ և զնոյն
 Տիւրբի եիթիմ կոչեալ են.

Վին արժողուէ ճիւղահիրի, ուն այլոց
 վաճառելէց՝ ի միում կացուէ ոչ մնայ, այլ
 յամ ժամանակի և յամ քաղաքի արժո
 ղուի գնոյն այլազան լինի: Ալ զճիւղ
 հիրն առաւելապէս մեծամեծ թագա
 ւորք և ընչաւետ փարթամք գնեն. և
 զի բարք թիւորաց փոփոխական է, և
 յամ ժամանակի բնուի բարոյից նց հա
 կամիտէ ՚ի մի իր, և վս այնորիկ այն
 իրի գինն լիագին լինի. և ՚ի սոյն պատ
 ճառ զոր ինչ ՚ի մէջ գրոց ասեն, հաս
 տատ ոչ լինի, այլ ըստ բերման ժամա
 նակին է: Ալ գիտելի է զի ըղլիյզէ մար
 գարիտն կշռով վաճառեն՝ հաւասար
 ոսկւով կամ պակասագոյն, ըստ որում
 ժամանակն և տեղին այն՝ պահանջէ:

Սարգարիտն ՚ի Չերմուէ հրոյ ապա
 կանեալ դեղնի. և եթէ ՚ի հուր հա
 սանէ՝ այրի. և իցէ թէ ՚ի Չերմուէ մարմ
 նոյ մարդոյ և ՚ի քրտանէ և յաղտոյ օ
 պականիցի. և Չերմուին բաղանեաց, և
 բազում անգամ քարշէլն ՚ի թել ասղան
 ւոյ, և բաղադրելն ՚ի յընդելուզմունս՝
 ասպականէ. և ուն քիրտն և աղտ և գո

ըորչի և իւզ և անուշաՏոտ բուրմուկք,
և սուր Տոտք ուն միւշք և քեաՔուր՝
զմարդարիտն մեասեն, նոյնպս և գիջայ
ին տեղին և ս վատ է, զի տանի զՋուր
նորին. և խառնել զայն ընդ այլ ճէվս
Տիրս չէ պատեՏ, քանզի զմարդարիտն
ճմէ և Տիւանդ առնէ, որ յոյժ փա
փուկ է. և սուր իրք որպէս քացախ և
նուշատիր զմարդարիտն փշրեն և
փտեցուցանեն:

Եթէ ոք կամիցի զմարդարիտն զգու
շուք պահել. ՚ի մէջ ապակւոյ պարտ է
դնել և զբերանն պինտ առնել, և յիւ
րաքանչիւր ամի միանգամ կամ երկիցս
յապակւոյն արտաքս Տանել պիտի, և
ՏովաՏար առնել, և կրկին անգամ յա
պակին դնել և զբերան ապակւոյն Տաս
տատուն պնդել, և ՚ի տեղի մի դնել՝ զի
խոնաւուտ և Ջերմ ո՛չ իցէ և գորորչի
՚ի նա ո՛չ մտցէ:

Արդարիտն առ ընթեր բժշկաց բա
րեխառն է, զոր լեսել ՚ի ՍիւՔէռ
ռիՏաթս և ՚ի մաճունս ՚ի գործ ածեն.
ոյժ տայ սրտի և զխաՔագան և զտկա

քու թի սրտի փարստէ . և զերկիւղ և
 զվերնոտուի որ ՚ի նիւթոյ սևամաղձին
 է , ՚ի բաց մերժէ . և օգնուի առնէ հո
 գւոյ կենդանականի , և զհոգն ՚ի սրտէ
 տանի , և զարիւն որ ՚ի փողոյ ՚ի վեր
 գայ՝ փարստէ . և ՚ի դեղորէս աջաց ՚ի
 գործ ածեալ , լուսաւորուի տոյ աջաց .
 և զզօրուի տեսուե աւելի առնէ . և ՚ի
 հիւանդուէ պահպանէ . և որ ունի
 զգլխացաւուի՝ վարդաւշկով լեսեալ
 ՚ի քիթն կաթեցուցանեն . բժշկութի
 գտանէ : և որ ունի սեաւ Պէհագ՝
 զմարգարիտն քացախով լեսուն և
 անդ օծեն . բուժումն գտանէ : և ու
 նողի զծաղիկ ՚ի յերեսն՝ զփտեալ եղէ
 գըն մանր լեսուն , և մասն ինչ յայնմա
 նէ և մասն ինչ ՚ի մարգարտոյ մանր լե
 սելոյ . և զերկաքանչիւրն ՚ի միասին
 կաթամբ կնոջ թացել՝ օծեն երեք ան
 գամ . և յետ այնորիկ ջերմ ջրով լուա
 նան . նշան ծաղկանն գնայ : Եթէ ու
 մեք սկսուած թորման արտասուաց ի
 ցէ , և քանի մի անգամ յաջս իւր քար
 շեցէ , զիջուածս ջրոյն ՚ի բաց բառնայ :
և

և եթէ զմարդարիտն ջրով լեսեալ 'ի ներքոյ ատաման (որ ցաւի) դնիցես՝ դադարի ցաւն:

Յազգս շապոյտ-յանէլոյ զմարդարիտնօ
Եւ այն բազմակերպ է. բայց լաւա
ցուցման բարեգոյն դեղք այն են.
զի զվերին տակն՝ որ ապականուի ընկա
լել իցէ. 'ի նմանէ 'ի բաց զատանիցեն.
և եթէ բողորն ապականել իցէ՝ Թողու
ցուն. և եթէ ծակ մարդարտին ընդար
ձակեալ իցէ, այնու պատճառաւ՝ զի
զայն 'ի յոսկի կամ 'ի լար յաճախ քար
շեալ իցեն. և այն արատ մեծ է մարդար
տին: Արոյ լաւացուցման կարգն այն է,
զի երկու հատ մանր մարդարիտ առնու
ցուն, այնպէս որ համապայծառ իցեն
այնմ հատոյ, և զայն 'ի ծակն մար
դարտին դիցեն, կամ երկու կոտոր սա
տէՔի ընդ լայնութին տաշեսցեն և 'ի
ծակն դիցեն և միաւորեսցեն. և եթէ
'ի վճ հատոյ մարդարտին մանրիկ բե
կուան իցէ, առցեն կոտոր մի նիյմրոց
և 'ի վճ այնը տեղոյ կցեսցեն, և զերեւ
նք

նր քարին կակղացուսցեն, և խէռղէՏ
 րէ փայտին ճիւղ տացեն: Ալ գիտելի
 է զի կաղուր մարգարտին, բոլորովին
 արատ է, և գերվարէ՛տի լէնի, սյսինքն
 կաղ մարգարտ այն է՝ որոյ ծակն ծուռ
 լինի, սյսինքն մինչ ՚ի մի լար քարշեն և
 դարձուցանեն ՚ի մի կողմն շրջի և դառ
 նայ. և ո՛չ կայ ուղղակի: Աւացուցումն
 նորին այն է, զի երկուստեք զծակն
 սատէ՛քիւ կամ մարգարտով կցեսցեն,
 և յետ այնորիկ ծակեսցեն. և զմորթ
 նր կեղևեսցեն և շաղափ մի յոյժ բա
 րակ ՚ի մի կողմն նորին եղեալ՝ չափ մի
 քերեսցեն. եթէ ներքին տակն նորին
 Առջայ իցէ, զմորթն կեղևեսցեն, ապա
 թէ ոչ՝ յիւրում որպիսուն թողցեն.
 Ի երեալ են ՚ի պատմութի թէ ՚ի դան
 ձարանի Սուրբան Ապիւքթի կին
 արքային մի մարգարտ եղեալ է ՚ի ձև
 ՔուՔէլի յոյժ գեղեցիկ և պայծառս
 ջուր և վճիտ, կշիռ նորին երկու մրս
 դալ և չորս տանկ, զոր Աէթիմէ տսէ
 ին. և Աէթիմէ է մականուն այնպիսի
 մարգարտի, որում Տանգէտ և նմանակն

ոչ իցէ . և յայնմ ժամանակի վն մեծու
թե և գեղեցկուէ ՚ի գումար երեք
հազար մէլէքի տինարի . ճէվհերի ար
ունեստականքն նոյն ժամանակին գին
հատին . որ եօթն հազար կարմիր
տինար լինի .

Եւ դարձեալ բերեալ են ՚ի պատմու
թիս, Թէ Տիւրքի եէթիմ բերին ա
ռաջի հէշամայ որդւոյ Վաւիւ մէլէքի .
և կինն նր էր իւպէյտէ գուստր Վաւուլ
լահի որդւոյ Ահգիտի , որ առաջի նր
նըստել էր , որոյ գիրուի մարմնոյն այն
չափ էր , որ մինչ կամէր ՚ի վեր կալ և
կանգնիլ , քանի մի մարդիկ պիտէին ,
զի նմա յօդնուի ժամանէին առ ՚ի յ
տին կանգնիլ . հէշամ աօաց ցնա՝ եթէ
գու քեղէն առանձին յոտին կանգնի
ցիս , առանց օգնուի տալոյ քեզ ումեք ,
զմարդարիսս զայս քեզ պարգևեցից .
իւպէյտէ կամեցաւ , զի կանգնիցի յ
տին բազում աշխատանօք և մշաօք , և
տակաւին ոչ էր բովանդակ ՚ի վեր կանգ
նեալ անկաւ . և զերես իւր ՚ի գետին
եզարկ , և ՚ի ունկաց իւրոց արիւն ընթա

ցաւ . Հէշամ զայն մարդարիտն նմա
 պարգևեաց . կշիռ նորին երեք մագալ
 եղեալ է . և ամ որակուիք կատարելու
 թէ և գեղեցկուէ 'ի նմա բովանդա
 կեալ, և զայն եօթանասուն հազար տի
 նարի գնեալ էին մաղրըպի ոսկւով . և
 մինչ աւուրքն տէրուէ Մէրվանակա
 նաց անցին , այն Տիւրքի եէթիմն , 'ի
 ձեռս Վապասիուն խալիֆէից անկաւ .
 և խպնիւղ հէսաս՝ որ 'ի ժամանակին
 յայնմիկ արքունի ճէվհերի էր հարիւր
 քսան հազար մաղրըպի տինարի գին
 եհատ . և ասաց եթէ այս մարդարիտ
 ոչ միակ՝ այլ զոյգ լինէր , հինգ հարիւր
 հազար տինար գին արժէից հատանէի :
 Եւս բերեալ են թէ Մէլիքէ խա
 թունն Սուլդան խարէզմշահին 'ի
 Վիշապուր եկն , և ունէր մարդարիտ
 մի լէվնէ յոյժ գեղեցիկ սպիտակ , նե
 ղածակ և խօշապ , որ Տիւրքի եէթիմ
 մականունն նմա առատրիլ կարէր . և
 էր 'ի կշռուէ երկու ամնար և չորս
 տանկ և կէս . և այնմ տիկնոջ ոսկի գո
 լով պիտոյացեալ՝ կամէր զնայն թաղնա

բար վաճառել . այր ոմն զայն Տինգ Տա
 ըիւր տինարի ոսկւոյ գնեաց . և յեւ
 այնր իբրև աւուրք երկու կամ երեք
 անցին , ճէվՏէրի ոմն եկել յիկոնիոնէ
 եօթն Տարիւր և յիսուն տինարի գը
 նեաց . և որովՏետև Թեթևագին առա
 ջինն գնեալ էր , Թեթևագին և վաճա
 ռեաց . և գնողն զնոյն 'ի Աոստանդի
 նուպօլիս քաղաքի 'ի գումար տասն
 Տազար փէրփէրէ ոսկի տինարի վաճա
 ռեաց :

Այս է զըոյցն Տիւրրի եէթիմին ,
 որ 'ի ձեռս Ապպասիուն խալիֆէից
 եղեալ է . բազում անգամ տեսեալ են ,
 զի յիւրաքանչիւր ամի՝ մի օր 'ի տօնի
 զնոյն զառաջեալ փակեղան կախէին և
 էր այն մարգարիտ իմն ԱիւտէՏրէճ ,
 նէճմ , խօշաղ , սպիտակ , պոյծառ , նեղա
 ծակ , և սբ յամ արատոյ և պակասու
 Թէց : Ոմանք ասեն Թէ կշիռ նր վեց
 մագալ եղեալ է . և ոմանք երեք մագալ
 ասեն . և երբէք բովանդակ ճէվՏէրիք
 եթէ առաջինք և եթէ յետինք ոչ են
 պատմեալ Թէ այսպիսի մարգարիտ տե

սեալ կամ լու՛նել իցեն • և այն աննման
 եղեալ է և անուն նորին Տիւրրի եէ
 Թիմէր • և Խալիֆէքն վն առ իւրենս
 գողոյ այնր մարգարտի՝ պարծանս ցու
 ցանէին , նաև յաղագս յոյժ անգիւտ
 լինելոյ այնպիսի մարգարտի • և յամ
 ժամանակի մինչ գային դեսպանք ՚ի կող
 մանց կողմանց և հրաման ընդունէին
 հանդիպել արքայի , Խալիֆէն զառա
 ջեաւ փակեղան կախէր • և եթէ Խալ
 իֆէն ո՛չ երևէր , դեսպանք այնմ փա
 կեղան յարգումն առնէին , և այնմ մար
 գարտի ըստուգուք գին արժեից ո՛չ
 է եղեալ :

Պարտութիւն

Երէլ են թէ կայր իշխան օմն Պար
 սիկ ՚ի ծանուցեալ մեծամեծացն
 Պուխարայի • նա ասաց եթէ երբեմն
 ժամանակի ես ՚ի քաղաքն Շէպլաֆ
 (որ է ՚ի քաղաքացն Քիշի և Պահրէյ
 նի) ՚ի վաճառականութի երթեալ էի •
 զի զմարգարտն ՚ի Քիշի և ՚ի Պահ
 րէյ

րէյնէ անդր բերեն և ծակեն . և զի
 արու՛եստն իմ ճէվհէրի էր . վս այնու
 թիկ ես հանապաղ ՚ի քաղաքն Շ հպլաֆ
 երթայի , և անտի ՚ի Վիշ և ՚ի Պահ
 րէյն . և ՚ի նմին թու՛ականուէ այննդս
 կանոն եղել էր , զի զխորէջսն վարձուք
 կաշնուին , և ՚ի ծով անդր ստոր առա
 քէին . և մինչ զսատէֆն ՚ի ծովէ վերա
 բերէին , զմարդարիտն նց յառաջ ա
 ծէի . և ՚ի կողմանս ՚ի տանէի . և
 յամ ժամանակի յորում ՚ի քաղաքն
 Շ հպլաֆ երթայի , իջևան իմ էր ՚ի
 տան կնոջ մի այրույ , և մինչ անտի ՚ի
 ծով անդր գնայի՝ ՚ի սէր բարեկամուէ
 այրի կնոջն զիր ինչ ՚ի նմանէ առնուի ,
 և այնու ջափով մանր ըիյզէ մարդարիտ
 կամ նիյմրու . և կամ այլ ինչ տեսակ վս
 նր դնէի . և զլաջն այնորիկ ՚ի ժամանա
 կի դարձին իմոյ ՚ի Շ հպլաֆ քաղաք .
 ՚ի նոյն այրի կինն հասուցանէի , և զա
 ղօթս նր ինձ ուղեկից և առաջնորդ
 ՚ի ճանապարհի ունէի . առ անգամ մի
 ևս հասեալ ժամանեցի ՚ի քաղաքն
 Շ հպլաֆ . և կինն այրի փոխեալ էր

յաշխարհէ, և ՚ի նմանէ դուստր մի մա
 նուկ մնացել. ՚ի ժամանակի ճանապար
 հորդուէ ըստ առաջին սովորուէն իմոյ,
 այնմ մանկան ասացի տո՛ւր ինձ իր ինչ
 զի քեզ ևս օգուտ իմն լինիցի. մանուկն
 ասաց՝ ես ոչ ունիմ ինչ. եթէ ոչ զմի կա
 տու. ասացի բեր զի տարոյց և վաճա
 րեցից. և փոխանակ նորին մարդարիս
 բերից. մանուկն զկատուն եբեր, զոր
 ընդիս ՚ի նաւ տարոյ, քանզի կատու
 մի յոյժ պիտոյ է ՚ի նաւի, վն այնորիկ
 զի անդէն մկուկք դտանին և կասկած
 երկիւղի լինի թէ զնաւն ծակեացեն,
 և զկապան կտրեացեն և զբեռինան ծա
 կոտեացեն. և ՚ի սոյն պատճառ կատու
 ՚ի նաւ մուծանեն, վն սպառման մկանց
 և մինչ ժամանակ սուղման խորէջ լո
 զորդին էանց. և որինչ բաժին յսժա
 կոյս կողմանէ մեզ նախասահմանեալ
 էր ՚ի ձեռս եկն. և տակաւին մոռացել
 էի վն մանկանն, մինչ ՚ի վերջին օրն ըս
 տորասուղման խորէջ լողորդին. ապա
 յետ այնր ՚ի միտ ածեալ զմանուկն՝ ա
 սացի ջխորէջն միանգամ ևս ՚ի վայր
 էջ

էջ, ունի զի ՚ի վարձ ոյնր իջման զայս կա
տուռս քեզ տաց, զի է սա մանկան ուրուք
աղքատի և որբոյ, և խորէջն ՚ի վայր ի
ջեալ ՚ի ջուր անդր, վերաբերեաց զմի
աատէՔ. և մինչ ՚ի ծովեզրն եկի, և զնոյն
աատէՔն բացի, հատ մի մարդարտի ՚ի
կշիռ երեք մագալի, սպիտակ, սւյուն,
միւտէհրէճ, նէճմ, խօշապ, և պոյծա
ռուք յոյժ կատարեալ ՚ի դուրս եկն,
և ընդ այն զարմացոյ և սքանչացոյ
քանզի երբէք զնմանն նմին ոչ էի տե
սեալ և ոչ իսկ լուեալ: Այլ զի յայնմ
Թուականուէ եղիպտական խալիֆէ
քըն ՚ի ստացումն մարդարտի լրական
յարգումն ունէին. վն այնորիկ դէմ
եղեալ գնացի ես յեղիպտոս. և իբրև
հասի անդր զբազում տեսակս մարդար
տաց՝ որք ընդիսն էին, տարոյ ՚ի ներկոյ
ութի Մ. զի յզինն եղիպտոսի. և նա իսկ
հրաման ետ գնահատից զի արժեցու
ցեն և գին հատանիցեն այնց. և նորա
գին հատեալ ՚ի գին լիագին վաճառե
ցի. յետ այնր զայն հատն և ս ծանուցի
Մ. զի յզինն եղիպտոսի. և հրամայեաց

գնահատից գին հատանել Վսոյնը ևս
իսկ գնահատքն զարմացել ապուշ մնա
ցին, և ասացին թէ մէք զնմանն այսմ
մարգարտի ոչ տեսեալ եմք և ոչ իսկ
լուեալ. Վսոյն այսմ գին ոչ լինի.
Քանզի մի ճէվհէր որում նմանն չիցէ,
այնմ և գին ոչ լինի. և մինչ գնահատքն
ի հատումն գնոյ այնը մարգարտի շը
նարեալ եղեն, զբան որպիսուե այնը
հատոյ մարգարտի ՚ի սկզբանէ մինչ ՚ի
վախճան մի ըստ միոջէ ՚ի ներկայուե
Մ. զԵղիշին ասացի, թէ այս ճէվհէրս է
ստացուած որբոյ ուրումն. և ես ՚ի սոյն
ամենեւին ոչ ունիմ իրաւունս տիրուե.
և այս խօսք Մ. զԵղիշին եգիպտոսի յոյժ
բարւոք թուեցաւ և զարմացաւ. և
ինձ բազում բանս գովուե ասաց. և
հրամայեաց թէ այս մարգարիտ որով
կերպիւն ՚ի տէրութի և ՚ի գանձարան
մեր եկեսցէ. և իւրաքանչիւրոք ՚ի ներ
կայ խորհրդականաց արքայի բան մի ա
սաց և խորհուրդ ինչ խորհեցաւ. և ա
մենեւին միոյ ուրուք ասացուածն ոչ եղև
յարմար գիտաւորուե Մ. զԵղիշին. և յե

տոյ ասացին՝ Թէ պարտէ տեղի տալ
 ժամանակի խօսման . ուն զի խորհուրդ
 բարի և առողջ ՚ի ձեռս բերցի . և ես
 զայն մարդարիտն դանձապահին յանձն
 արարեալ դարձայ եկի յօթեվանն իմ .
 և ՚ի վաղիւ անդր կանխեցի և գնացի
 անդ . և տեսի զի խորհուրդ Մ. զի յզին
 յայնմ զկայ առեալ էր և հրամայեալ
 Թէ բարի խորհուրդ այն է , զի այն օրի
 որդ առ Մ. զի յզին եգիպտոսի յամուս
 նուի բերցի . ուն զի աղջիկն զնոյն մար
 դարիտն նմա օժտեսցի , և ստացումն
 նորին՝ Մ. զի յզին գոլ ստուգեսցի . յետ
 այնորիկ արս հաւատարիմս կացոյց ՚ի
 գործ . որք օրինօք արքունի և կատա
 րեալ զարդարանօք և արքայավայելուց
 յարգանօք՝ զայն օրիորդն ՚ի Շ. էպլաֆ
 քաղաքէ յեգիպտոս բերին . և Մ. զի յզին
 եգիպտոսի ամուսնացաւ ընդ նմա և
 տիկին արար . և օրիորդն զնոյն մարդա
 րիտն (որ կոչի Տիւրրի եէթիմ) Մ. զի յ
 զին եգիպտոսի օժտեաց . և նա նմա
 բազում յարգուի և անհամար պատիւ
 հրամայեաց . և ահա ոյս է Տիւրրի եէ
Թի

Թիմն . և սմա վն երկուց պատճառաց
է էլի՛ ասեն . մին այն է զի անհանգէտ
է և ՚ի ժամանակին նմանակ ոչ ունիւ
և երկրորդ այն է՝ զի զանուս եէթիմ
վերաբերեն առ այն որք աղ ջիկն , որոյ
էր մարգարիտս այս . զի բառս եէթիմ
ի լեզու Մ. րապի նշանակէ որք .

Իսկ բան ՇէպէՔրուզ մարգարտին
խօսք մի է անհաւաստի և ստուգու
թի ոչ ունի . մի թէ այլաբանուի իցէ
ըստ որում ասեն Տիւրրի շէպէՔրուզ
կրակն է . և զայն ինչ՝ վն արժէից գնոյ
նր ասեն թէ ոսկի ՚ի վն այնորիկ թա
փեն , և մարգարիտն ՚ի վն ոսկւոյն է
լանէ , մինչև ցայնժամ որ ՚ի չափ գնոյ
արժողուէ իւրում հասանէ . և ահա
այս է խօսք մի , զոր հասարակօրէն ա
սեն . և սոյն խօսք վերահայի առ ասա
ցեալս՝ որ շրջի ՚ի լեզուս հասարակաց
ի պարսիկ բարբառ , զի ասեն պէր շէպէ
քի շէր ամեաէն . որով նշանակի չափ և
աստիճան արժէից ո՛ր և իցէ իրի որոյ և
ասեն Քէլան պէր սէր ամեաէի սիհան էսիւ
Նա գիտելի է զի Տիւր , նշանակէ մար
գա

գարիտ, և առատրի ո՛ր և իցէ մարդ-ւրտի,
 եթէ մանր և եթէ խոշոր. և մարգարի
 տըն ասի պարսկերէնն հ-ը վարիտ. Լ՛ը ա
 պերէնն շ- շ- . և ՚ի լեզու
 Սիւթացւոց նէյնոս .

Յազոտ Լազոտի

Գլխի . Բ .

Գաիտելի է զի պատուականագոյն և
 ազնուագոյն և գերագոյն քան
 զամ ճէվաճիրս Լազութն է, ՚ի կողմա
 նէ բնուէ և օգտի և յատկուէ և մե
 ծագին գողոյն . և ՚ի ՍԷ գիրս իսկ՝ յի
 շումն սորին եղեալ է յառաջին կարգի
 բաղմագին ակնց . և վս սյսորիկ բարի
 ոք է սկիզբն առնել ՚ի պատուականա
 գունէն ճէվաճիրի, որ է Լազութն .
 Լա պատճառն՝ որ Լազութն ՚ի կրա
 կի դիմանալ կարէ . և մասունք նր ո՛չ
 կարեն քայ քայիլ ՚ի միմեանց այն է, զի
 խոնաւուին ընդ չորուէ իւրոյ կատա
 րելական խառնումն գտեալ է, և պինդ
 ամբուի ստացեալ, վս կրակն զմասու

նրա նրբ բաժանել ոչ կարէ:

Երազուծին ըստ դունոյ երանգոյն քա
ռատեսակ է Կարմիր և դեղին և
Կապոյտ և Կախտակ. և իւրաքանչիւր
տեսակին նմանակ նմին ճէվհէր մի գոյ
որ ՚ի կողմանէ դունոյ և պնդուէ և
ճիւղայի և այլոց որպիսուէց որոշումն
ընտրուէ ընդ մէջ այնոցիկ նմանակաց
բաց ՚ի դիտուեն ճէվհէրիէ և ՚ի հմուտ
ճէք. քեաքէ՝ այլ ոք ոչ կարէ առնել:
Եւ յատկուիք այնց նմանակաց երբէք
՚ի յատկուի և ՚ի ներգործուի Երազու
ծին ոչ հասանեն: Եւ արդ՝ պատուա
կանագոյն և ազնուագոյնն տեսակաց
Երազուծին կարմիրն է, այնու պատ
ճառաւ՝ զի գոյնն կարմիր յառողջուէ
է. և այն՝ քան զմիւս տեսական հազուա
գիւտ է. և արժողուի և յատկուի և
ներգործուի և աղքուսն նորին՝ առա
ւել է քան զբովանդակ տեսակա եա
գուծի. և է ճէվհէր մի որ խարտոց ՚ի
նա ոչ ներգործէ, և երբէք այլ ճէվ
հէր զնոյն ոչ տաչէ, եթէ ոչ էլմասն,
և ինքն զամ կարծր ճէվհասիրս տաչէ.

և եթէ զԼճագութն բազում անգամ 'ի
 հուր արկանեն, և այնքան ջերմացու-
 ցանեն, որ զգոյն հրոյն առնուցու, եր
 բէք ոչ ապականի, և կերպարան նր ոչ
 եղծանի, և զգոյութի նր տարերք չիք
 առնել ոչ կարասցեն. և զԼճագութն
 'ի լեզու փարսի եւսինս ասացեալ են.
 Իսկ բառս եւսինս է Լճրապի, և մերձ
 է նմին:

Առտոյ յազաֆս գիտութիւն հանրաց
 Լճագութին:

Մատենք բովանդակ տեսակացն Լճա-
 գութի թէ Կարմրոյն և թէ այլո-
 ցն 'ի յերկիրն հինաու են, յարևելա
 կոյս մերձ 'ի կղզին Սերէնտիպ, 'ի կող-
 մն հիւրքինտ կոչեցեալ ծովուն. և 'ի
 հին աւուրս նախնեաց 'ի մէջ այն քա-
 րանց զեր ինչ գտեալ են նման պատե-
 նից սպիտակագոյն 'ի նմանութի նուան,
 և 'ի մէջ նորին կոտորս Լճագութի հան-
 գոյն հատոց նուան, զպատեանան բեկեր
 են, և զԼճագութն 'ի նմանէ 'ի դուրս
 հանեալ, և շալն. և պիւլլութն և ճեման

Լս ՚ի պատեանս լինին . զի ամ ճեվհեր
որ փայլուն է, հարկն այնպէս առնէ՝ զի
՚ի պատեանս իցէ . վս զի ճեվհեր մի
որ փայլուն իցէ՝ ՚ի սկիզբն դոյացման,
նիւթ նր ջրի լինի . և պատճառաւ ինչ
՚ի պատճառաց սառուցեալ քարանայ
և արդ՝ ճեվհեր մի որ ջրի իցէ, ՚ի հար
կէ նմա պահպանիչ իմն պիտի, ուն զի
այն նիւթն մի՛ ցրուեսցի .

Եւ են ոմանք ՚ի հաւատարիմ վաճա՛
ռականաց, որք պատմեն թէ ՚ի սահ
մանս Սերէնախալ՝ գոյ դաշտավայր
մի, յորում ՚ի դարնան եղանակի բա
զում ուղիք ընթանան, և յեղանակի
ամառան հատանին . և յետ հատման ուղ
խին, զաւազս նր լուանան և անտի
զմանորս Սարմիր և Վեղին եազու
թի և յամ գունոց գտանեն . այնպէս
որ տասն կոտոր անտի աւելի պակաս մի
տանկ իցէ . և զայն՝ ճեվհերիքն Սեշանի
կոչեն . Եւ ուղին՝ որ նոյ շարժումն
տայ, զայն ինչ որ մանր է՝ կարէ բերել .
և կարելի է թէ պատճառաւ բազում
շարժման և բաղխման այլոց քարանց,

որք ՚ի յանցս այն ուղևաջրոյն իցեն .
 մանրամասն և հարթ լինիցին : Եւ այս
 խօսք ուղիղ է՝ թէ մատեն Լազուծին
 իցէ ՚ի լերինս Տինտու և Սերէնտի
 պու . և գուցէ թէ յայտ ժամանակի
 ՚իներքոյ ջրոյ ծածկեալ իցէ , և զնոյն
 սահմանն ջուրն կալեալ : Եւ ասացել
 են թէ մատեն սպիտակ և դեղին և
 Վիւհլի Լազուծին և ս մերձ է ՚ի
 Սերէնտիպ որ է ՚ի սահմանացն Սելա
 նի ՚ի լեառն մի զոր կոչեն պէրդ . և հա
 նապազ գոլորշիք են ՚ի խորոջս այն լե
 րին , և ՚ինոյն խորոջիցն հանեն . և ՚ի
 յայն գոլորշիսն գոյ տեսակ իմն իւղա
 կանուէ՝ որ միշտ բորբոքեալ լինի . և ՚ի
 ծովու խմիք որ ՚ինոյն սահմանսն է ,
 զճանապարհն տյնու գտանեն . զի ՚ի
 գիշերի զայն բոցն տեսանեն , և ՚ի տը
 նընջեան վն ճառագայթիցն արևու
 աներևոյթ և անյոյտ լինի . և անդ է
 լեառն այն , որ է տեղի աքսորանաց նա
 խահօրն Լազամոյ :

Եւ Լազուպ Վինտին բերեալ է ՚ի
 պատմութի , թէ մատեն Լազուծին է

ի կղզի մի որ է անդր քան զՊէրէնտի
պըն, ՚ի լէռն մի յոյժ բարձր զոր կոչեն
Եհսալէն. և գնալն անդր ամենեւին կեր
պիւն ինչք ոչ է կարելի. և մինչ ՚ի լե
րանց անտի ուղևաջուր դայ. ՚ի Տես
այն աւազոցն եագուծ բերէ:

Եւ էպոստէոնն ՚ի գիրս իւր բերեալ
է թէ ոմանք ՚ի հաւատարիմ վաճա
ռականաց պատմեցին թէ մեք ՚ի ծովս
Տինտու գողով ՚ի նաւի, մերձ այնմ կղզոյ
ժամանեալ հասաք. հողմն ընդդէմ հա
կառակ եղեալ, զխարիսխս նաւին ՚ի
ծով ընկեցին. միոմն ՚ի միջոյ մերմէ ՚ի
նաւէն արտաքս ել. զի ծանեաւ զնոյն
լեառն. և ՚ի զնին զբօսանաց ՚ի լեառն
յոյն չոգաւ. ետես քարոյր մի. և Պէր
հէմէն ոմն անդէն ՚ի նմին ոյրի. մարդն
այն զնոյն Պէրհէմէն եհարց, և ըստե
լական մօտևորուի եցոյց, և մինչ կամեր
յետս դառնալ ՚ի նաւ անդր, Պէրհէ
մէնն կոտոր մի Վարմիր Նագուծի մերձ
՚ի մի մագալ այնմ մարդոյ ետ, և ոյրն
այն դարձաւ ՚ի նաւն. և կրկին ագա
հեալ տակաւիկ ինչ միւրդ և կերլի առ

ՊէրՏէմէնն տարաւ , և ՊէրՏէմէնն
 զնա պատուէլ մեծարեաց . և ՚ի հատու
 ցումն այնորիկ , կոտոր մի Նադու-Թի
 ևս ՚ի կշիռ հինգ մտալի նմա ետ . այրն
 այն եհարոյ Թէ զայս քար ուստի դոյս
 ցուցեր , ՊէրՏէմէնն ասաց ընդ ժամա
 նակս ժամանակս ՚ի լերանց աստի մե
 ծամեծ ուղիք գոն . և մինչ դադարել
 զկայ առնուն , ես ՚ի սոյն այրէս ՚ի տեսիլ
 զարմանալեաց ՚ի դուրս ելանեմ , ուն զի
 տեսից ինչ ՚ի դաշտավայրիս ՚ի զարմու
 նալի իրաց , և յանցս սոյն ուղիսաջոյս
 զայս երկու կոտոր քարս գտի . և վաճա
 ռականն ասաց ՊէրՏէմէնին Թէ յոյսմ
 հետէ ՚ի սոյն քարէս վն իմ խնդիր ա
 րասդես , ուն զի ՚ի ժամանակի դարձին
 իմոյ՝ առից . քանզի քարս այս ՚ի դաւա
 ւրս մեր մեծ պատիւ ունի , ՊէրՏէ
 մէնն ընկալաւ զքան նր . և վաճառա
 կանն՝ ընդ այլ ճանապարհ դարձաւ .
 Նա այսպէս գիտացեալ եղև Թէ մա
 տէն նորին՝ յայնպիսի տեղուջէ , որ
 գեղեցկագոյն է ՚ի մէջ տեղեաց . և ար
 քայն այնր երկրի հանապազ զպատուա

ւորս իւր կացուցեալ է, զի որքան ինչ
եազութ ուրմանի և ՊէՏրէմանի
գացեն, վն գանձարանի իւրոյ առցեն.
և որքան ինչ մսնր և անդոյն լինի, գոր
ծաւորաց և գետնափորից տացեն, զի
վաճառեցեն վաճառահանաց: Լա՛ ՚ի
Լազութէ որքան ինչ յոյժ գեղեցիկ
է, ոյն յառջին ժամանակաց մնացել է:

Յազաֆս գիտուէ տեսական Լազու՛ ՚ի
Գերազանցագոյն և պոյծառափոյլ
և լաւագոյնն տեսակաց Լազու
թի՛ Կարմիրն է և զնոյն պէ՛հրէմանի կո
չեն, այսինքն ՚ի գոյն Սիւսաթէր: և
յետ այնորիկ ուրմանի, որ հատոյ նուան
նմանի. և աստիճանաւ միով քան զՊէՏ
րէմանինն ազնուագոյն է. և յատկուիք
և ազուումն և ներգործութի նր որպէս
ՊէՏրէմանինն է:

Լազուռէ յհանն ասէ թէ երկաքանջիւ
րն մի են. և ՚ի յերկիրն Իյրանու՛
զՍիւսաթէրն լաւագոյն գնեն. իսկ ՚ի
յերկիրն Հինտու զՊէՏրէմանինն. և
յետ սորա երջ վանինն է, և գինն արժէից

Երդէ վանւոյն քան զուսմանին պակասագոյն է: և ՚ի կարգի չորրորդ վերսին է, որոյ գոյնն կարմիր վարդի նմանի, և ՚ի սոյն տեսակէս առաւելագոյն լինի: և ոմանք ՚ի սոյն տեսակէս ՚ի կապտուի հակամիտեն, որոյ գինն արժէիցն պակասագոյն է քան զլայն, զոր կոչեն պէնէֆուէն: և այլ իմն տեսակ զոր կոչեն ահմբի, որոյ գոյն երանգոյն նմանի կարմիր գինւոյ: Եւ այլ իմն տեսակ գոյ, զոր կոչեն լէհի, որ կոտորոյ մսոյ նմանի: և այլ իմն տեսակ գոյ, զոր կոչեն Իէլլի, որ նման է կարմիր քացախոյ: յետոյ Սիւնարին է: Եւ որչափ ՚ի գոյն և ՚ի գինն արժէից ազնուագոյն իցէ, ՚ի յազգման և ՚ի զօրուէ ազնուագոյն լինի: Եւ ՚ի վերոյիշել տեսակացն այն ինչ՝ որ գունով և պայծառութեւն և զտուք և զօրութեւն կատարելագոյն իցէ, և առանց արատոյ՝ լիագին լինի, նաև յատկութի և ազգումն և օգտութի նք՝ առաւելագոյն: Եւ այսպէս ասեն թէ ՚ի ժամանակ ինչ Եւրոպ մի եղեալ է լէպիֆուս, զոր չէվէպի կոչին: որ

Ի գիշերի ուն ճրագ վառէր , և Շ էր
չեւառ Սիւհերին ասունն յայնմանէ է .
Եւ Սէհաի խալիֆէին երկու մեծա
գին ճէվհէրք եղեալ են , և այնքիկ
եագութ էին . որոց առաջինն մի մըս
դալ , և միւսն ընկզաչաի մի . և մինչ
կեանքն Սէհաի խալիֆէին ՚ի վախ
ճան եհաս, զայս երկու կոտոր եագութ
քրո, երկուց որդւոց իւրոց հասի և
Ուհշիւ կոչեցելոց շնորհեալ պարգև
եաց : Եւ իբրև հասին ՚ի յաջորդութ
տէրուէ նստաւ , առ եղբայրն իւր ուհ
շիւս զոմն առաքեաց, և զերկու ճէվհէր
սրն՝ զորս նա ունէր, ՚ի նմանէ հայցեց .
և նա ասաց ՚ի յիշատակ հօր ունիմ և
ոչ ետ . և վերջապէս զայն ՚ի Տիճլէ ըն
կէց . և մինչ կարգն յաջորդութ եհաս
առ Ուհշիւս , հրամայեաց խորհլ լողոր
դին թէ յայս նիշ տեղւոջ գետոյն
Տիճլէի կոտոր մի եագութի ՚ի Չուր
ընկեցի՝ ՚ի վէր բեր , խորհլն իբրև ՚ի
վայր էջ՝ յառաջնում սուզմանն վերա
բերեաց զքարն . և ընդ այն ուրախ ե
ղեն , և ընոյն յաջող և բարի համարե
ցան

ցան . և 'ի ժամանակին իբրև եհաս յա
Նորդու-ն Տէրու-ն առ Ս'իւզթէտիր .
նաև մինչև 'ի ժամանակս Գասիւրի և
Ռաշիի 'ի գանձարանի իսպալիֆէից այն
երկու ճէվհէրքն դեռևս կային :

Յառփա Ռեզին Լափու-նի :

Ղեղին եադու-թն ևս բազմատեսակ
է . որոյ լաւագոյնն Ս'եշիշին է .
յետ այնորիկ Բասաֆէրին , որ սակաւ
ինչ միւսաֆէր վարդին նմանի : Յետ
որոյ Շէֆն . յետ այնր Կարինճին :
յետ սը Օւֆրանին : յետ այնորիկ Բի-
րիւնճին : յետ որոյ Սիֆիյանն , որ սպի-
տակու-ն կապարի նմանի , և սակաւ
ինչ 'ի դեղնու-ն հարկանէ : յետ սորա
Քեհասին :

Լաւ գիտելի է , զի զդեղին եադու-թն
ևս 'ի միւսֆէռու-ն հալթս 'ի դործ ամեն ,
և այս վն այնորիկ՝ զի 'ի նմա ուրախա-
րարու-ն դոյ : Լաւ յառաջին ժամանակս
զմի մագալն յայնմանէ որ յղեալ և
անարատ էր՝ հարիւր տինարի գնեալ
են . որոյ և գինն արժէից վն արստոյն

այլայլութիւն առնէ. մինչև յաստիճան մի
 որ մի մագալն 'ի մի տինար գայ. և դէ
 ղին եագութին նմանակ՝ դեղին լալն
 լինի, և զանազանութիւն ընդ մէջ երկա
 քանջիւրոց՝ կշիռն և ճիւղայն և պայծա
 ռութիւն և փորձն հրովկարող է առնել.
 Եւ զդէղին կերէ հինն ևս կարելի է թէ
 նմանակ լիցի սմա, և որինչ 'ի կարմիր
 եագութն արատ իցէ, 'ի դեղին եագու
 թըն ևս արատ է. և զդեղին եագութն
 այնու պատճառաւ քան զկարմիր եա
 գութն յաստիճանի վայրագոյն դնեն,
 զի գոյն դեղնութիւն 'ի կողմանէ բնութե
 ք պատահումն որակութե ակտացելոց
 և հիւանդաց:

ՕՅազագս Կագոյս Լագոսութիւն
 կապոյտ Լագութն է զպէս, և էս
 հէպ տսեն, և իհլի ևս կոչեն.
 և աստիճան նր 'ի կողմանէ յատկութե
 և խառնուածոյ և արժողութե քան ըզ
 կարմիր եագութն պակաս է, և ոչ է
 հազուադիւրաւ. և այնմ սկւազոյն պա
 տիւ առնեն, և առաւելագոյն նուաաս

է 'ի մէջ մարդկան . և այնու պատճա
 րաւ զՆազու-թի էքՏէպն՝ ցածագոյն
 եագու-թից դոլ դնեն . զի կապտուին
 է յորակուէ պատահման նզովելոց և
 անիրաւութի կրելոց , և նշան տրամուէ
 և հոգոյ և յարմարաւոր 'ի նիւթ սևա
 մաղձի , որ զհոգին տխրեցուցանէ : Ալ
 էքՏէպ եագու-թին՝ այնպէս որքան ըզ
 բովանդակ տեսակս եագու-թից 'ի կող
 մանէ գունոյ զանազան աստիճանք են .
 և լաւագոյն քան զամեն դաժնսն է ,
 յորում կանաչութի և փայլումն ըստ
 նմանութ սիրամարգի կարէ տեսանիլ :
 Ալ յետ այնորիկ ասի-մանիսն , այսինքն
 երկնագոյն : Ալ յետ այնր շէպէհքէնի .
 և այն յաստիճանի սևութ է , քան զբո
 վանդակ տեսակս Նագու-թից . և կըշ
 քութի նր 'ի հաւասարութի չափոյ քա
 նակութ կարմիր եագու-թին երեւի . և
 մինչ զքաջախն 'ի Վապոյա Նագու-թն
 օժեն , սակաւ ինչ պատահական կարմ
 րութի 'ի յայտ գայ :

Անագուպ քինտին ասէ թէ կոտոր մի
 էքՏէպ եագու-թ տեսի 'ի կշիւ ծան

բութե քառասուն մագալի , և աւելի
 քան զսոյն ո՛չ եմ տեսեալ :
 Այլ սպիտակ եագութն ՚ի գոյն Պիւլ
 շուրի լինի , և որոշումն նր և պիւլու
 թի՛ կշռով կարելի է առնել և խարտո
 ցաւ : և նմանակ էլմասի կազմեն ՚ի սպի
 տակ եագութի , մինչ զի բազում ճէվ
 Տերի արո՛ւեատաւորաց երկբայութի
 լինի : Այլ ՚ի յատկուեց սպիտակ եագու
 թինն այն է՝ զոր մինչ ՚ի բերանի կալցեն ,
 առժամայն զբերանն ցրտացուցանէ , և
 զծարաւն շիջուցանէ :
 Այլ ՚ի սպիտակ եագութէն մեծ կոտոր
 լինի , և շուրջանակի զնովաւ կաթիլք
 նստին , և պատճառ սորա այն է , զի օդն
 որ աւրնութեր և կից այնմ անօթոյ իցէ՝
 պատճառաւ ցրտուէ շուր լինի . և ե
 թի զայն շուրն առցեն , և ումեք տա
 ցեն որ Չերմական տե՛նտի՛ւ տապանայ՝
 առժամայն բժշկուի գտանէ :

Յազագո Նմանակաց :

Այն ինչ՝ որ Արագութի նմանի . նախ
 իհրէրէ՛մ նման է նմա : և պիցճառէ՛ն

և լալն ևս նմին նման են, սակայն Վերէա
 րէմ'ի կրակն ասպականի, և լալն խարտո
 ցաւ քերի: Սույց Պիյճատէն'ի կրակն
 և'ի խարտոցն բազում անգամ լինի, զե
 եագութի նմանի, սյլ'ի կշիռն թեթե
 ագոյն է. և շատ լինի որ վրէպ առնեն:

Եւ սյլ իմն նմանակ գոյ զոր կոչեն
 ասիւ-Նիբբ. և պարսկերէն չէշիկ-ուպէ,
 այսինքն Մկն կատուի. և է հազուա
 գիւտ. և այնչափ աւելի պայծառութի
 ոչ ունի, և'ի հին ժամանակս յայնմանէ
 լրագոյն գնով գնել են. և այնմ ընդու
 նելուի և յարգումն լրական եղեալ է,
 մինչև յայն աստիճան, որ գին արժէից
 նր առաւելագոյն քան զկարմիր Եւ
 գութն եղել է, պատճառաւ հազուա
 գիւտ գոյնս:

Եւ բերեալ են թէ Սեաւ եագութ
 գոյ, և կարծիք այն է թէ սոյնս իցէ
 տեսակն է հէպէ պղտորերանդ: Եւ ա
 սացել են թէ նմանակք եագութի չորս
 իրք են՝ հիւն, և Վերիհէն, և հաբբ, և
 պէնէ՛Քլի չէհէպէ. և եագութն զսոսա
 բովանդակքերէ, և'ի սոյն տեսակաց ոք

Երբէք զԷազու-Թն ո՛չ տաշէ . և ՚ի կրա-
 կի ամենեւին և ո՛չ մին ըմբերուի կարէ
 առնել այլ մոխիր լինին : և ՍէրկէՏէնն
 կարմիր է որ ՚ի սևուի հարկանէ , և ՚ի
 յարևն սակաւամասնեայ փայլումն ու-
 նի : և Սէրկէնունն ո՛չ է փայլուն ճէ՛ժ
 Տէր , այլ Թուի է և պղտորեցումն , և
 դին արժէից նր է ըստ եազու-Թի էք
 Տէպի : և Պէնէ՛Քշի զէՏէպին՝ մեծ
 նամանուի ունի ՊէՏրէմանի տեսակին ,
 և է ուն զուտ կրակ . և դոյն Պէնէ՛Ք
 շին է ուն դոյն հրոյ որ ընդ ծխոյ խառ-
 նեալ իցէ . և սոքա չորեքեան ՚ի կշիռն
 պակաս են քան զԷազու-Թն :

Երբուպ քինաին ասէ Թէ յառաջին
 ժամանակս զսոյն նմանակքս դնով եա-
 զու-Թի վաճառեալ են ՚ի գանձարան
 ՍէՏտի խալի՛Քէին ՚ի պաղտատ, մինչև
 Լ՛միւլ խալաին՝ որ ստուգագէտ
 ճէ՛ժՏէրի էր առ ժամանակաւն ՍէՏտի
 խալի՛Քէին՝ այսմ տեղէկացաւ . և զայս
 նմանակքս հրով փորձեց , և որինչ եա-
 զու-Թ ո՛չ էր , ամ կիզու և փշոեցաւ .
 և յետ որոյ զԵրբու-Թն փորձեցին

Ամենի կոչելին: Պոյ և այլ իմն տեսակ՝
զոր կոչեն Արարի, և այնմ արժողութի
չէք և անպայծառ է, և ՚ի կրակի մոխիր
լինի:

ԽՅՕՈՒՎ Ա՛ն արարոյ Արարի-նին:

Առաջին արատն այն է, զի սեաւ
կէտք իցեն՝ ըստ նմանութե հատոյ
մանանխոյ, որք ընդ գոյացութե եագու
թին ՚ի բուն ստեղծմանն խառնեալ
իցեն: և պատճառն այս է՝ որ յառաջին
ժամանակա բարակ ծակոյկք բազում
արարեալ են, ուն զի այն սեուի կետին
՚ի նոյն ծակն գայցէ, և այն արատ ՚ի
նմանէ գնայցէ: և ոմանք կարծեցին
թէ այն մանր ծակոյկքն որդն կերեալ
է. և լինի՝ զի ՚ի մէջ Արարութին փո
րոք իմն իցէ, և օդ գուցէ ՚ի նմա. զայն
ծակեն, ուն զի թէ վն փորձոյ ՚ի կրակ
տարցեն՝ ոչ բեկանիցի. քանզի յատկու
թի օդոյ այն է, որ մինչ ջերմութին ին
քեան տիրէ, զկերպարան հրոյ ընդու
նի, և ըստ ձկտելոյ բնութն խնդիր կեդ
րոնի առնէ. և այնու պատճառաւ բե

կանի: Աւ լինի՛ զի ՚ի մէջ եազութին
սախտակուի իցէ ըստ նմանուէ Դաւթի,
կամ քարի բռոյ: Պարձեալ ՚ի յոմանս
՚ի Ազազութից ոպ ամպ գոյ • որ ընդ
գոյացուէ նր խառնեալ իցէ, և գոյն
նր ՚ի բոլոր մասունս նորին փայլէ,
և այն եթէ ՚ի վր արաաքին երեսաց
մակերեւութին իցէ, քէ բմամբ հէք
քեաքի լաւացուցանել կարելի է: Ասի
միւս արասն է սյլեւսյլութի գունոյն,
այնպս՝ զի յոմանս մասունս երանդ գու
նոցն առաւելագոյն կամ պակասագոյն
իցէ. և այսու պատճառաւ խոյտ երեւի,
և այս ևս մեծ արաս է:

Վ. յնայ որ թէ ումեք թշնամի ոք իցէ,
և չափ մի զէհրի հէլահիլ ՚ի ծակն եա
զութին դիցէ, և նմա տացէ, զի կալ
ցէ ՚ի բերանի • պատճառաւ ջերմուէ
և խոնաւուէ բերանոյն, թոյնն ՚ի ծա
կի անդ լուծանի, և ընդ փողն ՚ի վայր
գնայ • և այն ոք առժամայն մեռանի •
վս այնորիկ՝ որ բազում անգամ սովորու
թի ճէվհերի արուեստաւորաց այնպս
է, զի զճէվհերն կալնուն ՚ի ձեռս և ՚ի

բերան արկանեն • մանաւանդ զայն
 ճէվճէրն՝ որում ճիլա տալ պիտոյ իցէ :
 Եւ օգուտն ՚ի բերան դնելոյ այն է ,
 զի մինչ թացեալ լինի ջրով բերանոյ ,
 եթէ երանդ ինչ օտար նմա տո՛ւեալ
 իցէ , առժամայն յայտնի լինի թէ այն
 ճիլա տո՛ւեալ ճէվճէրն ո՞րպէս լինելոց
 է • մինչ փոխարկումն ՚ի վր նր առնի
 ցեն , եւ թէ յետ փոխարկման հէ.ք.քեա
 քին դին արժողուե նր ուրբան ընտրու
 թի առնելոց է : Եւրդ՝ այսու վերոյիշել
 պատճառաւ , եթէ ծակ ո՛չ իցէ՝ արժէ.ք
 նորին աւելի լինի . եւս այն՝ որ ծակն
 զգոյն բովանդակ ճէվճիլաց , որ փայ
 լուն իցէ • պակասագոյն առնէ :

Երես զն ճիլա տալոյ Լճագու-նին :

ԸՎանդակ տեսակացն եազութի մի
 ուլ կերպիւ՛ ճիլա կարէ տրիլ • և
 ճիլա եազութին այն է՝ զն զԼճագու-
 թրն նախ ՚ի ծայր փայտի պնդեացեն և
 ՚ի ճախարակն հէ.ք.քեաքի շիեացեն ՚ի
 վր եբեսաց ճախարակին , մինչ զի դու-
 րեցի և հարթ լիցի , յետ այնորիկ ըզ-

սիւնապաղէն մանր լեւեալ, 'ի վր երե-
 սաց կապարեայ ճախարակին շիեացեն,
 ուն զի կոշտուի և խոշորուին՝ որ յերես
 նորին իցի՝ պատճառաւ շիման ճախարակին,
 Գնայցէ. և յոյժ կակուղ լիցի.

Յետոյ զճիշի էէմանին այրեացեն, զի իբրև
 բուռ լիցի, և ջրով տրորեացեն. և զայն մատանեքարն այնու 'ի վր պղնձի
 տախտակին շիեացեն և լեւեացեն՝ մինչ
 չև ճիլա գտցէ և կակղասցի. յետ այնո
 բիկ 'ի ծայրէ փայտին յետս առցեն, և
 'ի տաք ջուրն դիցեն, և չափ մի իշկապ
 եռացուսցեն, զի հետք սևուէ՝ որ
 պատճառաւ շիման ընկալեալ իցի՝ 'ի
 նմանէ գնացէ. և ապա անոյշ և մաքուր
 ջրով լուսացեն. Լաւ եթէ Սարմիր ետ
 գուծի իցի, առցեն չափ մի լամերի, և
 զերեսն նր տաշեացեն և մանր մասու-
 նրա արասցեն. և 'ի հողեղէն ւզուտուկ
 եդել՝ չափ մի ջրով եռացուսցեն, մինչ
 զի գոյն պափա՛ր բովանդակ 'ի ջուրն
 յայն լիցի. յետ այնորիկ զջուրն պար-
 դեալ զուտ արասցեն, և կրկին մասն
 ինչ դարձել եռացուսցեն, մինչև սա-
 կաւ

հաւ մի գլխով առնուցու • ապա ջախ մի
 շէպի եէմանի ՚ի յայն արկցեն • յետոյ
 զԼազութն ՚ի նոյն ներկն ընկեսցեն
 և փոքր մի եռացուսցեն, յետ այնորիկ
 ՚ի դուրս բերցեն, և զաւելորդ ներկն
 քերեսցեն, կարմիր գոյնն ՚ի ծակս և
 յանկիւնս նր մտել գոլով գոյն երան
 գոյն շուրջանակի զնովաւ ճաճանջաւո
 թիլ սկսանի • և գոյնաւոր երևի:

Յազաֆս գնոյ, արժողութիւն Լազութին:

Գին արժէից Լազութին շրջի և
 փոխի՝ ըստ այլևայլութեան տեղւոյ և
 ժամանակի, և ըստ փոփոխման կենցալ
 զական կացութե, և ըստ բազմութե և նր
 ունազութե իշխանութե և պետութե • այլև
 ըստ վաճառողի և ըստ գնողի և ս' փոխի
 և շրջի: Եւ ամ մատանէքար՝ որ բոլո
 թակ և միզրապի իցէ, և Թիկն նորին
 գմբեթարդ և բարձր լինիցի, գին նր
 աւելի լինի: Եւ այն ինչ որ յղկեալ ոչ
 իցէ, լինի ըստ երկուց տեսակաց • կամ
 յայնմ որպիսութե լինի ուն ՚ի մատէնէ
 ՚ի դուրս բերեալ իցէ, և զայն կոչեն

ածե՞ր . և այն ինչ՝ զոր արու՛եստի՛ն փո՛
 խարկեալ իցեն և զերես նր՝ հաւասա՛
 րեալ՝ զի դմբեթարդ լիցի , զնոյն սա՛
 կոչեն . և սալըն քան զԼճէմին՝ ՚ի յար՛
 ժէքն առաւել է : Լճեթէ պէհրէմնի՛
 և սիմանի եագութն՝ լաւ պայծառա՛
 ջուր իցէ և դմբեթարդ , (և ջրի դոն՛
 կարմիր եագութին սյնպս է , զի կայլա՛
 կան արեան նմանի , որ ՚ի վր՛ երեսաց
 մսքուր արծաթեայ տախտակի՛ անկա՛
 նիցի) սյսպիսի եագութս՝ եթէ ՚ի կշի՛
 ուրն մի դէսու իցէ , չորս տինար արժէ .
 և զեագութն պակաս յղկեն , քանզի՛
 ոչ կամին : Բայց եթէ յղկեալ իցէ գինն՛
 երկպատիկ լինի . և կէս տանկ եագու՛
 թըն՝ որ լաւ է , զգինն ութ տինար առ՛
 նեն մինչև յոյժ , տասն տինար . և երեք
 դէսուին գին՝ հնգեսասան տինար մինչև
 ՚ի քսան տինարն : և միոյ տանկի գին՝
 երեսուէն տինար , մինչև ՚ի յիսուէն տի՛
 նարն : և երկու տանկն վաթսուէն և
 հինգ տինար , մինչև ՚ի հարիւր տինա՛
 րըն : Լճ կէս մսգալին գին՝ հարիւր և
 ութսուէն տինար , մինչև յերկու հա՛

րիւր տինար: և չորս տանկին գին՝ երկու
 հու հարիւր և յիսուէն տինար մինչև
 յերեք հարիւր տինարն: և հինգ տանկին
 գին՝ հինգ հարիւր տինար, մինչև
 յեօթն հարիւր տինար: և միոյ մագալին
 գին՝ հազար տինար: Ալ ամեալ
 գուժ՝ որ իցէ երկու մագալ. այնմ գին
 արժէ ից ոչ է յատկացել, այլ արժողու
 թի նորին յանձնեալ է խորհրդոյ ընտ
 րութե գնահատից այնր ժամանակի:

Այսպէս է զհանն ասացել է թէ կէս մրտ
 գալ կարմիր եագուժ՝ մաքուր և վճիտ
 որ ծակ և արատ ոչ ունիցի, և յղկեալ
 և երկայնակ իցէ, հազար եգիպտական
 տինար արժէ: և եթէ այսու որակուք
 երկու մագալ իցէ՝ հինգ հազար տինար
 արժէ. և ամինչ՝ որ ՚ի սոյն կացուի ժա
 մանէ, գինն յայսմանէ աստիճանեալ
 կարգադրի. և վերահայի առ վաճառողն
 և գնողն: և ամենևին ոք նշան չէ՛ տր
 ուեալ, թէ ՚ի սոյն ժամանակի Այս
 գուժ իմն կայ այսու որակուք, որ կշիռ
 նորին մագալ մի և կէս աւելի իցէ.

քանզի մի մագալ հազիւ անկանի. ըստ

որում և մարդարիտ՝ մի մագալ հազիւ
անկանի: և մի տանկ եագութ քարի
պատուական և դերագոյն է, քան զմի
տանկ մարդարիտ: Նայց էղպէսի տեսա
կին (որ է երկնագոյն եագութն) գին՝
կէսն տասին: և էրդէվանի՝ և խէ՛րի՛ տե
սակացն գին՝ կէս և սիւլս գոյ. և կիւս
քի՛ տեսակին գին՝ տասն և կէսն տասին: և
վէրփի՛ տեսակին գին՝ յիսուն և մի: և
Նա գեղին Նագութին եթէ լաւ և
վայելուց և պոյծառաջուր և մտոս
ոյսինքն յղկեալ իցէ, և մտափէրի՛,
կամ մշիշի՛ իցէ, երկու տանկին երեք
տինար. և կէս մագալին վեց տինար. և
չորս տանկին՝ վեշտասան տինար. և
հինգ տանկին երեսուն տինար. և մի
մագալն յիսուն տինար: և այլ ցեղք քա
րանց զայս գին բերեն: Նա սպիտակ
եագութին արժէքն՝ աւելի ոչ լինի,
և քան զերկու գինն պիւլուրի՛
աւելի ոչ գնեն:

Եւսո՛ւ յաղագս փորձոյ Նագութին:

Նագութին հինգ նշան գոյ. Սախ
այն

այն է՝ զի զամ քարինս քերէ • բաց ՚ի
էլմասէն • որ զայն ո՛չ քերէ • և առանց
էլմասի զնոյն ո՛չ կարէ որ ծակել :

Լըրկրորդն այն է՝ զի եագութն նշոյլս
ուսի փոյլման, և այլ ճէվաՏիրաց այն
պիսի նշոյլ չէք :

Լըրրորդն այն է՝ զի քան զամ ճէվաՏէր
ծանրագոյն է :

Չորրորդն այն է՝ զի ՚ի կրակի հաստա
տուն մնայ :

Տինգերորդն այն է՝ զի մինչ ՚ի հուրն
դնեն , սպիտակ երևի , և յորժամ ՚ի
հրոյն ՚ի դուրս հանեն և ցրտանայ , ՚ի
գոյնն իւր գոյ • և այս երկու յատկու
թիք կարմիր եագութին են :

Լթէ կամիցին զԼագութն կակղա
ցուցանել յաղագս դեղորէից • քանի
մի անգամ զայն ջերմացուցեն և ՚ի ջու
րն ձգեսցեն, կակղանայ • և ՚ի յանկանի
լեսեալ լինի • իսկ դեղին եագութն՝
այլայլու ՚ի ո՛չ գտանէ :

Լսեն իմաստուէք. եթէ զեազուծն
 ընդ ինքեանս ոք ունիցի՝ յախտէ
 ժամտացաւուր անկասկած լիցի. և այս
 ցաւ՝ այնմ ումէք որ զսոյն ունի, ոչ
 ներդործեցէ. և եթէ կալցեն ՚ի բե-
 րանի՝ յատկուէն իւրով՝ ոյժ տոյ սրտի.
 և զհոգ և զվարանմունս տանի. և զճա-
 րաւն շիջուցանէ. և ՚ի բերանի մարդոյ
 երևի ներհակ սյլ ճէվահիրաց. և ե-
 թէ հանապաղ ընդ ինքեանս ունիցին՝
 յաջս մարդկանս փառաւոր և խրոխտ լի-
 նին, և հարկաւորուէք սխաղից փո-
 թով ըստ կամաց հասանեն. և զոյժն ա-
 ւելի առնէ և զարիւնն պարզէ և զտէ,
 այնչափ զի թէ ՚ի մեռեալ ոք կապեա-
 ցեն, արիւն նր անագան սառի. և ՚ի մի-
 Քէռռի հաթս ՚ի դործ ածեն, քան ըզ-
 չափն առաւել սրափն օգուտ առնէ, և
 ջերմութի և զուարճութի առաւելու. և
 ևս ՚ի մաճունս եղեալ՝ զմասս մասս
 կար թունոյ՝ արդելու. և բնութի խառ-
 նուածոյ կարմիր եազուծին՝ ջերմ և

ջոր է . և առաւել լազուհիս դեղորէից
 արտի՛ խառնու՛ածն ջերմ և ջոր լինի .
 վս՛ զի մինչ հողին կենդանական գուրը
 շի իմն է նուրբ, նիւթ նորինն ՚ի հարկէ
 խոնաւ պիտի՛ և նուրբ . և ամենեին խո
 նաւուհին՝ ազդումն ջերմ և ջոր գուրը
 շույ՛ ոչ կարէ առնել . ապա ուրեմն ըստ
 այսմ զօրուե՛ պարտ է , զի բովանդակ
 գեղ՛որ զհողին կենդանական անուցա
 նէ , ջերմ և ջոր լիցի : և հասարակօրէն
 զջերմութն զէրե՛զէ վառ պահէ . և բո
 վանդակ կենդանական ուժոց՛ նպաստ
 մատուցանէ . ՚ի դեղորայս աչաց լուսա
 ւորութի՛ յաւելու . և զառողջութի՛ նր
 պահպանէ :

Ծ ըոչցէ և պատմութի՛, զորս վն՛ Լազուհին
 ասացեալ էն :

Բերեալ են թէ Լ՛ ըբային Սերէն
 տիպու կոտոր մի Լազութի եղել
 է, ըստ նմանութ ըմբռնետեղ դանակի,
 և կշիռ նորին աւելի պակաս յիսուն
 մագալ, աիւմանի դեղեցիկ և վայելուչ .
 և ամենեին ոք զըոյց չէ տուեալ թէ ՚ի
 66 նոյն

նոյն կշիռ ետգուծ տեսեալ են. և ամ
ոք՝ որ արքայ Արէնտիպու և իշխանա
ւոր իցէ, այն կոտորն ետգուծի նմա
լինի:

Աւս՝ բերեալ են թէ ՚ի Տին ժամանա
կըս ՚ի Տանք ետգուծին պատեան մի
գտեալ են մեծ, զոր մինչ բեկեցին կո
տոր մի ետգուծի գտին, ըստ նմանուե
կացի. բայց յոյսմ ժամանակի ՚ի սոյն
տեսակացս ոք ոչ է տեսեալ:

Աւս՝ բերեալ են թէ իշխանի միում
՚ի բովանդակ իշխանացն Աօրասանու
կոտոր մի ետգուծի կարմիր և երկայն
՚ի ձեռս անկաւ. և զնոյն գընեց եօթն
Տազար տինարի, և այնմ հապ աւելին.
և մինչ զայն ՚ի ձեռս կաշնուին՝ երկու
կողմն ՚ի ձեռաց երևէր:

Ապուռէյհանն բերեալ է թէ ՚ի գան
ձարանս թագաւորացն Աարէզմի կո
տոր մի էհէպ ետգուծի գոյր, և գոյն
նր՝ իհէ. կշիռ նորին աւելի քան ըզ
վաթսուն մագալ. և ՚ի վրոյնորիկ կեր
պարան մարդոյ արարեալ էին, ՚ի ծուն
կըս նստեալ և զծունկան բաց եղեալ:

և զկզակն ՚ի վճ ծնկաց եղեալ, և զեր
 կու ձեռան ՚ի վճ երկուց սրունից ո
 ախցն ՚ի վայր թողեալ, և զմատունս
 ոտից և ձեռաց ՚ի միմեանս յարեալ:

Յաղագս Օ Ե-Գ-ԵԵԵ-ՊԻ:

Իւրեւ, Գ:

անքն շե-Գ-ԵԵԵ-ՊԻՆ, Է՛ ՚ի գաւառի
 իմիք ուր սեւադէմքն լինին, և
 այն ՚ի Չերմային վայրս արեւմտից է •
 նաև գոն ՚ի ստորին և ՚ի վերին կողմս
 նրս Սախտին եղիպատոսի քանի մի տե
 ղիք: Եւ Լ՛րայ ոմն հրամայեաց թէ ՚ի
 Տինտիսթանի առաւել լինի, քան ՚ի
 յայլ գաւառս: Հաւատարիմ ոք ՚ի բո
 վանդակ վաճառականաց պատմեաց թէ
 ես ՚ի միում Ժամանակի յԱզգիպատոս էի,
 և անդէն պատուականն ոք ՚ի ճեվհերի
 և ՚ի հեքքեաքի արուճեստի ուշիմութ
 կատարեալ պատմութի արաց թէ ՚ի կող
 մանէ եղիպատոսի գոյ Քաղաք մի զոր
 գոսս կոչեն • լուեալ եմ թէ Ս՛ատին
 Օ Իւմիւրրիւաի յայնմ գաւառի է,

Հանապազ հարցալքննութի զնմանէ առ
 նէի

նէի • մինչև տեսի զոմն յարդեւի որ
 պատմեաց լն Տանքին զիւմիւրրիւտի
 թէ ես առանձինս յայտ քաղաքէ ՚ի կող
 մն քաղաքին Պաուսի ուղևորեցայ ,
 որ անասպատ է ութօրեայ ճանասպարհի՝
 ընդ մէջ գետոյն Վեդասի և ծովուն
 Պաուղիւմի , և ՚ի նմին տեղուջ շինու
 թի չիք , և ՚ի յընդարձակ դաշտի այնր
 անասպատի ՚ի միջակի դաշտավայրին գոյ
 լեառն մի յոյժ մեծ , և առաջի այնորիկ
 աղբիւր մի ջրոյ փոքր , և ՚ի ստորտա այնր
 լերին ծակ մի արարեալ • ճրագ լուցել
 ընդ նոյն ծակն ՚ի ներքս դնացի երկու
 տիգաչափ • և յետ այնորիկ որչափ ջա
 նացայ ոչ կարացի յառջ գնալ զի շունչ
 արդեւանիւր , և երկիւղ սատակման
 գոյր • և անտի՝ ուր հասեալ ժամանեցի
 կոտոր մի քար փրթուցի , և զերեսս իմ
 կրկինս յետս դարձուցի , և ՚ի կէսն ճա
 նասպարհին ՚ի մերուտա կուսէ նորին
 ծակ մի շնչահան արարեալ էին , ուն զի
 գողորջին այնր ժանտաշնչուէ ՚ի դուրս
 եկեացէ և շունչ առնուլ հեշտեալ է
 զեցի , և երկիւղ սատակման ոչ լինեցի •

Երբմէ իսկ ծանուցել եղև, զի թէ այն
 շնչահանն ո՛չ լինէր ՚ի ծակի անդ, այն
 չափ ո՛չ կարէի ՚ի ներքս գնալ. և մինչ
 ՚ի դուրս եկի և զայն քարն կոտորեցի,
 ՚ի մէջ նորին կոտորք Սապունի՛ զիւ
 միւրրիւտի գոյին, զայնս ՚ի Քաղաքն
 Վուս բերեալ վաճառեցի, և ոմանց
 ճիլա տունեալ ՚ի Խորասան տարայ:

Սաղափս Տեառացն Օ՝ Ե-Ռ-ՐԵՒ-ՊԵ՝
 Ոմանք ասացել են թէ Օ՝ իւմիւրրիւ
 տրն և Օ՝ էպէրճէան երկուքին մի
 են: և ոմանք ասացել են թէ Օ՝ էպէր
 ճէան է ճէ: Լէկեր իմն լաւագոյն քան
 զզիւմիւրրիւտն, և այժմ անգիւտ է.
 և զլաւագոյնն տեսակաց զիւմիւրրիւ
 տի՛ զէպէրճէտ կոչեն: Բայց Օ՝ իւմիւր
 րիւտն ըստ գունայ երանգոյն քանիմի
 կերպ լինի. Լ՛գաջինն՝ Սելէի, Օ՝ էնկեա
 ղի, Օ՝ Ե-պապի, Բէճահնի, Սաճալի,
 Օ՝ ս-լանի, Սահեպի, Պահրի, Սապունի,
 Լ՛ի, Վի-բրատի: Բայց Սելէի՛ տեսակն
 այն է, որ նման է սրունից Չիւղիւն
 տիւրի: և Օ՝ էնճարին, Ժէնկեարի: և
 Օ՝ Ե-

Օ ի-պապին՝ այնպէս է, որ նման թեոյ
 ճանճի ՚ի նմա իր ինչ ՚ի տեսիլ երեւման
 գոյ: և Տէրահնին, տերեոյ ուճանի նմա
 նի: և Սադալի՝ տեսակն նման է երկա
 թոյ՝ որ արծնուի ընկալեալ իցէ, յը
 թում երես կարէ տեսանիլ: և Օ ուլա
 նին այն է՝ որ միջակէա նորին ոչ կարէ
 տեսանիլ: և Սահիտի՝ տեսակն՝ վերաբե
 ըի առ ոմն, որ զայն ՚ի մատենէ ՚ի դուրս
 բերեալ է: և Պահի՝ տեսակն, ջրոյ ծո
 վու նմանի: և Լճի՝ տեսակն՝ տերեոյ
 մրոյ նմանի: և Քի-բրասին՝ նման
 Պրախի լինի:

Եւ լաւագոյնն սոցին այն է՝ որ Լճի
 լինի: Լճա Քի-բրասին, յետոյ Սիւ
 դին, ապա՝ Օ էնկեարին, յետոյ Օ իւ
 պապին, ապա՝ Օ ուլմանին, և յետոյ
 Տէրահնին:

Եւս քերեալ են թէ գոյ տեսակ իմն
 որում ասեն էլվահի, և սյա Օ իւմիւր
 ըիւտ ՚ի նոյն տախտակացն է՝ յորս տաս
 նաբանեոյ պատգամքն Սովսխի գրեւ
 էին, որ ՚ի յերկնից յերկիր եկաւորե
 ցաւ, և սյա պատմուի ՚ի սբ գիրս հռչա
 կաւ

կաւ իսկ յիշատակեալ է . և ոյն տախ-
տակքն խորտակեալ եղեն , զորս մասն
մասն արարին , և ՚ի նոցանէ մատանեքա-
րինս կազմեցին :

Եւ Օ ուլմանին ևս՝ զորմէ կարծիք է
ղեալ է թէ ՚ի Օ ուլմաթէն բերեալ
են . և ոյս խօսք հաշակեալ է , զի բա-
զում մարդիկ կարծեցին թէ Օ իւ-
միւրրիւան և Եւադութն ՚ի Օ ուլ-
մաթէն բերել են ՚ի ժամանակս Միշք
սանդրու . և ՚ի այն միտ առակս առա-
կեալ և տաղս տողեալ են . Քայց ամ
ոք որ ծանօթուի ունի երկրագծական
մակացուէ , առ ընթեր նմին հաւաստի
իմն է թէ ոյս կարծիք սխալ է . և ըզ
Օ իւմիւրրիւան գառեպախ կոչեն , վս
երկայնուէ և փորոք ին , զի նմանեցու-
ցանեն եղեդան . վս զի գառեպէ նշանա-
կէ եղեդն ըստ արասպաց : և հազիւ լի
նի զի մատանեքարն ՚ի զիւմիւրրիւան
իցէ , զոր ՚ի գառեպէ արարեալ իցեն .
և յայտմ ժամանակի ոչ է տեսեալ ոք
երբեք կոտոր ինչ Միշք զիւմիւրրիւ-
տի , ոյն որ ՚ի Ս ալն . և սասի կարծիք

անկանի թէ Օ իւմիւրրիւտն 'ի Մա
տէնա իւր բուսական լեալ է . որպէս
և տեսակքն պիւլլիւրի, և ճէմիւրի, և վերս
տարի՝ բուսանին:

Այլ ընթերքադպքին Պուխարայի գոյ
բեառն մի բարձր, և 'ի դագաթանս այնր
լերին վերաքար բուսանի . և մինչ արեւ
գահն ծագել բարձրանայ, 'ի չափ միոյ
մատին բուսեալ երկայնի, զոր բեկա
նեն: Այլ 'ի Տին ժամանակա 'ի Օ իւ
միւրրիւտէ մատանէքարինա կազմեալ
են, և զամանա 'ի միմեանս յարակցեն
ոյլազան ձևովք: Այլ 'ի բովանդակ տե
սակացն ճէվաՏիրի, զմնչ և իցէ մինչ
բեկանեն և միակցեն, մեծ արատ լինի,
բաց 'ի զիւմիւրրիւտէն . զոր մինչ բե
կանեն և կրկին միակցեն՝ աւելի պա
կասուի ոչ առնու, և 'ի գինն առաւել
լազոյն զանազանուի ոչ առնէ . գուցէ
թէ լինի որ զՊասէպէն բեկանեն և
դարձել միակցեն՝ արժէք նորին աւել
լի լինի: Այլ հասարակօրէն պարտ է
զի երկայնակ և փոքոք լիցի, և զայն
գտնէ պի կոչեն: Այլ Օ իւմիւրրիւտ
միա

միադոյն մեծակոտոր՝ պակասադոյն ան
կանի, և ըստ մեծի մասին այն լինի՝ զև
կանաչուի նր այլ և այլ խցէ:

Երօս: Վ՛ն ճիշտ սալոյ, Օ՛ ի-ի-բրի-տին:

Իւմիւրրիւտին ճիշտ տացեն, Եւս
գութի ճիւղայինն ՚ի վր պղնձի
ճախարակի, յետ որոյ ՚ի վր կապարեայ
ճախարակի կակղացուցեալ խցեն, ՚ի
վր Մ՛էհէ: քարի ճիշտ տացեն՝ գեղեց
կադոյն եկեացէ: Եւ Տէքքեաքքն ըզ
փորձ Մ՛իյնաի և Օ՛ իւմիւրրիւտի ճի
ւղային առնեն, զի Մ՛իյնոյն ՚ի մէջ նոր
խեցւոյ՝ զոր ապականերկ արարեալ են,
և ՚ի վր ճախարակի ուռի փայտի ճիշտ
ըմբռնէ յոյժ գեղեցիկ. և զիւմիւրրիւ
տինն ո՛չ ըմբռնէ: Եւ ընդ մէջ կանաչ
Լ՛ալի և սպիտակ Լ՛էշպի և Օ՛ իւ
միւրրիւտի՝ մինչ որոշումն ընտրուե
առնեն, նաև զայն ճիւղային առնեն:
զի Լ՛այն առանց ոսկիական Մ՛րգաշ
սառ ճիշտ ո՛չ ըմբռնէ. և կանաչ Լ՛էշպն
և ս Լ՛ալի ճիւղայինն ճիշտ ըմբռնէ. և
Օ՛ իւմիւրրիւտն ո՛չ ըմբռնէ: 74

Օ Խօսի զն ի Կրօնս Թեոփիլոսի Ե
 իւմբլրրիւտն շոյտ բեկեալ լինի,
 և խարտոցաւ քերի, և կրակի
 ոչ գիմանայ: նաևս ներկել ապակով
 և Սիյնաիւ կեղծել Թեոփիլոս
 առնեն: Այս կանաչ քարինք գոն,
 որք Թեոփիլոսի նմանին, մին ՚ի
 բազմաց անտի քար մի է զոր կոչեն
 Սիւրբայց Սիւրբին ՚ի լեսուլն քան
 զԹեոփիլոսն կարծրագոյն է. և
 Սիյնայն ծանրագոյն և խոշորագոյն
 է. և ումեք որ բազում անգամ տեսել
 է, երկբայելի ոչ լինի:

Խօսի զն Մարտիրոսի Թեոփիլոսի
աւագոյնն Թեոփիլոսի այն
 է՝ որ պայծառաջուր իցէ. և ասա
 ցել են թէ կշիռն ծանրուէ միոյ ասն
 կի երկու տինար արծէ. և երկու տան
 կըն՝ հինգ տինար. և մի մագալն՝ յիսուն
 տինար: Այս ոմանք ասացել են թէ մի
 տիրէմն՝ յիսուն տինար. և երկու տիրէ
 մըն հարիւր տինար. և այս գունակ ըս
 համարման վաճառողին և գնողին. և

աւելի քան զի տիրէմն պակասագոյն
 հանդիպի: Արեք տիրէմն՝ երկու հա-
 րիւր տինար: Տինգ տիրէմն՝ հազար տի-
 նար: Աւ՛ի հին ժամանակս կուտր մի
 երկուտասան տիրէմ՝ երկուտասան հա-
 զար մազորոյի տինարի վաճառեալ են: **Աւ**
 մինչ **Օ** իւմիւրրիւտն զոյգ ոչ
 լինի, գինն նորին պակաս գոյ. և վատ և
 միշակ զիւմիւրրիւտին գինն ըստ չա-
 փու իւրում կարէ լինիլ:

Խոսք վն յապետէ և օգտի

Օ իւմիւրրիւտն:

Ե սացեալ են թէ ամ ոք որ զ**Օ** իւ-
 միւրրիւտն առ ինքն ունիցի, վատ
 երազ ոչ տեսանէ. և սրտի ոյժ տայ, և
 ՚ի ցուրտ միւժէտութիս ՚ի գործ ամեն.
 և ասեն թէ արեան որովայնի և լու-
 ծութ՝ օգուտ ունի. և յաճախ ՚ի նա
 հայիլն՝ զոյս տեսութ առաւելու. և որ
 ոք ընդ ինքեան ունիցի՝ յախտէ վերնու
 առեւ անկասկած լինի: **Աւ** ՚ի հուսն
 թաղաւորք **Պարսից** ՚ի վն որդւոց իւ-
 րեանց կապել են, ոպ զի մինչև ՚ի հա-
 սակ

սակ ծերուէ յախտէ վերնոտուէ ան
կասկած լիցին: Աւուսեք եթէ վնաս
ինչ ՚ի սողնոց հասանիցի, ըստ չափոյ
ուր զարւոյ կամ միոյ տանկի լեւեալ՝
օձահարի տացեն նախքան զազդումն
թունոյ, զվնաս այնր թունոյ՝ յետս դար
ձուցանէ. և հասարակօրէն ըստ չափոյ
ծանրուէ տանկի՝ Օ Լւմիւրրիւտ լե
ւեալ՝ ՚ի թունոյ բովանդակ խոյթողաց
ազատէ, առանց թափելոյ մորթոյն և
մազին. և այս փորձեալ է:

Աւ բնութի Օ Լւմիւրրիւտին ցուրտ
և չոր է պատճառաւ դունոյն կանաչու
թէ. և ասացեալ են թէ անտակ մի ևս
կայ՝ յորում թիւնաւորութի գոյ, զոր
եթէ աւելի քան զչափ միոյ տանկի կե
րիցեն, զվնաս սպաննող թունոյ արաս
ցէ. և յայնմ պահու մինչ կին յլի դրժ
ուարաւ ծնանիցի՝ իբրև ՚ի վր երա
նաց նր կապիցեն, ծնունդ նորին գիւ
րաւ եղիցի: Աւ հռչակեալ է թէ մինչ
զզուտ Օ Լւմիւրրիւտն հանդէպ ա
չաց օձի կալցեն, զաչս օձին խաղտէ:
Բայց Ապոտեյհանն բերեալ է թէ ըզ

քանի մի տեսակս զիւմիւրրիւտի, առ
 քանի մի տեսակ միշապացել օձի փորձ
 արարի, և ամենւինն ոչ ազդեաց. յետ
 այնորիկ զՕ իւմիւրրիւտն լեսի, և
 յաչս օձի քարշեցի, նաև այն ոչ ազ
 դեաց. և ստուգեցաւ աստի՝ Թէ այն
 յատկուի որչափ որ հռչակեալ է,
 իսկուի չունի:

Յազափս Լ.բաթոյ Օ իւմիւրրիւտին

Սի տեսակն արատոյ, այլայլուի գու
 նոյն է. և միւսն այն՝ զի օտար գոյոս
 ցուի ՚ի բուն սկիզբն գոյացման յայն
 խառնեալ լինի, ուն քար և կամ աւաղ:
 Եւ շատ լինի որ գոյացուի իմն ըստ
 գոյացուէ Կապի ընդ նմա խառնեալ
 իցէ, ուն ամպն որ ՚ի գոյացուի Լազու
 Թինն լինի, ՚ի գոյացուէ Օ իւմիւրրիւ
 տինն ևս լինի: լինի ևս զի պղտորեբանգ
 սեուի ՚ի յոմանս մասունս միակօտոր
 Օ իւմիւրրիւտի գտանի. և ՚ի յոմանս
 ՚ի Օ իւմիւրրիւտից՝ ծակ և հարկը
 գոյ, ուն և ՚ի եագութն բազմիցս հան
 դիպի: Եւ այլ իմն տեսակ արատոյ գոյ
ի

'ի Օ իւմիւրրիւտն, որում Սո-խիէի
 ասեն ըստ ոճոյ սյլաբանութե հէքքեա
 քաց. և այն արատ քան զամ արատս ա
 ւելի լինի. Ալ բովանդակ արատք, պատ
 ճառ լինին պակասութ արժէից. և եթէ
 'ի վր երեսաց Օ իւմիւրրիւտի սակա
 ւամասնեոյ սպիտակութի ինչ իցէ, ոսկ
 աղ. չափ մի լեզակ՝ իւղով լաւ եռա
 ցուսցեն, և 'ի նոյն աղն օժեացեն, ան
 յայտ լինի. և սոյն գունակ 'ի կցեալն
 և 'ի խնդբունան օժեացեն:

Խօսք վն շքո-ցաց և պարմու-էցն
 Օ ի-մի-րրի-տի:

Լ պո-տ-է-յհանն բերեալ է թէ ես 'ի
 ձեռս մատռուակի 'ի խրախճան
 Սէհէմէտ խարէզմշահի ըմպանակ մի
 տեսի 'ի զիւմիւրրիւտէ, ըստ նմանու
 թե նժարի կշռոյ. և սյսպէս ասացէլ
 են եթէ 'ի գանձարանէ Սամանիեան
 արքայից իցէ. և 'ի ժամանակին իբրև
 տէրութի արքայութ նց շիթեցաւ,
 յայնժամ և սյս ըմպանակ 'ի խարէզմ
ան

անկառ զոր 'ի գումար հազար տինարի
գնեալ էին :

Եւ Սանտուր խալիֆէին մատանեքար
իմն եղեալ է 'ի զլեմիւրրիւտէ 'ի կշիւ
երկու մագալն զոր երկու հազար տի
նարի կարմիր ոսկւոյ գնեալ էին :

Եւս' բերեալ են թէ Սուլդան Վրյա
սէտտին թագաւորն 'ի ժամանակին
յորժամ 'ի լեառն Քիյրուղէ էր , զա
նուն տասն գասէպէ զլեմիւրրիւտի
դրեալ էին , թէ իւրաքանչիւրն 'ի նո
ցանէ աւելի պակաս տասն մագալ էր ,
և ամցուն գոյն և ձև յոյժ գեղեցիկ :

Եւս' բերեալ են թէ 'ի գանձարանի
Սուլդան Ալայէֆֆինէ միակոտոր ըէյ
հանի զլեմիւրրիւտ մի եղեալ է , ձև
նորին քառակուսի և երես նր յղկել
և անարատ , և 'ի չափ ամոյ ձեռաց , և
զըջանակ նորին ոսկւով ըմբռնեալ
և ընդելուղեալ . 'ի կշիւ երեսուն մրա
գալի . և 'ի վր երեսաց նր գահ իմն և
պատկեր մի արքայի փորագրեալ յոյժ
կատարուն . և 'ի ներքոյ գահին պատկե
րըս երկուց առիւծուց արարեալ , և 'ի

յերկուց կողմանց Թագին , պատկերս
երկուց Թռչնոց յոյժ կատարել գեղեց
կուք . այնպս զի ՚ի մոմոյ իսկ ոչ կարաս
ցէ ոք առնել , և կարելի է Թէ քսան
մագալ ՚ի նմանէ պակասեցուցեալ են ,
մինչև զայն պատկերսն ՚ի նմա կարացը
են փորագրել : և այն կոտորն զիւմիւր
րիւտի այնու ձևով քնկուտի՝ յղկել և
այնու հարթութեւն քան զհարիւր
մագալ պարտ է լինիլ , որով զի պատկեր
մարդոյ և գէմք Թռչնոց և առիւծուց
փորագրել լիցին : Ալ ալքայ հրամայ
եաց արձեատաւորի ումէք , Թէ զերես
այնր պատկերի միւսանդամ ույ յառջն
լեալ իցէ կարիցէ՞ առնել . և կշտամբա
նօք ցարձեատաւորն ասաց Թէ այս
պատկեր արգելել է մեզ և մանաւանդ
լ մեզ ունիլն . և սոյն պատկեր աննման
իմն է , և կարծեմ Թէ զսոյն ՚ի դաւառս
մեր ոչ են կազմեալ . բայց բարիօք է ՚ի
վճ սորա անուն տէրունի ՚ի լեզու ա
րապի փորագրել , և յերկաքանչիւր
պատկերի առիւծուցն՝ անուն գրել ,
իբր զի յետ շրջանի մերոյ յիշատակ մնա

ցախան եղիցի , ըստ որում հռչակեալ
առակ է , ոչ քան որ Ի քարէ : Եւ մինչ
արձեւատաւորն այն՝ Ի կատար հասոյց
զնոյն , եհարց ցնա Թագաւորն Թէ ար
ժողութիւն : Ս իւմիւրրիւտիս ուրբան
իցէ . և Թէ Ի գանձարանի վաղն Չական
արքայից նմանն սմին ոչ է՝ եղեալ . և Ի
յառաջագունիցն Ճէվհերիկն արձեւա
տի որ երբէք զնմանն սմին տեսեալ
իցէ : Ասաց հմուտ արձեւատաւորն Թէ
ամենեւին որ չէ տեսեալ . քանզի այս
անման է . և Ի պատմութիւն հնագոյն ար
քայից Ի գանձարանաց նց որ երբէք
նշան չէ տուեալ . և ամենեւին Ի գիրս
Ճէվհերական քարանց չէ բերեալ որ .
և գնահատքն Ճէվհերի , որք զՃէվհերն
արժեքուցանեն , սմա գին արժեից ոչ
կարեն առնել . ապա ուրեմն այսմ գին
ոչ գոյ . և ունի տեսն վն քիւրքի էէնէն
Թէ նման և հանգէտ նմին չիք , զայս
մասնիկս զիւմիւրրիւտի և ս այնպէս
գիտասջիր . և լաւագոյն այն է՝ զի սմա
արժեք արասցեն զգլխահարկն Աթորա
սանու և Դարագու և Ա զէրայայձանի ,
զի քանի մի անգամ արժէ :

Յաղագս գրաստէ Եւրմաս բարին, և յապհոնն
և օգոտ նորս :

Գլխին . Գ . օ .

Մատեն էլմասին 'ի յերկիրն Հին
տիսթանի է, 'ի կղզւոջն Հիւմայի,
որ 'ի կողմն արևելից է. Եւ ոմանք ա
սեն թէ այժմ ոչ է յայտ . և 'ի Հանքա
եադու թի կոտոր մի էլմասի գտեալ
են. Եւ այլք ասեն թէ այժմ էլմասն
'ի յառուս լինի' 'ի միջոցս խիստ լե
րանց, զի 'ի գլուխս նոցին առուք գոն,
և 'ի միջ առուացն ոչ գոյ ճանապարհ
մաից, 'ի խատուէ լերանցն . նաև յայն
մանէ՝ զի 'ի նոյն լերինս մնասակար կեն
դանիք գոն , որք փութան 'ի մնաս
մարդկան, և ոմանք որք 'ի խնդիր էլմա
սի դնան՝ մասուենա մնոյ 'ի նոյն առու
սըն ընկենուն, թռչունք գոն՝ որք զմիան
անտի 'ի գլուխս լերանց բերեն՝ առա
ջի բունոց իւրեանց, և կոտորք էլմասի
'ի նոյն առուացն 'ի միան կցել լինին,
և առնուն . և բաց աստի որինչ ասացել
են՝ իսկուի ոչ ունի :

Եւս՝ բերեալ են թէ 'ի վերջին ծոյրս

Արևելից կից ՚ի յերկիրն Հինախաթա
նի, գոյ հեղեղատ իմն, ուր յեա Աղէք
սանդրին հոռոմոց՝ ոք երբէք չէ ժա
մանեալ, և ՚ի նմա գոյ փոս իմն, որ բը
նաւ տեսուի ՚ի յատակ նորին ոչ կարէ
հասանել, վն սաստիկ խորուէն. և մինչ
Աղէքսանդր անդ ժամանեաց, մի ոմն
՚ի սպասաւորաց իւրոց ՚ի սահմանս
այնր հեղեղատի եհաս. և անդէն զբա
զում օձս ետես, որ երբէք զնմանն նո
ցին չէր տեսել. և յատկուի այն օձիցն
այս էր, զի մինչ աչք ուրուք ՚ի մարդկա
նէ ՚ի վր նց անկանէր, առ ժամայն այն
ոք մեռանէր: Այլ իբրև այս որպիսուի
գիտելի եղև Աղէքսանդրու, հրամայ
եաց հոյելի մի կազմել բաւական մե
ծուք և յոյժ փայլուն, և հանդէպ օ
ձիցն կաշնուլ, որք մինչ զհակապատկեր
կերպարանին իւրեանց տեսին՝ բովան
դակ մեռան. և այսու պատճառաւ
Աղէքսանդրն ՚ի նմին հեղեղատի յաղ
թուի գտել, ՚ի լեառն յայն ժամանեց.
և ոչինչ կերպիւ ամենեւին ոք ՚ի յատակ
այնր հեղեղատի կարէր ժամանել, զե

ոչ դոյր ճանապարհ • և Մէքսանդր
 Տրամոյեաց որ բերին գէր ոչխարս և
 զենին և քերթեցին զմորթան և կտրա
 տեալ կոտորս 'ի նոյն փոսն ընկեցին •
 և 'ի նմին տեղոջ բազում որսական
 թռչունք դոյին • և մինչ թռչունք զայն
 միսն տեսանէին, 'ի լեռնէ անտի 'ի վայր
 գոյին և զկոտորսն մտոյ 'ի վեր հանէ
 ին, և ընդ նս կոտորք էլմասի մանր և
 խոշոր ըստ չափու կպէլոյ 'ի միսն,
 և մինչ զայնս թռչունք 'ի յօդն տանէ
 ին, և ընդ հաւասարութե բերինն անցա
 նէին կոտորք էլմասի 'ի շարժմանէ
 թռչնոցն 'ի մասանց մտոյն զատանէին
 և 'ի գետին անկանէին, զորս ժողովել
 կուտէին • և ոյն ոյսու կերպիւ զէլմա
 սըն 'ի ձեռս բերէր •

Եւ յայտագոս գիտուէ տեսչացն լշմասի
 Եւ աջինն ոյնց՝ սպիտակ է և փոյլ
 լուն, զոր գունոյ ապակոյն Պաղ
 տատի նմանեցուցանեն • և բազումք 'ի
 էլմասից, 'ի գոյն Սուշատիբի մօտ են •
 և է ճէվհեր մի 'ի սասաիկ ամբուէ • և

այն 'ի բովանդակ ճեվահիրս ներգործութի առնէ . և երբէք այլ ճեվհեր 'ի նա ոչ ներգործէ 'ի սակաւուց և 'ի բազմաց : Ալ այլ իմն տեսակ Վաղին է, և զհպնայի, և կարմիր, և կանաչ և էհեպ, և սեա : Ալ է այլ տեսակ մի սընդրկա գոյն, և զնոյն կոչեն Սիւնապի . և յամ քաղաքս, այսմ տեսակի հաւանին . ուր և 'ի խորասան զ⁽¹⁾ հպնային յարգեն . և հնդիկք յոյժ լաւ էլմաս զայն գիտեն, որ գեղեցիկ լինի և 'ի նմա բեկուի ոչ իցէ, և 'ի նմանութի երկու եռանկեան քառակուսի լինի, և ամբողջ և վայել լուս, և յատկութի ծիածանի յիւքենէ գոյ : Ալ ցածագոյնն տեսակացն էլմասի, է տեսակ իմն ապիտակերանդ՝ պղտորութի ընկալեալ, և մինչ բեկանի տակ առ տակ 'ի միմեանց փրթանի, ըստ նմա նութի Կալի, և այնմ վայելութի և փայլումն չիք :

Խօսք վն փոքնայ Ալմասին :

Ալմասն բազում ծոյրս ունի, և սա
Բկաւագոյնն չորս լինի՝ նման էհ

սէ: Իշոյ, և որչափ ինչ բեկանի, ՚ի նոյն
ձև բեկանի. և զայն առանց կապարի,
ոչ է կարելի բեկանել. և եթէ ՚ի վր
երկաթեոյ սաղի դիցեն և զկռանն ՚ի վր
հարկանիցեն ՚ի կռանն կպչի և զնրա
տանի: Ալա զէլմասն ՚ի ծայր շողա
փոյ դնեն, և այնու զքարինս (որք
յոյժ ամուր են) ծակեն:

Ալ բնութի էլմասին ցուրտ և չոր է,
յառաջնում աստիճանի չորրորդին: և
յատկութի նր այն է, զի ամ կին որ
դժո՛ւարածին իցէ, եթէ էլմաս ընդ
իւր ունիցի՝ դիւրաւ զբուսն իւր
դիցէ:

Խօսք վն արժէից էլմասին:

Լալ էլմասն ՚ի յարժողութի ՚ի կար
Վիր ետգութն մօտ լինի: և ոմանք
ասեն մագալ մի էլմասն, գումարի հա
րիւր տինարի արժէ. և այս ՚ի հին ժա
մանակս եղեալ է, քանզի մեծ էլմաս
այժմ հաղիւ անկանի, բայց եթէ լաւ
լինի, լաւ գնով գնենս:

Յաղագս գրեալ է Կեանքս լալի, և յիշուին
Սարգիսից, և յարհուէց եր:

Գլուխ ԼԵ

Լալն ևս բազմատեսակ է, այն ինչ
այնմանէ որ լաւ կարմիր և փայ
լուն և վճիտ և պոյծառանշոյլ իցէ,
ի կարմիր լազութն մօտ է, բայց ի
պնտուէ ոչ է հաւասար: Լալն նախկին
ժամանակս հանքն լալն յոյս ոչ է է
ղել, և զյատկուէ նր ամենևին ի գիրս
միշումն ոչ են արարեալ: Լալ պատճառ
յոյսնուէ նր այն եղեալ է, զի ի գիւ
ղաքաղաքն Պէտէխշանի ի միում ամե
շարժ մեծ եղեալ, այն լերինքն պատա
ռել հերձան, և լալն ի միջոյ լերանց
յոյս եղև, և անդէն ուր այսօր Սա
տէնն է, լալն երևեցաւ: Լալ նախ
զկարմիրն դատեալ են. և յետ այնր ըզ
Պետղինն. և գեղին լալն՝ քան զկար
միրն՝ պնդագոյն է: Լալ միւս գումարցն
Կանաչ, և Պէնէֆշի, և Լաքհայ ա
սեն: և այս ի քանի մի Սատէնից ար
տաղընեալ լինի: ուն պիւշապպասին, և սիւ
լէյմանին: և բաց ի սոցունց Սատէն մի

գոյ, որում Պատիւը չան ասեն. և ըզ
ճէվհերն ղերա, և ի շինի ՚ի նոյն մատենի
գտանեն: Եւ ՚ի վերոյ քան զայս Սա
տէնա գոյ այլևս Սատէն մի զոր է
ճէվհերն, և ՚ի նմին Սատէնի լինի
Պէնէֆէճին:

Եւ ոմանք ՚ի յայնց Սատէնից՝ յանուն
գիւղիցն վերակոչին, որք ՚ի նոյն տե
ղին մերձ են, ոպ Փիշապէն, որ վերա
բերի առ գիւղ իմն Փիշապէկ անուն
նեալ՝ որում մերձ է: Եւ զնոյն հասա
րակուիք կարծեցին թէ վերաբերի առ
Փիշապ, որ է սոխ. և ոյսպիսի նմանուի
և վերաբերուի հետի է: Եւ ՚ի նմին
Սատէնի՝ գոյ տեսակ իմն քարի ՚ի գոյն
մի յատկական, որ մինչ այն քար ՚ի ծա
մանակի փորման այնք լերին ՚ի յայտ է
կեսցէ՝ մանկունք մատէնից գիտեն
թէ ՚ի նմա Սալկոյ, և է այն պատեն
և ճէվհեր Սալի. և զայն պատեան ը
լալին ՚ի միասին մանկունք Սատէ
նից՝ Սալկոչեն. որ փոքր և մեծ հան
գիւլի. և չափ նորին որչափ կաղին մի
լինի, մինչև ՚ի մեծուի միոյ սելիս. և

Երբէք աւելի քան զլիտր ո՛չ լինի և
ո՛չ են գտեալ ՚ի նոյն Սալէն: Ալ մինչ
զպատեանն բեկանեն, ՚ի մէջ նորին լը
նմանուէ հատոյ նռան բուսեալ է, և
՚ի միջակի նորին մի կոտոր մեծագոյն
լինի. և ոյսպէս մանրագոյն և խոշորա
գոյն լինի, մինչև ՚ի վերջն այնր. և
մինչ յեզր հասանէ, լաւ մանր եղեալ
է. և որինչ մեծագոյն իցէ գոյնաւորա
գոյն լինի, և ՚ի վերջն այնպէս մանր լի
նի՝ յորմէ ամենեւին զլի ինչ ո՛չ է հնար
կազմել, եթէ ոչ լեսուլ ՚ի պէտս
Սիւֆէռուի հաթի:

Ալ լուայ ՚ի կենցաղի աստ, թէ մի
մեծակոտոր Ալ, անուն բազում մե
ծամեծ թագաւորաց ՚ի վր նր գրեալ
՚ի գանձարանէ Աբսպէլեան արքայից,
առ Սուլդան ճէլալեփին խարէլի շահն
հասեալ էր. զոր ՚ի գանձարանի գտին,
և ՚ի ներկայուի արդարադատ Պասան
արքային ընծոյ տարան. և Պասանին բա
րիօք և հաճոյ թուեցաւ, զի զնմանն
նմին ո՛չ էր տեսեալ:

Պոյ տեսակ իմն ՚ի Ալէ, զոր Բէ՛րե

կոչեն: և այլ իմն տեսակ՝ Ալբառի: և
այլ իմն տեսակ Պագառի: և այլ իմն տե-
սակ՝ Իմպրիսի: Ալ վատթարագոյն քան
զաման Ալգիպոն է:

Խօսք վն յարկուէ Ալէն:

Քնուի խառնուածոյ լալին ջերմ և
չոր է, զոր ՚ի Սիւֆեռուի Տաթա բա-
ղադրուի առնեն: և վն յատկուէց նր
բերել են, և ՚ի Տաւատարմաց կերպիւ
լսելուէ գիտելի եղեալ է, թէ մինչ ՚ի
Սատէնս լեռնափորքն կոտոր մի լալի
վայելուչ ՚ի ձեռս բերեն, զնոյն յընկե-
րակցէ կամ յիշխողէ մատենին թագու-
ցանեն, և արկեալ ՚ի բերան կլանեն:
մինչ վայր մի ՚ի մէջ ստամբսի զկայա-
ռեալ դագարի լալն, գոյն երեսաց նր
յոյժ կարմրնայ. և այն մարդիկն զայսր
իրի որպիսուի փորձիւ ծանուցլ են:
Ալ որ ոք զլալն ընդ ինքեան ունիցի,
անկասկած լինի: և երազափորձութի
նմա ոչ Տանդիպի. և ահաւոր և երկիւ-
ղալի երազս ոչ տեսանէ: Ալ եթէ ՚ի
վն մանր տղայոց կապիցեն՝ չարաբարոյ

ոչ լինին. և ՚ի քուն անդր ոչ երկիցենս
 Աւելթէ զլալն լեսուցուն և նէպթին
 և վարդէջրով ումէք տուցեն առ ՚ի ուտել
 զդոյն երեսաց նր կարմրացուցանէ, և
 զգեղնութիւն տանի, և զո՛ւրձութի բերէ.
 և զբովանդակ յատկութի նր՝ ՚ի յատկու
 թիւն Աստուծի մերձ գտեալ են:

Գաղտն Արժողութեանս Լալի.

Թի յաղէկին, և այլ լուսադոյն տեսակ
 քրն. քի ամ որ պայծառաջուր և վը
 ճիտ և փայլուն իցէ, գին նր ՚ի գին
 Օ իւմիւրբիւտի մօտ լինի. որոյ մի
 տանկն երկու տինար արժէ: և երկու
 տանկն հինգ տինար. և կէս մագալն՝
 տասն տինար: և չորս տանկն քսան տի
 նար. և հինգ տանկն՝ երեսուն տինար.
 և մի մագալն յիսուն տինար. և երկու
 մագալն երկու հարիւր տինար: և երեք
 մագալն հինգ հարիւր տինար: և չորս
 մագալն հազար տինար. և մինչ ՚ի հինգ
 մագալն հասանէ՝ գին արժէ ից նր սաս
 մանեալ ոչ լինի: Աւելթէ Սէնտոհ
 այսինքն յղեալ իցէ, արժէք նորին ա

աւելի լինի . և յղկելն՝ եթէ զթիկն իւր
լաւ ջուներցի , արժէք նորին պակաս
դոյ : և թէ՛ ճին , և իննսպին , իւրաքան
ջիւր մի տինարին՝ չորս տանկ դոյ . և
Պագամին՝ երկու տանկ , և այն ինչ պղտոր
դոյ և վատ լինի կամ պակասադոյն : և
Վանաջին և դեղնոյն՝ աւելի արժէք
ոչ լինի :

ԽՐՈՒՎ ԸՆ ԿԵՂԾՈՒՄ ԵՒ ԱՂԻՆ

Պիշնատէն | ալի նմանի , և անախ
կեղծական | ալ առնեն : Բայց
իբրև լեսուն՝ Պիշնատէն դոյն ոչ ցու
ցանէ . և ՚ի լեսուլն | ալն կարծրադոյն
է . և լեսեալ | ալին դոյնն ոչ դառնայ ,
այլ այնպս կարմիր լինի : Եւ զներկել
Պիշնատէն և ս կեղծուի լալ առնեն ,
և | ալի նմանի բայց դոյն նր ոչ է հա
ւասար միակերպ , զոր մինչ հանդէպ
արևու կամ լուսոյ կալնուն , ոմն ինչ
կարմիր երևի , և ոմն ինչ սպիտակ . և
սպիտակութիւնն ՚ի ներքս նորին յայտնի
լինի , և ՚ի լեսուլն և ս՝ սպիտակ լինի .
իսկ | ալն ՚ի լեսուլն կարմիր լինի :

Եւ որ ինչ 'ի յարատա Եւադութին ա
սացել եղև, 'ի կողմանէ ծակին և ամ
պոյն և սյլայլուէ գունոյն և սյլն, 'ի
Լալն և ս սյնալիսի արատք գոն, վս
որոյ վերակրկնել զայնս չէ պիտոյ:

Խօս: Վս պահպանման Լալին:

Պոյն նաև պոյծառուի Լալին նր
Շաղեայ լինի 'ի սրահոս և 'ի սրահ
համ իրաց. և 'ի հարմանէ կարծր ճէվա
հիրաց՝ արտաքին երես նորին տկարա
ցեալ հիւանդանայ և սպի ստանայ. և
պահպանումն նր լինի ըստ պահպանու
թիւ Սարգարաին:

Յազատս Որակուէ տեսնացն Սեջրո-ղէի. և
ճեշո-նն Սաթէնից, և յաթո-էց նրօ

Պաշտի. () :

Սաթէն Սեջրո-ղէին 'ի քանի մի տե
ղիս է. Վախ 'ի Կոթրասան 'ի սահ
մանս Սիշապուրի. և 'ի Թաի-ըքիսթա
նի 'ի սահմանս էյլագի. և 'ի Սաղնին
և 'ի Քիրման և ս լինի. և 'ի քանի մի
տեղիս և ս երևի: Սակայն բաց 'ի Վե

շապուղի Քիյրուղէէն , այլն ամ վաս
է : և ՚ի Սատէնիցն որք են ՚ի Նիշա
պուր , լաւագոյն Ապուխահապէն է , և է
այն ծանուցել և Սեւաստոսակն Սա
տէնից . և Քիյրուղէ նորին վճիտ և
գոյնաւոր լինի հանդերձ վայելուց
Թարմութի :

Եւ յետ այնք Քիյրուղէ՛ի էշհերէն է , և
այն ևս լաւ լինի : Եւ ապա Շիւրպան
է , և այնմ Սեւեմանի ասեն :

Չորրորդն Օ էշհերէն , յորում գոն
ոսկիանիշ կէտք : Տինգերորդն է Սեւ
մանկուսնն , որ է երկնագոյն : և ոմանք
զայն իրաւի ևս կոչեն :

Սեցերդն Քեփարիէն է : Եւ թմերդն
Սպիտակ՝ որ դեղնաշորթ լինի , և այն է
վատթարագոյն քան զամ տեսակս Քիյ
րուղէի . և առաջի ոմանց Սեմասնն ք
յղկեալն լաւագոյն է . և առ ոմանս
Փէյտանին , որ սակաւ ինչ երկայնակ
լինի՝ լաւագոյն համարին :

Եւ ասացեալ են թէ ՚ի Իւրագ և ՚ի
Շամ զյղկեալն սիրեն . և ՚ի Իւրասան ,
և ՚ի Սազերանիէն , զՓէյքեանին սի
րեն :

րեն . և ՚ի կողմանս Խէդայի՝ զայն Քիյ
րուզէն սիրեն , ՚ի յոր քար իմն օտար
խառնեալ իցէ , և զնոյն գործողութի
Տէքքեաբի՝ դուր և հաւասար արա
րեալ ճիւղ տան . և այն ինչ որ քար ե
ղեալ իցէ՝ սեւացուցանեն . և զնոյն յոյժ
օրհնեալ և բարեբասա ունին , և ծա
կեալ յականջս և ՚ի վիզս կապեն , և
զայն Խարեւէկ կոչեն . և ՚ի հին ժամա
նակս հաւասար մանրորաց ոսկւոյ՝ դը
նեալ են : Եւ ամ Քիյրուզէ՝ որ ճէվ
հերաւոր և գեղեցիկ է , մինչ սակաւա
մասնեայ ճարպ ինչ յայն հասանէ , պատ
ճառաւ խառնուե մասանց իւրոց՝ կակ
զուի այնք ճարպի՝ ՚ի նոյն մասունան
խառնեալ լինի և ծրդի ընդ նոյն փո
րոքսն , և կանաչագոյն լինի , և բուն
վայելչութիւն խափանի : Եւ Տէքքեաք
քրն՝ զամ Քիյրուզէ որ այնպէս իցէ ,
Միւրաի կոչեն . այսինքն մեռեալ : Եւ
զոմանց ՚ի Միւրաի Քիյրուզէ ից երե
սըն ՚ի վեր բառնան ճախարակաւ , և
միւս անգամ ճիւղ տան , գոյն նր ՚ի
բուն կացութիւն կրկին դայ , և ժամա

նակ ինչ մնայ 'ի նոյն գոյն և 'ի նոյն
վայելութիւն, և վերջապէս միւսանգամ
պապականի:

Եւ նշան ընդունակ լինելոյ լաւութե
այն է, զի զմի անկիւն նր 'ի վր քարե
կամ 'ի վր ճախարակի հէքքեաքի ըն
կեսցեն, մինչև չափ մի երևեսցի. և
հայեսցին՝ եթէ գունաւորագոյն լինի՝
լաւութե ընդունակ է, ապա թէ ոչ, ոչ
է: Եւ զբովանդակ նոր Քիյրուզէս
որք 'ի մատէնէ լինին, 'ի ճարպոյ և 'ի
սուր հոտոյ, մանաւանդ 'ի հոտոյ մշկոյ
և 'ի բաղանւոյ՝ պահպանել պիտի, մի թէ
ոմանք 'ի Քիյրուզէից՝ Ալշապուրի, որ
յոյժ պինդ լինին, որում՝ մինչ հնանայ
մնաս ոչ առնեն: Եւ ոմանք 'ի Քիյրու
զէից լինին՝ որ յոյժ թոյլ են և սպիտակ,
յոյնցանէ մատանեքարինս առնեն, և
'ի յեռ իւղն ձգեն, գոյն նոցին յոյժ
գեղեցիկ լինի: Եւ հասարակաբար ա
տացից 'ի հին ժամանակս մեծ մեծ կո
տորս գաեալ են, յորոց պէս պէս իրս
կազմեալ են, և սոյժմ սակաւագոյն
անկանի:

ԴԹՈՆԱԿԱՆՈՒԽՍ ՍԷՂՃՈՒԳԵԱՆԻ ԿՐԹՅԻՆ
 ՔՐՈՅԻՆ ԲԵՐԵՍՈՒԼ ԵՆ, ԹԷ ՍՈՒՂԴԱՆ ԷՂԿ
 ԱՐԱՐԱՆՆ՝ ՄԻՆՃ ՂԱԿԱՐԱՍ ԻՆՔԵԱՆՆ ՏԱԿ
 ԸՆԴ ՃԵՈՒԱՄԲ ԿՐՈՒՐ Ե՛ Ի յԱՄԲՐՈՅԷՆ
 ԽՈՒՄԻՆԻ ԲԱԺԱԿ ՄԻ ՔԻՅՐՈՒՂԷ ԵԳԼՈՒ
 ԱՆՈՒՆ ՃԷՄԶԻՄԻ՝ ԴՐՈՒՔ ԼՁԷՂԱՆՖԻԷՐԷՍ
 ԲԷՅ ԻՎԹՈՒՅԻՆ ԲԱԺԱԿԻ ԴՐԵՍՈՒԼ
 ԼՁՐԱՍ ՔԻՅՐՈՒՂԷԻՆ ՍՅՆ Է՛, ՂԷ ԸՆԴ ԳՐՈՅ
 ԱՅՈՒԹԷ ՃԷՎՏԵՐԻ ՆՐ՝ ՔԱՐ ԿԱՄ ՏՈՂ
 ԼՁԱՈՆԵՂ ԻՅԷ, ԼՁՔԱՐ ՆՈՐԻՆ ԹՈՅՂ ԼԻՆԻ:

ԽՈՒՄ ՎՆ ԱՐԺԷԷՅ ԱՌԵՐՈՒՂԷԷՆ:

ԱԷՍ ՄԱԳԱՂՆ Ի ԿՂԻՈ ՏՈՒՆՐՈՒԷ, Ի
 ԱՆՍԱԿԱՅՆ ԷՂՈՒԽՏԱԳԻ Լ ԷՂՏԷ
 ՐԻ՝ ՈՐ ԼԱԼ Լ ԱՅՅԺԱՈՒԱՂՈՒՐ ԻՅԷ, Լ
 ՎՃԻՄ, Լ ՍԷՄՈՒՏ ԱՅՍԻՆՔՆ յՂԷՍՈՒԼ,
 ԿԱՄ ՓԷՅՔԵԱՆԻ ԻՅԷ Ե՛. ԵՕԹՆ ԱԻՆԱՐ՝
 ԱՄԻՆՃԼ յՈՅԺ՝ ԱՄԱՆ ԱԻՆԱՐ ԱՐԺԷ՛: ԼՁԼ ՄԻ
 ՄԱԳԱՂՆ՝ ՔՍԱՆ ԱԻՆԱՐ, ԱՄԻՆՃԼ յՈՅԺ՝ ԵՐԷ
 ԱՈՒՆ ԱԻՆԱՐ, Լ ԵՐԿՈՒ ՄԱԳԱՂՆ՝ յԻՍՈՒՆ
 ԱԻՆԱՐ, ԱՄԻՆՃԼ յՈՅԺ՝ Ի յԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆ
 ԱԻՆԱՐ: ԼՁԼ ԵՐԷՔ ՄԱԳԱՂՆ՝ ՏԱՐԻՒՐ ԱԻ
 ՆԱՐ, ԱՄԻՆՃԼ յՈՅԺ՝ ՏԱՐԻՒՐ յԻՍՈՒՆ ԱԻ
 ՆԱՐ: ԼՁԼ ԵՒԹԷ Շ ԻՅՐԿԱՄ ԱՅՍԻՆՔՆ ԱՄԹ

նաշորթ իցէ , իւրաքանչիւր տինարի
մինչև հինգ տանկ գոյ : Եթէ Ս'եռ
նէ , սյսինքն միջական իցէ , մինչ 'ի մի
տանկ : Եւ վատ Քիյրուղէին արժէքն
ասկաւ լինի :

Խոստ վն յապիտէց և օգտի մեծութեան
Տեառն նր զլոյսն աջաց յաւելու .
և 'ի գեղորայս աջաց 'ի գործ ա
ծեն . և ունին զՔիյրուղէ' բարի յու
ջողուն համարին . և ասեն թէ որք
լնդ ինքեան ունիցի , հակառակորդին
իւրում յաղթող գտանի . և թագաւորք
զայն որ հաճոյական և սիրելի ունիցին :
Եւ սովորուն նախնի թագաւորաց այն
պէս եղեալ է , զի մինչ արեգակն 'ի
Խոյն հասանէր , և գլուխ տարւոյն նոր
լինէր , բազմագին ճէվահիրս ներկոյա
ցուցել առաջն 'ի նս հայէին , յաղագս
բարի յաջողուն . և զԱրագունթն , և
զ՝ իւմբերիւան , և զՄարգարիան ,
և զՔիյրուղէն 'ի բաժակս օշարակաց
արկանէին . և առ այս վարկումն՝ Քիյ
րուղէին առաւելագէս հակումն առ
նէին :

Ալ ՚ի յատկուէց նր՝ մին այն է, զի գոյն
նորին ըստ պարզուէ և պղտորուէ օ
գոյն՝ փոխի և դառնայ. և յորժամ օդն
պարզ և անփոշի իցէ, գոյն Քիչրու զէ
ին պարզագոյն և գունաւորագոյն է
ըւել, և յորժամ օդն փոշոտ իցէ և ամ
պուտ, նաև գոյն և վճառի Քիչրու
զէին՝ պղտոր երևի: Ալ Տեաև օղբն
արո՛ւեստին իքսիրի բերեալ են. զի թէ
զ Քիչրու զէն մանր լեսուն, և ՚ի վճ շե
քէնտար ոսկւոյ ձգեն, զշէքէն նորին
տանի, և կռանի ընդունակ լինի:

Յազատս որակուէ Կեսակացն Պիշճատէի, և
յապիւնէ և արժէից նր:

Կլուի. 12:

Մատէն նորին է ՚ի գաւառն Պէ
տէխշանի. և ՚ի հին ժամանակս լրա
կան գին ունէր. բայց իբրև 1 այն ՚ի
յայտ եկն, Պիշճատէն բեկաւ. որոց
բազումք զգոյն կարմիր եագութի ու
նին. և զյոյժ լաւ և պոյժ առաջուրն՝
գնով միջական 1 ալի առնուն. և եթէ
միջական իցէ՝ գնով վատ 1 ալի, և աւե
100

լի ո՛չ առնունս Նա շատ լինի՝ որ Պիյ
 ճատէն կարմիր եագութի նմանակ լի
 նի, զոր հրով կարելի է որոշել և զանա
 զանելու Նա ևս՝ Նագութն ՚ի բերանի
 բնդ երկար ցուրտ մնայ, և զծարաւ
 շիջուցանէ. այլ Պիյճատէն ո՛չ լինի
 այնպէս:

Իրօսս վն յարիտէց Պիյճատէի:

Բնութի Պիյճատէին ՚ի կողմանէ
 խառնու՛ածոյն մօտ է ՚ի բնութի
 ալի. և յատկութի նր այն է, զի ամ ոք
 որ ընդ ինքեան ունի զնոյն, ՚ի յախտէ
 ազվէի, և Ուրկութ, և Պէրէսի, և
 Սերնոտութ, և Գուլէնճի ապահով
 լինի: և ունակութի հայեցու՛ածոյ ՚ի նա
 առաջի արեգական, լուսոյ տեսութ
 փնաս ունի. և եթէ զՊիյճատէն հերով
 դլնայ ՚ի յանդամ շիւտցեն, զի Չերմաս
 ցի. և հանդէպ յարդի կամ փետրոյ
 թռչնոյ կալցեն, առ ինքն քարշէ:

Ենչադս Գիտութ ԼՂԳԻԳԻՆ, և յարիտէ նր:
 Դըստի, Ի:

Բդիգն ևս տեսակա ունի, և քան
 զնման՝ դեղինն վճիտ և

փոյլուն՝ լաւագոյն է: և է մատեն նո-
 րին յերկիրն Արապաց և Տիճագի. և
 ՚ի բազմութեն ուր կայ՝ աւելի արժեք
 ոչ ունի: Այլ զԱրիւղ ընդ ինքեանս ու-
 նին՝ բարի յաջողութի համարին, և օրհ-
 նեալ ճանաչեն. և այն որ կարմիր լինի,
 անտի զարդարանս կազմեն: Այլ տեսակ
 մի ևս գոյ պղտորեւրանդ, նմա աւելի
 գին արժեից ոչ գոյ:

Յաշտո գիտութեան Ածվերոս Գարին, և
 յարիութեան և օգտի նր:

Ղալուի, թի: Է

Այն ևս տեսակս ունի, և որինչ բա-
 րեգոյն իցէ՝ այն է, զի քար բա-
 զում ընդ ինքեան խառնեալ ոչ իցէ, և
 զդեղին կէտանիշս նորին ոչ կարիցեն
 տեսանել. և ամ որ զտագոյն և անուշ-
 երանդ և ՚ի նմա սպիտակ քար սակա-
 լագոյն իցէ, այն տեսակ լաւագոյն է:
 Այլ մատեն նր է ՚ի յերկիրն Ալեքսի-
 շանի: Յատկութի նր՝ ՚ի լուծութի սեւ
 մաղձի ամենեւին չիք լաւագոյն դեղ-
 քան զընացեալ Ածվերոս. և սեւ

մաղձոտաց , և այնոցն որոց քունն ոչ
դոյ , օգուտ ունի . և պատճառն այս է
որ մինչ ՚ի տերև աչացն օժանեն՝ մաղ
արուեանացն ոչ բուսանի :

Յաշատս Գիտութեան Տէճնէճ Կարեն , և
Յարհութեանց Կէ :

Գլխի . Վ :

Տէճնէ՛ի Քիրէնկին կանաչ լինի , յոր
մէ դոյն ժէնկեարի փայլէ , և ՚ի վր
նր սեաւ և բարակ գիծք գոն . և լինի
որ կարմիր գիծք ևս եղանին . և այն
երկու տեսակ է , ամ որ վճիտ իցէ և
փայլուն՝ զայն Տէճնէ՛ի շերեյն կոչեն .
և որ պղտոր իցէ և սեաւ՝ Տէճնէ՛ի
Թիւրջ ասեն . նաև Տէճնէ՛ի Թիւրջ ևս
ասեն . Այս մատենն լաւագոյն տեսա
կին է ՚ի յերկիրն Քռանկաց ՚ի լերինս
այնր կողման՝ որ յարակից է արևմտից ,
և Արգիպտոս ևս գոյ : և ՚ի Քիրման
ևս նշան տան . և յայլ տեղիս ևս սա
կաւ : և ասեն թէ գոյ քաղաք մի ՚ի
Թիւրքիսթանի՝ զոր է Քրասիեայն կեր
տեալ է , և անդէն գոյ Տէճնէ՛ի սիւրխ .
այսինքն

այսինքն կարմիր . 'ի գոյն Առագուծի .
 Բայց լաւագոյն Տէնէ՛ Քիրէնկին է .
 և այն որ Շիրիյն է , 'ի գաւառս Շա
 մայ և Քաանկաց , անտի բաժակս և ժիշ
 զիյնս և դօտիս կազմեն , և 'ի նոյն գա
 լառս յարգումն ո՛չ ունի , և մինչ զիւրն
 ձիթոյ՝ 'ի Տէնէն օժեն , գոյն նորին
 կանաչագոյն լինի . Աւելթէ կամիցին
 որ յոյժ գոյնաւոր լինի և վայելուչ ,
 առցեն սակաւ մի քացախ յոյժ թթու ,
 և հեղցեն 'ի վր նր , և 'ի մէջ խմորոյ ա
 ռեալ՝ 'ի ներքոյ մոխրոյ դիցեն , որ կրակ
 'ի նմա մնացեալ իցէ , և ժամանակ ինչ
 թողցեն , յետ այնորիկ 'ի դուրս հան
 ցեն , և լուսացեն . յոյժ գոյնաւոր լինի
 և վայելուչ հրամանաւն այ բարձրելոյ .
 Յատկուի Տէնէ՛նն այն է , զի ամ որ
 Շիրիյն իցէ , աչաց օգուտ ունի և
 զվերակացեալ երակս նստուցանէ . և
 զծաղիկն յաչաց տանի , և զոյսն յաւե
 լու . Աւասացել են թէ Տէնէ՛ի թիւր
 շոն՝ թոյն է . զոր թէ 'ի բերանի կալ
 ցեն՝ զվնաս թունոյ առնէ . և կարճահա
 րի՝ քացախով լեսեալ օժեն , զցաւն

նստուցանէ . և մանր լեսուն և ՚ի վր
շիքէնտար ոսկւոյ արկանեն , յայնմ ժա
մու որ բութակն լաւ հալեալ իցէ ,
դշիքէն ոսկւոյն տանի , և կակուղ առ
նէ : Եթէ յոյժ լաւ իցէ և անարատ ,
մի մտղալն կէս տինար արժէ , զոր ջուր
տունեալ պողպատիւ՝ ծակեն :

Յաշագիս գիտութեան Եւրպին , և յապիու
բեան և օգտի նր :

Վալուի . ԺԼԷ

Եւրպին և ստեսակս ունի , և է մատէն
նորին ՚ի յերկիրն Խէդայի և
Վալմզաճի . որոց ոմանք սպիտակ , և
ոմանք փոշիագոյն են . և քան զամբոյն
լաւագոյն է սպիտակն , որ ՚ի դեղնութի
հակի . և ոմանք փայլուն են և սակա
ինչ ՚ի սևութի հակին . և լինի որ բովան
դակ սեաւ է : Վայ և այլ տեսակ իմն
դեղնագոյն , և այն ՚ի լերինս Վիրմա
նու լինի , որ յոյժ դեղեցիկ է :

Յատկութի Եւրպինն այն է , զի ամ ոք
որ ընդ ինքեան ունի , անկասկած լինի
՚ի կայծակէ , և յաչս մարդկան քաղցր .

և Ահշպին յատկուէ զօրուէ առ ստա
 մոքան՝ մեծ է, այնչափ՝ որ ասացեալ են,
 եթէ ոք վզակապ մի՛ ՚ի Ահշպէ՛ ՚ի պարա
 նոցի ունիցի, այնպս՝ զև եհշպն՝ ՚ի հաւա
 սարուէ ստամոքսին՝ ՚ի կախ իցէ, ուժեղ
 լինի. և ՚ի տկարուէ և ՚ի վշտաց ստամոք
 սի անկասկած լինի. և եթէ ՚ի ստամոք
 սի տկարուէ իմն կամ վիշտ ինչ ունիցի՝
 չիք եղեալ փարատի:

Գաղտնի գիտութեան ճիշտ արժէք, և
 յարկութեան նք:

Վշտի, ժառ:

Ս և այն է ճիշտ իմն փոյլուն՝ նման
 Պիւլուրի բոյց սակաւամասնեոյ
 կարմիր է. սակայն ՚ի կարմրուէ Վալին
 ոչ հասանէ, և ՚ի քանի մի տեղիս դոյ մին
 ՚ի յայնց ՚ի յերրորդ իջեվանն Սէտինէի:
 և ՚ի թմբիւրքիսթանի, և ՚ի սահմանա ճէ
 զանիւանի, և ՚ի լերինս Խօրասանու,
 մանաւանդ ՚ի լերինս Պէյհէդի. և ՚ի
 կողմն Մտէրպոյկեանի ՚ի լեռն Սէ
 րապ: և ճիւղան և ս ՚ի պատենի է ուն
 Վալն, և լաւագոյնն նորին մօտ է ՚ի

դոյն վերստ' Առաքու-նի . և 'ի Տինն ժամա-
նակս անտի զարդս կազմեալ են 'ի յեր
կիրն Արապաց և յայլ գաւառս . և ոյ
նրմ աւելի արժէք ոչ լինի : և ասեն
Թէ ծարաւոյ օգուտ ունի :

Յազատս Գիտութեան Պիւլլերի , և յարհա-
նեան , և Հանւաց և օգտի նր :

Պաշտի , ժպի :

Եւ այն է 'ի յերկիրն Հինտխաթա
նու , և լինի 'ի լերինս Քիշմիրու .
և 'ի լերինս Քռանկաց և ս կոյ . և այն
և ս 'ի պատենի է : Բայց լաւագոյնն
տեսակաց Պիւլլուրի' Հինտին է . և
յարապիսթանի և ս տեսակ մի լինի , և
այն և ս 'ի պատենի է , և մինչ զայն կե-
ղեն բանան յերեսաց նորին , Պիւլլու-
րն վճիտ և լաւ 'ի միջոյ նր 'ի դուրս
դոյ : Եւ Պիւլլուրն քան զամ քարինս
փայլունագոյն և աղնունագոյն է և սոյ
ծառաջուր և վճտագոյն լինի , և Պիւլ-
լուրն նման ապակւոյ կարէ հալի , և
մինչ հալի և ներկեալ դոյն տան' նման
Լալի լինի . և ներկեալ Պիւլլուրն

զոր կեղծիւք 'ի տեղի | ալի վաճառեն՝
յայտնի ճանաչիւ Նա 'ի թուականութեան
հին ժամանակաց 'ի Քիչմիրէ մանր բա
ժակա բերէին։ Նա 'ի Պիւլուրէ մա
տանեքարինս առնեն , և զայնս ներ
կեն՝ յոյժ գեղեցիկ լինիւ և 'ի գիտութիս
Մատեղաբաշխուէ ևս՝ նոյն մատանե
քարանց սկտը են . և 'ի Պիւլուրէ
արուեստս գնտական առնեն . ըստ զ
բում առնուն կտոր մի վճիտ Պիւլ
լուրի 'ի չափ միոյ խնձորոյ , և զնոյն
բոլորչի առնեն , և յոյժ ճիշտ տան , և
փայլուն առնեն . և մինչ հանդէպ արե
ու կաշնուն , և նշոյլ արեգական 'ի վր
ոյնը գնտակի ձևոյ անկանի , լս արծնու
թէ և փայման Սատէնին՝ նշոյլք ձա
ռադայթից Նրեգական ժողովեալ լի
նին 'ի մի կէտ , և յոյնժամ մինչ մասն
մի կապերտի 'ի նոյն նշոյլս կաշնուն ,
բորբոքեալ կիզանի : Սոյ և այլ իմն
տեսակ 'ի Պիւլուրէն երկակողեան
վեցանկիւնի և ութանկիւնի . և այն
տեսակ է 'ի բովանդակ զարմանալեացն
աշխարհի , և լինի 'ի լեառն Վաւսի և
'ի լեբինս Վաշանի :

Այլ ՚ի պատմութիս բերեալ են թէ զբա
 զում անօթս՝ աղնիւ և պատուական՝
 առաջի Աղէքսանդրի բերին ՚ի Պիւլ
 լուրէ ՚ի յընծայ . և նա զբովանդակն
 խորտակեալ փշրեաց , և ասաց թէ վս
 այն խորտակեմ , զի վախճան սորա բէ
 կումն և խորտակումն է . և յորժամ ՚ի
 սոյն անօթոց ՚ի ձեռս ուրուք ՚ի պաշ
 տօնէից իմոց բեկանիցի , նա տրտմելոց
 է և ես բարկանալոց . զիս և զնս ՚ի
 կրից վշտաց ազաս արարի :

Յատկութի Պիւլլուրին այն է , զի ամ
 ոք որ ընդ ինքեան ունիցի , ՚ի գաւոյ
 ատաման ապահով լիցի : և մինչ Պիւլ
 լուրն փայլուն և բոլորչի իցէ , հանդէպ
 նշուլից կալել՝ ՚ի ցովմանէ նորին հուր
 առնու , ըստ որում ասացաւ : Այլ վճիտ
 շնէ , զոր ջրալի առնեն , անտի և օ
 հուր ցոլանայ :

Գրաւիտս սբախութեան Ղեչի , և Ստոպէնի ,
 և յապիտութեանց նք :

Կաշուի , ժ՛Վ :

Այն ՚ի լերինս Աբէճնու է . և ՚ի քանի
 մի տեղիս ևս կայ : Բայց ամենեւ
 ին

ին այլ տեսակ քան զ Ահմէնին կարծ
 րագոյն ոչ լինի, և ՚ի կշռութի ծանրու
 թե՛ Մգիդին մօտ է. և ճիղըն տեսա
 կըս ունի. սպիտակ և կարմիր, և սեաւ,
 և խառնեալ ընդ զանազան գունոց. և
 ՚ի վրո՛ւ ոմանց գիծք քարշէլ են. ոմանց՝
 բովանդակ և ոմանց ոչ բովանդակ:
 Յատկութի նորին: Մսացեալ են խմայ
 տունքն թէ որ ոք զճնշըն ընդ ինքեան
 ունիցի՝ շատ տրտում լինի. և խառն ՚ի
 խուռն և երկիւղալի երազս տեսանէ,
 և ՚ի մէջ իւր և այլոց մարդկան՝ բազում
 հակառակութի անկանի: Ալ եթէ ՚ի վրո՛ւ
 տղայոց կախիցեն, ջուր ՚ի բերանոյ նց
 բազում գնացէ:

Յաղագս գիտութեան Պիւստիտի, և յարկս
 թեանց նորին և Մարէնի:

Գլուխ, ԺԼԵ:

Պիւստիտն է ՚ի յերկիրն Քռանկաց
 ՚ի յեզր ծովու ՚ի մէջ ջրոյ. և է
 այն միջական իմն ընդ մէջ Մատէնի և
 բուսականի. և Պիւստիտն ևս տեսակա
 ունի, բոց լաւագոյնն այն է՝ որ յոյժ
 կար

կարմիր լինի , և ՚ի նմա կարծրուի ոչ լինի , այլ կակուղ լինի և փութով բէ կանի . և բնակիչքն չինաու և Քէդայի գայն յոյժ պատուական համարին , և բովանդակ կանայքն չինաու անախ գարդս կազմեն :

Յատկուի նր . ՚ի Սիւֆէուռիսս և ՚ի դեղորայս աչաց ՚ի դործ ածի . և աբիւն որ ՚ի փողոյ և ՚ի կրծոց ՚ի դուրս գայ՝ դադարեցուցանէ . և փայծեղան և վերաց փորոտեաց , և դժուարամիզութե մեծ օգուտ ունի . և հայիլն ՚ի Պիւսսէտ՝ զլոյս տեսուէն յաւելու :

Յաղագս գիտութեան Պարզհերի :

Գլխի , ժ . Ծ :

Սատեն նորին ՚ի բազում տեղև է , բայց մատենն լաւագոյն է ՚ի վերջին կողմանս չինախաթանի . ընդ մէջ չինաու և Չինու . և այն հինգ գոյն լինի . սպիտակ , և գեղին , և կանաչ , և հողագոյն , և կէտանիշ , յորոյ վր կէտք դոն . և զբազումս այնպէս դժեար են , որք գոյնաւոր են . և բոլորովին միա

գոյն սակաւ ՚ի ձեռս գոյ. և ՚ի նմանէ ըմբռնեալեզս գանակաց, և զայլ բազմատեսակ իրս կազմեն. և միշտ ըմբռնեալն Տինգ տինարի աւելի սրակաւ գնեն. և յոյժ լաւագոյնն այն է՝ որ ՚ի սպիտակուի Տարկանէ, և քան զնման զօրեղ է: Եւ այն տեսակն որ նման է բնոյ Չիւզիւնտիւրի, մինչ այրեն՝ սեաւ լինի. և ՚ի նմա իր իմն գոյ, որ ՚ի կրակի ոչ այրի, այնմ Սիւխադի Շէյգան ասեն: Եւ ՚ի գաւառն էլմուծի քար իմն գոյ գեղին և կանաչ, և կակուղ զոր լեսուն և տան՝ Պատգէ՛Տր է. և խայթման մնասակար կենդանեց՝ օգուտ ունի, մինչ գնեն ՚ի վր տեղոյ վերին. և վատ և Տին խոցից շահ ունի. և զուծումն գաղարեցուցանէ և ոյժ տայ. և այս քար փորձեալ է: Եւ յաակուի նր այն է զի ամի որում թոյն տուեալ իցեն, կամ կենդանի իմն խածեալ իցէ, մի տանկ լեսեալ Պատգէ՛Տր տան, թոյնն ընդ քրտան և աղտայ ՚ի նմանէ՝ ՚ի դուրս գոյ. Եւ փորձ նորին այս է. եթէ լեսեալ ՚ի նմանէ ՚ի

կաթն արկանեն , և կապեալ լինի ք
մածանի . լաւ է :

Յազաֆա Ս՝ զնադրտի , աշտինսն Ս՝ ափնիսի .
և որակուէ և մարէնից և յարկուէց նր :

Գաւուի , ժալ :

Լաւ է այն քար իմն , որ զերկաթն յա
փրշտակէ . և որչափ մեծագոյն ի
ցէ , զմեծագոյն երկաթ 'ի վեր առնու
և եթէ զանօսը իր ինչ ընդ մէջ երկու
թոյ և Ս՝ ագնիսի կալցեն , զերկաթն
ընդ այնմ իրի կապէ . և Ս՝ առէն նր է
'ի ծովն Գաուլզիւմ , և լաւագոյնն նո
րին է կարմիրն սևաշորթ . Լաւ ասա
ցել են , եթէ զկաթն կամ զիւղ ձիթոյ
'ի Ս՝ ագնիսն օծեն , զօրուի նր խափա
նի . և մինչ կրկին քացախով լուանան ,
դարձեալ լաւանայ : Լաւ ասացեալ են
թէ գոյ և ս այլ իմն քար նման նմին 'ի
զօրուէ և 'ի յատկուէ ներհակ նմին
յորմէ երկաթն փախչի : Լաւս՝ բերեալ
են թէ 'ի ծովն Օ կնկպարի լերինք
գոն 'ի մագնիսէ , և մինչ նաւք մօտ 'ի
նա հասանեն , որչափ ինչ երկաթ իցէ

Բ

'ի

'ի նոյն նաւան՝ խլիղ սկսանի, և 'ի յոյն
 լեառն մօտ գնայ. և յոյսմ պատճառէ՝
 գիտապս նաւուցն 'ի չուանոյ առնեն և
 ոչ յերկաթոյ: Ալ այս խօսք ոչ է հեռի
 'ի կարծեաց, մինչ տեսանեմք, զի կշիռ
 կոտոր մի Սագնիսի որ ստուար իցէ,
 զհինգ մագալ երկաթն յափշտակէ՝ և
 մինչ քանակուի ոյնք քարի մեծագոյն
 իցէ, զմեծ երկաթն յափշտակէ. և զօ
 բուի քարշողունն թափանցուի առնէ
 'ի յերկաթն. քանզի մինչ զմի ասեղն
 յափշտակեաց, որ յարակից նմա եղև,
 եթէ զայլ ասեղն մի կցեսցեն 'ի նոյն
 առաջին ասեղն, զնոյն ևս քարշէ: Ալ
 եթէ ասեղն մի, կամ մի տանկ ծանրուք
 խմն, զոր յերկաթոյ արարեալ իցեն, 'ի
 վր երեսաց թղթոյ կամ հանդերձի,
 կամ անօսր և տափարակ փայտի, և կամ
 պղնձի սկաւառակի դիցեն, և զմագ
 նիսն 'ի ներքոյ նորին ուղղագիծ կալցեն
 առ ասեղն կամ առ ոյն կոտորն երկա
 թոյ, և շարժումն տացեն, շարժմամբն
 Սագնիսին 'ի ներքոյ հաւասար նմին,
 նաև 'ի վր եղևոցն շարժումն տայ առ
 նել:

Եւ եթէ 'ի Մագնիս քարն խատոր կամ
իւղ հասանէ զօրուին քարշողական ար
կարացեալ թուլանայ . և եթէ ջերմ ա
րեամբ այծու լուանայցեն, կրկին սրա
ցեալ լինի :

Յատկութի նորին : Այս ալի սինան ա
սէ, եթէ ումէք զմանրուքս երկաթոյ
տացեն, լայծ արարեալ զՄագնիսն
պարտ է տալ . զի զերկաթսն հաւաքեա
ցէ և 'ի դուրս բերցէ : Եթէ ոք զայծ
եղեալ Մագնիսն 'ի ձեռս օժեսցէ և
թողցէ զի չորացի . և ձեռօք զփակել
կուալ շոշափեսցէ, բացեալ լինի :

Եւ կին յղի եթէ 'ի պահու ծննդեան
յոտս կապեսցէ կամ 'ի ձեռս կալցէ
փութով ազատեալ լիցի :

Եւ քարշել և քարշիլ 'ի բազում իրս
գոյացեալ է, բաց 'ի Մագնիսէ . որն
Քէհտի-պան, և Պեյնապէն, որ զփե
տուր թուցնայ խլէ և քարշէ . և Վէֆէն
զկրակն : Վա և ս բերեալ են թէ բո
ղում քարինք զձէվհէր առ ինքեանս
քարշեն, բայց ոչ են յայանի :

Յաղագս գիտութեան այնք չարի՛ որ զուկն
չարչէ :

Գւը-ի , լի-ի :

Լ Եւ է այն քար իմն դեղին և վճիտ,
և ամենևին քարի՛ զօրու-ի քարշո
զական ՚ի նոյն չափն չէ , որչափ սոյն
քարիս է : Լըւ ասացել են թէ զարծա-
թըն ՚ի Տեոուստ երկու երեք կանդ-
նաւ՝ առ ինքն քարչէ : Լըւ է այլ իմն
քար յոյժ կարծր , և ՚ի նմանէ զզուելի
Տոտ դւոյ , նման չարահոտի . և այս քար
զանազն առ ինքն քարչէ : Լըւ է այլ
իմն քար , որ զմազն քարչէ : Լըւ է քար
իմն որ զմիսն քարչէ :

Յաղագս գիտութեան այնք չարի՛ որ ասի , չա-
ճէրի-ւ հալգ . և յապիսութեանց նր՛ :

Գւը-ի , լի-ի :

Լ Երէլ են թէ ՚ի ձեռս Լքի-ի-ի-ն-ը-ի-
քար մի գաինն ՚ի Տիւրճի եդեալ
և կնքեալ , և նա ՚ի ձեռս Սիւ-թէվէք
քիլի կապեալ էր , և Շ է հրպէնտն ե-
հարց զնա թէ ՚ի ամին Տիւրճի զինչ
ուանիս , ասաց եթէ Խալիֆէն թոյլատրէ
ինձ ,

ինձ , զի մինչ 'ի գաւառն Հոռոմոց ա
ռաքեացէ , նմա ասացից . Միւթէվէք
քիչն երդումնի արար թէ զնա կահիւք
և կարասեօք և պատուով և առաջնոր
դաւ մինչև 'ի տէրութիւն Հոռոմոց յղեա
ցէ . Եւսթէյշու ասաց թէ այս է քար
իմն , զոր մինչ 'ի մազն օծեն , զմազն յար
մատոյ 'ի վեր բերէ և խլէ , և ածելոյ
և բռոյ և փրթուցման անկարօտ լինի .
Եւ իսկոյն զայն 'ի սրունս ուրուք բազ
մամազի շփեցին , և այնու փորձեցին
զայն քար , որ ուր ուրեք և եհաս մազ
ոչ եթող , այլ զաման քարշեաց և խլեց .
Միւթէվէք քիչն ընդ այս զարմացաւ .
և զգործն Եւսթէյշուի արար , և զնա
'ի Հոռոմաստան առաքեաց , և իբրև
եհաս 'ի Հոռոմաստան տանողաց իւրոց
ասաց , այն ինչ զոր Երալիֆէն մեզ արար ,
և մեզ պարտ է փոխան այնորիկ առնել
ինչ նմա . և դիտասլէք զի զայն քար ամ
յամէ պարտ է 'ի յարիւն այծու ընկել
նուլ , մինչդեռ ջերմ իցէ արիւնն . զի
սրացի և զօրութի յատկուէ և ներգոր
ծուէ նր' իսափանեացի . և այն մար

դիկն իբրև յետս դարձան, եկին ասա
ցին ԽաչիՓէին, և մինչ էանց ամ մի,
զքարն զայն ՚ի յարիւն ընկեցին. և յատ
կութի և ներգործուի նր խափանե
ցաւ, և ինչք կերպիւ լաւութի ոչ ընկա
լաւ: Բերեալ են թէ Սատէն նորին
է ՚ի ծովն Հինտու:

Յազաֆս Գեորգիւսն Հաճէ՛րեւ զու՛ճբի, և
յապիւնեանց նրօ

Կալուի, Իօ

Լա զայն ՝) էրուրի կոչեն, և է այն
չորս տեսակ Կանաչ, և Սեաւ,
և Կարմիր, և Սպիտակ. և մատէն նո
րին ՚ի քանի մի տեղիս է: Ի Խորասան
հսեաւն յաջող համարին. և բնակիչք
է յէի զսպիտակ ՝) էրուրին օրճնել
ունին, և զնայն շատ յարգեն. և նկար
երբէք ՚ի վր քարի այնպէս գեղեցիկ
ոչ գայ, ոպ ՚ի վր ՝) էրուրի քարին:
Լա յատկութի նորին այն է՝ զոր մինչ
ընդ ինքեանս ունիցին, ՚ի հիւանդութեց
և ՚ի ժանտացաւէ անկասկած լիցին, և
՚ի վր թշնամեաց յաղթական:

Յաղագս գիտութեան Հաճէ՛րի-նի-նի-նի , և
յարդարութեան և օգտի նր՝

Վաղ-ի , ի՛ն :

Լ ւ այս ՚ի ներքս թուէյսի գոյացել
լինի , և կլորակ է . և այնմ կեղծա
կան և նմանակ կազմեն ՚ի կանաչացու
ցել | Իւքէ , վն զի Հաճէրիւթթէյսն
է ՚ի գոյն կանաչ լիւքի . և փորձ նորին
այն է , որ զերկաթն ջերմացուցանեն և
՚ի վն նր շփեն , այն որ կեղծական է՝
նշան խարանի ՚ի նմա լինի . և սլ փորձք
որք ՚ի Պատղէ՛Տրն յիշեալ են՝ փորձք
լինին նմա :

Յատկութի նր այն է , զի զթոյնս փարա
տէ . և եթէ ումեք թոյն տուել իցեն ,
և նախքան զփոխարկումն այնր ՚ի խառ
նուած բնուէ նր , չափ մի Հաճէրիւթ
թէյս լեսեալ՝ թթու թանիւ տացեն
այնմ՝ զի կերիցէ , զվնաս թունոյն փա
րատէ , և բոլորական բուժումն գտա
նէ : | Եւ եթէ զոք՝ մի ՚ի թիւնաւոր սող
նոց խայթեալ իցէ , զՀաճէ՛րիւթթէյ
սրն քացախով լեսուն , և ՚ի վն խայթել
տեղւոյն դլայ առնեն՝ զթոյնն յատկու

Թքն քարչէ , և զցաւն զիջուցանէ . և
 եթէ 'ի վր խածո՛ւածոյ ճճեաց օծի
 ցեն , զցաւն՝ զիջուցանէ . և ասացեալ
 են թէ իսկական Պատգէ՛Տը Հաճէ՛րիւթ
 թէյսն է . և բազում քարինք են զոր
 հասարակութք Պատգէ՛Տը գոլ գիտեն ,
 և 'ի նոսա երբէք զօրութի չիք :

Յաղագս Կիրանիւտան խեփահրէի , և ջար
 ինիւտան նորին :

Վաշտի , ի՛Վ :

Վաշտի 'է քար իմն սպիտակ և կարծ
 րամորթ 'ի ձև ձո՛ւոյ , և 'ի մէջ ո
 մանց 'ի նոցանէ իր իմն լինի 'ի նմանու
 թի հատոյ նուան , և ասիցես իբր թէ
 արիւն իցէ , և յոյժ փափուկ լինի , և
 այն է նիւթ՝ յորմէ այս միւհրէս գոյա
 ցեալ լինի , շուրջ զպարանոցաւ իշոյ , որ
 ժամանակաւ պաղի և քարանայ . և այս
 ևս 'ի համարի Պատգէ՛Տրի է , սակայն ոյժ
 աորա 'ի յաստիճան Հաճէ՛րիւթ թէյսի
 ոչ ժամանէ՝ և եթէ զայն լեսուն և 'ի
 վր կարճահարի օծեն , առ ժամայն զցա
 ւըն դադարեցուցանէ , և բուժումն
 գտանէ . և փորձեալ է : և ասեն թէ 'ի
 վր

վր ոմանց յօձից խայթեցելոց օծեալ՝
զվնաս թուևոյն ՚ի բաց դարձուցանէ օ

Յազատ գիտութեան Սիւհրէ՛ի մարին , և
յարհութեան նրօ

Պշուխ , Ի՛՛՛ օ

Լյնմ Խտրէ՛ շէ-ւհայեալի ասեն , զոր
՚ի յետկուսէ գլխոյ մեծամեծ օ
ձից առնուն . որ բոլորչն է հակեալ
յերկայնուի , և է պղտորերանդ . և իցէ
թէ ՚ի վր նր նշան իմն գոյ , զոր մինչ
՚ի սեաւ բուրդն շիեն՝ սպիտակ առնէ .
և մինչ ՚ի տեղի ուրեք վիրի օձախայթի
դնիցեն , ՚ի յայն տեղն կայէի , և դեղին
ջուր անտի ընթանայ , մինչև բովան
դակ թոյնն ՚ի նմանէ ՚ի դուրս գոյ .
յետ այնորիկ Սիւհրէն անտի ՚ի բաց
անկանի . և եթէ դք ընդ ինքեան ունի
ցի , թոյն նո՛ւազ ներգործէ , և ՚ի յոյլ
թոյնս ևս օգուտ ունի և մինչ լեսուն ,
և ՚ի վր տեղոյ թուևոյն օծեն՝ զթոյնն
արտաքս հանէ . Լըւ այն Սիւհրէն որ
բուն և հաւատարիմ իցէ , յոյժ սակա
ւագիւտ լինի . բոյց պիտոյ է զի չիցէ

Ահ'նիք հրէեմ, որ յոյժ նմանակ և կեղ
ծական է Ս'ի-հրէ'ի մարին և'ի նմա ևս
զօրութի գոյ . և հէքքեպքքն զայն վ'ս
այնորիկ ոչ կապենս:

Յազատս գիտութեան հաճէ'րի հիմարին, և
յապինութեան նր':

Գլուխ, ԻԼ:

Եւ այն է քար իմն սեւագոյն 'ի նմա
նութի երկաթոյ, և որչափ զնոյն
բեկանեն ճիւղ ճիւղ լինի, և զայն Սէն
կի սրբ և խիւմահէն ևս կոչեն, և
մինչ զնոյն 'ի վր' սալաքարի ջրով լե-
սուն, ջուր կարմիր իբրև արիւն 'ի
նմանէ 'ի դուրս գոյ:

Յատկութի նր' այն է զի մինչ ուրուք
պատճառաւ բազում գինըմպուէ թոքն
Չերմացեալ իցէ, և աստի չափ մի ջրով
լեսուն և տան առ'ի յուտել, զայն Չեր-
մութին փարատէ . և ունողի զախտ դալ-
կան օգուտ լինի: Խառնուած նորին
ցուրտ և գէճէ, և զուռոյցս թոքոյ բա-
նայ . և խումարաց յոյժ բարիոք է, և
այն փորձեալ է:

Յազատ հաճե՛րի էերէփանի , և յապհո-րէ ,
և օրոյ նր :

Գլու-ի , Ի.Օ :

Լայն քար իմն մանր , որ լինի յեր-
կիրն Սիսթանու , և Օ ավիւլի .
և ոչ է այնքան կարծր , այլ խարտոց
ընդունի , և ըստ գունայն նկարէն է
կարմիր և դեղին . և ջուրն որ 'ի շփմա
նէ նր 'ի ճախարակ , 'ի դուրս գոյ կար
միր է : Եւ բերել են թէ Սէնկի Լէ
րէգանն է քար իմն բոլորչի սևագոյն
և մանր , որ 'ի բոյս ծիծռանց լինի .
և կերպն գոյացման այսր քարի այն է ,
որ զձագն ծիծռան քրքմով դեղնեցու
ցանեն . և ծիծռուն զայս քարս բերէ ,
այնպէս համարեալ թէ ձագուց իւրոց
բուժումն լիցի , և մօտ 'ի նս դնէ : Եւ
կենդանեաց գոյ այսպիսի ճանաչումն .
որպէս այն զի մատակ ինձն մինչ զվիշտ
ծննդեան կրէ՝ Եւրո-+ խնդրեալ որո
նէ և ուտէ . և յետ այնր ոչ յղանայ . և
վիշտ երկանց ծննդեան յինքեանէ 'ի
բաց հեռանայ . և նմանք սոցին բաղումք
են : Եւ յատկուի սորա այն է՝ զի մինչ

լէսուեն զայն , և տան ունողի զախան
դաշկան , բուժումն դտանէ : և Թարգ-
մանի քար դաշկան :

Յազատ գիտութեան Հասէ'րի Ե-գգադէն ,
և օգտութեան նր :

Գլուխ , Ի՛՛՛ :

Լայն է քար իմն , որ մինչ կնոջ
ումեք դժոճար լինի ծնունդն ,
զայն քարն բերեն՝ զի դիւրասցի ծնուն
դրն . և նշան նորին այն է , զի մինչ զքա-
րըն շարժիցես , համարեսցիս Թէ իր իմն
դոյ 'ի մէջ նորին , և որչափ զայն բեկա-
նիցես , 'ի մէջ նորին իր իմն դտցես , և
իւրաքանչիւր կոտոր նորին զնոյն յատ
կուԹի ունի . և Թարգմանի քար
արժոճոյ :

Յազատ Պաղիշի-լիէլէ , և յատութեան
և օգտի նր :

Գլուխ , Ի՛՛՛ :

Պաղի՛զիւլ խէլէ բառ Լ'որապի , որ
Թարգմանի ատելի քացախոյ . և
Պարսկերէն Տիւշմէ'նի սիւրքէ . և է
քար

Քար իմն՝ վսյ ասացեալ են թէ ՚ի գալ
ւառն Սողորպի լինի, և մինչ զայն ՚ի
քացախ ձգեն ՚ի դուրս ընդ ոսանու,
և ՚ի մէջ քացախոյ դադար ոչ առնու.
և վսյ սյսր պատճառի սյնմ զայս անուռն
առատրեցին. և վսյ զի օտար է և հազ
ո՛ւադիւտ, ՚ի ներկայութի թագաւորաց
ընծայ մատուցանեն.

Յազաֆս գիտութեան Հաճէ՛րի սինպաղէճի
և յաֆսութեան նրօ

Գալուի, Ի՛կի.

Եւ այն յոյժ կարծր է, որ Հէքքէք
քըն առանց այնորիկ երբէք ոչ կա
րեն առնել ինչ, և այնու զկարծր քա
րինս քերեն և ծակեն. և է մատէն նո
րին ՚ի բազում տեղիս. և եթէ Սիւն
պազէճն ոչ լինէր, ամենւին զկարծր
քարինս ՚ի բովանդակ ճէվահիրաց ոչ
կարէին ծակել և փորագրել. Եւս
սյողովատիկ երկաթոյն ջուր տո՛ւէլ, սյ
նու կարելի է քերել. և զՎիլարէք
սուսերս և զՔէնարի հինախա՛ այնու
կակղացուցանեն. և ասացեալ են թէ

բնութի նր ջերմ և ջոր է , և ՚ի յինքն
Թիւնաւօրութի գոյ , և ոյսու պատճա
ռաւ զքակտումն մասանց կարծր իրաց
կարէ առնել :

Յասկութի նր . եթէ զայն մանր լեսուն
և հարեն և ջորացուցեալ ՚ի վր նեխել
վիրաց ցանիցեն , օգուտ առնէ . և որ ոք
զԱլիւնպազէ՝ն ընդ իւր ունիցի , նմա
պղտորումն և սրտի խաղ ո՛չ լիցի :

Յազաֆս գիտութեան Հածէ՛րի Սիյնաֆն , և
յապիտութեան նր :

Գլխի , 1 .

Լյն ուն սուպակի լեսանի և հարի . և
բաղմատեսակ Սիյնա կազմեն՝ զա
նազան գունով , որոյ կանաչն քան զաման
լաւագոյն լինի . և լինի երբեմն զի զկա
նաչ Սիյնան կեղծական Օ իւմիւր
բիւտ առնեն . և ՚ի Սիյնաէ զբազում
իրս կազմեն , և ընդելուզեն . Աւ՛ի սահ
մանս Շ ամայ և Սաղորպի առաւելա
պէս յարգի ունին . և ՚ի նմանէ ՚ի դե
ղորայս աչաց և ատամանց ՚ի գործ
ածեն , օգուտ լինի :

Յաղագոս Գիտութեան Չիչնի Գործեացն , և
օգտութեան նր ։

Գլուխ , Լ Լ ։

Լ Եւ այնոքիկ են պնակ , և կուժ , և
դաւաթ , և սկաւառակ , զորս
ի կաւոյ անտի կազմեն . և զայն սնու
ցանեն . և այնպէս ասեն . զի թէ թոյն
ի վր նր ընկենուեն քիրտն ինչ ՚ի վր
այնորիկ գոյացեալ լինի . և յատկուի
նր այն է , զի զխեցի նր լեսեալ ՚ի դե
զորայս ատամանց ՚ի գործ ածեն , և
եթէ լեսել ՚ի քիթ ցանիցեն , զարիւնն
դադարեցուցանէ ։

Յաղագոս Գիտութեան Սարգաշխայի , և
յարհութեան նր ։

Գլուխ , Լ Բ ։

Օ սա Սէնի բուշայի կոչեն , և այն
բազմատեսակ է . Վախ Օ էՏէ
պի , և այն բոլորովին ոսկւոյ նմանի ,
որ ՚ի նա օծեալ իցէ . և այլ իմն տեսակ
արծաթոյ նմանի . և այնու որ ոսկւոյ
նման է , Լ ալ քարին ճիւղ տան . և ե
թէ մանր լեսեալ ՚ի վր շիքէնտար ոսկ
Բ

ւոյ հալեցելոյ ձգիցեն , զշլքէնն ՚ի
 յոսկւոյն տանի . և եթէ քանի մի ան-
 գամ սյսն առնիցեն , կերպարան նորին
 այնպէս լինի , որ ՚ի վր Սալաքարի կարի-
 ցէ լեսանիլ . և մինչ կամիցին զի ոսկին
 ՚ի բուն կերպարանն իւր գայցէ . սնդիկ
 տացեն նմա , զի ՚ի մասունս նր խառ-
 նեսցի , և ՚ի միոյ կտաւոյ քամեսցեն , և
 զսնդիկն ՚ի նմանէ անջատեսցեն , և
 ընդ ոսկւոյ հալեսցեն , ՚ի բնութն իւր
 կրկին եկեսցէ .

Յատկութի Սարգաշիսայի . ՚ի հազս և
 ՚ի դեղորայս աչաց դնեն , զլոյս տեսու-
 թէն յաւելու և մինչ քացախով օծի-
 ցեն՝ զսպիտակութն անդամոց տանի , և
 զմազն դանդուր առնէ , և թափման
 արտեանաց յոյժ բարի է , և զարմատա
 նց ամրացուցանէ , և զհերս արտեա-
 նաց՝ ՚ի սպիտականալոյ պահէ , և սա
 յամ լերինս լինի .

Յազատս գիտութեան Սաղնիսայի , և յարչս
Բեանց նր ։

Գլուխ , ԼԳ ։

Լա այն է քար իմն զոր ապակիդործք
և սկաւառակադործք ՚ի կիր ար
կանեն . ոմանց ՚ի նոցանէ ներսն դեղին
լինի , և այն է լաւագոյնն տեսակաց . և
յարմարուի նր ընդ ճէվաճիրս ապակ
ւոյ , ոպ յարմարուի Պուրէի ընդ ճէվ
Տէրի ոսկւոյն . և զապակին Տեղեղուկ
առնէ :

Յատկուի նր այն է , զի զքար մէսանէ
ին Տեղու , և զստամոքսն մաքրէ , և ՚ի
յաակուի Սարգաշիսային մօտ է :

Յազատս որսութեան Քէհուիպային , և
յարսութեան նր ։

Գլուխ , ԼԴ ։

Քէհուիպայն և ս տեսակս ունի .
և լաւագոյնն տեսակաց դեղին
և փոշուոն լինի . և զնոյն ԼԹէշի կո
չեն . և միւս տեսակին Շէմի ասեն
որոյ դեղնուին պղտոր լինի , և ՚ի յերկը
բըն Տինտիսթանի սյամ Տաւանին . և

զ' ԲէՏոխւայոյն մինչ շինեն 'ի ձեռա
մինչև ջերմ լինի՝ զխոտ և զգոր յարդի
մանբուքս, յափշտակէ. և սառու դաբա
նի յարդի խիլ:

Յազաֆս Գիտութեան Սէնտէրուսի, և յափշտ
ութեանց նք:

Գւերի, 1, 1, 0

Լուայն ուն խիժ է, դեղին զուտ և
փայլուն, և երկու տեսակ լինի.
մինն լաւագոյն, և նշան նորին այն է,
զի 'ի հուրն փութով հալի և անօսրո
նայ, և ուն Սազտաքէ լինի, և միւսն
վատթար. և նշան նորին այն է՝ զի 'ի
հրոյն յինքն գայ և ժողովի:

Յատկութի սք 'ի յատկութի ԲէՏոխ
այոյին մօտ է՝ և խիժ է 'ի ծառոյ, զոր
'ի դեղորայս 'ի գործ ածեն. Եւ ամէ
նեւին դեղ արեան, որ 'ի փողոյ 'ի վեր
գայ, կամ 'ի ստորին ճանապարհէ նստոյ
տեղւոյն երթայ, այնպէս օգտակար ոչ
իցէ ուն Սանդի արեպին. և զարիւն ուրն
կաց և վերաց դադարեցուցանէ, և ըզ
ժայթքումն արդելու. և 'ի վր ջերմ ու
սուցից կապեալ՝ օգուտ ունի. և ամ

որ որ ընդ իւր ունիցի՝ վատ աչք ՚ի նա
ոչ ներդործեսցէ :

Յաղագս գիտութեան Հաճէ՛րիւ Հայեի , և
ցարհոսութեան նր :

Գլուխ , Լ Թ :

Լ քար իմն ՚ի բովանդակ Պատգէ՛Տ
բաց , և սակաւ ինչ ՚ի գոյն մոխրոյ
հարկանէ , և ՚ի նմա գիծք գոն :

Յատկութի նր այն է , զի ՚ի վր օձա՛հա
րի կապեն՝ բժշկութի գտանէ , և թոյնն
՚ի նմանէ ՚ի դուրս գոյ և ախտի մուս
ցութի յոյժ լաւ է :

Յաղագս գիտութեան Սէ՛նի զհմէ Կարին , և
ցարհոսութեանց նր :

Գլուխ , Լ Լ :

Լ այն է քար իմն , յորոյ վր մինչ
զժուր հեղուն՝ յինքենէ կրակ բոր
բոքի . և մինչ զիւզ ձիթոյ ՚ի վր հեղուն՝
հուրն շիջանի . և Հանք նորին ոչ է
յայտ : Լալ յատկութի նր այն է , զի օձ և
կարիճ և այլ վնասակար խոյթողականք
յառաջոյ նր փախչին :

Յազատս գիտութեան Հաճէ՛րիւ էհհապի ,
և յապիութեանց նրօ

Գլուխ , ԼԼ :

Եւ է այս քար ծովային , և է բոլոր
չի ըստ չափու ընկզոյ , և ոմանք
նման ձիթոյ , որ տափարակ ևս լինի և
ի նմա սեաւ դիծք ևս քարչեալ գոն
ընդ երկայնուի և ընդ լայնուի , և ճաշ
ճանչող է . և հակումն ՚ի կապտութի
ունի :

Յատկուի նր այն է , զի զքար Սէսա
նէին հեղու , և զարիւն ստամոքսի դա
դարեցուցանէ , բայց ստամոքսին
յոյժ վատ է :

Յազատս գիտութեան Հաճէ՛րիւ Հեյնե՛ Կարե՛ն ,
և յապիութեան նր :

Գլուխ , ԼԼԹ :

Եւ այն է քար իմն դեղնագոյն , զոր
մինչ ջրով լեսուն , նման կաթին
սպիտակ լինի . և ՚ի լեզու հարեալ , սուր
համունի : Յատկուի նր այն է , զի ՚ի
ցաւս աչաց ՚ի դործ ածեն՝ զյաւել
ունած միան ՚ի բաց բառնայ :

Յազաֆո Հաճէ՛րի-տաէ՛թի, և յապիւ-թեան նի՛ր օ
որ տսի պարսիէրէն Սէ՛նիի իտան . աշտինչն շար
արեան օ

Վալու-ի , 10 օ

Օ որ մինչ լեսուն նման արեան կար
միր լինի, և լաւագոյնն տեսակաց
նորին Մաէ՛սին է . և հատք նորին ըստ
չափու հատոց Սաշի, և գունով կար
միր լինին . զոր ՚ի գեղորայս աչաց ՚ի
գործ ածեն, և ՚ի վրձ վերաց ցանեն օ

Յազաֆո գիտութեան Հաճէ՛րի-ւ գաւէրի, և
յապիւ-թեան նի՛ր օ

Վալու-ի , 10Ը օ

Օ որ պարսկերէն Սէ՛նկիմաս կոչեն օ
և Մարայն Պի-ղագի-ւ գաւէր ա
սէ . և քար մի ևս ասեն զոր (՚ի ժամա
նակի իբրև լուսինն յաճման լինի) մինչ
՚ի վրձ այսասարի կապեն՝ օդուտ ունի օ
և ծառ մի որ ոչ պտղաբերէ, մինչ ՚ի վրձ
նր կապեն, պտուղ տայ . և կին յղև ևս
տոյնգունակ : Եւ ոմանք ասեն թէ ՚ի
վրձ իւր կէտ ունի , որ ՚ի ժամանակի
աճման լուսնի , յաւելու . և ՚ի նուազ
ման՝ պակասի . և մանրագոյն լինի : և
թարգմանի քար լուսնի օ

Յաղագս գիտութեան Հաճե՛րի կերի , և
յարկութեան նր :

Վալսի , ԽԻ :

Նաճե՛րի կիրակն սպիտակ է , և բը
նուին ջուրս և չոր է . և այն ՚ի
Ծովեղերս Հինտու ծովուն լինի և
կարծր ոչ լինի : Աւ յատկութի նր այն
է զի մանր լետուն իբրև զծարիր , և
ամ կենդանւոյ որոյ ՚ի յաջս սպիտակու
թի ՚ի յայտ գոյցէ , պատճառաւ մերի
կամ ցաւոյ , մինչ քանի մի անդամ ՚ի յա
ջս այնը կենդանւոյ քարշիցեն , այն
բոլորովին փարատի : և որ զք զայն քարն
ընդ ինքեն ունիցի , զզորութի չարակնու
թե փարատէ . և երբէք կախարդութի
՚ի յունող նորին ոչ կարասցէ ներգոր
ծել . և կարծիք գոյ թէ այն քարն տե
սակ մի իցէ ՚ի Աիֆիյտմիւհրէ է :

Յաղագս գիտութեան Հաճե՛րի զլրորի , և
յարկութեան , և օգոր նր :

Վալսի , ԽՎ :

Ղգիրս յատկութեց քարանց , զոր
պատմեալ է Մ. րիսաոտել (որ թէպտ
յոյսմ ժամանակի ոչ տեսանի , բայց ՚ի
կար

Աարգի պատմութե բերեալ է) Թէ է
 նման այնմ կենդանուոյ, զոր Պուգալէ
 մուն կոչեն. զի յիւրաքանչիւր ժամու
 ՚ի յայնմ քարէ գոյն իմն այլ երևի և
 զայն քարն Վ. Ղէ. քսանդր եգիտ, և զար
 մացաւ ՚ի վ՛ր նր. զայն եբարձ և ամ
 ուրեք ուստի անցանէր պատառօղ գա
 զանք և սողունք ՚ի նմանէ փախչին.
 և նմա գիտելի եղև, Թէ յատկուի այնր
 քարի այս է: Եւ զայս քարինս ՚ի ժա
 մանակս Վ. Ղէ. քսանդրին յունաց՝ ՚ի ձե
 ուրս բերեալ են, և զօրուիք նց փորձիւ
 գիտացեալ: Եւ այն Թագաւոր եղեալ
 է՝ որ ՚ի յառաւելագոյն շէն տեղիս երկ
 րի շրջագայեալ, և զյատկուեց իրաց
 տեղեկացեալ, եթէ տիրական ազդամար
 և եթէ կերպիւ փորձոյ. և որինչ ՚ի նս
 յատկուի և ազդեցուի և օգուտ ե
 գիտ ՚ի գանձարանի իւրումեղ, և որ
 ինչ ՚ի ձեռս մարդկան է տակաւինս յայ
 նրմ մատէնէ է զոր նա ՚ի ձեռս
 բերեալ է:

Յաղագս գիտութեան Հաճե՛րէ շէպէնէ և
յարդութեան և օգտի նր՝

Վաշտի, ԽՎ՝:

Պարսկերէն ասի Սե՛նէ շէպրէնի . և
է այնքար իմն մոխրագոյն և քաղց
րահամ, զոր մինչ ջրով լեսուն՝ նման
կաթին լինի. և զայն ջուր՝ ի կապարեաց
սկաւառակի դնեն, և մինչ յաչս քար
շեն, աչաց օգուտ ունի, և զքորումն
և զվէր աչաց բժշկէ, և զքամիս յաչաց
՚ի բաց փարատէ, և ՚ի վր ջերմ ուռու
ցից եղեալ՝ օգտակար է:

Յաղագս գիտութեան Հաճե՛րէ և Գոպոսրէ՝
և յարդութեան նր՝

Վաշտի, ԽՍ՝:

Ինքար իմն՝ որ նման է փրփրոյ ծո
վու, և ՚ի գիշերի ՚ի վր ջրոյ լինի.
Յատկութի նր այն է, զի ՚ի վր գրեալ
Թղթոյ օժեն, զսևութիս ՚ի Թղթոյն տա
նի: Եւ ասացեալ են Թէ զարծաթն
քարշէ. և զատամունս սպիտակացուցա
նէ. և եթէ ՚ի տեղի մի՝ ուր մազ իցէ՝
շիւիցեն, զմազն տանի. և ՚ի վր Տին խո
ցի եղեալ, միս բուսուցանէ . և Թէ

Լեւեալ՝ երեօս այնու լուանայցեն, զե
րեսն դեղեցիկ առնէ և զնշանն
ծաղկան տանի:

Յաշագս գիտութեան Հաճէ՛րեւ պէրէպի, և
չապիութեանց նր:

Վաշտի, ԽԳ՝:

Յատկուի նր այն է, զի ՚ի քարէ աս
տի կարկուտն փախսի. և մինչ կա
միցին թէ կարկուտն զարտորայս մի՛
հարցէ, և զսերմանիս մի՛ ապականեւ
ցէ, ՚ի տեղի բարձր զայն կախեն, յայն
տեղն կարկուտ ոչ եկեացէ. և զմնաս
նր դադարեցուցանէ. և ՚ի գիրս առաջ
նոց զայս քարս Պիւզիւրիկիւհրէ
կոչեն:

Յաշագս գրախութիւն քարին որ կոչի Հաճէ՛րե
ւու, և չապիութեանց նր:

Վաշտի, ԽԽ՝:

Եւ է այն քար իմն սեաւ, յորմէ բու
րէ հոտ մկան. յատկուի նր այն է,
զի վերաց մեծամեծաց (յորմէ լաւու
թին հեռացեալ իցէ) օգտակար է. և
մինչ որ ընդ ինքեան ունիցի, ամսոյ

զուսք 'ի նմանէ փախիցեն , և վերնոյ
տու թէ ախտին լաւ է : և թարգմանի
քար մկան :

Յաշտոս որակութեան Սէ'նկի պարանին , և
յաթիութեանց ՚բ :

Գլուխ , ԽԲ :

Լաւ է այն քար իմն յայտնի , զոր
թիւրքքն Սէ'նկի թէպ կոչեն ,
և այն տեսակս ունի ըստ զանազան գու
նոց . ոմանք 'ի նոցանէ սպիտակ են հո
ղագոյն . և ոմանք կարմիր պղտորեւրանգ ,
և ոմանք խայտադոյն . և ոմանք բաղադ
րեալ յամ գունոց . և ոմանք բերել են
թէ 'ի կենդանական քարանց է , և յորո
վայնէ խողի գոյացել լինի : Բայց սառ
գապէս Սատէն սորա 'ի լերինս է , որք
'ի վերջին սահմանս նահանգացն Խէ
դայի և Գէմզաճի են . և յատկուի այ
սրք քարի այն է , զի միջնորդուի նորին
անձրե և ձիւն և կարկուտ և հողմ
գոյ . և ազգք Լյոլիւրաց և թիւրքաց ,
տեղեակ են այնմ , և այն է արուեստ
նց . և նոքա ասեն թէ վհուի քարանց

զայսպիսի զօրութի առնեն, բայց սուտ է :
 Այլ զայն որ՝ որ զայս գործ կարէ՛ առ-
 նել և գիտէ՛ (Սահպանի կոչեն , և ՚ի
 նոցանէ գրոջ մի ՚ի նոյն գործ կատարեալ
 հմտութի ունին , որք յեղանակաց
 տարւոյն յ՛ և իցէ եղանակի մինչ կամի
 ցին զանձրև և զձիւն և զամպ և ըզ
 հողմ և զկարկուտ ՚ի ձեռն այս քարիս
 ներգործութի իսկ բերեն , այնչափ որ
 թէ կամիցին ՚ի միում գեղջ ՚ի միում
 կողման անձրև և ձիւն գոյ , և ՚ի միւ-
 սում կողման արեգակն և օդն քաղցր
 և վճիտ լինի : Այլ ոմանք ասեն թէ իւ-
 րաքանչիւրում քար մի գոյ ըստ չափու-
 իւրում յատկացեալ վն անձրևոյ , և
 ձեան , և կարկուտ և հողմոյ , և այն ազգք
 ՚ի պատերազմունս լինքեանս ունին ,
 և այնու նենգութի՛ հակառակորդաց
 իւրեանց յաղթական լինին , և նկուն
 առնեն : Այլ իպնի () էքերիա բազին ,
 ՚ի գիրս յատկուէց իրաց բերեալ է ,
 թէ յերկիրն (Սախրքիսթանի գոյ վտան
 գաւոր և դժո՛ւարանց տեղի մի , և
 մինչ անասունք ընդ այն կամիցին անցա-

ներ, զամբակս նց՝ ՚ի Թաղիս առնուան, և
յոյժ յամբարակս ընթանան՝ որ Թէ սրմ
բակ միոյ անասնոյ ՚ի քարն Տարկանիցի,
առժամայն մէջ խաւարչտին ՚ի յայտ
գոյ, և ամու թուի գոյացեալ լինի. և
՚ի քարանց աստի զոմանա ՚ի քաղաքս
Սախաբիսթանի բերեն. և մինչ կամի
ցին Թէ անձրև գոյցէ՝ քար մի յայնցս
նէ ՚ի ջուր եդեալ, ապա Տանեալ կա
խեն, անձրև սկսանի տեղալ:

Յազախ որակոսթեան Ահմէ նեյլուֆերեն,
և յազոսթեաց նր:

Գլուխ, Խմբ:

Աւայն է քար իմն, և լինի ՚ի ծովն
ովկիանոսի, որ ՚ի տունէ ՚ի ներքոյ
ջրոյ լինի, և ՚ի գիշերի ՚ի մերայ գայ.
և կարելի է Թէ ՚ի բովանդակ կենդա
նական քարանց իցէ. և Մ. րիատուէլ ՚ի
գիրս քարանց բերել է, զի Թէ ՚ի չափ
միոյ դրամակչախ յայնմ քարէ ՚ի պարս
նոց ձիոյ կապեացեն՝ ձայն ոչ առնէ և
ոչ խխնջէ. և զայս քար Մ. զէքսանդրն
Տոռոմոց յայտ ածեալ է, յորոց կապեր
՚ի պարանոցս ձիոց ՚ի ժամանակի մինչ

կամէր յանկարծ արշաւել 'ի վճ Թշնա
մեաց և դիշեր սկոխ առնել:

Յազատս սրտուքէ չարին՝ որ խշի հոճէ՛ցե
նոքալի, և ջարդուքեանց նք՝

Վաւի, Դ՛:

Լ և է այն քար իմն 'ի ծովն դուզիւ
միայսինքն մաղբըպի և մինչ ծովն
այէծփի, զայն յեզը ծովուն արկանէ
և է նման Քէլէքէի, գոյն նք սպիտակ
լինի, և սակաւամասնեաց դեղնուի 'ի
յինքն խառնեալ է:

Յատկուի նք այն է, զի մինչ զայն լե
առն, և 'ի չափ միոյ տանկի ունողի զախ
տըն Մէսանէի՝ տան, յոյնմ ախտէ
բժշկուի դտանէ, և 'ի նմա գոյ տեսակ
մի ուրախական, զոր 'ի Միւֆեռուի հա
Թրս 'ի գործ ածեն, և ասացեալ են,
Թէ որ ինչ անախի 'ի կշիռ միոյ մագալի
իցէ, հաւասար միոյ կարմիր տինարի ար
ժէջ ունի, և մատանէ քար 'ի կշիռ միոյ
մագալի հազիւ լինի, զոր և 'ի դեղորոյս
աչաց 'ի գործ ածեն, ճիլա տայ աչաց,
և զոյս տեսուէն յաւելու, և զսպիտա
կութին որ 'ի վճ սևուցի աչաց գոյս

ցեալ է , մինչ յայնմանէ 'ի յաչս քար
շէն՝ մաքրէ և սրբէ :

Յազաֆս որակո-ւթեան Սերէրանի պահրէ
ինչէցեւոյն , և յառի-ւթեան նք :

Գւր-ի , ՆԱ՛ :

Սերէրանի պահրին 'ի ծովն լինի , և
է նման գետահան խեցգետնոյ . և
առաւել օգտակարագոյնն 'ի յանդամս
նորին՝ է այն որ 'ի կողմն գլխոյն է :

Առ յատկութի նք այն է , որ թէ ուրուք
կուրծքն ցաւի , և չափ մի յայնմանէ
ընդ ինքեանս ունիցի , բժշկութի գտանէ .
և անտի 'ի գեղորայս աչաց 'ի գործ ա
ծեն , գոյսն աչաց յաւելու , և գլխս
նք գորաւոր առնէ , և ունի սուր հոտ .
և մինչ զայն սրբեն՝ հոտ և վայելչութի
նորին առաւել լինի . և է բնութի ջերմ
և չոր : և թարգմանի խեցգետին
ծովային :

Յազաֆս որակո-ւթեան Սերէր'ոյ պահրէ ինչէցե
ւոյն . և յառի-ւթեանց նք :

Գւր-ի , ՆԱ՛ :

Սերէրանի կեղանի իմն ծովային .
և ոմանք յարտաքին անդամոց նք

քար են կարծր . և մնացեալն յանդա
 մոց նր միս է , և ՚ի նմա թիւնաւորուի
 գոյ . զի ոմանք ՚ի բժշկաց ասացեալ են
 թէ ՚ի նմա թոյն գոյ սպանողական . և
 ՚ի սոյն ազգէ կենդանական քարինք ՚ի
 մէջ ծովու բազում են , ձեովք և գու
 նովք զանազան զոր հասարակութիք
 մարդկան Աիուշմահի կոչեն . որոյ ար
 տաքին անդամքն քար է և ներքինն
 կենդանի . և մի կողմն նորին բաց է .
 զի այն կենդանի որ ՚ի ներքս նորին ի
 ցէ՝ գլուխ ընդ այն ՚ի դուրս հանեալ
 կերակրոյ խնդիր արասցէ , և յօժարա
 կան կարողութիւն , զոր ստեղծօղն անի Մ
 նմա տուեալ է , ՚ի վր ջրոյն ընթանայ .
 և կրկին ՚ի ներքոյ ջրոյն ՚ի յատակ ի
 ջանէ . որ ոչ ունի ձեռս և ոչ ոտս , և
 ձեով բոլորչի է և գունով սեաւ լինի .
 և թարգմանի նասպաստակ ծովային :

Գաղափս Հաճէ՛րի նէվին .

Գլուխ , ԴՊԿ :

Լ այն է քար իմն , յոյժ կարծր՝ և
 նման հրոյ լոյս տայ . բերեալ են՝
 զի թէ զմի դրամակշեռն նորին ՚ի պա
 թն

ըանոց ուրուք կապիցեն , որ 'ի քուն
իցէ . քանի որ այն քարն ընդ նմա լինի
ոչ զարթնու . և եթէ 'ի ներքոյ բարձի
նորին ևս դիցեն , զնոյն գործ առնէ .
և թարգմանի քար քնոյ :

Յազափո սրախ-Ռեան այնք քարի սր իռչէ ,
Հածէ'րի շրտի նէ՛վ :

ԳԵՆԻ . ՆՈՒՆ :

Եւ այն է քար իմն հողագոյն , որ սա
կաւամասնեայ հակումն ունի 'ի սև
ութի , և 'ի կշիռն ծանր է իբրև զկա
պար , և արտաքին երեսն նորին յոյժ
կարծր է : Արոք 'ի սոյն քարէս 'ի ջափ
տասն գրամակշռի ընդ ինքէն ունիցի՝
'ի հարկէ քունն իւր ոչ գոյ , և 'ի քնա
տուէ վտացեալ լինի . և եթէ այս քար
լեւեալ 'ի ջափ ծանրուե ութ կորիզե
տացեն ունողի զախտն ուրկուե , բժը
կութի դտանէ . և եթէ այսր տեսակի
քարիս գիւտ գոյուե իցէ , զարմանալի
իմն է : և թարգմանի քար ներհակ
քնոյ :

Յաղագս որակու է Չանկ'րի դաշտն , և
չապու-խէան նր :

Պաշտ , Օ՛ն :

Լյն ևս տեսակա ունի , մին յայնչա
նէ 'ի հանքս Քէճի լինի , որ հու
րըն զնա կիր առնէ . և այլ իմն տեսակ
գոյ ծովային , և այն է նման մարդարիտ ,
և անտի արարողական մարդարիտ կազ
մեն . և հետեօք արուեստին զայն
Քէճի պեղարդ կոչեն . որք են կոտորք
սպիտակ և փայլուն , որինք բարեգոյն
և վճատագոյն իցէ , լուսագոյն է . և եթէ
արուեստաւ որն հմտական իցէ , յայն
մանէ այնպիսի մարդարիտ կազմէ՝ զոր
զանազանել ոչ կարիցեն . և մարդիկ այն
պէս կարծիս առնուն թէ խկապէս
մարդարիտ է : Այլ թէ զգալուն լոյծ ա
րարեալ չափ մի Սանդի արեպի և քրք
քում ընդ այնմ խառնիցեն . և այնու
իրս ինչ գրիցեն . մինչ չորանայցէ , նման
ոսկոյ լինի , և առանց քրքման՝ նման
արծաթոյ : Յատկուի նր այն է , զոր
մինչ լոյծ առնիցեն և 'ի ձեռս կամ յոտս
օժեպցեն , և կամ յայլ անդամս և 'ի

Հուր միտեացեն՝ ոչ սյրինս և եթէ զկատա
ւրն այնու թացեալ, և յետ այնր չորա
ցուցեալ ՚ի Հուր արկանիցեն՝ ոչ
սյրեացի:

Յազաֆա Գիտութեան Հասէ՛րի բիւտանն և
յտախութեան նորին:

Գլխի, (Ս.Ս.) :

Եւ այն է քար իմն յոյժ սպիտակ և
կակուղ, և է Մատէն նորին ՚ի
բազում տեղիս և անտի աղիւսս կազ
մեն և որմոց իզարս առնեն, և զգեղե
ցիկ նկարս ՚ի վժ երեսաց նորին նկա
րեն. և թէպէտ այն քար կակուղ է,
բայց յոյժ ճիլա առնու. և ՚ի քարէ ըն
խամին նմանակս Հատոյ մարգարտի առ
նեն և զերես նորին՝ անուցեալ դալ
դով վերածածկեն գեղեցիկ նմանակ
լինի: Եւ սլ տեսակ մի յայնմանէ ՚ի
Ժովն Եամայ գոյն զգոյն բազմագոյն
և նկարէն՝ յոգնատեսակ և զանազան
նկարուք զոր կոչեն Մէրմէր. և յայն
ցանէ ՚ի շինուածս ապարանից թագա
ւորաց և սղոթարանաց արկանեն. և
սմանք նմանութի ունին Քիւխամ քարի:

և քան զՌիսխամն կարծրագոյն լինին .
 և Հանքք նորին են ՚ի լերինս Սուրբ
 և ՚ի սահմանս Թախաբիսթանի . և զայն
 Սէնկի եաշ կոչեն . և յայնմ տեսակէ
 անօթս և ըմբռնետեղս դանակաց , և
 մատանիս , և մատանեքարինս կազմեն .
 և յայնմանէ բազումք են , որք նման
 անկանին Լաէշպ քարին . և զանազանու
 թի ընդ մէջ նց կարծրութի և կակղու
 թին է : Իսկ ըստ այլ գիմաց միակերպ
 քար են , և փորձ նորին այն է , զի զայն
 յատամունս շիեն , եթէ ատամն զայն
 տաշիցէ՝ Լաշ է . և եթէ ոչ տաշիցէ
 Լաէշպ է : զոր խարտոցաւ և ս փորձեն ,
 զի Լաշն խարտոց ընդունի . իսկ Լաէշ
 պըն ոչ ընդունի :

Յատկութի նր այն է , զի թէ զմի մագալ
 Ռիսխամն լեսեալ տացեն ունողի ախտ
 փայծաղան՝ զի կերիցէ , բժշկութի
 դասն է :

Յաշաֆս գեորո-թեան Հաճէ՛րի Բո-թեային , և
 յարկո-թեան նր :

Գւրտի , ԾԱԼ :

Լաւ այն տեսակս ունի . որոց ոմանք
 արունեատականք են և ոմանք 148

Հանքական . բայց՝ զայն որ արուեստին
 է (Թուֆիայի նայիզէ կոչեն . և Հանք
 քականն ասի Թուֆիայի գանտի . և
 մատեն նորին է ՚ի լեառն մի ՚ի յերկի
 ըն Պատեէի մօտ ՚ի Վանտ . ուր կայ
 առու մի , և ՚ի միջոյ աւազոյն այնորիկ՝
 մանր մասունք յայնմ Թուֆիայէ ՚ի
 գուրս դան . և գոյն նորին կանաչ է
 և փայլուն լինի , և նմանութի ունի սա
 սունի : Վոյ և այլ իմն տեսակ , որում
 Թուֆիայի փինկեանէք ասեն . և այն
 ևս Հանքական է . Վոյ և այլ իմն տե
 սակ՝ որոյ գոյնն յոյժ սպիտակ լինի , և
 նմանութի ունի աղի և առաւել ազնու
 գոյնն Թուֆիայից՝ այն է : Վոյ և այլ
 իմն տեսակ գեղնաշորթ . և այլ իմն տե
 սակ գոյ , զոր Թուֆիայի Տելէք կո
 չեն : Յատկութի նր այն է , զի ՚ի գեղո
 ռոյս աչաց ՚ի գործ ածեն , զոյսն տե
 աութ յաւելու : Եւ բովանդակ տեսա
 կըք Թուֆիայի , զհոսն քրտան անու
 շացուցանեն և զնմ խոնաւութի՝ որ յեր
 աչաց իցէ լոյժ առնեն : Եւ եթէ ըզ
 մասն ինչ ծեծել Թուֆիայի ընդ ջամ

չոյ 'ի կորիզէ զատելոյ 'ի միասին ծե-
ծեացեն, և 'ի թոյլ կրակի թագուացեն,
այնպէս զի մի' սյրեսցի, և 'ի վճ հալել
սպինձոյ ձգեսցեն, և զգլուխ բութակին
ծածկեսցեն, պղինձն զգոյնն փոխէ, և
զգոյնն ոսկւոյ առնու:

Յառաջս սրահո-նէան տեսայն ի սիփի:
Գլուխ, ՆՐԲ:

Իսմիտ է Մ. րապի բառ, որ ասի Պարո
կերէն Սէնկի սիւրմէ, և հայերէն
ժարիր. և է յայտնի և հռչակեալ. և
այն է քար իմն սեաւ և վճիտ անփոյ-
լուն և յոյժ ծանր. և գոյն նր ուր ըզ-
գոյն երկաթոյ. և է մատէն նորին 'ի
բազում տեղիս. և լաւագոյնն այնց
Իսաբէ հանին է. և ընդ այնմ քար սպի-
տակ օտարական խառնել լինի, և խաւ
'ի խաւ լինի. և եթէ զքարն Իսմիտի
'ի հալեալ արծաթն ձգեսցեն՝ զշէքէնն
'ի նմանէ տանի, և ամենևին կերպիւ-
ինչ կուան ոչ ընդունի, մինչև կրկին 'ի
բութակն ոչ դնիցեն: Յատկութի նր այն
է, զի աչաց յոյժ օգտակար է, և զայս

տեսուե թողովէ, և ուժեղացուցանէ
 զՂեւո աչաց, և զարկածս՝ որք աչաց հան
 դիպեալ իցեն պատճառաւ ցաւոյ՝ փա
 բասէ. և ծերոց՝ որք պատճառաւ բաղ
 մամեայ դողոյ, ցաւեալ իցեն աչք, ծա
 բիրն Սամիտի յոյժ օգտակար է, մինչ
 չափ մի միսք ՚ի յոյն խառնիցեն: Եւ
 եթէ զքարն Սամիտի լեսուցուն, և
 գինեաւ ումեք տացեն՝ փութով արբե
 նայ. և ՚ի նմա Թիւնաւորութի գոյ միջ
 նորդուք կապարի. և բնութի նորին Ղերմ
 և չոր է. և ՚ի նմա կալումն գոյ, այսինքն
 գապզ. և կոտոր մի Փանիտի ՚ի միախին
 ծեծեալ, և ՚ի վեր խոցից եդեալ, ոչ
 թողու զի վեր լինիցի. և եթէ վեր լեցե
 սպիտակ խիժիւ օժեցեն, օգուտ
 արասցեն կամօքն Լ. Ե.

Յազաֆոս սրախութեան Ե ալէնէճի, և յապ
 իութեան նր:

Գլորիո, Օմի:

Եւ Ե ալէնէճնէ քար իմն հանքա
 կան, և գոյն նր սեւա է՝ որ ՚ի
 կարմրութի հարկանէ. և մինչ զնոյն լե

առան, ջուր կարմիր 'ի նմանէ 'ի դուրս
գայ, ուն զուտ արիւն . իբր այն որ 'ի
Խիւմաճէնէն . և այն երկու տեսակ է
մին Լ'տէսի ասի . և միւսն ճ'ավէրսի .
Լ'տէսի այն է, որ կոտորք են իբրև ու
պըն 'ի միասին շարակցեալք . և ճ'ավէր
սի այն է՝ որ իբրև կորեակ լինի, և այն
ևս բուսեալ . Եւ եթէ զմագնիս քարն
մեղմաբար այրիցեն, դործ և յատկուի
նր ուն Շ ազէնէճ լինի, և լաւագոյնն
տեսակաց այն է՝ որ փութով 'ի միմեանց
զառանի, և հողն մաքուր ոչ լինի .
Բնուի նորին ցուրտ և չոր է . և այն
որ 'ի սեաւն հարկանէ՝ ջերմ և չոր է,
և ջերմուի յաւելու, և վայելուց է . և
մինչ զլեւեալ Շ ազէնէճն 'ի վր յա
ւելու՛ած մնոյ ցանիցեն, զայն հալէ . և
աչաց ճիլա տայ . և 'ի դեղորայս աչաց 'ի
կարմիր և 'ի կանաչ շաՔս զայն 'ի դործ
ած են, օգտակար է աչաց, և զընթացս
դաշտանուէ՝ յետս կալնու, և ումեք՝
որոյ սերմն ակամայ 'ի դուրս գայ՝ յոյժ
օգտակար է .

Յազատես սրախօւլեանն Օ իրնիկի , և յապիտ
Բեանց նր՝ օ

Գալուիս , Կ օ

Եւ այս ևս տեսակս ունի, կարմիր
և դեղին . զՕ իրնիկին լեսուն և
ընդ արեպի սամղի լոյծ առնեն , գոյն
իմն լինի դեղին . որով ՚ի վր թղթոյ և
այլոց իրաց նկարս առնեն . և եթէ զայն
բռով խառնեն , և ջուր ՚ի վր հեղուն ,
մինչ զի ուն խմոր լիցի , և ՚ի տեղի ուրեք
օժեն , զմազն յարմատոյ փրթուցանէ օ
և եթէ զդեղին և զկարմիր Օ իրնիկին
կիր առնիցեն ըստ կարգի կերպին առ
ունեստականաց՝ մինչ զի սպիտակ լիցի ,
և չափ մի պուրէիւ ՚ի վր հալեալ պղըն
ձոյ ձգիցեն , զպղինձն սպիտակ առնէ օ
Եւ եթէ զայրած զիրնիկին յատամունս
շփիցեն զդեղնութի և զկանաչութի նր
մաքրէ , և զմիս ըտերաց ատամանց ամ
րացուցանէ , և զարիւն գալն յետս կալ
նու . Եւ եթէ զՕ իրնիկին մանր լե
տուցուն , և ՚ի ջուրն լոյծ արասցեն , և
՚ի տեղուջ յորմէ կամիցին զճանճն ՚ի
բաց հերբել՝ անդ դիցեն . ճանճք որք
՚ի

Դիւոյն ջուրն հատանեն՝ մեռանին . և
գիտելի է զի Օ իրնիսն է Թոյն
սպանողական :

Յազատ գիտուէ տեսչացն Պուրէի , և
ցափնաէց նր :

Պւր-իս . ԿԼ . :

Եւ Պուրէն տեսակս ունի , որոյ մի
տեսակին Պուրէի սիֆիյտ ասեն .
և գոյն նորին է որպէս ծեծել բոյ
և զայն ՚ի յոսկին և ՚ի յարծաթն ընկել
նուն , ուղ զի փոյթ հալեսցի և ոչ ցրթ
ուեսցի , և զբնուի նր կակղացուսցի ,
և այլ իմն տեսակ գոյ՝ որում Պուրէի
րէվէնտի ասեն . և ոսկերիցք զլիհամս
ոսկւոյ սյնու առնեն , որ հեղեղուկ
առնէ : Եւ զմիւս տեսակն կոչեն Պու-
րէի Թէնկեար , և զերկաթն սյնու կա-
րելի է լիհամ առնել : Եւ այլ իմն տե-
սակ գոյ՝ զոր կոչեն Պուրէի նան . և
եթէ չափ մի անտի ՚ի իմոր արկանի
ցեն , ամ հաց որ ՚ի նոյն իմորոյն եփես
ցի , անեցուն լինի : Եւ եթէ ՚ի կաթն
արկանիցեն՝ փութով Թանձրանոյ և
մածուն լինի . և կարէ զպէղկմի . և

զբնութիւն կահուղ առնէ: Եւ այլ իմն
 տեսակ գոյ զոր Պուրէի երկնի կո
 շէն: Եւ լաւագոյնն տեսակաց՝ Եւր
 րուան է, զոր ՚ի կողմանցն Եւրիպոսի
 բերեն. և այն է գերագոյն տեսակ և
 ցամաքեցուցանէ զխոնարութիւնս . և ՚ի
 յարուեստին ՚ի գործածի. և բազումք
 ՚ի Պուրէից ոսկի գնացուն ջուր են, և
 մինչ օր հարկանէ քարանան և պաղին:
 Եւ եթէ զՊուրէն ընդ մեղեր զան
 դեսցեն, և ՚ի կարաս քաղցր քացախոյ
 ձգեսցեն և զերիս աւուրս զբերան
 կարասին ամբացուցեն, քացախն՝ որ ՚ի
 նմա յոյժ թթու լինի: Եւ եթէ զՊու
 րէն լըլըոյ կովադիայի խառնիցեն,
 և ՚ի ջուրն լոյծ առնիցեն, և յայնմ տեղ
 լոջուր օձք դոն՝ սրսկիցեն, փախնուն:
 Եւ եթէ զՊուրէն սառի՞ Քիւ լեսու
 ցուն, և ՚ի քիթ կնձ փչիցեն՝ և փուրն
 գայցէ, կոյս է. և եթէ ոչ փոնդայցէ՝
 բացերես է. և զՊուրէն ՚ի գրեխս ՚ի
 գործածեն, ոսկի զի նիւթոյն գնացս
 տացէ, և բնութի նր ջերմ և չոր է, ՚ի
 յետինն աստիճանի երկրորդին, և լուս

ցօղ և ճիշա տո՛ւօղ է , և զբնութի և
զմորթ երեսաց մաքրէ . բայց ստամոք
սին յոյժ վնաս ունի . և եթէ զպուրէն
ի վր որովայնի ծեփիցեն՝ յատուկ զօ
րութի իւրով զորդուես աղեաց
սպանանէ :

Յաղագս գիտուէ Շ էպի՛ և յարկուէ նրօ
Գլուխ , կիս :

Լյն ևս տեսակս ունի . որոյ մի տե
սակն նման է Օ անի սիֆիյաի .
և ներկարարք զնոյն Օ անի պիւլուր
կոչեն . և լաւագոյնն այն է , որոյ գոյնն
յոյժ վճիտ է . և զգոյնսն ՚ի կատարելու
թի հասուցանէ . և ոմանք ՚ի սահմանա
ցըն Սեմրարի՛ Շ էպի էէմնի կոչեն , և
այն իբրև զպիւլուր վճիտ լինի . Լը
յատկութի նր այն է , զի մանր լեսեալ
ի ըստերս ատամանց օծեն , զմիսն ըստե
րաց ատամանց պնտացուցանէ , և զարիւ
նըն արգելու , և վիրաց մոյ ընտերաց
ատամանց օգտէ . և ՚ի յարուեստ Սքսի
րին մեծ սկզբնաբուն է . և ՚ի բնութե
իւրում կատարեալ կալումն գոյ , և

բնութի նր ջերմ և չոր է ՚ի յերկրորդ
աստիճանի, զգնացս արեան ՚ի բազում
անդամոց յետս կալնու . և ՚ի վր այրա
ծից օժեալ օգտակար է . և եթէ ընդ
աղի խառնիցեն, հոտոյ բերանոյ օգուտ
ունի:

Յարագս տեսչացն Հաճի՛րի շաճին, որ է
Արջասոյն:

Վալուի, կվա:

Եւ այն քար ունի տեսակս և յայտ
նի է . և բովանդակ տեսակաց նր
բնութիքն իրերաց մերձ են . և գոյն նր
սպիտակ է և կարմիր և դեղին և կա
նաչագոյն . որոց Վաւջին տեսակին
Վաւջնդար ասեն . և միւս տեսակին
Վաւջէնաբիս . և երրորդ տեսակին Վաւ
ջէնա, և այն է կանաչ . և Վաւջէնաթիսն
սպիտակ, և զայս երկու տեսակքս ՚ի
դեղորոյս աչաց ՚ի գործ ածեն, և ՚ի
սպեղանիս ՚ի կիր արկանեն, և զգոյսն
կատարեալ առնէ: և եթէ ՚ի վր խոցից
ցանիցեն յորոց բազում արիւն գնայցէ՝
յետս կալնու . նաև զշարունակութի
գաշտանին ևս . և եթէ ՚ի վր ճակատու

օժիցեն, գգալն արեան 'ի ռնգաց յետս
 կալնու, և եթէ զ[՛] ամն ընդ Ագբը
 գարհայի, և մանրորաց Չօպի սուֆրի
 'ի վր գրան տան ծխիցեն, ամ լու և
 մոծակ որք 'ի տան անդ իցեն՝ մեռա
 նին: Աթէ դբիթն ուրուք Վալպէն
 տիտի՛ օժիցեն, քուն 'ի յայնմանէ եր
 թիցէ, մինչև ցայնժամ զոր Ջերմ Չրով
 լուանայցեն, և մաքրեացեն, և իւղով
 ձիթոյ օժանիցեն. և ոյլ տեսակ գոյ
 զոր 'ի կողմանցն Ագիստոսի բերեն,
 այն Ջերմ և չոր է 'ի յառաջին աստիճա
 նի. և 'ի նմա թիւնաւորութի գոյ, զթոքն
 չորացուցանէ, և իցէ թէ սատակէ. և
 'ի նմա կատարել կալումն գոյ, ըրգի
 նխայի օգուտ լինի, և ջրաց մաս ու
 նի, և գողգողուն անգամոց օգուտ
 ունի. և 'ի ջուր ինչ՝ յորում զած եղել
 իցէ, եթէ ոյնու գլուխ լուանայցեն
 և ունակութի առնիցեն՝ Ջերմ բերէ:

Գաղտն սրբաւի՛ Համէ'րի նուշտիրի, և
 յասիս-բեանց նր:

Գաղտն, Կ'Ի:

Կուշտիրն ևս քանի մի տեսակ է.
 Կախ հանքական և է այն 158

լաւագոյն , որ նման է պիւլլուրի . և
 ըստ մեծի մասին գոյն նր սպիտակ լինի ,
 նման մանրեալ աղի . և բերեալ
 են թէ յայնմ տեղւոջ նոյն կենդանի
 զոր Սէմէնտէր կոչեն , այսինքն սալա
 մանդր , ՚ի մատենի նուշատիրին է . և
 այն է կենդանի իմն իբրև զկատու , զո
 ըոյ մորթն հուրն ոչ այրէ . և թագա
 ւորք ՚ի նմանէ Տէսթարիան կազմեն
 այսինքն թաշկինակ սեղանոյ . և Սա
 տենք նուշատիրի յոյժ Չերմ լինին , և
 Չերմուք զձուն եփեն : Աւ յատկութի
 նր այն է՝ որ զսպիտակ մարմինս սևա
 ցուցանէ . և եթէ զայն ժէնկեարիւ
 խառնիցեն , և ՚ի վր արծաթոյ ՚ի գործ
 ածեալ օժիցեն այնպէս լինի՝ որ իբր
 օսկի : Աւ եթէ Չրով նուշատիրի զերե
 օրս իբաց՝ (զորս անագեայ լինամ կամի
 ցին առնել) շփիցեն՝ լինամս լաւագոյն
 գոյ . և եթէ զերկաթ կամ զպղինձ կամ
 զարոյր կամիցին օսկէզօժ առնել՝ միջ
 նորդուք սպիտակ նուշատիրի կարի
 ցեն առնել , և եթէ ընդ անագի խառ
 նիցեն յետ կատարեալ լեսելոյ , և ընդ

իւզոյ լոյժ արարեալ՝ ՚ի վ՛ր անդամոյ
 դլայ առնիցեն, զայն անդամն սեւացու
 ցանէ: և խառնու՛ած նուշատիրին ջերմ
 և չոր է, և ՚ի նմա կալումն գոյ բովան
 դակ. և ունի յատկու՛ի որ զերս ՚ի խո
 ղոց քարչէ. և տեսակ մի ՚ի նուշատիրէ
 արու՛եստի՛ն կաղմեն և այն ևս յոյժ
 լաւ է. բայց յամ որպիսու՛իս զյատկու՛ի
 հանքականի ունի:

(Յողագոս գիտու՛ի քարանց. որք յարմարու՛ի
 ունին ճէվահիրէ:

Վշու՛ի, կկ:

Վ գիրս յատկու՛եց քարանց որք պատ
 մեալ են ՚ի նախնեաց, և յիշումն
 բազում քարանց արարեալ. իւրաքան
 ջիւրումն ՚ի նոցանէ յատկու՛ի մի ասա
 ցեալ, յորոց ոմանք ՚ի սմին ժամանակի
 հռչակեալ և ծանուցեալ են, և ոմանք
 անծանօթք: Քերեալ են թէ ոմանք ՚ի
 քարանց այն են՝ զորս բարերարն ՄԾ
 ստեղծեալ է, զի մարդիկ այնոքիւք
 վարեացին, որք են հարկաւոր միջոցք
 կեցու՛ի նց, և առանց նոցին իր ինչ
 ոչ բացակատարի, որովք այսօր կեցու՛ի
 նց

նց կարդատրի. իբր Սսկի և Մ. րծաթ. յորոց և դրամս կազմեալ են, ըստ սո վորուէ ծիսից իւրաքանչիւր գաւառի. և մարդիկ նոքօք գին և վաճառ առնեն. Աւ ոմանք այն են որովք զոս կեղէն զարդս արքայից կազմեն. ուն Աւա գութ, և մարգարիտ, և Ալ, և Օ իւ միւրրիւտ, և Քիյրուղէ. և ոմանք այն են, որք պատճառ են լաւացուցման կերակրոց նց, ուն Մ. շքն: Աւ ոմանք այն են որք փարատեն զցաւս, որպէս Սուրբիա, և Հաճէրի էրմէնի, և Սար գաշիսա՛ի յորս ուրախարարուի գոյ: և Շ մանք այն են՝ որք ընկերաբար բաղխամաք ուն երկաթ և պողոպատ՝ հուր գոյացուցանեն, և այնու օգտուիս անեզրահանա առնեն, և այնու զմարմինս կարծրացուցանեն. ուն զսնդիկն: և ոմանք զկարծր մարմինս օգնութիւն իւրեանց հեղեղուկ առնեն որպէս Պուրէ և Մնագ. և ոմանք ՚ի մէջ երկուց մարմնոց ՚ի հրահալելեաց կցորդուի անկանին և միջոցաւ իւրիք յայտածումս գունոյ առնեն արտաքոյ երկուց մարմնոցն, ՚ի

քովանդակ հրահալելեացն, ուն Թառ
 Թիա, և Մաղնիաա, և Մարտի պղինձ
 և կապար և Սիֆիլյոսէ, և ոմանք զերս
 վայելչագարդ առնեն ՚ի գունոց իւ
 բեանց, ուն Կարմրակաւն, և Սեւդնու
 կաւն, և Սիրնիխն, և Սաւվերան, և
 Տէնկեարն, և այլք: և ոմանք ՚ի նոցա
 նէ երկաթ գոյացուցանեն, յորում այն
 քան օգտուիք և յատկուիք գուն: և
 ոմանք ՚ի նոյն տեսակէ՝ զայլ հրահալե
 լիս. ուն պղինձ, և անադ, և կապար՝
 յորոց անօթս և ամանս կաղմեն, որոց
 մարդիկ պէտս ունին: և ոմանք յանդա
 մրս կենդանեաց գոյացեալ լինին. ուն
 խէռմիւհրէ, և ոմանք այն են որոց
 գուրան կենդանի է որպէս Սերէգանի
 պահրի, և Սարնէպի պահրի, և Սիֆիլյոս
 միւհրէ. և Սախիւնտիվ և Սիոլի մա
 հի: և ոմանք իբրև զբոյս և զծառ են,
 որպէս Սերճան՝ որ միջականէ ընդ մէջ
 հանքի և բուսոյ, և ոմանք ՚ի պիւլու
 բէ, և վերաքարից, և այլք: և ոմանք այն
 են որք ՚ի բուսոց են, բայց ջերմութիւն
 հրոյ ՚ի նս հասեալ սառուցանէ և քա

րացուցանէ, ունի անապ . և ՄէրՏէն: և
 ոմանք Թուռագեղ են՝ և այլք գեղթամբ
 փատղէ՝ Տր են, ունի Հաճէրիւթէյան,
 և այլ տեսակք Պատղէ՝ Տրից, և Ս իւ
 միւրրիւտի: և ոմանք այն են՝ որք փայ
 լեն և ունի մում վառլառին, ունի ՔեռաՏ
 ուրպոց, և Մէնտէրուտ: և ոմանք ՚ի
 շինուճածս և ՚ի կերտուճածս ՚ի գործ
 ածին ունի բուռ, և Սարուճ. և զայսո
 սիկ ամենակարողն ՄԾ բովանդակ ըս
 տեղծ գերակատար կարողութեն իւրով
 ունի զի մարդիկ ծանիցեն նորք զարա
 րիչն, և ՚ի նոցանէ եթէ պարտ իցէ օ
 գուտ շահիլ՝ օգտեսցին. և որինչ ՚ի
 հարկաւոր պիտոյս մարմնոյ ՚ի գործ ա
 ծի, ՚ի կիր արկանիցեն. և ՚ի սոսա յամե
 նեսին օգուտք բազում են և շահք
 անթուճելիք. և օրհնեալ է ՄԾն ամենա
 գեղեցիկ և ամէնիմաստ, ստեղծագոր
 ծողն արարածոց:

Իստո՛ւ ի Բայնայաթու՛ն էօրն հրահալելեաց օ
Յազա֊ո ծանուցման բուն արմատսն էօրանց
հրահալելեաց համա֊օրաի՛ն ։

ՊԵՆԻ, Կ.Օ. ։

Մինչ նշոյլք ճառագայթից արեգա
կան ՚ի խորոջս երկրի ներգործենս,
և ՚ի ջերմութննր բունն զօրութի դաս
նէ . և ՚ի վրցրտութ որ ՚ի նմին խորոջի
իցէ (և մանաւանդ ՚ի խորոջն միում
յորում ջրականութի կայցէ) գոլորչիք
գոյացեալ լինին . և ՚ի խորոջն խնիք յո
րում֊օդ իցէ , և յերկրականութն որ
դայն օդն շրջա֊իակեալ իցէ , ծուխ իմն
գոյացեալ լինի . որ է նիւթ և բուն
արմատ հրահալելեաց . և ՚ի բաղադրու
թեց՝ որք ընդ մէջ նց անկանին , և հա
լողութ իմն , որ ՚ի վր նց յայտ լինի , զա
նազան հրահալելիք և պէսպէս ճէվա
հիրք , և այլևայլ հանքական իրք գոյա
ցեալ լինին , և զանունս հրահալելի՛ եօ
թըն ճէվհերի գոյացութ և ս՝ առատրեն ,
ոսկի , և արծաթ , և պղինձ , և անագ ,
և կապար , և երկաթ , և խարխիսիյնի , և
մինչ վերոյիշել ծուխն ՚ի խորոջս գոյա

ցել լինի, և ելա ոչ գտանէ զի ՚ի դուրս
ելանիցէ, և յերկար ժամանակ մնայ,
լուծուի ընդունի, և թանձրացեալ
կապի, մինչ զի արտաքին երեսն՝ որ ա-
պականելի է, ՚ի նա ճանապարհ ոչ գտա-
նէ, և նիւթն ջերմութի որ է բուն ար-
մատ նորին՝ ՚ի նմանէ ոչ հասանի. և այ-
սու որպիսութի մնայ, մինչև ՚ի բազում
ժամանակս. և այն գործընթաց գոյակն
պատճառաւ յարակցութի ջերմութի, և
տարակացութի ցրտութի ՚ի յայտ գայ. և
մինչ այն զբովանդակ եփումն գտանէ,
և մասունք նորին միմեանց հանգիտա-
նան, յարմար անկանի, զի ցրտութի իմն
նմա կցեսցի, և հարողութի ՚ի նմին նիւ-
թոջ յայտ լիցի. և այն ճէվհեր որ գոյա-
ցեալ լինի՝ անօսր է. և եթէ գործըն-
կամ ծուխ իցէ, նա՛ և այն վերոյիշեալ
որպիսութիքն որք նմա իշխեն, այն ճէվ-
հերն թանձրացել՝ որ գոյանայ, ծրծրմ
բոյ ճէվհերն է. և այս երկու ճէվհեր՝
նիւթ են բուն արմատոց եօթնեակ
հրահալելեաց. որոնք և չորս տարերքն
բուն սկզբունք են բովանդակ բազադ

րելեաց ստորին աշխարհի, որոց միջնոր
 դու թքն և զանազան խառնուած ուլք՝
 կերպարանք բաղադրելեաց ըստ զանա
 զանուէ տեսակացն գոյացեալ լինին .
 և արտադրուի հրահալելեաց ՚ի խառ
 նուէ գոլորշեաց սնդկի է . և ներդոր
 ծական աղգումն իւրաքանչիւրոյն առ
 միւսն՝ է ըստ սահմանելոյ Մենիմաս
 տին Մ. Ե. և ասացել են թէ ծծումբն
 է հայր մարմնոց . և Սնդիկն մայր է նո
 ցին . և ոյս վն ոյնորիկ՝ զի Չերմուին
 հրոյ զմարմինս ՚ի հալիլ բերէ , և լու
 սաւորադոյն առնէ . և մինչ ոյսպէս է՝
 ոյսոքիկ երկու բուն արմատք ոյսինքն
 ծծումբ և սնդիկ ՚ի սկսուածի յառա
 ջագոյնք են . ապա ուրեմն զսիշումն նց
 յառաջակարգ կալեալ են . և նախ քան
 զսիշումն հրահալելեաց , և տեսակաց ,
 և յատկուէց , և պիտանուէց նց , զնո
 սին թուեալ են :

Գաղափս որակուէ Քիւրքիկի , և յառնուէ նրո
 Վրասի , կլ . 2 . 0

Քիւրքիթն , որ է ծծումբն . որ
 պարակերէն ասի Քիւրքիւրտ , տե

սակս ունի՝ որոց ոմանք դեղին և վճիտ
և փայլուն են. ոմանք կարմիր. և ոմանք
սպիտակ. և Հանքք նորին ՚ի բազում
տեղիս են. և կարմիրն հազունագիւտ է.
Բերեալ են թէ Մատեն կարմիր քիւր
ընթին է ՚ի ծովն արեւմտից ՚ի լեառն
մի, որ ՚ի դիշերի սոյ ճրագ լոյս ասցւ
այն որ ՚ի բերանս հասարակաց է թէ
կարմիր ծծումբն՝ Վիսմա է, խօսք է
անատոյգ. սակայն կարմիր ծծումբն
լաւագոյն և պատուականագոյն է,
քան զայլ տեսակն. և պատճառ օգտու
թէ ներկի, որ կատարեալ ազդուութի
ունի. և վերնտաից օգուտ ունի, և
մինչ նորին միջոցաւ փունդայցեն, դիւս
ցաւուր օգուտ ունի.

Լաւ այն տեսակն որ դեղին է՝ զբազու
մբս ՚ի մարմնոց հրահալելեաց սեւցու
ցանէ, և զարծաթն կիր առնել այնու
կարելի է. և ոսկերիցք Միմի սուխթէ
պոխիքն Վարած արծաթ՝ նովաւ առ
նեն. և զԷ կքէնն ՚ի շիքէնտար ոսկոյ
տանի. և զվատաբնոյթ ոսկին՝ կակղա
ցուցանէ, և օգտուր առնէ կարմրուր

գումնոյ . և ՚ի նմա բովանդակ իւղակա
նութի է , և իբր թէ իւղ է սառուցեալ .
և այլ իմն տեսակ գոյ սպիտակ՝ զոր
Քարսի կօչեն , և այն ուտելի է զոր իւ
ղով շուշմայի լոյծ արարեալ ՚ի վ՛ր բո
րոյ օժեն , զբորն տանի . և չէ միայնակ
առ այն յատկացեալ , այլ և զհանդերձն
զոր սպիտակացուցանեն զծծումբն ՚ի
ներքոյ հանդերձից ծխեն , յոյժ սպի
տակ լինի . և եթէ զծծումբն ՚ի ներքոյ
ծառոյ (Ս) իւրիւնձի ծխիցեն , զծաղի
կրս նորին սպիտակ առնէ . և եթէ զայն
հին գինեաւ լեսուցուն , և զսեաւ մա
զըն այնու ներկիցեն՝ սպիտակ առնէ .
Եւ գոն աղբիւրք ՚ի յորս ջուրն ջերմ
լինի , և ջերմութի նորին է վ՛ն դրացի
մերձակայուէ հանքացն ծծմբոյ , և ՚ի
նոյն ջուրն ներմտանել շատ , քորոյ
անդամոց և հին օտնտի որ ՚ի սեամաղ
ձէ լեալ , օգուտ առնէ . և ցաւոց ար
գանտի , որ ՚ի յաճախուէ խոնաւութ
իցէ՝ օգուտ է . և բնութի ծծմբոյ ջերմ
և չոր է , ՚ի չորրորդում աստիճանի , և
մինչ զայն քացախով դրայ առնեն , զգի
նութն ցաւոյ՝ ցամաքեցուցանէ . 168

Յազաֆս սրահո-նէան Սնդիկ , և յառնո-նէան
նորին :

Գլու-ի , կի՛ :

Սնդիկն Մարապերէն Օ իպագ ասի .
և Քարոի Սիյմապ , և Թարդմանի
Մրծաթաջուր . և այն է գոյացութի
իմն հանքական . և մատէնք նորին են
ի բազում տեղիս . բայց առաւելագոյն
ի սահմանս Քռանկաց , և այն երկու ան-
սակ է . ոմանք ի հանքս ուն աղբիւր գը
տանին . և զոմանս ի քարէ գոյացու-
ցանեն . և քարն սնդկի՛ կարմիր է նման
անլես շէնկէրֆի . և ոմանք զայն շէն-
կէրֆի քեանի՛ կոչեն . և զայն Օ ին-
ճիֆրն զոր ի գոյնս ծաղկարարք ի
գործածեն , ի սնդկէ և ի ծծմբոյ կազ-
մեն . և յոյլ իմն տեսակէ և սնդիկ կա-
րելի է յառաջ բերել . և բազում իւրք
են , որք՝ և ի հանքս լինին , և արունես
տիւն կարելի է առնել , նման Վուշատի
րի որ ի Սատէնէ ելանէ , նաև ի ծխոյ
հնոցի արունեստիւն կազմեն , և բնուի
սնդկին ցուրտ և գէճ է ի յերկրորդ
աստիճանի , և վերելակեալն նորին կա-

լողական է, և եթէ սնդիկն ոչ լինի, ու
 կէզօծուի ոչ է կարելի առնել, և բզ
 մանրորս սակեոյ ՚ի հանքաց ոչ էր հնար
 ՚ի դուրս բերել. և սնդիկն վնասիչ է
 ամ տեսակաց զբոյսարանաց, և խափա
 նիչ է զօրուէ լսելեաց և տեսանելեց:
 և ևս սնդիկն թոյն է սպաննող, և դեղ
 թափ նորին է Սեղապն, որ է փեզէ
 նոյն, և փոխելն օգտէ ուտողի նորին:
 Գոյ ախտ իմն որ կոչի էյլավիւս, և է
 ոյն տեսակ իմն ՚ի Վառլէնձէ. որ աղի
 քրն մի ընդ մի ոլորակեալ լինին. եթէ
 զսնդիկն այնմ մարդոյ տացեն՝ առողջու
 թի դտանէ, և զարխան ուղղեորէ: և
 մեռեալ սնդիկն զՉիլս և զայլս՝ որք
 յանդամս մարմնոյ արտագրին, ամենև
 ին չքացուցանէ: և եթէ զհող սրնդկին
 ՚ի կերակուր իմն խառնիցեն, մինչ մու
 կրն զայն ուտէ՝ առ ժամոյն մեռանի:

Ենթագս Ռոյնոյ, և յառիւթեան նորս
 Իւրոն, կիտ:

Ինեւուին Սակեոյ ՚ի հանքս այնպա
 է, որ մինչ ճառագայթք Վրեու
 ՚ի յոմանս մատունս երկրի ներդործալ
 կանս

կան աղդումն առնեն , պատճառաւ
 աղդման ջերմութի նայն խորոջս երկ
 ընդ արտադրեալ լինի . և ՚ի մէջ նոցին
 կցորդութի և բաղադրութի անկանի , և
 մասունք նորին համանման լինին , մինչ
 չև ցոյն որ նիւթն ՚ի յոյժ անօսութե
 և զտութե լինի . և գոյացութի ճէվհերի
 ոսկւոյն սյուպիսի կերպիւն լինի : Այս
 պատճառն զի ոսկեաց ոմանք զուտ են ,
 և ոմանք ոչ են սոյն է . որ ՚ի բուն ստեղծ
 ման ընդ նիւթոյ ոսկւոյն սյլ գոյացու
 թի իմն ճէվհերի իբր արծաթ , կամ
 պղինձ , կամ անագ խառնեալ լինի . և
 ոսկին է գոյացութի իմն հաջակեալ և
 ծանուցեալ , և բնութի նորին ջերմ և
 գէճ է . և ըստ սյլում բանի բարեխա
 ռն է . և յատկութիք և օգտութիք նր
 սոյնչափ յոյանագոյն են , որ ոչ ունի
 պէտս բացոյստութե : Ասոյց կերպարան
 գոյացութե ոսկւոյ ինքն ամենևին ՚ի
 յորախառնեց չորից տարեցաց ապակա
 նութի ոչ ընդունի , և երբէք տարրա
 կան զօրութի զնոյն ոչ կարացի եղծա
 նել . և զբազումս ՚ի հրահալելեաց ընդ

նմա խառնեալ, զայնս սյրեն՝ և ոսկին
 զուտ մնայ, և զխառնականսն ՚ի նմանէ
 մաքրեն: և եթէ զզուտ ոսկին յերկար
 ժամանակս յերկրի թագուցանիցեն,
 ամենեւին իր ինչ յայնմանէ ոչ պակա
 սեսցի, և գոյն նորին ոչ սլայլեսցի,
 ներհակ սլոց գոյացուեց: և զոսկին
 մինչ լեսուն և յուրախարար Սիւֆէո
 ուրհաթս ՚ի գործ ածեն՝ զսեամաղձն
 փարատէ, և սրտի ոյժ տայ, և կենդանա
 կան հոգւոյն՝ նսաստ մատուցանէ: և
 եթէ զզուտ ոսկին ոք ընդ իւր ունի
 ցի, յապկական զօրութն իւրով ուրախ
 առնէ, և մանաւանդ կաշնուլն ՚ի բե
 րանի: և եթէ զմի ինչ անդամ այնու
 խարիցեն օգուտ բոլորովին առնէ: և
 եթէ Սիւ կազմեալ ՚ի յոսկւոյ, այնու
 ծարիր ՚ի յաջս քարշիցեն, օգուտ առ
 նէ, և յոյժ շահ ունի: և ՚ի նմանէ ոսկւոյ
 Ագլիմիա գոյացեալ լինի, որ ՚ի դեղո
 րայս աչաց մեծապէս յառաջագահ է և
 պատուական և հազունագիւտ, և
 երբէք սլ դեղ ոչ է տեղակալ նմին.
 և լեսեալ ոսկին բազում ախտից կարի

օգտակար է. և զուտ ոսկի այն է զոր ո՛ր
 չափ 'ի հուրն տարցեն պակասուի ո՛չ
 արասցէ. և զայն Ս Է՛րբ տւի կոչեն. և
 'ի յոսկին օգուտ բազում է. և զյառ
 կուիս նորին բարերարն ՄԺ կատարել
 կարողութեն իւրով՝ յարգոյ և պատուա
 կան արարեալ է, և 'ի սոյն պատճառ
 նմա խառնուած իմն պարգևեալ է, զի
 ապականութիւն 'ի կերպարան նորին ճա
 նապարհ ո՛չ գտանիցէ. մինչ զի զանազան
 ազգ ըստ սովորուե ծիսի իւրոյ, անտի
 դրամ տազազարկ կազմեալ է. և ոմանք
 պարզապէս անտիպ ոսկի, ըստ որում 'ի
 թիւրքիսթանի մանրուք ոսկի անտպա
 զարկ, որք և զկշիռ ծանրուե հինգ հա
 ըիւր մագալի նորին, մի Պալէշ կոչեն:
 և 'ի հինտիսթան թիւրքիսթանի են 'ի հան
 տեղեքն որք 'ի թիւրքիսթանի են 'ի հան
 քաց ոսկւոյ, անդէն մեծամեծ ջուրք
 ընթանան, զմորթս ոչխարաց 'ի մեծա
 մեծ քարինս կապեն, և 'ի նոյն ջուրսն
 ընկղմեն՝ մանր ոսկեփոշիք 'ի բուրդս
 այն մորթոցն կաչին. և այսու կերպիւ
 շատ ոսկի գոյացուցանեն: Եւ զոմանս

աւագս՝ որք ՚ի մէջ ջրոյ լինին, լուսնան
 և զոսկիսն ՚ի նմանէ ՚ի դուրս բերեն,
 և զհողն մաղեն և յոմանս ՚ի մատենից
 ՚ի գարեհատ չափոյ, մինչ ՚ի ծանրութի
 միոյ տանկի ոսկի դտանեն. և ոսկին
 ընտիր է գերքան զամ տեսակս եօթանց
 հրահաղելեաց և լաւագոյն քան զամ
 տեսակս ճէվահիրաց: Ալ եթէ զծծուս
 բըն ՚ի վր հաղեալ ոսկւոյ ձգիցեն, կակ
 դանոյ. և գոյն իւր աւելի լինի. և ոսկին
 զոր արուեստին կազմեն՝ ՚ի խէլ
 սէնչ ելանէ. և ճշմարտապէս ոսկի սէ
 է, այլ ոսկենման է, թէպէտ քիմիա
 գործք պնտեն թէ ոսկի կազմեմք, որ
 ՚ի խելասէ ՚ի դուրս ելանէ, բայց խօսքս
 այս ՚ի ճշմարտութի կշիռ սէ ունի: Ալ
 յաւանակեան Պղինձն յոյժ նմանի ոսկ
 ւոյ, զոր մինչև տարեալ իցեն ՚ի հուր,
 ՚ի յոսկւոյ սէ կարասցեն որոշել. քանզի
 մինչ ՚ի փորձաքորն հարկանեն՝ մերձ ՚ի
 չորս տանկ այար ունի, այլ ՚ի հուրն
 սեանոյ. և զոսկին ՚ի Միւֆէռոսիս
 և ՚ի Մաճուսն ՚ի գործ ածեն, և քոր
 ման աչաց օդուս ունի, և Մաճուսն

զորս 'ի նմանէ առնեն' մարութ և լա-
երեւին :

Յարագո Ռբակո-Յեան ԼԼ բժամեայ , և յարիւս
Իեան նարս :

Գլխի , և :

Արծաթն է ճէվճէր իմն հռչակեալ
և ծանուցեալ , և է մի 'ի բովան
դակ եօթանց հրահալելեաց . որոյ բնու
թիւն ցուրտ և չոր է և վայելուչ է . և
ովանք 'ի բժշկաց յայնմ են' թէ բարե
խառն է . և այս այնպէս՝ զի բազում
հանքք 'ի Չերմային երկրի են , այլ
Սառեղք հանքաց արծաթոյ ըստ մեծի
մասին 'ի ջրասային երկրի , և այն է առա
ւելադոյն և լաւադոյն 'ի տեսակսն
արծաթոյ : Ալ զիւղումն արծաթոյ՝ ոչ
է այնքան , որքան է ոսկւոյն . և միջնոր
դութի գեղորեից այրի և ոչինչ լինի .
նաև 'ի գետնի անցմամբ ժամանակի
փափ և մոխիր լինի : Ալ 'ի Սառեղից
արծաթոյ՝ 'ի յոմանս , միջնորդութի ար
ծաթոյ զուտ սնդիկ առնեն . և 'ի պա
հու հալման մինչ 'ի յարծաթն ծծումբ
արկանեն , զկերայարան նր ապականէ :

Յատկութի նորին այն է, զի ՚ի Մաճու
 նըս և ՚ի Սիւֆէռուիճս ՚ի գործ ա
 ծեն: Ի դեզորոյս աչաց յոյժ օգտա
 կար է, և սրտի ոյժ տայ, և զբազմութի
 խոնաւութի փարատէ, և զՊէրդէմն հա
 տանէ. և մինչ յայլ դեզորոյս խառնի
 ցեն, քորման օգուտ ունի. և ընդ այլոց
 դեզորէից բաղադրել՝ զՏօան բերանոյ
 լաւացուցանէ, և միզարդելութի օգտէ:
 և ՚ի նմանէ Եդիսմիայի Քրդզի գոյացու
 ցանեն. և Մաճունքն՝ զորս յայնմանէ
 կազմեն՝ մաքուր երևին:

Յազագո յարկութեան Պղնճոյ:

Կւտի, ՀԼ.

Եւ այն տեսակս ունի, որոյ մի տե
 սակն զուտ է և պայծառ կարմիր,
 որ ՚ի դեղնութի հարկանէ և լաւագոյնն
 տեսակաց պղնճոյ այն է, որ կարմիր և
 կակուղ իցէ. և այլ իմն տեսակ կարմիր
 սևագոյն. և զայն տեսակն լաւ ոչ ա
 սեն: Լա Տէճնէն ՚ի հանքս պղնճոյ ար
 տադրի: Լա եթէ զԹուրթիայն ՚ի պը
 դինձն ձգեսցեն, համագոյն ոսկեոյ լի
 նի, և այն է Պիրնճն (որ է Լ. րոյլ) յոր

ԺԼ.

176

Ժ

մէ կերտեն անօթա: Աւ եթէ զպղծն
հալեցեն, և ջափ մի անագ 'ի վր' նր'
արկանիցեն 'ի գոյն արծաթոյ լինի, և
այն է Աբելարա: և զայրած պղնձն 'ի
սպեղանիս և 'ի ներկս 'ի գործ ածեն.
և գործ իքն որով լինամ առնեն Անա
գի և այլոց, զայն ևս 'ի պղնձոյ առնեն.
այնու պատճառաւ զի երբէք այլ իր
զլերմութիւն փութագոյն քան զայն ո՛չ
ընդունի, և անագան յինքենէ ո՛չ 'ի բաց
թողու. և 'ի պղնձոյ 'ի պահու հալեց
ման յաւելու՛ածք, 'ի վեր ելանէ, զոր
թառապալ կոչեն, և այն է 'ի բովանդակ
դեղորէից:

Յատկութիւն որին այն է որ 'ի գոյն տալն
'ի գործ ածի, և 'ի նմա բազում օգուաք
գոն. և 'ի պղնձոյ 'ի ձեռն սուր դեղոց
Վալիգուն կազմեն, և վերն զոր այնու
առնեն ո՛չ լաւանոյ. և մազն զոր Վա
լիգուն մաղխլաւ փրթուցանեն, այլ
ո՛չ բուսանի. և յատկութիւն նր' այն է, զի
'ի սպեղանիս եղեալ՝ զհին խոցս 'ի լա
ւութի ածէ: և Վասուր և Պասուր
ախտի՝ օգուտ լինի: և եթէ հայելն մի

առնիցեն 'ի պղնձոյ . և ունօղն ախտի
 Լ ազվէին' 'ի տան յորում լոյս արևու
 ճնանկանի' 'ի նա հայեացի , բժշկութի
 դացի : Եւ եթէ զայրած պղնձն լեսել
 'ի Սալաքարի , նօթի գոլով 'ի քիմն ու
 թուք օժիցեն' փսխեցուցանի . և թառ
 պալն պղնձոյ' ատամանց ճիւղայ տայ : 'Ի
 լեառն էլմութ' մի կուտոր պղնձ գտել
 են ծանրութեմ ճաղոյն կշռոյ' հինգ
 լիտր . և այս է 'ի բովանդակ հազուն
 գիւտից անտի :

Զազաթս Արախո-Ռեան սեւակացն և Հնաթի .
 Վաշուի , ճի' :

Լ նագն , զոր գալոյ ասեն . և է Սա
 տէն նորին յերկուս տեղն 'ի
 սահմանս Քռանկաց , և Պուլղարաց .
 և լաւագոյնն տեսակաց այն է , որ սպի
 տակ լինի և վճիտ , և զայն նման օժից
 կազմեալ են :

Եւ այլ տեսակ իմն' որ ճիյնի ապի , և
 սակաւամասնեոյ սևութի ունի , և չոր
 լինի . որոյ նշանն այն է , զոր մինչ շար
 ժիցես' ձայն առնի . և զանագն արուեստ

տի՛ն կիր առնեն յոյժ սպիտակ, և այնմ
Սեփեյտե՛ի զհնան ասեն, ՚յ սպիտակ
կանանց. որք զերեսս այնու սպիտակ
և պոյծ առ առնեն:

Եւ սացեալ են թէ անաղն յաղգէ
արծաթոյ է, սակայն երեք պատճառ պա
տահէլ է նմա ՚ի Սատէնի՝ Ասկղուի,
գարշահոտուի, և ճարճատու մն ՚ի ծուե
լըն. և հետևողք Աքսիրական արու՛ես
տին դատաբանեալ պնտեն թէ յոյս է
լինց արկածից՝ իւրաքանչիւրն կարելի
է յանագէ ՚ի բաց տանիլ, որ թէ հնար
լինիցի, արծաթ արու՛եստի՛ն լինի:

Յատկուի նորին: Օ սպիտակուին է
րեսաց մաքուր առնէ, և զնշանան տա
նի: Եւ եթէ դք՝ որում ցանկականն
բազում նեղուի տոյ. զանագն տախ
րակէլ ՚ի վայր կոյս քամակին կապիցէ,
ցանկուի նր պակասի. և զբազում երա
զական սերմնահոտուինս յետս դարձու
ցանէ. և ՚ի մէջ սպեղանեաց դնեն, խո
ցից օգուտ ունի: Վնուի նր ցուրտ և
չոր է. և զթորումն արեան ՚ի վերաց
յետս դարձուցանէ. և ՚ի տեղոջէ իմէ

քէ, մինչ մազ փրթուցանել կամիցին,
այնու գիւրաւ քարշեացեն:

Յաշտո Որակո՛ւք կապարի, որ է լաւորդ .
և յապիտութեան նորա:

Գլուխ, ՀԳ:

Լա Սատէն նորին է ՚ի բազում
տեղիս . և ոչ ունի յարդ ինչ . և
քան զանադն սևադոյն է, և ինթուլ
հալի: Թաութիայն ևս ՚ի հանքս կապա-
րի արտադրի ՚ի գոլորշեաց կապարի . և
մինչ զկապարն օյրեն, ՚ի նմանէ Սիփիյ
տէ կազմեն, ՚ի գոյնս և ՚ի սպեղանիս և
՚ի դեղորայս աչաց ՚ի գործ ածեն . և
եթէ զհուրն աւելի առնիցեն՝ կարմիր
լինի . և այնմ Սարինձ ասեն . և ՚ի ծաղ
կարարաց ՚ի կիր արկանի: Լա Սիւր
տարսէնկն ևս ՚ի կապարէ յառաջ գայ .
և բուն սկիզբն Սիյնաին՝ կարմիր
Սիրինձն է, և խառնակ արծաթն,
չուս՝ ոչ կարէ լինիլ, եթէ ոչ ընկերա-
կան կցորդութի՛ կապարի: Լա եթէ
զկապարն ՚ի մէջ կոխածի խաղողոյ դնի-
ցեն, Սաֆիյտաճն յայտ ածի:

Յատկութիւն Մ. յրաճ կապարն լաւ է

խոցից, և վերաց աչաց օգուտ լինի. և
 Միւրտարսէնկին յատկութիւն այն է, որ
 որ զվերս ցամաքեցուցանէ, և հոտոյ
 անթատակի՝ եթէ քացախով եռացուցեալ՝
 օժիցեն, օգուտ ունի: և եթէ
 ուտիցեն երկիւղ սատակման լիցի: և
 եթէ զկապարն տախարակէլ ՚ի վեր խոյլե
 կապիցեն, որ ՚ի յանդամն իցէ՝ զնոյն
 հալեցուցանէ: Ալ ծուխն կապարի
 ամ զգոյարանաց մնասակար է, մանա
 ւանդ զօրութիւն լսելեաց և տեսանելից.
 որ և գօտութիւն և գողգողումն բերէ:

Յաշտոս Արակոսեան տեսակացն Արշախոյ. և
 օգուտեանց նորոս

Վերս, Տ՛ի:

Սրահալելի գոյացուեց, այլ ինչ
 օգտակարագոյն մարդկանքան զեր
 կաթն ոչ գոյ. և առանց երկաթոյ եր
 բէք գործ ինչ կամ արունեստ՝ ոչ է կա
 րելի առնել. և լաւագոյնն տեսակաց
 այն է, որ յոյժ սախտակ և կարծր իցէ:
 Ալ ՚ի յերկաթոյ արունեստին փուլատ
 կազմեն. և փուլատն ևս տեսակս ու
 նի. որոյ զմի տեսակն փէլարէք կոչեն:

և Քիչարէք այն է, որ 'ի նմա ճէվհերն
 սպիտակ իցէ . և 'ի Քիչարէքէ բազում
 այն է, որ 'ի ժամանակի գործածուե
 պատճառաւ չորուէ բեկանի, և տեսակ
 մի ևս գոյ 'ի հինաօի երկաթոյ զոր
 թուհէնա կոչեն, և ճէվհեր նորին նուրբ
 լինի: Այլ տեսակ մի ևս գոյ 'ի գաւա
 ռն ճուպէք, յորմէ սուսերս առնեն .
 և է այն երկաթ իմն յոյժ սպիտակ և
 կակուղ, այնպէս զի երկաթն 'ի ներքոյ
 հարման նորին ոչ կարիցէ դիմանալ,
 և զսուսերն նորին փաթութեն որոյ
 զթուղթ . և 'ի նմանէ ոչ թողուն զի
 վաճառեսցեն տաճկաց . և մի սուսեր
 յայնմանէ հազար եդիպտական տինար
 արժէք ունի . և 'ի սուսերի ձեք գոն՝
 զորս յաջող ոչ համարին . և այն այնպէս
 է՝ զի 'ի չափ ծայրի մատին 'ի յերեա
 սուսերին 'ի ճէվհերէ դատարկ լինի,
 և գոյն նորին սեաւ: Այլ Աւմերքէքայն
 սուսեր մի ունէր զոր հէնուն կոչելին,
 որ 'ի միջակի այն սուսերին, իբրև ըզ
 պատկեր լուսնի 'ի ճէվհերէ սուսերին
 նկարեալ գոյր:

Յատկութի երկաթոյն: Վերին երկաթ-
 Թոյ՝ ստամբքսի օգտակար է. և՛ի ջրոց
 որք է Սատէնս անցանեն չիք երբէք
 ջուր ինչ օգտակարադոյն քան զջուրն
 երկաթոյ, որ ընդ ոյն անցանէ. և ջուրն
 որ գոյացել լինի, դայն Խոսպոտի-չհասի-
 կոչեն, և՛ի դեզորոյս ՚ի գործ ածեն,
 մանաւանդ ՚ի սպեղանիս. զվէրս ցամա
 քեցուցանէ, և Պասուրի օգուտ լինի.
 և Թէ ՚ի ճիւղարիչս ՚ի կիր արկանիցեն
 Պասուրի քամոյն օգուտ ունի, և
 զգոյն երեսաց որ պատճառաւ ախտի՝
 անգուռացեալ իցէ, ՚ի լաւութի բերէ:
 Սաքրանիւ Տատիտն ևս՛ի յերկաթոյ
 գոյացել լինի, և եթէ երկաթով զխրս
 տորն ջերմացուցանեն՝ զվնաս նորին
 փարատէ, և զաւելորդ գիճութիսն ՚ի
 բաց Տերբէ:

Խարի սիջնի, և յառիտի նորս օ
 Գլուխ, Հե:

ԸՃիւղէր իմն հրահալելի ՚ի յեր-
 կիրն Չիյնու. որում Խարիչիյնի
 ևս ասեն, որ գեղնագոյն է, և խառնը
 ունաւ:

ու՛ած և գոյն նորին մերձ է 'ի կարմիր
ոսկին: և ասացեալ են թէ 'ի խելասէ
'ի գուրս ելանէ . և քան զճէվհէր ոսկ
ւոյն ծանրագոյն է . ըստ որում մինչ
զայն ոսկին որ ընդ ճէվհէրի * խառ
նել իցէ՝ հալիցեն, այն ճէվհէրն առնէ
'ի ներքոյ բութակին, և այս է գուշակ
ծանրուէ նր:

Բերեալ են թէ 'ի ժամանակի միում
կայծակն մի մեծ եկն և 'ի նոյն տեղին
ճէվհէր մի գտին կարծր իբր զսիւն մի,
և մեծ մասն յայնմանէ ընդ երկայնու
թին 'ի գետին ստորասուզել էր իբրև
սպիտակ երկաթ, ըստ որում 'ի գոյն ար
ծաթոյ մերձ է . յորմէ գաշնակս և գա
նակս կազմեցին . և միջական էր ընդ
մէջ երկաթոյ և արծաթոյ, և զնմանն
նմին շատ տեսեալ են:

Պատմութի :

Պատմեն թէ 'ի նու՛մն թագաւորքն
'Բիշի, և Պահրէյնի պայքար ու
նէին ընդ միմեանս 'ի պատճառս միոյ
երկվարի և միոյ սուսերի . և արքայն

քիչի կամեցաւ, զի զայս երկուսս յար
 քայէն Պահրէյնի առցէ. յատկութի
 երիվարին այն էր որ 'ի ջուրն չորս
 Քէրսէնկ լողալով գնայր, և ոչ խոնջէր. և
 յատկութի սուսերին այն էր, որ 'ի
 հատանելն երբէք այլ սուսեր ոչ էր
 նսման նմին: և այն այնպս էր, որ 'ի հին
 Ժամանակս կոյծակն մի եկն յայն տե
 ղին, և յոյնմ ճէվհէրէ երկու ձեռք
 սուսեր կազմեցին. և սուսերադործն
 զմին 'ի վր գետնոյ եդեալ էր, իբրև
 գիշեր էանց, բովանդակ 'ի գետինն 'ի
 վայր գնացեալ էր. և նշանն իսկ ոչ
 մնացեալ. զոր որչափ խնդիր արարել
 որոնեցին, ոչ գտին. և մինչ միւս սուսե
 րն կատարեալ կազմեցաւ, յոյժ հատու
 էր. և մերձ 'ի գիշեր արքայն Պահրէյ
 նի անցանէր, և 'ի ծառ ինչ արմաւոյ
 եհաս, և վարկուցել թէ մարդ ոք իցէ,
 զայն սուսեր 'ի նոյն արմաւենին ան
 ցոյց, և կարծեց թէ զայն ոչ է հատել.
 և գիտացեալ թէ արմաւենի է, արքայն
 յոյժ բարկացաւ, և զսուսերն զքարի
 եզարի, և կտարեցաւ և ընկէց. և 'ի

միւսուճուուր տեսին զարմուենին ,
 երկու կտոր եղեալ միով հարմամբ
 սուսերին , և պատճառաւ ծանրութե
 հարման սուսերին՝ ծառն ՚ի միասին
 կապեալ էր . և մինչ սակաւիկ հողմ դի
 պաւ՝ անկաւ . յետ ոչնորիկ զսուսերն
 զուգայարեցին բովանդակ . և զայն
 Բէլուշ անուանեցին : Եւ կարծեալ
 լինի թէ այն ճէճէրն Խարի սիյնի
 եղեալ իցէ . և իւրաքանչիւր ոք ՚ի սոյն
 բանի՝ սյլեւսյլ խօսս ասացեալ են :

Յազոփս որպէս-բէւան Է՛՛ Գէնի Չիյնի ինչէցե
 շին , և յարիւ-բէւան և զփոխ նորս :

Գլուխ , Գ . Գ . :

Ե՛՛ Գէնի Չիյնին բաղադրական է ,
 զոր ՚ի դաւառս Գաէմղաճի ՚ի
 նոցունց կազմեալ են . և բուն արմատն
 նորին Խարի սիյնին է . և ոմանք ասա
 ցեալ են թէ բաղադրեալ է ՚ի բովան
 դակ եօթանց հրահալելեաց . ուն Սսկի ,
 և Լ՛րծաթ , և Պղինձ և Լ՛ըրկաթ , և
 Լ՛նադ , և Կապար , և Խարի սիյնի .
 Եւ ՚ի քաղաքս Գաէմղաճի բազում տա
 ճարք գոն , և մեհէանք բազմաճախք ,
 ուն

ունի և յամազդուս և ՚ի պահու աղօթից
 և պաշտամանն իւրեանց, ունին զոտեսակ
 իմն նշանի ազդարարուէ, ունի զի մար
 դիկ այնր ազգի տեղեկացեալք ՚ի պաշ
 տամուսնս իւրեանց զբաղեսցին. որպէս
 Աղօթածայնն ՚ի տաճիկս. և Օ անդա
 կրննաւ Առջնակէն առ Քրիստոնէսոյս
 և ՚ի սմին ազգի այնպէս կանոն եղեալ
 է, զի ՚ի բովանդակ եօթմնց հրահալելէց՝
 բաղադրուի իմն կազմեն ՚ի ձև Օ ան
 դակի մեծ իբրև զկարաս, այնպէս՝ զի
 դուի նորին լաւ մի ՚ի միասին բերել
 իցէ. և զնոյն միով շղթայիւ զառաստա
 ղէ մեհենից իւրեանց կախեն, և ՚ի պա
 հու պաշտամանն երկաթեայ մտրակա
 զայն հարկանեն, ձայնք ահագինք ան
 տի ՚ի դուրս ելանեն, և բազումք ՚ի
 մարդկանէ այնր ազգի ՚ի նոյն քաղա
 քըս, և ՚ի յոմանս մերձակոյ տեղիս,
 իբրև զայն նշանակին ազգման լսեն՝ ՚ի
 մեհեան անդք գան, և ձայն նորին
 գնոյ մինչև ՚ի մի իջևան. Քերեալ են
 թէ որք ունիցի զախա Ս ազմէի, և ՚ի
 Չկնի հայելին հայեսցի, բժշկութի
 գայէ.

գացէ . և եթէ վերնոտ ոք առ իւր ու
 նիցի , լաւ է : Եւս բերեալ են թէ 'ի
 Չիյնի հոյեւրոյն՝ պէս պէս մատանիս
 կազմեն . և եթէ 'ի վր փոքրիկ մանկանց
 կախիցեն 'ի քուն անդր ոչ երկիցեն ,
 և շատ ոչ լացցեն . և 'ի բազում վնասա
 կար իրաց զնս պահեսցէ :

Յազոփս անասաց Լորտոճոց , որք 'ի
 յեօթանց հրահալէլեաց կողեալ են :

Գալուի , 512 :

Ար ինչ յիշեցաւ յառաջագոյն յան
 ցեալ գլուխան համառօտակի , աս
 տէն ընդարձակօրէն յիշումս իւրաքան
 չիւրոցն լիցի :

Պիրինճին , Ե Էպէհ ասեն . զոր 'ի պը
 զընձոյ և 'ի թուութիոյէ սնուցեալ
 կազմեն , և նր պղինձն պիտի զի մաք
 րել իցէ , ոպ զի լաւ դեզին լիցի . և անտի
 անօթս և այլ իրս կազմեն . և թուութի
 ոյն մինչ լ գոյացուէ պղինձոյ խառնել
 լինի . 'ի կշռուէ պղինձն յաւելանի , և
 զոսկին շեքէնտար առնէ , և կռան ոչ
 ընդունի :

Յաշատս Արակոսէ Ինֆիցարուսի , և յաս
խոսէ նորին :

Գալուի , ՀԻ՛ :

Զ Ինֆիցարուս ըն ՚ի պղնձոյ և յԼ՛նա
գէ կազմեն , և ջէ հանքական . և
լինի ճէվհէր մի մարուր և սպիտակ .
և Պատնառ բաղադրուէ Ինֆիցարուս
ին այն եղեալ է , զի թաղաւոր ոմն
խրոխա՝ հրամայեաց զանօթս ոսկւոյ և
արծաթոյ բեկանել և փշրել . և ումեք
երբէք նչ տայր թոյլ՝ յոսկեղէն կամ
յարծաթեղէն անօթոց ջուր ըմպել :
Լ՛որդ՝ իմաստունք ժամանակին այնորիկ
վս փարթամացն այնր ամանակի՝ հրոս
մոյեցին , զի զԻնֆիցարուն փոխանակ
այնր կազմեացեն . և զԼ՛րոյրն փոխա
նակ ոսկւոյ . և զԼ՛նադն փոխանակ
արծաթոյ :

Յաշատս Արակոսէ Պիւրուսին , և յաս
խոսէ նորին :

Գալուի , ՀԻԹ՛ :

Պիւթրուս ըն բաղադրեալ է ՚ի Ալա
պարէ և ՚ի պղնձոյ , և է այն լաւա
գոյնն

գոյնն տեսակաց բաղադրելեաց 'ի հրա
 հալելեաց . և ամսի երբէք ամենևին
 ամօթս ոչ առնեն . այլ որոյ պղինձն
 առաւել իցէ՝ Մնկան առնեն . և որոյ
 կապարն առաւել իցէ քան զայն՝ կատ
 սայս բաղանեաց կազմեն . և զայն 'ի
 յերկիրն Պարսից Թալ կոչեն . Այլ 'ի
 մէջ կապարի և պղնձոյ այն խառնուա
 ծըն գոյացեալ ոչ լինի, ոպ 'ի մէջ պղն
 ձոյ և Մնազի . և եթէ 'ի վր հրոյ դի
 ցեն , կապարն փութով հալեալ լինի :
 և որքան ինչ 'ի Սիֆիյարույէ , և 'ի
 Պիւթրույէ , և 'ի պղնձոյ , և յարուրէ
 անզուգակչիւ 'ի միասին հալիցեն , լի
 նի վատթարագոյն՝ բովանդակ բաղադ
 րելեացն 'ի հրահալելեաց :

Յաղափո գիտութիւնն Պատմիգոնի , և յար
 ձութիւնն :

Պարտ , Զ :

Պալիգունն է ճէվհէր իմն բաղա
 դրեալ 'ի բովանդակ հրահալելեաց .
 և զնոյն իմաստասէր ոմն 'ի յունաց բա
 ղադրեալ է , որ և վերաբերի 'ի նորին
 անունն

անունն Պատկերուն: Յատկուհի Պատկեր
 դունինն այն է, զի ՚ի նմանէ մազխիլ
 կազմեն և այնու զաւելորդ մազս (որք
 յարաւանունս աչաց բուսել են) փրք
 թուցանեն, այլևս ոչ բուսանիցի, և
 արմատք նր չատցին: և այս փորձեալ
 է: Քանզի ՚ի միում ժամանակի ոմն ՚ի
 վաճառականաց զբան սիրոյ բարեկա
 մուհ չաստատունելով առիս՝ մազխիլ
 մի անտի ինձ նուապիս ետ. և այնու
 զաւելորդ մազս ով որ և փրթոյց, ա
 ոողջուի եգիտ: և եթէ անտի Մծելի
 կազմիցեն և այնու գերծանիցեն, զնայն
 զօրուի արասցէ: Ասցց ինչ տեղի որ այ
 նու վերաւորի, երբէք ոչ լաւանայ. և
 եթէ անտի սլաք կազմիցեն, խոց նորին
 ոչ լաւասցի, վս պատճառի թիւնաւ
 բուեն, որ ՚ի նմա դոյացեալ է: Արդք
 ՚ի դաշիգուն չայելի նայեսցի, զաչս
 իւր փութով ոչ կարասցէ կայնուլ, և
 ջաւ աչաց յարուցանէ. և զայս տեսու
 թիւ ապականէ: Ալ եթէ զգալիգունն
 ջերմացուցեալ ՚ի ջուր չարկանիցեն,
 Զանձն շուրջ զայնու ջրով ոչ շրջեսցի,
 և.

և 'ի տեղի՝ ուր ջուրն այն հասանի ,
 ճանձ 'ի վր նր ոչ նստիցի , այլ 'ի տեղ
 ւոջէ անտի փախիցէ . և որսորդք՝ որք
 զանազան որսս առնեն , եթէ աստի դոր
 ծիս կազմիցեն , իբր սլաք և մանդաղ՝
 որով զնախձիր , և զեղն , և զգայլ ըմբռ
 նեն . և զկարթ ձկան , մինչ անդամք կեն
 դանեաց վերաւորիցին , 'ի հարկէ
 անկեալ մեռանին :

Յազաֆս Գրատ-Բեան Տէնտան Մահեբն ,
 և յարխո-Բեան նարին :

Գլխի , ԶԼ :

Մ Ե այն ճէվհէր իմն սպիտակ և
 փայլուն , որ մանր նկարս ունի
 յինքեան իբրև զհատս շուշմայի . և
 ոմանք դեղնաշորթ լինին , և նկար նո
 ջին մեծ և խոշոր լինի : Տէնտանմա
 ճին՝ բաց 'ի փափուկ ազնուութէ և
 յարգանաց , այլ յատկուի ինչ ոչ ունի .
 և 'ի հնումն արժէք ունէր , յորմէ ըմբռ
 նետեղս դանկց և սուսերաց կազմեն .
 և 'ի յերկերն խէդայի յարդոյ ունին :
 Աւ զըմբռնետեղս դանակաց ներկեն

Ա) Էսմէի՛ւ, այնպէս որ գոյն ըմբռնէ՛ ,
 ու՛ զգոյն Խէթու՛ի, որ ճիշտ տու՛եալ
 իցէ յոյժ, և զսոյն Տէնտանմահի՛ ՚ի
 խէթուէ՛ այնու կարէ՛ որ ճանաչել, զի
 մինչ դանակաւ տաշիցեն, գոյն սորին
 գնայ. և Խէթուի գոյնն հաստատ մնայ՝
 ՚Կաւ ՚ի փայտէ արմատոյ Խէթուի, ծա-
 ուոյն՝ ըմբռնետեղս դանակաց կազմեն,
 և ներկեն՝ յոյժ գեղեցիկ լինի. և
 Թարգմանի Լ՛տամն ձկան:

Յաշտո գիտութիւն Լ՛ճի, և յարտութիւն
 Գալուի, ՁԼԻ:

Այն է ոսկր փղի, և ճէվճէր ու-
 նի յոյժ գեղեցիկ, իբրև զճէվճէր
 Փուլատի, մանր և խոշոր, և բաց ՚ի
 սպատուոյ այլ յատկութի ինչ ոչ ունի. և
 ՚ի քաղաքս Խէթուի լրական յարգումն
 ունի. յորմէ կազմեն Սանտերա, և զՏե-
 րըս սանտրեն. և ևս զայլ իրս կերտեն.
 և ոմանք յայնցանէ գեղին լինին. զոր
 Թէ կաթամբ կովու եռացուսցեն,
 յոյժ սպիտակ լինի:

Յազատո գիրսու է Լ. պէնուանէ, և յարչու էջ
նորա:

Գալուի, ՁԳա:

Եւ է այն փայտ իմն սեաւ, զոր 'ի
Տոփեղերացն Օ հնկաարի բերենս.
և կեղև նր սպիտակ է և յոյժ ծանր.
և 'ի յոյժ ծանրութեն կրկին 'ի վր ջրոյ
դայ. և է յոյժ կարծր. վս այնորիկ զե
ամենևին անգայտուի 'ի նմա չիք. և
անտի իրս դեղեցիկս կաղմեն, և Լ. ք. է. ա
ջն շինեն. և մինչ զԼ. պէնուանս սյրեն
անոյշ հոտ բուրի: Եւ եթէ ջրով յաջս
քարշիցեն զսպիտակուին յաջաց տանի.
և 'ի վր սյրած անդամոյ եղեալ՝ օգուտ
ունի. և զաւազն Ս. հասանէին կակղա
ցուցանէ. և ցաւոյ որովայնի ևս
լաւ է:

Յազատո գիրսու է Խ. պէնուանէ, և յարչու էջ
նորա:

Գալուի, ՁԳա:

Եւ Խ. պէնուանս ոմանք ասեն թէ է
դլուխ օձի. բայց ստուգապէս
է կենդանի իմն նման եղին, և լինի 'ի

գաւառն ճ) ազնին, որ է ՚ի հետևող նա
հանգացն Սմիւրքիսթանի ՚ի կողմն հիւ
սիսոյ. և ՚ի նոյն գաւառան շատ լինի. և
որ ինչ ըմբռնեաղ դանակի և սուսերի
կազմեն, է ոսկրն նորին. և է գեղնա
գոյն, և ՚ի նմա նկարք դոն ՚ի կարմրու
թի հակեալ. և որ ինչ ՚ի մատաղ կեն
դանեաց կաղմեն՝ հաստատ և ամրա
գոյն լինի, և վայելչագոյն և վճիտ
Լսկ այն, որ ծերացեալ իցէ՝ պղտորե
րանդ և մանր լինի: և Թաղաւորք ըզ
սոյն բազում գնոյ գնեն. և ՚ի կողմանս
Չինու լաւ և ընդունելի համարին,
նոյն գունակ և ՚ի Սաղորալ և յայլ
գաւառս: Լաւ այսպէս բերեալ են Թէ
՚ի Ժամանակս Խալիֆէ իցն եգիպտոսի,
վաճառական ոմն ըմբռնեաղ մի դանա
կի մեծ յատամանէ Խէթուի ՚ի Սէք
քէ տարեալ էր. և նորաքանդի Խէթու
որոնէին, վոյ զդանակն հաղար եգիպ
տական օինարի գնեցին:

Լաւ յատկուի նր այն է, զի Թէ ոք ընդ
իւր ունիցի զսոյն, Թոյն ՚ի նա ոչ ներ
գործէ, և մինչ Թոյն մօտ ՚ի նա հասա
նէ,

նէ, քիրտն ինչ ՚ի վր ասկեր իջէթուին
յայս լինի . և ՚ի սոյն պատճառ սիրելի
է թագաւորաց :

Յազոփս գրասէ Ներսէս , և յարչսէ ՚ի
Գլուխ , Ձե .

Մ Ներսէս քին բազում խօսք գոյ .
բայց իսկական և լաւագոյնն այն
է, զոր յիշատակելոց եմք : Եւստաստասերն
Երաստէ սինս, յաղագս Ներսէսի գրք
քոյ՛ մի շարագրեալ է , և ՚ի նմա ասա
ցեալ թէ Ներսէս է արմատ իմն սպի
տակ և մեծ նման Երաստէի պէտքերի ,
նաև ՚ի սոյն ձև . բայց քան զայն մեծա
գոյն, և այս խոստ լինի ՚ի լերինս քիրմա
նու, և ՚ի լերինս ուր գոն որջք բնակու
թէ ընծուց . ՚ի սկիզբն գարնան ՚ի գետ
նոյ ՚ի վեր ընծիւղեալ ելանէ , և ձև
տերեւոյ նորին , ուր զձև տերեւոյ սեխի
լինի . և մինչ երկայնուի հասակի նորին
մի թղաչափ լինի , ձև նորին դառնոյ
և տերեւքն նորին նման տերեւոյ Վիշ
նիգի լինին . և զնոյն այնու նշանաւ ՚ի
յայլոց խոստոց ոք ձանաչել կարէ . քան
զն

զի անդէն խոտք դոն որք քիշնիզի նմա
 նին: Ասոյց այն խոտ նախաւնդս լինի նման
 տերևոյ սեխի, և իբրև տեղեկուի դի
 տուի զնմանէ հաստատի, շուրջանակի
 զնովաւ քարինս կուտենն առ ՚ի նշանակչ
 սոյ զի մինչ հասունացել գեղնիցի խո
 տըն, զայն արմատն ՚ի գեանոյ քարշի
 ցենն, և յետ այնորիկ փորձ առնենն, և
 փորձ նորին սոսպէս լինի, զի մինչ
 մեծացել լինի՝ եթէ չափ մի ՚ի ներքոյ
 լիակրակ կասասոյի դիցենն որ եռայ, և
 թէ յեռացմանէն յետս դարձցի՝ որ ե
 ռայրն, Վերուք է: Ալ եթէ ՚ի թոնիր
 հացարարաց ընկենուցուն, զհացսն ՚ի
 թոնիրն արկանէ. և եթէ ՚ի թարմ թոքն
 դիցեն՝ ծակոտէ զայն. և մինչ փորձել
 լինի թէ Վերուք իցէ, ամ կինն որ ու
 տիցէ զայն՝ յղի ոչ լիցի. և եթէ այր
 մարդն ևս ուտիցէ, ՚ի նմանէ կինն բերն
 ոչ ընկալցի. և եթէ նմա չիցէ այս յատ
 կուի, ոչ է Վերուք. և պարտ է ուտել
 զայն ըստ չափու երկուց գարեաց:

Այնպէս ասեն թէ Ռնձու դժուա
 ըին է ծնունդն, և անձայինս ազգմամբ

գայն արմատն քարչէ և ուտէ , ուն զի
 ինքեան կորիւն ոչ լինիցի . և մինչ ուտէ
 յետ այնորիկ ՚ի միջոյ քակորոյ նք ամ
 բողջ ՚ի դուրս գայ . և ժամանակ լինի
 ար գոյն նք կանաչ եղեալ լինի , և կակ
 զսդոյն քան զոր յառաջն էր . և այն
 զոր ինձն կերել իցէ յատկութի նք ա
 աելի և ուժեղ լինի . և եթէ սակա
 ինչ անտի ՚ի վր խոցոյ վերի դիցեն՝ որ
 Տին իցէ , ուն զ՝ ասուրն՝ լաւանայ :
 Բայց պիտոյ է զի յառաջ սակա դի
 ցեն , և օրրատ օրէ չտի մի յաւելցեն ,
 մինչև բովանդակ լաւանայցէ . և որոք
 գայն դեղ խնդրէ , պարտ է նմա ՚ի քա
 կոր ընձու որոնել . և իցէ թէ բաց ՚ի
 գաւառէն ՚ի իրմանու՝ յայլ տեղիա
 ևս ՚ի մէջ քակորոյ ընձուց գտանիցեն :
 Եթէ այր կամ կին աւելի քան զերկու
 գարի ուտիցեն՝ ախտաւորութի ծիւրա
 կան ՚ի յայտ գայ . քանզի մատակ ինձն
 մինչ զնոյն կլանէ , բովանդակ զբուրդն
 ՚ի բաց թողու , և յետ այնր ՚ի նորոյ
 բերէ . և ահա այս է՝ զոր Ապոստի սինս
 ՚ի սոյն բերեալ է . և ոմանք ասացեալ

են թէ դուցէ մինչ զինձն սպանանի
 ցեն՝ Վերուքն՝ ի փորոյ նորին՝ ի դուրս
 դայցէ . և մինչ հաւու տացեն՝ զձուն
 առժամայն հոսեցէ . և խաբեբոյք
 զ՝) Երավէնտի դավիչն մամուկ կալեալ
 ՚ի տեղի՝ Վերուքի պարզամտաց վաճառ
 ւեն առանց փորձոյ և քննուէ :

Գաղափս սրախ-Յեան Ի-զոյն Պէլեասի :
 Վերուք , Զ՝) :

Եւէ այն ծառ իմն Արդիպատոս , ՚ի
 տեղի ինչ որում Վճիտ-ընտան ասեն :
 հոտ նորին նմանի գինւոյ , բայց յար
 դումն իւղոյն է : Վերել են թէ Պէլե
 սանն յոյլ տեղի ևս բուսանի , սակոյն
 իւղ ոչ ունի . և ՚ի ժամանակի ծագման
 Երբ՝ աստեղն ՚ի վերջն բովանդակ
 ամառան՝ զծայր ոստոցն ծակեն , ոպ զե
 ընդ ծական ընդ այնոսիկ իւղն ՚ի դուրս
 եկեացէ . ՚ի մի տարին՝ սակաւիկ ինչ
 գոյացեալ լինի : Քորձ նորին այն է ,
 զոր թէ ՚ի ջուր կաթեցուացեն ՚ի ներ
 քոյ ՚ի յատակ ջրոյն պնայ , և յամբանայ
 ընդ ջրոյն խառնի և զջուրն պղտորէ ,

և ՚ի նմանէ զատանի . և այն ճշմարտութե
 օրակուրի է և ոչ իւղու եթէ զքուրդն
 յայն մտիցեն և այրիցեն և զմոխիր նր
 ջրով շաղեսցեն , եթէ ոպ մեղոյնմոմ մի
 առ մի կաջիցի , զուտ իւղ է . և լաւա
 գոյնն նր կոտորակ մի լինի հին և պղղ
 տոր և ոյժն ոչ մնացեալ լինի :

Յասկուրի նորին : Առորովին թուոց
 օգուտ ունի ; և թօրեւորի գորգն ա
 ռանց այնր ոչ կարէ կազմիլ . և մանուկ
 որ անադան յարգանսէ ելանէ , մինչ
 զՍէլէսան իւղն այրիցեն այնմ , փու
 թով ՚ի գուրս եկեսցէ . և վերնոտուէ
 և քամիական ցաւոց , և ախախ թոքոյ ,
 և ստամոքսի , և ոտնաղաւի՛ որ ՚ի ցրտու
 թէ լինի՝ օգուտ ունի . և օգտուր նր
 ՚ի բժշկական դիրս բազում է , և
 հազունագիւտ է առ բժիշկա :

Յազաֆա գիտութեան Սեֆանդուրի , և
 յապնութեան երօ
 Գլուխ , 21 :

Եւ այն է կենդանի իմն նման Արուս
 դիւայի . և լաւագոյնն այն է , զոր յե

այն են՝ որք անադանս գոյացեալ լինին,
և այն է Պի՛նի մախնուսն, և Պասէ՛պի
շէրեշէն, և Սասէ՛նի հինաին. և այն ինչ
որ դժո՛ւարաւ գոյացեալ լինի՝ է իւղն
Պէլէսանի և պորոն Սէֆանֆո-րի. և ՚ի
հնդկաց աստի՛ մին ՚ի Սմախրեադն, և ՚ի
Սէսրիտիդուան դնի. և մնացեալքն
՚ի յերկաքանջիւրն հարկաւորապէս լի
նին. և զորպիսուի այս հնդկաց յիշեալ
ցուք, ուն զի շահ օգտի յառաջ եկեցցէ:

Իւսցոյցոյցոսի Պի՛նի մախնուսն:

Պւշու, ԶԹ:

Պիյնի մախնուսն, ուն ասէ իմաւ
տասէրն Սպասալի սինս. ՚ի Պիւշ
Թէի սիւրխէն բերեն. և որ ինչ վս սո
րին ՚ի գիրս գտեալ է՝ այս է. և ՚ի քանի
մի հաւատարիմ արանց պատմեցեալ է.
որոց մին է Սմաճէստին Պուլղարի, որ
յայսմ ժամանակի ճանաչող դեղոց լա
քան զնա չիք այլ որ:

Լ. յն տեղին յորմէ զկաւն առեալ են,
Չուր ծովուն ըմբռնեալ է, և ՚ի կաւոյ
անտի բաց յայնմանէ որ ՚ի գանձարանս

մեծամեծ թագաւորաց մնացեալ է ,
այլ 'ի ձեռս ոչ գայ :

Բացաջացաբո՛ւի Գասէ'ղի շէրերէն :
Գլխի , 11 :

Լպու ալի սինայն ասէ թէ լաւա
գոյնն նորին Լազութ բէնկ լի
նի . և մինչ Գասէ'ղի շէրերէ 'ի ձեռս ոչ
գայ , որինչ բերեն ոչ է այն . և բժիշկ . բ
մոխան նորին թաց ոսպն 'ի գործ ա
ծեն , վն այնորիկ զի գործ թախեա
ղի յատկուք առնէ , և մոխանին յատ
կուին ուլ զբունն ոչ լինի :

Բացաջացաբո՛ւի Սատէ ճի հինարին :
Գլխի , 11 Լ :

Լպու ալին ասէ թէ որինչ բերեն
ոչ է Սատէ՛ճի հինարի . բազում
թագաւորք վն Սատէ՛ճի՛ մարդ առա
քեալ են , և ոչ է գոյացեալ , և 'ի ձեռս
չէ բերեալ . այնպէս ասեն թէ 'ի վեր
ջին սահմանս Հինարիսթանի 'ի ձեռս
միոյ 'ի թագաւորացն Հինարու է , և
գժո՛ւարաւ կարէ 'ի ձեռս բերիլ , զոր
ոչ վաճառեն և ոչ օժանեն . վն և ոչ

գոյացեալ եղև. Եւ բժիշկք փոխան
 առնեն նմին զտերևն Խոփելի, կամ
 Պաւլիոֆէրի: Եւ ևս իւղ Պէլէսանին
 և ձուկն Սէզանգուր. այն՝ որ զուս
 է դժուարաւ գոյացեալ լինի. և բաց
 ՚ի հինգ դեղոց աստի, այլ դեղք ևս որք
 ՚ի Թախրեագն և ՚ի Սէսրիտիդուան ՚ի
 գործ ամին՝ դժուարաւ ՚ի ձեռս գան.
 և Թէ ՚ի ձեռս գայցեն, Թարմն և լաւն
 չեն. և այսու պատճառաւ այս երկու
 Սաճունքս պատուական և յարգոյ են,
 և մեծամեծ Թէնսիւֆ: Բայց պարտ
 է, զի հմուտ և հանձարեղ բժիշկն կազ
 մեսցէ, յորոյ վր հաւատարմութի իցէ,
 ուն զի յատկութի զօրութն նր մի՛ խափա
 նեսցին. և վս այն զայն յիշեցի, զի
 առ ՚ի յրնծոյ ՚ի ներկայութի մեծամեծ
 Թագաւորաց բերեն. իբր զի լաւն և
 վատն սորին գիտելի լիցի. և մի՛ յն
 իցէ մարդոյ առանց ընտրութն առցեն,
 և հաւատարիմ համարեսցին, եթէ ոչ
 ՚ի հմտական բժշկէ:

Յազատո գեորգիական իւրաց , զոր թաղանի
ճանաչէն :

Գլխի , Գլխի :

Գոյ խոտ իմն զոր թռչունք բարիոք
ճանաչէն . և Յատկութի նր այն է ,
որ ի չափ միոյ սխառան յայնմանէ տան
Թռչունք վերաւորելոց ՚ի մարտի . ոյ
սինքնն ում ումեք վէրս տացեն . և ոչ
ժանուցեալ լինի թէ ՚ի նոյն վշտէ զեր
ժումն դտանիցէ , ոյ զլ ընդ ինքեանս
տանիցեն , և թէ զերժումն ոչ կամիցի
դտանել՝ թողուն . և ՚ի նոյն դեղոյ ՚ի
չափ միոյ սխառան վերաւորելոց տան՝
իբր զի կլանիցեն . եթէ յետ միոյ ժու
մու ՚ի տեղուջէ վերին ՚ի դուրս գայցէ ,
գուշակումն առնէ թէ վերաւորեալն
զերժումն եղիտ՝ զնա տանին . և եթէ
յետ միոյ ժամու ՚ի դուրս ոչ գայցէ՝
գուշակումն առնէ , թէ առողջանալ
ոչ կամի , զայն անդէն թողուն և
դնան :

Իր օտար զարգացումը և Լեւոնի հոգի էր ցոյց

Յազատի շիրմա-Նէտէ Սիւսի, և շարիւ-Նէտէ
նր:

Գլխի, Գ Գ Ե

 Եղև ըմբռնեն և ձեռքս յորովայնս
 և յանդամս նորին շիւեն, ոպ զի
 արիւնն որ շուրջ զպորտով նր իցէ ՚ի
 պորտն գնայցէ. որ մինչ ցրտանայ կապի
 և թանձրանայ. և մինչ գիտացեալ լինի
 թէ այլևս արիւն անդ ոչ կամի գնալ.
 զպորտն նր օտնուեն և բերեն, մինչև
 ՚ի միջոց միոյ տարւոյ. և ամարիւն որ
 նախաքան զօսպանանիլ նր ՚ի պորտն իցէ
 մտեալ, մեծ մեծ կոտոր է, և որ ինչ կաթ
 կաթ յայն մտեալ իցէ, իբրև զՇ ք
 կապեալ և պնտացեալ, զայն ՚ի մէջ
 Սիւսի գտանեն. և ասացեալ են թէ
 ոյն եղև, որ Սիւսիւ և զերկոսին
 Պէճմէնան կերեալ իցէ, միւսքն ՚ի նմա
 նէ գոյացեալ արտադրի: Ապց Սիւսքն
 տեսաւիս ունի, և լաւագոյնն նոցին
 Չիյնի: միւսքն է, զոր ՚ի միջոց գաւառին
 Խէդայի բերեն, և յայնմանէ սակաւ
 ՚ի ձեռքս գոյ, զի Տազու ադիւտ է. և

մի Վաֆէն այսինքն պորտն 'ի նմանէ՞
 մերձ 'ի հնդեասան մագալ ելանէ . և
 'ի նրբուէն որ մորթն այն պորտոյն լի
 նի, մի դրամակշիռ՝ աւելի ոչ լինի, և
 ձեռամբ կարէ գիտացեալ լինիլ թէ 'ի
 մէջ այնորիկ շաֆք գոն, թէ ոչ. և մինչ
 զՍ'իսքն նր հեղուն, Վաֆէն կէս
 մագալ մինչ 'ի մի տիրէմ, աւելի ոչ գոյ .
 Լը գուրան մորթոյ Խոխէնէ Վաֆէ
 ին լերկ է, և չիք ամենևին մազ 'ի վր
 նր: Լը մինչ կամիցին զՉիյնի միսքն
 լեսուլ, թէ քեաֆուր ոչ 'ի գործ ած
 ցեն՝ գլխացաւ բերէ, և արիւն 'ի ուրն
 դաց ընթանայ. և 'ի միում աւուր տասն
 տիրէմ և ոչ աւելի կարէ ոք լեսուլ 'ի
 սրուէ հոտոյ նորին. և 'ի աեղի մի ուր
 երկու մագալ 'ի միւս Ս'իսքէն 'ի գործ
 ածի, 'ի նոյն Խոխթէնի միսքէն՝ երկու
 տանկ, և ոչ աւելի 'ի գործ ածի: Լը
 յետ Խոխթէնի Ս'իսքին՝ Թոխէն քան
 զայլ միսքս լաւագոյն լինի. և Վաֆէքն
 նորին մանր լինին, որոյ մի նաֆէն 'ի
 կշռուէ երեք մագալ՝ մինչ 'ի չորս մըս
 քալ, աւելի ոչ գոյ. և 'ի վր նորին սա

կաւ մազ լինի, և միսքն նորին ոմանք
 դեղին և ոմանք սեաւ. զորոյ դեղինն
 կոչեն Սմբ-ՔՔահի. և պատճառ դեղ
 նուէ նր սյն է, որ Թարմագոյն լինի.
 և պատճառ սևութեն՝ որ հնագոյն
 լինի. ըստ որում Թարմարիւնն կարմիր
 լինի, և հին արիւնն՝ սեաւ. Աւ յեա
 այնորիկ Միսքի Պսակն է, և այն
 մերձ է ՚ի տեսակն Սմիպնի, և մազն
 Վաֆէի նր՝ աւիտակ լինի, և ոմանք ՚ի
 դեղնութի հարկանեն. և մի Վաֆէն ՚ի
 նմանէ ՚ի կշռութեօթն մազալ ելանէ.
 Յետ այնորիկ Պէյնալն է, և զայն միս
 քն ըստ մեծի մասին հեղուն և վաճա
 րեն առանց Վաֆէի. բայց լաւ միսք
 է, և ՚ի նմա մեծ մեծ շաֆք գոն. և ՚ի
 տեղուջ իմիք՝ ուր Սմիպնի միսքն մի
 մազալ պիտի, ՚ի սոյն Միսքէ կէս մազա
 լն բովանդակ լինի. և զայն՝ քան ըզ
 Սմիպնի միսքն յեանագոյն համարին,
 Վս այնորիկ՝ զի հեղեալ վաճառեն ա
 ռանց Վաֆէի. յետ այնորիկ Խեդայի
 միսքն է, զոր ՚ի ծայրէ սահմանայն Խե
 դայի բերեն, և է նման Խիւթէնի միս
 քին,

քին, որոյ նաօփէն ևս նոր լինի և ան
 մազ է. բայց ՚ի յուժի քան զՊապնին
 պակասադոյն լինի, յայնմանէ՝ զի միսքն
 նորին անզօր է. և ըստ մեծի մասին
 Սիսքն՝ զոր յայտմ ժամանակի ՚ի սոյն
 կողմանս բերեն, է Խէդայի միսքն. և
 յետ այնր Հինաի միսքն, զոր ՚ի կող
 մանցն Հինտիսթանի բերեն, որոյ հոան
 պակասադոյն լինի, բայց առաւել քան
 զայլ միսքն ՚ի գործ ածեն. սեւադոյն
 լինի, և ՚ի նմա շա֓ք բազում գոյ, բայց
 պակասադոյն քան զԽէդային է. և
 յետ այնորիկ Բիշմիրին է. և ոյս տե
 սակ քան զամ տեսակս վատթար է. որոյ
 մի նաօփէն ՚ի կշռութե տանն տիրէմ
 ելանէ, յորմէ մի մսգալ միսք և ոչ աւել
 լի լինի, և ՚ի նմա ևս Շա֓ք լինին.
 Փորձն Սիսքի. Գ) ապակին ՚ի վճ
 կրակի դնեն, և սակաւաչափ մի ՚ի վճ
 նորին ձգեն, եթէ հոտ զուտ միսքի
 եկեացէ՝ լաւ է. և եթէ այլ հոտ ՚ի յոյս
 եկեացէ՝ խառնակ է. և ևս ատամամբք
 ծամեն և ՚ի վճ կտաւոյ առնուն և շք
 փեն, եթէ կտաւն ներկիցի և դիրտ

Ճնասցէ՛ Միսքէ, և եթէ կէս մի ՚ի
կտաւն կաջիցի և ամենևին չմայցէ, 7
նենգութի՛ արարեալ են. Վարձեալ
զԺայրն ասղան ՚ի խատր միտն, և ՚ի
նափէն հարկանեն, եթէ հոտ միսքի
տացէ լաւ է, և եթէ զհոտ խատրոյ տա-
ցէ վատ է. Վաւ նափէին և ս ո՛չ է պարտ
հաւատարմութի առնել, վս զի և նափէ-
ին իսկ նենգութի առնեն. Վաւ եթէ ՚ի
նափէն դարի կամ ցորեան իցէ՛ Մշիւ
վաճառքն ասեն թէ եղն դարի կերել
է. բայց սուտ ասեն. քանզի այն է նշան
նենգութե. Վաւ եթէ արիւն դտանիցեն՝
ցուցանէ թէ շուտով հերձեալ են. և
եթէ Միսքն սպիտակ լինի՛ դուշակէ
թէ նափէն դիձութի գտել է, և միսքն
սպականեալ. Վաւ նենգութի շատ լինի
միսքին, վս լրական զգուշութի առնել
պիտի:

Յատկութի: Միսքն թիւնոց օգուտ
ունի, և ՚ի դեղորայս աչաց դնեն, և ՚ի
Միւսքէսոսի հաթս ՚ի գործ ածեն, և
՚ի ցուրտ խառնուածս ՚ի կիր արկա-
նեն. և վաս և սրութի Միսքին՝ քեւ
Քուրիւ փարատի:

Յարգէս Գեորգեան Լ՛նայէրին, և յարկուէց
նք :

Գալուեալ յ՛ յ Գ Ե Ե

Լնայէրն տեսալս ունի, բայց լաւա
գոյնն լ՛նչէրն է . որ լաւ սպի
տակ և ՚ի կշիռն թեթեւ է . և մինչ բե
կանեն՝ մէջն նորին սպիտակ է և խաւ
ի խաւ լինի . և պարարտութի նորին ո՛չ
է բազում, և հոտ նք ՚ի վ՛ր միւսքի յաղ
թական լինի . և յետ այնք Սեւադին է ,
և այն պարարտ լինի , և հոտ նորին ՚ի
վ՛ր միւսքի յաղթութի առնէ . և ամանք
յայնցանէ սպիտակ են և ՚ի սլառձառէ
օդոյ սեանան . և մինչ կտորեն հողա
գոյն են , և սակաւ ինչ ՚ի կարմրութի
հարկանեն : Լա յետ այսորիկ սեաւ
Լ՛նայէրն է և այն բաց ՚ի ՛ ՛ ալիեհէն
ոչ վայելէ :

Փորձն Լ՛նայէրի : Օ սպակին ՚ի վ՛ր
հրոյ դնեն, և զԼ՛նայէրն ՚ի վ՛ր հեղուն
եթէ զհոտ զուտ Լ՛նայէրի բուրիցէ՝
լաւ է . և եթէ մյլ հոտ գոյցէ՝ խառնակ
է . և նշան զուտ Լ՛նայէրի այն է , զի բո
վանդակ հալի և ՚ի վ՛ր սպակոյն ըն
թաւ

Թանայ նման իւղոյ. և եթէ բովանդակ
նչ հալիցի՝ խառնակ է. և ՚ի հալածոյն
չափ մի ՚ի վր սպիտակ հանդերձի շփեան
եթէ կանաչ երևիցի՝ զուտ է, և թէ
ոչ՝ խառնակ է. և փորձ նորին սպ Սիւք
է, և յատկութիւն նր բազում են:

Յազոփս գիտութեան Ուտ, և յատկութեանց
նր:

Վաւի, Վլի:

Ուտն՝ տեսակս ունի, և ամ Ուտ, որ
՚ի վր երեսաց ջրոյ դոյ՝ յոյժ վատ
է. և պիտի որ ամուր և պարարտ և
ստուճար և կուկ լինի. և հոտ նր ՚ի հուրն
հաստատուն լինի, և ՚ի հուրն հոտ նո
րին ՚ի սկզբանէ մինչ ՚ի վախճանն միայ
կերպ լինի. և զի հոտ նորին ՚ի վերջն
այրման անպիտան մի լիցի:

Խաղի ուտն ևս լաւ է, այլ լաւագոյնն
քան զամ տեսակս գոմարի ուտն է, յո
րում ամենայն որակութիւն լաւութե բո
վանդակեալ են:

Յատկութիւն Ուտն քմաց և ջաց օգուտ
ունի, և սրտի ոյժ ասոյ, զոր և դնեն ՚ի
Սիւքէռուի հաթս և ՚ի Սաճունա,

որ զանգոր ստամոքսն 'ի լաւութի ածէ ,
և մինչ ծամեն զհոտն բերանոյ անոյշ
առնէ , և սյլ բազում անդամոյ օգուտ
ունի :

Գաղափո Տեսակացն Քաճաբի , և յարիւն
նր :

Գլուխ , Գ . Գ :

Օտ քեաճաբին և Սանտալին
է 'ի խիտ կղզիս , և 'ի խաւարոյ
ին անտառս . զոր 'ի ձմեռան մինչ ոչ ու
նին տերես ' ոչ կարէ որ ճանաչել . և
յամառան և ս 'ինոյն անտառսն օձ բա
զում գոյ , որք պատճառաւ ցրտութե
զինքեանս 'ի ծառսն փաթութեն , և
վս սյնորիկ գնալն անդր ոչ է կարելի .
Աստի յամառան 'ի գլուխ լերանց
երթեալ ' նետաձիգ լինին 'ի ծառսն
զորս ճանաչեն , վս նշանակի . ապա իբ
րև ձմեռն հասանէ , անդր գնան . և ամ
որ զնեան իւր 'ի ծառ ինչ գտանէ . և
սյն ծառն նմա լինի . և փոցս ծառոյ
քեաճաբին սպիտակ լինի որ 'ի կարճ
րութի հարկանէ , և գիւրաբեկ է . և
քեաճաբն նման խիժի լինի 'ի մէջ

այն փայտին և ՚ի դուրս ո՛չ գայ , բայց
 Իբրև հերձանեն քեաՔուրն ՚ի միջոյ
 անտի ՚ի դուրս գայ , որինչ ՚ի միջոյ ՚ի
 դուրս կարեն հանել առնուն . և յետ
 այնորիկ զփայտն եռացուցանեն , և ՚ի
 ջրոյն արարողական քեաՔուր վերելա
 կու՛ք գոյացուցանեն . և որինչ ՚ի միջոյ
 փայտին ՚ի դուրս բերեն՝ զայն ընտրա
 ճի կոչեն . և որինչ վերելակու՛ք գոյա
 ցուցանեն՝ Վայսուրի ասեն . և այն բո
 վանդակ սպիտակ լինի , որ ՚ի դեղնու՛ի
 հարկանէ . և Թէպէտ զայլ տեսակս ու
 նի , բայց զընպաճի և զՎայսուրի
 տեսակաց մի լիարն , երեք հարիւր տի
 նարի առնուն . և զարարողականին՝ մի
 լիարն հինգ տինարի գնեն :

Վ քեաՔուրն բազում նենդու՛ի առ
 նեն , վայ զգուշութի՛ առնել պիտի :
 Վորձն քեաՔուրի՝ ՚ի վ՛ր ապակոյ
 քեաՔուրն եդեալ՝ ՚ի կրակն ածեն ,
 եթէ բովանդակ հալեցի՝ զուտ է . և
 եթէ իր ինչ մնայցէ , նենդու՛ի արարել
 են : Վ . Եւ ՚ի համն և ՚ի հոտ նարին ո՛չ է
 պարտ հաւատարմութի՛ առնել :

Պահպանուի նորին այն է, զի 'ի յօդոյ
և 'ի հողմոյ պահեսցեն 'ի մէջ ապակեղե
նի, կամ յայլ ամուր տեղւոջ. և տակաւ
մի գարի պարտ է խառնել, զի կարելի
է թէ 'ի յօդոյ լուծուի գտցէ և լու
ծեալ ցրուեսցի:

Յատկուի նր. զՋերմութիւն նատուցա
նէ. և 'ի ջերմն թոյնս՝ օգուտ ունի
յոյժ. և 'ի ծաղկան և յեռացման՝ որ 'ի
յաջս 'ի յոյտ գայցէ՝ 'ի գործ ածեն.
և ջերմին հոտքն այնու բարեխառնուի
առնու. և զոյժ մերձաւորուեն անզօր
առնէ. և եթէ 'ի վր մեռելոյ ցրուեալ
սրսկեսցեն, յերկար ժամանակ նովին
որպիսու թէ մնայ:

Իսոյց Սանտալն ևս տեսակս ունի, և
լաւագոյնն նորին այն է, որ 'ի դեղնութի
մերձ է, և սպիտակ լինի, և պինդ, և
պարարտ, և կոկ նման Սւտի: և յեա
այնորիկ Վարմիրն է, և այն բաց 'ի դրայէ
այլ իմիք ոչ վայելանայ. և լինի գործ իք

Շարքենձի, և Վարաբ, և այլ:

Յատկուի Սանտալին. Վալսացաւի
(որ 'ի սաքուէ իցէ դրայ առնեն այսին

քրն օծեն) օգուտ ունի: և ջերմ և
բարեխառն ստամբքսի ոյժ տայ, և զջեր
մուխն ՚ի բարեխառնութի ամէ: 3

Յազաֆս սրահուէ Վրբմոյ, որ է Օսկրան,
և շափուէ նորին:

Գլխի, Վ Լ:

Քրքումն լինի ՚ի բազում տեղիս,
որ ունի զծաղնիկ կապոյր. և ՚ի
վերջն աշնան եղանակի ծաղկել լինի.
և լաւագոյնն Վրբմոյն Սէհրապին է.
յետոյ Խոսէ, և հաշի տեսակքն: Արժոյժ
կարմիր և անուշերանդ, և սրահոտ
լինի: և ՚ի Թէլս նորին սակաւամասնեայ
սպիտակութի լինի, և պիտի զն Թարմ
եղիցի:

Յասկուլի նր բազում է, զոր ՚ի դեղո
բայս, և ՚ի գոյնն, և յանուշահոտութիս,
և ՚ի կերակրանս, և ՚ի հրուշակս ՚ի գործ
ամեն. որ սրտի ոյժ տայ, և զուարճու
թի բերէ: 3

Յազաֆս գիտուէ Օհպարին, և շափուէ նր:

Գլխի, Վ Լ:

Օհպան է կենդանի իմն նման Արտ
նութի, և սակաւ ինչ մն ծագոյնն

քան զկատուն, որոյ աղին իսկ երկոյն
 նադոյն է. և յիւրաքանչիւր աւուր 'ի
 չափ կէս մագալն կամ աւելի՝ 'ի շուր
 ջանակէ ստեան և կրծոց նորին գոյա
 ցեալ լինի, որ հոտ անոյշ բուրէ, զոր
 և գնոյ Ս'իւքի գնեն. և 'ի տեղ ոջէն
 ամորձեաց, մինչ սեղմեն 'ի չափ կէս
 տիրէ մի իր իմն նման պնտացեալ իւզոյ
 (յորմէ հոտ միւքի գայ) գոյացեալ լի
 նի. և ոմանք զայն Ն'նպէրի և Ս'իւքի
 կատու և ս կոչեն. և 'ի բովանդակ մար
 մնոյ նր հոտ անուշուէ գայ. որ քմաց
 յոյժ լաւ է. և եթէ յականջս ուր քամի
 գոյանայ՝ դնիցեն, զքամին կոտորէ:

Գաղափս որակուէ | արկնի, և յարկուէ նր
 Գլուի, Գլ թի:

Օրակնն 'ի գաւառացն Շամոյ
 բերեն, և 'ի մագլիցն մորոնաց
 սյծու գոյացողցանեն. և բուն իսկու
 թի նորին 'ի շաղէ միգի լինի, որ 'ի
 նոյն սահմանս 'ի վր խոսոյ նաաի, և
 սյծն զնոյն խոսն սիրէ.

և Թողուցուն . և սիւլս մի մի Ուտ 'ի
 վր նր դիցեն, զի լաւ մի խառնեացի 'ի
 միասին . և զայլ սիւլս մի միսք յոյժ լա
 ւապէս լեսեալ ընդ այն խառնեացեն ,
 և այսու առմամբ՝ այնմ Ս'իւտէլէս
 ասեն .

ԼԸ-սքր 9

II Էրջաբանութի Քարգմանողին օ

Ի բազում ժամանակաց հետէ ցանկայի՛ ՚ի ձեռս բերել զայսպիսի դիրքիմն , որ պարունակէր յինքեան զբանուսման պատուական և մեծագին ապականց , այլև հանքական և Սենդանական քարանց և այլոց պէս պէս ազնիւ և փափուկ իրաց : Այլ մինչ ամենակալն ՄԺ յանակնկալ տեղուջէ իմեքէ զայս Սատեան յերևան եհան , կուռն ջանիւ և բազում փութով ըստ իմում կարի և ես այնուհետև երկասէր աշխատութի յանձն առեալ՝ զսոյն ՚ի հայկական լեզուն փոխադրեցի , և ընթերցասիրացն աղգին իմոյ ընծայ մատուցի . իբր փունջ մի անուշահոտ ծաղկանց , հաւաքեալ ՚ի պէս պէս վայելուց բուրաստանաց . միով և եթ հոգևոր յիշման ակնկալուք . վս որոյ որք ընթեռնուք և յիշեք զմեզ ՚ի միաս բարիս , յիշեսցէ և զձեզ սր ՄԺ՝ աստ և անդ յամ կարիս . ՄԺն :

Դարձեալ խօսի վն ահանց՝ ցայլի ասացեալս

Դազու թ, որ է յակիրն թն . է ահն մի
ազնիւ և օրհնեալ . որ գունաւ
բաղմերանդ է . որոց սուաջին և նախա
պատիւ , կարմրագոյնն է . որ և այն , լն
յոգնազան որպիսութե Երանգոցն՝ այլ
այլ անունամբ յատկացեալ է :

Եւ ազնուագոյնն ՚ի նս է այն՝ որ կոչի
բի-մանի , այսինքն՝ Վ, ռնական . զի է ՚ի
գոյն հատոյ թթու նռան , և պոյծ առ
ոն զկայծ կրակի . և սոյն տեսակս մեծա
գին և սակաւագիւտ է :

Երկրորդն ասի պէհրէմանի , և է այն ՚ի
գոյն կեռասի ՚ի կարմրութե և ՚ի փայլ
ման՝ գոլով ընդունելի և ծանրագին ,
բայց ՚ի գոյն և ՚ի յարժէքն՝ պակաս է
քան զբի-մանին :

Երրորդն կոչի երգեվանի , և է այն ՚ի
գոյն

դոյն ծաղկան էրդէվանի, և ունի կարմ
րուի խոր և մթագին. բայց ՚ի տեսիլ
աչսց դեղէցիկ և վայելու չէրուի, և
ըստ արժեից պակաս է քան զվերագրել
երկու տեսակնս:

Չորրորդն ասի զհրօ՛, սյսինքն վարդա
դոյն. և է գոյն սորին ՚ի գոյն վարդի.
Իսկ ըստ արժեիցն պակաս է քան զէր
դէվանինս:

Ճինդերորդն յորՉորջի նիւի, սյսինքն
լեղակազոյն և այն ևս ունի երկուս
տեսակս. որոց մին ասի զավսօ՛, զի է
նման գունոյ պարանոցի սիրամարգ
թռչնոյ. և այս է յոյժ լաւագոյնս: Ի՞նչ
երկրորդն՝ ահասօ՛. և այս է ՚ի գոյն ա
նագի. և է հակեալ ՚ի կապտուի. և ՚ի
սոցունց՝ այն որ դաճուսի է, յարգոյ և
սիրելի է առ հոռոմս և առ հնդկիս:

Վեցերորդն կոչի զհրօ, որ է դեղին. և
այն առ յոյնս և առ հրէոյս մեծապա
տիւ՛ և ընդ ունելի է. և նոքա ՚ի գնել
և ՚ի կրել զայս տեսակս՝ յարդումն ցու
ցանեն. և գիտելի է, զի առ մեծամեծ
իշխանս և առ թագաւորս՝ առաւել պա
տիւ՛

տի՛ն ունի եւագութն պէ՛հրէմանի, վ՛ս
սակաւագիւտ լինելոյ ըւմմանի տեսա
կինս և մի ՚ի զօրութեան ըւմմանի եւ
գութին՝ այն է զի ՚ի միումաւուր ՚ի
յերիս և ՚ի չորս աստիճանս շրջի գոյն
կարմրութե իւրոյ . և է ակն մի յոյժ
կարծրագոյն, որ խարտոց ո՛չ ընդունի
և կրակն զինքն չհալէ . և եթէ հատ մի
եագութի ըւմմանի կամ պէ՛հրէմանի
ընդ կոտորոյ մի ոսկւոյ ՚ի բութակ դնի
ցեն և զհուրն սաստիկ փչեսցեն, եւ
գութն ո՛չ հալի, բայց ոսկին հալի և
եագութն սպիտականայ . և իբրև ՚ի
բութակէ անտի ՚ի դուրս բերի և օդ
՚ի նա հասանէ, կրկին ՚ի գոյն իւր դառ
նայ և ո՛չ երբէք այլայլէ, և է այս
զարմանալի խմն :

Մտեն իմաստունք թէ, որ ոք մատանի
կազմեալ ՚ի կարմիր յակնթէ կրէ ՚ի մա
տինս, առ ամ մարդիկ լի և լի պատի՛ն սե
րելուէ ունիցի . և առաջի իշխանաց և
թագաւորաց յարդոյ պատուհան և
ընդունելի եղցի, և առ ՚ի նոցունց ամ
կարևոր պիտոյոց նր յառաջ եկեսցէ .

և որ ունի առ ինքն կարմիր յակինթ
 ոչ նեղի ՚ի ծարաւոյ . և ՚ի նա ստէպ
 հայելն , բազում օգուտս դործ է : և
 թէ զդեղին յակինթն ՚ի ջուր արկեալ
 և ողողեալ տացեն զայն ջուրն թունա
 ւորեալ մարդոյ , նա զմնաս թունոյն
 փարատէ : Իսկ զՆիլի եագութն (որ
 է երկնագոյնն) թէ ոք առ ինքն կրէ ,
 բարի երագս տեսանէ և մեկնութի նոյ
 ցին փութով ՚ի յայտ գոյ . և կրելն զնե
 իցէ տեսակս յակինթի լաւ է , և պահէ
 զկրօղն ՚ի պատահարաց փայլատակման
 և կայծականց :

Օ խիւրրիւտ

 Լիւրրիւտն որ է զմրութաւ , ու
 նի քանի մի տեսակս . որոց առա
 ջինն կոչի զուլանի այսինքն մթային , և
 այս վն այնորիկ , զի լ կանաչուէ իւրոյ
 սակաւ ինչ մթագին թխութի ունի հա
 մակից և այնպէս երեւի . բայց յոյժ
 պայծառափայլ և վճիտ է . և սոյն տե
 սակս ունի մեծագոյն պատիւ առ հո
 ւումն :

Երրորդն ասի զԷպապի, որ է կատա-
րեալ կանաչագոյն, յոր իբրև ճառա-
գոյթ արևու հարկանի, երևոյթ թևոց
կանաչագոյն ճանճի 'ի նա տեսանի. և
յայն սակա կոչեցաւ զԷպապի, քան
զի զԷպապն ճանճ լսի 'ի իեզուն արա-
պի: և է այս տեսակա գեղեցիկ և մե-
ծագին:

Երրորդն կոչի ընչանի, և սա է 'ի գոյն
կանաչու է ուհանի, և ազնու է սո-
րին քաղցր է 'ի տեսիլ աչաց, և արժէք
սորա պակաս է քան զտեսակն զԷպա-
պի:

Չորրդ տեսակն կոչի Սեզի, և գոյն
սորին է 'ի գոյն տերևոյ կանաչու թէ
կարմիր շաղգամի. և սա յաճախ 'ի գործ
ածի յախանակուռ ընդերու զուխ վայ
երջանաց. և է սակաւագին ըստ արժո-
ղութե քան զայլ վերագրեալ տեսակա
զԷմիւրբիւտի:

Սենն իմաստու է թէ որ ոք կրէ զամ-
բուխտ առ ինքն, ոչ լիցի նմա հոգ և
վարանմու էք և երկիւղ, այլ հանապազ
ուրախ և զուարթ երես եղիցի, և ան-

կասկած ՚ի դիւանական արկածից: և թէ
զմբուխան լեսեալ ՚ի վճ քարի ընդ կա
թին, դիցի ՚ի վճ օձահարի և կարճա
հարի, փարատէ զվնասն թիւնոյ. այլև
ասացել են թէ, զիւրապի կամ ըէյհանի
զիւմիւրրիւտն՝ եդել հանդէպ տեսու
թէ աչաց օձի, խողտէ զաչս նր և
մթացուցանէ:

Լ ա լ

Լ ալ քարն ընտիր է և պատուական
և օրհնեալ, գոլով զանաղանեալ ՚ի
գոյն երանդոյ. որոց Վաղինն կոչի
Վգուդի, որ գունով և պայծառութի
լաւագոյն է քան զամենեանս, և ՚ի
տեսիլ աչաց այնպէս երևի, իբր թէ
սակաւ ինչ փոշի ունիցի, բայց ոչ է. և
յոյժ փայլուն է ուն բոց հրոյ. և վն այն
ունաք զսա Լ ալ Եֆէլէ կոչեն. զոր թէ
ոք ընդ երկար ՚ի յափ ձեռաց կալցէ,
երևի թէ խայթէ զձեռն իբրև զկարիճ,
բայց վնաս ինչ ոչ լինի, և յայն սակա կո
չեցաւ Վգուդի, այսինքն կարճական.
և է սա նման փայլական ՚ի փայլելն

գորով պատուականն և մեծագինն: որոյ
մի կշիռն արժէ յիսուն դէնար, որ էթէ
զձև ջափոյն հաւասար ունիցի, մի կշիռ
նորին արժէ 200 դէնար:

Արկորդ տեսակն ասի փոյազի, և է այն
ի դոյն կեղևոյ կարմիր սոխոյ, պայծառ
և վճիտ և բարետեսակ ՚ի տեսիլ աչաց
հայելոյ, և գին սորա քառորդիւ պա
կաս է քան զԱ. գուէպին:

Արրորդն յորջորջի Էհի, պսիւքն մաս
դոյն, և ՚ի սմա ջիք վայելուի. և գին ար
ժէից սորա պակաս է քան զմիւսոցն:

Աւ գիտելի է զի աննց կարծեց ակնա
այս հանքական է, և յայանի է հանք սո
րին, զի է ՚ի լեւան Ալետէխշ ՚ի գաւա
ռին Ալետէխշանի. և վայելուց է կիրա
ռուի սորա յընդելուզուիս զարդարա
նաց, և մանաւանդ ՚ի մատանիս դեղե
ցիկ իմն է դնիլն լաւագունին սորա:

Այն իմաստունք թէ, որ ոք կրէ յին
քեան զայս ակն՝ անդորր մնայ ՚ի կրկ
ծարաւոյ:

Փիլոսոֆի, է ակն մի ծանր և պատ
 ունական նաև վայելու չիսկ 'ի տե
 սիլ աջաց, և հանք սորա է 'ի գիւղ ու
 բերք 'ի սահմանս նիշապուր, քողաքի, և լա
 ւագոյնն սորին՝ ոյն է որ կոչի պոփսհագի,
 և այս անուն վերաբերի առ գտիչն այնր
 հանքի, որ յորջորջիւր պուխհագ:
 Ալ գիտելի է, զի շատք 'ի փիլոսոֆից
 խառնեալ են ընդ սեաւ քարի և գեղ
 նախառն սպիտակի, և է որ 'Արիւ լինի
 այսինքն լեղակագոյն և է որ սպիտակ
 կաթնագոյն, և այն՝ որ տակաւին չէ
 հասունացեալ՝ կանաչաշորթ է և անց
 մամբ ժամանակի լաւանայ, և որչափ
 հնագոյն իցէ, լաւագոյն է, և զինքն ցու
 ցանէ թէ հանքական է և ոչ արարողս
 կան: Ալ գիտելի է զի 'ի սահմանս
 իւր ճէնտի և ս գոյ հանք փիլոսոֆի,
 բայց փիլոսոֆին նիշապուրի լաւագոյն
 է և բազմագին: յառաջ քան զհինգ
 հարիւր ամ, գտաւ հանք փիլոսոֆի 'ի
 լերինս՝ Քիրմանու, որոյ գոյն երանգոյ
 հակեալ էր 'ի սպիտակութի, յոր թէ

Քարաց հասանելի կանաչանայր և ՚ի շօշա
փումն ձեռաց մեղկ և կակուղ էր . և
կարելի է թէ հնուք անցմանն ժամանակ
կի ՚ի ներքին որովայնէ հանքիս , լաւա
գոյն և կատարելագոյն փէյրուղէ յա
ռաջ եկեացէ . և ո՛ն իցէ փէյրուղէ է
թէ հրով հալեացի , պղինձ ելանէ . զոր
հո՛ւստ գրիչս փորձեալ է :

Առ է այլ տեսակ ինչ փէյրուղէի , որ
կոչի Տիւմիւճ , որոյ գոյնն ՚ի սևուի
հակի , և ՚ի տեսիլ աչաց վայելուց թո՛ւի ,
յորմէ ՚ի գաւառս թուրքաստանի , մա
տանի կազմեալ կրենն ՚ի մատունս : Այնն
իմաստունք՝ թէ որ ոք կազմէ մատանի
՚ի փէյրուղէ քարէ և ընդ իւր կրէ ,
աղահոլ լինի յայտահարուէ կրից . և
եթէ զփէյրուղէն ՚ի վ՛ր աղաքարի ջրով
լետուն , մինչ զի ջուր նորին իբրև կա
թըն ՚ի գուրս եկեացէ , ըմպումն և օ
ճումն նորին օգուտ գործէ խայթո՛ւա
ճոց օձի և կարձի և այլ անվնասակար
ատղնոց : Առ ևս ասի թէ , որ ոք առ իւր
զայս քար ունիցի , նա յատենի դատաս
տանի և ՚ի մարտս պատերազմի , իւրում

ներհականի յաղթօղ գտանի . և վն ոյն
անուն քարիս ՚ի պարտիկ լեզու զհարս
զէ սաի , որ ՚ի հոյ քարբառ յաղթական
լաի . և ՚ի լեզու արապի Քիյրուզէ կոչելի
զէ չիք նշմար առ նս փիւրական տառիս

Մէրձան

Մէրձան բոյս է բազմաճիւղ որ ՚ի
մէջ ծովու բուսանի և լինի կարմ
րագոյն , և ոմանք թխաշորթ . իսկ ոյն որ
յոյժ կարմիր է և գունով մթագոյն
կոչի , Մէրձանի . և ՚ի գաւառս Սո
րասանու մի ծանրուի մէրձանի , նոյն
ծանրուք արծաթոյ գնի . Սակ ՚ի թուր
քաստանի նոյնն 2 . ծանրուք արծա
թոյ : Սոյնգունակ և ՚ի հնդիկս . բայց ՚ի
հնդիկս մէրձանն առաւել պատիւ ու
նի : յարեալ են իմաստունք թէ որ ոք
զմէրձանն ՚ի պարանոց մանկան տղայոյ
կախէ , ՚ի վնասուէ ջարակնութե
անկասկած մնայ :

ԼԿԻԿ :

ԼԿիկն , ունի երկուս տեսակս . որոց
մին կոչի ճիկերէնի , ոյսինքն թորա
գոյն .

գոյն • և միւսն ասի Կոստանի • այս է
 մնացոյն • բայց լաւն և ընդունելն այն
 է, որ կոչի ճիկէրրէնկ • յորմէ կազմին գե
 ղեցիկ մատանիք • իսկ յայնմանէ՝ որ ասի
 մնացոյն, կազմեն կնիքս • և այն ՚ի գնոջ
 պակաս արժէ քան զԹոքագոյնն • և լաւն
 Լ՝ գիգ քարին՝ Լ՝ Եմինին է • քանզի գոյ
 և այլ իմն տեսակ՝ որ Սինտի ասի • և այն
 ՚ի գեղնուի հակի և սակաւագին է •
 Պարել են իմաստունք՝ Թէ որ ոք Լ՝ գիգ
 մատանի ՚ի յինքն կրէ, ՚ի վշտաց բարակ
 ցաւուի և ուռուցից կրծոց և Թոքոյ
 ապահով մնայ • և եթէ ցուրտ ջրով լե
 սուն զադիգն և տան հազ ունողի ,
 փարատէ զվիշտն ՚ի նմանէ • և գիտելի
 է զի առ այլազգիս ադիգ քարն յարգոյ
 է • իբր յայնմանէ՝ զի միշտ կրեցաւ սոյն
 մատանիս ՚ի մատն գլխաւորին իւրեանց •

Պէնէֆշ :

Պէնէֆշն , է քար իմն հանքական ,
 յոր բազում անգամ ակնադործք
 և ակնավաճառք վրիպին , զի պարզուի
 վճիտ գունոյ , նմանուի ունի յակնթի ,

Թէպէտ դին սորա՝ չէ՛ այնքան: Իսկ այն
ակն, որ կոչի Ախճատէ՛, քան զսա Թե
Թեւագին է. և Ախճատէն ո՛չ ունի յա
տուկ զօրութի իմն. և վն այն պիճատէ
կոչի, զի բնաւ հեռի է յարասեա ճա
նապարհէ ականց: Ի՞նչ իմաստունք ա
սացեալ են, Թէ ակն պէնէ՛վշ ՚ի հանքէ
լալին ելանէ, զոր Թէ լեսուն վարդաւրը
կով և տան մարդոյ տէնտակալի, շատ
օգուտ գործէ, և այն՝ որ կրէ զսա ՚ի
յինքեան, զուարթ և ուրախ մնայ:

Եւէլ՛:

Եւէլայ որ և ասի Եւէլմ, է քար իմն
որ ՚ի ջուրս դաւառացն Չինու
և Թուրքաստանի և Քեաշղէրի գոյա
ցեալ լինի, որոյ լուն այն է զի սպիտա
կուի ընդ գեղնութի խառն իցէ, նաև
այն՝ որ անդ կադոյն և շաքարերանգ է,
ընտիր և յարգի է. բոյց այն որ կանաչ
և սևագոյն է, պակաս է ՚ի գինն և ՚ի
զօրութն. և է սյս քարս յոյժ կարծր, և
բարեբաստ համարեալ առ Թագաւորս
Թուրքաստանի, յորմէ կազմեն բաժակս

և գօտիս նաև ըմբռնե տեղս դանախաց :
 Պարեն իմաստունք՝ թէ որ ոք Լքէ շա
 մատանի կրէ 'ի յինքեան՝ գերծ մնայ
 յախտէ ուրկուէ , և հայցուածք նր
 առաջի թագաւորաց և իշխանաց լսելի
 լինին, նաև 'ի վշտաց ծարաւոյ և 'ի կայ
 ծական պատահարէ ապահով մնայ :

ՊԵՂՈՐԵ

Պիւլուրն, է քար իմն որ գոյանայ
 'ի լեբինս Քիշմիրու . և է յոյժ սա
 կաւագիւտ, և առ ընթեր թագաւորաց
 ընդունելի համարեալ . է և ս ընդունակ
 գունոյ 'ի նմանութի Ե ալի և եագուծի,
 յոր անհմուտ ակնագործք բազում ան
 գամ վրիպին . յորմէ կազմեն բաժակիս
 և ըմպակիս՝ յոյժ վայելուց և ազնիւ . և
 'ի սմանէ այն՝ որ բոլորչի և վճիտ է ,
 հանդէպ արեւու կալեալ և 'ի շող նշու
 լից նր սեաւ կտաւ կամ աբեթ եդերչ
 ուր և դիպանի լոյսն արեւու՝ առ ժոյ
 մայն ջերմացեալ հրանայ : Ըսեն իմաս
 տունք՝ թէ որ ոք 'ի պիւլուր բաժակէ
 դինի ըմպէ, նա 'ի ջրգողուէ ախտէ ա
 պահով մնայ :

Մարգարեիս :

Մարգարիտն, գոյանայ 'ի կղզին քիչ
 և 'ի սահրէյն, և 'ի մարգարիտս լա
 ւազոյն այն է, որ ձևով կըրակ է և
 գունով սպիտակաւիայլ և պայծառու
 գոյն, զորպիսին կոչեն Միւտհհրէն :
 Արիւրորդն ասի թիւղապ, որ թէպէտ
 սպիտակ է, բայց ոչ է այնքան փայլուն
 և պայծառ : Արիւրորդն կոչի Անձապի, որ
 է 'ի գոյն անդկի կամ անագի : Արիւրդն
 ասի թիւղապ, և այն՝ յոյժ պայծառ է և
 փայլուն, նաև սուր է ջուր նորին շի
 կակարմիր խառնու թէ : Չինգեբորդն
 շէտէրժով ասի, որոյ ջուր և գոյն և փայ
 լումն՝ խառն է ընդ կարմրուէ, զոր և
 կոչեն զերթապ : Ալ 'ի սոցունց որք յիշե
 ցան՝ այն է գովելի և պատուական առ
 ակնազաճառս, որ սպիտակ կըրակ և
 պայծառափայլ է :

Բայց ձև չափոյ հասակի մարգարտին
 բազում է, որոց անշինն որ քան զաման
 լաւագոյն, այն է՝ որ կոչի Թեփհհրէն կամ
 Թեփհհրէս այսինքն բոլորակ կամ կը
 րակ, և չիք բնաւ 'ի նմա անհարթուի

Ինչ: Արկրորդն ասի Ափեփ, որ Թէպէս
 կըրահ է, բայց երկայնաձև է և առակ
 նագործս ծանուցեալ իմն է: Արկրդն
 կոչի պեւստ, որ է ՚ի գոյն երանգոյ
 սիւլււր քարի: Չորրդն կոչի շէլէփ,
 և այն է ՚ի ձև շաղգամի: Հինգերորդն
 ասի Ափեփ, որ է ըստ ձևոյ հասոյ ոս
 սլան բողորակ և տափարակ: Ա եցերոր
 գըն կոչի Գեփնէր, և այն ՚ի մէջս իւր
 ունի գիծ իմն, և է այնու իբր գօտևո
 ընալ: Առթերորդն կոչի Գեփեփ, և
 այս ունի յերեսս իւր նիշս ինչ ըստ
 նմանութ մանրիկ պալարաց, զոր ակնա
 գործք ճուշտ է ևս կոչեն: Արթերոր
 գըն ասի շէփնէր, և է այն ՚ի նմանութ
 ձևոյ ձիթապտոյ: Առ գիտելի է զի
 մարգարիտն է նիւթ իմն փափուկ, որ
 անցմամբ աւուրց ժամանակաց սյլագու
 նի և փափուստի վաճառականք ոչ հա
 մարին զնա ոսկ կայուն ինչս, քանզի
 ապականացու է: և յոյլ ակունս չիք
 այս որպիսութի ՚ի սյլայլիլ ՚ի բաղում կի
 բառու է. և ք իրան իսկ յեղաշրջէ զգոյն
 նր և ջերմութ հրոյ ոչ կարէ զգէմու

նիլ, և այս վս այնորիկ, զի մարդարիտն
Թանձրացեալ գոյանոյ յամանի ուրեք՝
որ սատեֆ կոչի, և է բուն գոյացուին
ի ջրոյ բաղկացեալ: Ա՛ և այլ իմն տե-
սակ նր որ կոչի նիճրո, և Թարգմանի
կիսադէմ, որոյ գործածութիւն մանա-
ւանդ յընդերուզուիս զարդարանաց
վայելչանայ: Բայց այն մարդարիտ որ
մանր է և սպիտակափայլ և ոչ երբէք
կարէ ծակ ընդունիլ, նա ՚ի ծարիրս և
յայլ դեղորոյս մտանէ: Վրեն իմաս-
տունք, Թէ զմարդարիտն ջրով լեսեալ
ի յաջս ձղեն, բառնոյ տանի զԹութ
աչաց. և Թէ ՚ի ջուր արկեալ շարու-
նակ զնոյն ջուրն ըմպեն, բազում շահ
օգտի ընծայէ կիրառողին. և եթէ ՚ի
ջրոյ անտի ըմպիցէ կին՝ որ ունի ախտ
յարգանտի և զաւակ ոչ ծնանի, ախտն
յարգանտէն փարատի և ինքն յետ այ-
նորիկ զաւակ ընծայէ: Ալ գիտելի է
զի մարդարիտն պարսկերէն Գրգուտ
ասի:

Ի Եթու, է նիւթ իմն. որոյ վն բազում
 խօսս ասեն. ոմանք կարծեն լինիլ
 եղջիւր օձի, որ ապրի հազար ամ, և
 յետ այնր ՚ի կատարիլ հազար ամին՝
 եղջիւր վերաբերէ. Լճք ասեն թէ
 իցէ եղջիւր ձկան՝ որ լինի ՚ի ծովու,
 զոր կոչեն ծագի՛ն զաւ Լճ կէսք ասեն
 լինիլ արարողական, զոր խնաստասէրք
 հառոմոյ կազմեալ են, և սյսպէս ստու
 գուի սր չէ՛ յայտնի: Ար ունի երկուս
 տեսակս Լճագի՛ն և Արեւտանի՛. և լա
 ւաչոյնն այն է՝ որ կոչի ադուպի, և ու
 նի ՚ի վն իւր նիշս ՚ի նմանուի կարծի.
 և գոյն իւր ընդ մէջ իմն է գեղնուե
 և կարմրուե և սպիտակուե: Լճ ասա
 ցեալ են թէ ՚ի մէջ բաժակի իրիք՝ եթէ
 իցէ օշարակ խառնեալ ընդ թիւնոյ, և
 զայս եղջիւր ընդ նովաւ կալնուն, նա
 անդէն իսկոյն քրտնի, և է դեղձաի
 մեծագոյն, որ աղդէ և զօրէ թիւնա
 ւորեալ մարդոյ. է սակաւագիւտ և
 մեծագիւ. և աստի ըստ չափոյ ըմբռնե
 տեղ դանակի մի հառուած, արժէ 200.

ուսկեղէն գեւար: Բայց արմատն ճառոյն՝
որ կոչի խէտէնք, նմանութի իմն ունե-
լով ընդ ամա, ոմանք անտի կազմեալ
ըմբռնեաղ դանակի՝ փոխանակ խէթու-
եղջեր ՚ի վաճառ ածեան. այլ զատոյգն
և զխաբէականն նորին Տնուաք արուես-
տին կարեն ոյրոշել. և ես իսկ որ զսոյն
գրեցի՝ երիցս ՚ի քաղաքի աստ ըմբռնե-
ալղ արարողական խէթուի յայանի՝
դիտայի:

Հանէ՛ր իննիցս •

Հանէ՛ր իննիցս, է նիւթ իմն
խիտա՝ որ թանձրացեալ գոյանայ
՚ի ստամոքս ընկնային այծու. և այս
կենդանի քաղում անգամ օձ ուտէ. և
գոյն սորա է կանաչ և ունի փոշետե-
ասկ երևոյթ ՚ի յինքեան, նաև կեղևս՝
մի զմիով պատեալ իբր զսիս, և ձև իբր
բողորակ երկայնաձև մեծագոյն քան
զձիթապտուղ. և է սա թիւրակէ յոյժ
ազդու ՚ի փարատումն թիւնոյ և խայթ
ո՛ւածոց օձի և կարճի. պտտո՛ւական է
սա առ իշխանս և առ թագաւորս. և
զամ մնասս խայթողահունոյ բուժէ. բայց
՚ի

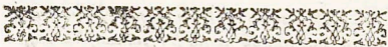
Դի մէջ ամանոյ իբրև Դի պատենա արարա
է պահել, զի մի՛ տեսութի աչաց հայեց
ունաժոյ ապահար կնոջ՝ անկցի Դի վճ ար,
յորմէ փաստալ՝ տկարանայ Դի զօրուէ օ

Հաճե՛րիւ չ հիմար ։

Ի
անէրիւ չ հիմար, է քար իմն որ Դի
պարսիկ ընդու խեղ-հրէ ասի, և
Դի հայ բարբառ իշաքար լսի։ Ասեն իմաս
տուհիք թէ, օգուտ նր բազում է. և է
այն՝ քար մի որ գոյացեալ լինի ընդ մէջ
մնոյ պարանոցի իշոյ, գոլով Դի ձև ձոնոյ
տղաւնոյ. զոր թէ որ կրէ առ ինքն,
առաջի մարդկան պատունական լինի և
բան նր ընդունելի համարի ։

ԱՆԻՍ ։

Թարգմանեալ Դի պարսից յամի տն
1778. Դի կոստանդնուպօլիս քաղաքի,
ձեռամբ Պէտրգոյ ուրումն մշակա
նուն նունատ դպրի՝ որդւոյ տն Յով
հաննու քահանայի հանգուցելոյ. Դի
վիճակի եկեղեցւոյ ԱՅՅ Տրեշտակա
պետին Աիքոյելի, որ Դի Թաղին
Պալատի ։

Հասարակաց Բառացի սմանց՝ հանդէքն Ռֆնաւի,
 շարատատալ ըստ չարգի այգաւթննից ։

Լ

Լ՝ գըրդարհա . է սա իր ինչ ՚ի դեղը
 րէից անտի , որ Թուրքերէն ասի
 իւտիւլգահր : 158 :

Լ՝ ղէրպայճան . նոյն է ընդ բառին
 Լ՝ սէրպայկեան : 82 :

Լ՝ Թապէկեան արքայք . էին սուքա ան
 ձինք մետասան , որոց վերջինն եղև
 կին մի ՚ի զարմէ նոցին . որք սկսան
 Թիւորել ՚ի Թուականին տաճկաց 543 .
 և վարեցին զիշխանուի իւրեանց ամս
 131 . ՚ի շիրազ քաղաքի : 90 :

Լ՝ Թէշ . է պարսկերէն . և նշանակէ
 հուր . և իր՝ որ վերաբերի ՚ի նա՝ Լ՝ Թէ
 շի՝ կոչի , այսինքն հրային : 130 :

Լ՝ հմէր , է բառ արապի . և նշանակէ
 կարմրագոյն . քի յոյժ կարմիր : 229 :

Լ՝ յնիւլհիրը . է անուն հոչակաւոր
 քարի իրիք , և Թարգմանի աչք կատ
 ուի , վս զի ըստ նմանուէ աչաց կատ
 ուի ,

ունի, ջուր և շողիւն սորա հանապազ
 ընդ ամ կողմն շարժի. յառաջին սկըս
 ման հանք սորա կամելով ետդուծ լին
 նել, վս է անջ ելանելոյ նմա ոմանոց
 ախտից՝ մնացեալ է յայսմ աստիճանիս
 Սա բաց ՚ի յունելոյն զամ յատկուին
 ետդուծին, ունի և այլ յատկուին
 ինչպարսկերէն Չէշի կիւռայէ ասի,
 որ նոյն է, և հայերէն Վ. կատ: 54:

Վ. պպասիուն խալիֆէք. էին սորա տի
 րոզք ՚ի Պաղտատ քաղաքի, սկսեալ
 ՚ի Թոնականունէն տաճկաց 132. և
 տիրեցին ՚ի նմա անձինք 37. և ապա
 ՚ի Թոնականին 656, ապանմամբ վեր
 ջին խալիֆէին ՚ի Չէլակիւ խանէն
 Թաթարաց, որ էր Թոուն ճինկիզի.
 ապառեալ բարձան ՚ի միջոյ. և ասա
 ցան Վ. պպասիուն, իբր թէ Վ. պպա
 սեանք՝ յանուն նախահօրն իւրեանց՝
 որ կոչուր Վ. պպաս: 310

Վ. տէս. է բառ արապի, և նշանակէ ու
 պրն, մերձիմէք. ուստի և այն իբ՝ որ
 բառ ձևոյն կամ ըսա դունոյն վերաբե
 ըն ՚ի ձև կամ յերանդ ուպան կոչե

Լ՝ տէսի:

150

Լ՝ տէրպայկեան • սյսիւքն ատրպատա
կան • որ է գաւառն թաւարիզու, հուպ
մեծի հայաստանին • 106 • որ և ասի
Լ՝ զէրպայճան • 820

Գ

Գ՝ աան • է սա պատուանուն թաղա
ւորացն թաթարիսթանու • որք նրա
տէին ՚ի Վէմղաճ քաղաքի • յօրոց մե
ուան ճինկիզլան յաղթեալ՝ արեաց
գաւառի նր • վայ և այն անուն՝ սեռ
հահանեցաւ ճինկիզլն և որդւոց նր
ոպ զանունս կոչար • 900

Գ՝ ահիր • է անուն խալիֆէի միջպաղ
տատու յապպասեան զարմէ • որ բազ
մեցաւ յաթու խալիֆէուէ ՚ի թուա
կանին տաճկաց • 320 • 500

Գ՝ այսուր • է անուն տեղւոյ մերձ ՚ի
լեառն Սէրէնտիպ՝ յճին Հնդկաց
՚ի Սէյլան կղզին • և այն իր՝ որ վերա
բերի յայտ տեղի, կոչի գայսուրի • 214 •

Գ՝ աշան • որ և քեաշան • է սա քաղաք
ինչ յճին պարսից մերձ ՚ի քաղաքն

Գ՝ ում, փոքր քան զնա • զոր շինել է
Ժ. Ս. 141 տի

Պատգ. Է Տաշակեալ քար ինչ ոմ ասած
 էի, սպիտակ փայլուն և բարակ. որ և
 ասի քէվքէպիււ արդ. այսինքն ասող
 երկրի. և Թուրքերէն է վրէ՛նհուլիւ
 57: և 78:

Պալիյաֆէր. է խոտ ինչ ստո՛ւարակե
 ղև, որ շատ լինի ՚ի հնդիկա 204:

Պապուս. է Թաշունն այն՝ որ կոչի հայե
 րէն սիրամարդ. և է գեղեցկատայ
 աուց գոյն զգոյն և փայլուն. վ՛ց և
 գոյն որ վերաբերի յերանդ. պարանդ
 ցի նր՝ կոչի Պապուսի 14:

Պէմղաճ. է արքայանիտ քաղաք ՚ի
 Թաթարիսթանի. յորում նաաի ինքնա
 կալ նց՝ պատո՛ւոյ անո՛ւամբ Պաան
 մականո՛ւանեալ: 105:

Պէսու. նաև Պէսուճ, մի և նոյն են.
 և զուցանեն զճանրուի երկուց կորի
 զաց եղևր. 61: և 22:

Պուս. է անուն քաղաքի յԵրև խօրա
 սանու. ուր գորով մշհանն այսինքն
 գերեզմանն իմամ Մլի բեգային ՚ի
 գիւղն Սինապատ՝ Թաղեալ ՚ի Թո՛ււ
 կա

Պատգ. Է Տռչակեալ քար ինչ ոմ ասած
 էի, սպիտակ փայլուն և բարակ. որ և
 ասի քէվքէպիււ արդ. այսինքն ասող
 երկրի. և Թուրքերէն է վրէ՛նհուլիւ
 57: և 78:

Պալիյաֆէր. է խոտ ինչ ստո՛ւարակե
 ղև, որ շատ լինի ՚ի հնդիկա 204:

Պապուս. է Թռչունն այն՝ որ կոչի հայե
 րէն սիրամարդ. և է գեղեցկատայ
 աուց գոյն զգոյն և փայլուն. վ՛ց և
 գոյն որ վերաբերի յերանդ. պարանդ
 ցի նր՝ կոչի Պապուսի 14:

Պէմղաճ. է արքայանիտ քաղաք ՚ի
 Թաթարիսթանի. յորում նաաի ինքնա
 կալ նց՝ պատո՛ւոյ անո՛ւամբ Պաան
 մականո՛ւանեալ: 105:

Պէսու. նաև Պէսուճ, մի և նոյն են.
 և զուցանեն զճանրուի երկուց կորի
 զաց եղևր. 61: և 22:

Պուս. է անուն քաղաքի յԵրև խօրա
 սանու. ուր գորով մշհանն այսինքն
 գերեզմանն իմամ Մլի բեգային ՚ի
 գիւղն Սինապաա՝ Թաղեալ ՚ի Թո՛ււ
 կա

կանին տաճկաց 203, բովանդակի գա
լաուն Սէշէտ կոչեցաւ յանուննէ
այնր շիրմի. և «ամի՛ Սաշատ. ուստի
և այն որ՝ որ իցէ՛ ՚ի բնակչաց այսր. քա
ղաքի՛ կոչի գուսի. որպիսի էր Տեղի
նակն մատենիս. զի ասի գուսի. որ է
գուսեան. այսինքն՝ Վուսեցի. 2. և

108.

Լ.

Լեզտանիէրէսթ. է բառ պարսից. և
թէպէտ նշանակէ աստուածապաշտ,
բայց ըստ իմացման հնագոյն պարսից
հրապաշտից, որք արարիչս բարւոյ և
չարի, Լեզտան և էհրէմէն ասէին.

98.

Լեմէն. է անուն գաւառի միոջ արա
պաց, կոչացեալ ՚ի հարաւային ծայրի
Նին այնորիկ, որոյ առաջի է նեղուցն
Պապիւլմէնտէպի, ընդ որ մտանէ
Զուր ովկիանոսին ՚ի ծովն Սիւլէյիսի,
որ է կարմիր ծովն. որոյ գլխաւոր քա
ղաքն է Սանտա. և իր՝ որ վերաբերի
յոցս գաւառ՝ կոչի Լեմէնի. 109.

Օ ավիւլ . է անուն երկայնաձիգ դա
ւառի , շրջապատեալ լերամբք մերձ 'ի
սահմանս Հինտու . որոյ իշխանանիստ
քաղաքն կոչի Պիւսթ . 124 .

Օ աֆրան . այսինքն քրքումս և իր որ
իցէ 'ի գոյն քրքմոյ' կոչի Օ աֆրա
նի' . որ է քրքմագոյն . 50 .

Օ էհէպ . է արապի , և նշանակէ ոսկի .
և Օ էհէպի , ոսկիական . 128 .

Օ էհրէ հէլահիլ . այսինքն Թոյն սատա
կիչ . 57 .

Օ էնկպար . է անուն երկրին սեալ
եթովպացւոց . 113 . և 194 .

Օ էպէրձէտ . է սա հռչակեալ քար մի
'ի տեսակաց ականց յազգէ զմրխտոյ .
մինչ զի երբեմն գտանի և 'ի հանքս նր
բնուի սորա է ցուրտ և չոր . եթէ ոք
ստէպ ստէպ հայեցի 'ի քարն զէպէր
ձէտ , սրէ զտեսուի աչաց . և որ ոք
անտի մատանի կազմեալ 'ի գործ ա
ծէ , ապահով մնայ յախտէ այսահա
րուէ . և 'ի զէպէրձէտէ եթէ ըստ չա
փու ծանրուէ ութն գարեհատի լէ

անալ՝ տացեն ումէք ըմպել, որում
դեռ նորոգ արբուցեալ իցեն զդեղ
մահու, նա ՚ի մահունանէ զէրծանի:

70:

Օ Էպիյա. է բառ արապի, և նշանակէ
չամիչ. և դոյն՝ որ վերաբերի յերանդ
չամչոյ, կոչի Օ Էպիյալի. այսինքն չամ
չային:

86:

Օ Էրտապ. այսինքն դեղնաջուր. է
բառ պարսկոյ:

234:

Օ Իրնիխ. կամ ըստ դրաբառին Օ Էր
նիխ. է սա ներկ ինչ՝ որ ելանէ յերկ
րէ. և այն է լաւագոյնն. նորին՝ որ իցե
տակեգոյն, զոր լեւեալ վարին նովա
՚ի բազում սկսա:

153:

Օ Իւպապ. է բառ արապի, և նշանակէ
ճանճ, և ոյն երանդ՝ որ վերաբերի ՚ի
ճանճ կանաչագոյն կոչի Օ Իւպապի:

70:

Օ աւրմաթ. է տեղին ոյն սահ ՚ի Տիւ
սիսային կողման աշխարհի, աղջամղջին
մթային և խաւարչաին:

72:

Ս ՂՏԷՐԷ. ք Տաղէերանդ փայլուն. զի
ասի

ասի Քիյրուղէի Էզճերի • 95°
Լ Վաթ • Է ամուր բերդ ինչ ՚ի դաւա
ւինն ըւտարի Տինն պարսից , ՚ի
Տիւսիսոյ գաղղինն քաղաքի • տարակոյ
՚ի նմանէ 60 • փարսախաւ • շինեալ ՚ի
Թո՛ւականին տաճկաց , 246 • Բայց
ոյժմ աւերակ է • 112°

Լ Ղալէա • մոխրագոյն • քիւլէնկի • 51°
Լ յադ • է քաղաք իմն ՚ի դաւաւինն
իցարէզմի • 94°

Լ Ղճէպ • սպիտակ ՚ի գոյն մոխրոյ Տա
կեալ • 211°

Լ Ղաու ալի , կամ Լ Ղաու ալի սինա • է
սա անուանի քիլլատիոյ և բժիշկ •
Ծնեալ ՚ի սահմանս քաղաքին Պուխա
րոյի • Սա ՚ի գիրս մեր կոչի Լ Էիչեն
նա • որ մեռաւ ՚ի Տէմէտան քաղաքի
՚ի Թո՛ւականինն տաճկաց 428 ՚ի Տասա
կի ամաց իբր յիսուն և ութից • 115°
և 203°

Լ Ղրղէվանի • այսինքն ծիրանեգոյն • որ
վերաբերի ՚ի գոյն ծաղկան էրղէվան
ւոյ • և ունի իտր կարմրուի • 47°

Լ Ղճէպ • մթնագոյն • է բաւ ոչ ոսկի • 51°

Թրասիեայ . է անուն միոյն 'ի Տին
Թագաւորացն Թիւրք ազգին . 103 :

Թ

Թէլե . դառն . աճի . է բառ պարսից .
103 :

Թէմր . է բառ արապի , և նշանակէ ար
ճաւ , խուրճա . և գոյն կամ ձև որ վե
րաբերի յարմաւն՝ կոչի Թէմրի . 93 :

Թէյս . վայրենի սյծ . եապան քէչիսի .
է բառ արապի . 120 :

Թիլղապ . է բառ պարսից և նշանակէ
Սրաջուր . 234 :

Թիպն . է բառ արապի և նշանակէ
յարդ . ըստ " սաման . և գոյն որ վե
րաբերի յերանգ յարդի՝ կոչի Թիպ
նի . 14 :

Թիւրիւնճ . է ծանուցեալ պտուղ
ինչ . և գոյն որ վերաբերի յերանգ
սորա , ասի Թիւրիւնճի . 50 :

Թիւրշ . Թթու . է բառ պարսից .
103 :

Թիւֆֆաճ . է բառ արապի , և նշանա
կէ խնձոր . ըստ " էլմա . և իր
որ վերաբերի 'ի սա ըստ երանգոյն
կամ
248

կամ ըստ ձեռն, կոչի թիւֆֆահի՞[՞]
208[՞]

Ժ

Ենկեար . նշանակէ ճէնկեար . և է
յայտնի ներկ ինչ . և որ յայս գոյն վե
րաբերի ասի ժէնկեարի . կամ Ս Էն
կեարի և կամ Ս Էնճարի . 70[՞]

Ի

Իգլիմիա . այսինքն դիրտ ոսկւոյ և ար
ծաթոյ՝ որ ՚ի բովս մնայ զկնի պարզե
լոյն նոցա . 176[՞]

Իգտ . է բառ արապի , և նշանակէ շա
րան , որ է խոր՝ տիզի . 22[՞]

Իզար . նշանակէ զայն ամ՝ որով ծածկի
արտաքին երեան կամ մակերևոյթն
զինչ և իցէ իրի . 147[՞]

Իշևար . կալաքար . որ է գալեէ դաշի .
59[՞]

Իսգիլ . վայրի սոխ . եապան սողանի .
204[՞]

Իսդախր . է քաղաք վաղնջահան . և ունի
բերդ ամուր . և է կոյսացեալ ընդ մէջ
Իսֆէհանոյ և Շիրազու յճին պար
սից . և վն գողոյ նր արքայանիստ տե
ղին

դինն նախնի թագաւորացն պարսից ,
 մեծամեծ շինուածք դոյինն 'ի նմա՝
 կերտեալք 'ի Ղէմշեա առքայէն պար
 սից . որ ապա 'ի յայտնիլ տերութեն
 տաճկաց՝ լն կրելոյ իւրոյ ստէպ ստէպ
 մարտա պատերազմաց՝ աւերեալ խան
 գարեցաւ , և սյժմ է աւան ինչ ան
 շուք . ուր 'ի մէջ աւերակաց նր մնա
 ցեալ կան հետք հնագոյն շինուած ոցն
 Ղէմշեաին և մեծամեծ սիւնք նց ,
 զորս կոչեն Չիլմէնարէ . իբրթէ քա
 ռաանասիւն . և են իրք զարմանալիք :

98

Սարինձ . կամ լն գրաբառին Սարէնձ .
 նօթ . որ է սիւլիւկէն . և է սա կարմիր
 ներկ ինչ : որ և ասի Սիրինձ : 180

Սափէհան . է քաղաք մեծ և գեղեցիկ
 'ի գաւառին իրադ աճէմի , առքայա
 նիստ գահ աղգին պարսից , կոյսացել
 առ եղերք . () էնտերուտ գետոյն ,
 գոլով վաճառատեղի անուանի , յոյժ
 ասկա լինի երթեւեկուի քաղում ազ
 գաց 'ի նմա . և երևելի քաղաքք սր
 են Սէղու և Շէմ ; տան և դաղվին :

150 :

250

Սրադ .

Իրագ . է անուեն ընդարձակ գաւառի
յնին պարսից , որ և ասի Իրագի ա
ճէմ , և ունի բաղում քաղաքս յին
քեան ուն ասացաւ : 820

Իւննապ . է տեսակ իմն մրգոյ , որ է
նման փշատի . և դոյն կամ ձև՝ որ մե
րաբերի յայս պտուղասի Իւննապի : 930

Ի ազվէ . է ախտ ինչ ծանուցեալ որով
երեւք և աչք ախտացելոյն ծռին և
Թիւրին . է բառ արապի : 1190

Ի ասէն . է սա ցողատեսակ իմն , որ տե
ղայ ՚ի գիծուէ օդոյ ուն շաղ՝ յովանս
կղզիս ՚ի վր խտոց և տերեւոց ծա
ռոց , զոր ասցա ծոլովեալ և եփեալ
խառնուք մտնոյ՝ կակղացուցանեն . և
յեղանակի ամառան և ՚ի վատառողջու
թէ օդոյ ՚ի գործ ածեալ՝ ՚ի ձեռս
խաղացուցանեն . և ունի հոտ անոյշ .
որոյ յոյժ լաւագոյնն լինի ՚ի կղզին
Սիբիտու . որ բուրէ յինքենէ զհոտ
ուն զբուրկենի . որ է անուէր . Բուրե
չէն և ս ասի լատէնս : 2170

1 ԷՏՄԻ՝ այսինքն մնադոյն • զի 1 ԷՏՄ
բառ արապաց նշանակէ միս • 48 •

1 ԷՎԳ • նուշ • պատէմ • է բառ արապի •
և այն իր՝ որ իցէ նշաձե, կոչի ԷՎԳԷ •
18 •

1 ԷՎՏ • է բառ արապի, և նշանակէ
տախտակ • որոյ յողնականն լինի ԷԼ
ՎՏ • ՎՆԿ և այն իր՝ որ վերաբերի յայն,
կոչի ԷՎՎՏԻ՝ • 71 •

1 Իւպէթի պերպերի • է սա իր ինչ
նման սուրինձանի • որ է ՚ի դեղորէկ •
196 •

1 Իւք • է սա իր ինչ՝ որ ՚ի ցրտուէ օդոյն
ոպ շաղ տեղայ ՚ի վր տերևոց ծառոց,
և սառուցեալ պաղի, և լինի յճին
հինտիսթանու, զոր ժողովեալ՝ ծե
ծե՛լ՝ և եռացուցել, ներկանեն այնու
զմետաքս և զայլ ինչ • որոյ դոյնն՝ հաս
տատուն է և անել • որ լու՛նլով ո՛չ չքա
նայ • զորոյ զվճիտ ջուրն ՚ի գործ ա
ծեն նկարիչք • և զգիրտ նր առեալ
ոսկերիչք, ամրացուցանեն այնու զամ
բրունետեզս դանակաց և դաշնակաց •

120 •

Խարէզմ. է անուն գաւառի իրիք առ
 եզերք ծովուն կասպից յարևելից
 կուսէ նորին. տարակայեալ 'ի Սէմէր
 գանտ . քաղաքէ տասն իջեմանաւ . որոյ
 աթոռանիստ քաղաքն է Ալիւրկեանն :
Տիրողքն սյամ գաւառի կոչեցան Խա
 րէզմշահ . իբր Թագաւոր Խարէզմի .
 որոց սկիզբն եղև 'ի Թո՛ւականին տաճ
 կաց 490 . և տիրեցին 'ի նմա անճինք
 ութ . մինչև 'ի 628 . որք զբազում
 տեղիս 'ի գաւառացն Եւրանու և
 Թուրանու առեալ , և ընդ շրջակայ
 Թագաւորս՝ պատերազմունս մղեալ ,
 'ի վախճանի յերևիլ ճինկիզ խանին՝
 'ի դիմեցմանէ նորին պարտեցան և
 սպառեալք 'ի միջոյ բարձան : 79°

Խարէք . է կղզի ինչ 'ի ծովուն պաս
 րայի , և 'ի ծովէ սյսր կղզոյ՝ ելանէ
 մարդարիտ : 5°

Խաքի . քի հողային . զի խաք պարս
 կերէն նշանակէ հող : 95°

ԽաՓաղան . տրուիումն սրտի . եիւրէք
 օյնամազ : 26°

Խեղա . է անուն Տին մեծ Թաթա
րիսթանի , որոյ Թագաւորեալ քաղա
քն կոչի Խանպաղը : 96 :

Խելլի . այսինքն քացախագոյն . զի խելլ
եշանակէ քացախ , ըստ բարբառոյն ա
րապաց : 48 :

Խեմրի . այսինքն գինեգոյն . զի ըստ
արապաց խեմր , ցուցանէ գինի : 63 :

Խեռզէհրէ . է ծառ ինչ , որոյ տերևն
երկայն լինի նման տերևոյ ուռոյ ,
բայց Թանձր քան զնա . զոր Թէ ուտէ
անասուն կենդանի՝ առ Ժամոյն սա
տակի . սա կոչի Խարէրէն Աղու
աղաձի : 29 :

Խեսէք . է տեսակ խն եռանկիրնի
փշոյ : 86 :

Խերէզել Տոյեաթ . այսինքն խարազայ
օձից : 112 :

Խիւթէն . է անուն հռչակաւոր քաղա
քի , և համանուն գաւառի՝ ՚ի սպառ
ո՛ւած Տին Թախըրիսթանի . ուր լինի
Աղն մէկոյ , յոյր սակա՝ ՚ի նա վերաբե
րեալ՝ ասէն Ալիքի Խիւթէնի : 145 :

Խորէջ լողորդ . այսինքն լողացող՝ որ

Իջեալ 'ի խորս ծովու, սասէ՞ք 'ի վեր
բերէ. յորմէ հանեն մարգարեա. Բար
եբէն սաի հարդձ. 6:

Երուսաղէմ. է անուն մեծի քաղաքի
միոջ 'ի գաւառին Սալեմիսինէ հրի,
կոչացեալ առ ճանապարհուն՝ ընդ որ
երթան ուղևորք 'ի Սալեմիս քա
ղաքէ 'ի Բեաշղէր: 227:

Երուսաղէմ. է անուն գաւառի յճին
պարսից. և սարունակէ յինքեան
գլխով մեծամեծ քաղաքս և աւա
նըս. որոց գլխաւորն է քաղաքն
Հերաթ: 94:

Կ

Կերկէհէն. է անուն քարի միոջ. և
Թուէ թէ իցէ այն՝ որ 'ի մեզ կարկէ
հան սաի: 54:

Կիւլնար. է բառ պարսից, և նշանակէ
կեռաս. Բարեբէն քիրաս. և է միրգ
իմն գեղեցիկ կարմիր և փայլուն. ուս
տի և այն իր՝ որ իցէ ըստ երանգոյ
կարմրու. այսր պտղոյ՝ կոչէ Կիւլնա
րի: 48:

Հարգ . է բառ արապի , և նշանակէ
գերծուան հերաց . ուտի Հաճէրիւ
հարգ . է ասել քար գերծման : 116 :

Հայեէ . է բառ արապի . և նշանակէ օձ .
և թուրքերէն եիլան . 132 : որոյ յող
նականն լինի Հայեաթ . այսինքն օձք :

122 :

Հար . է բառ պարսից և նշանակէ զլարն
շարեալ մարգարտի :

20 :

Հարմէլ . է ունդն այն՝ որ կոչի թուրքե
րէն իւղէրիք թօխումի . և պարսկե
րէն Սիփէնտ . յորմէ առեալ մեք՝ ՚ի
գիրս բժշկարանաց կոչեմք սպանդի
ունդ :

78 :

Հելիէճ . է սա իմն ՚ի գեղորէից . որ
ունի երկուս տեսակա . մին կարմիր և
միւսն գեղին :

17 :

Հէշամ . էր սա խալիֆէ դամասկոսի .
որդի Մպտիւլմէլէքի . որ մեռաւ ՚ի
թուականին տաճկաց 120 . թագաւո
րէլ ամս Ռննևտան . քանի մի ամսովք
յաւելեալ :

30 :

Հէքքետք . է բառ արապի , և նշանակէ
ժ . օ .

ակնադործ. որ զպատուական ակունս
ի վր ճախարակի յղկելով կազմէ և
յօրինէ: 416

Հիճաղ. է գաւառ ինչ յճին արապաց
յորում են երկու երևելի քաղաքքն՝
որք կոչին Սէքքէ և Սէտինէ: 1026

Հինա. կամ Հինախթան. է սա ընդար
ձակ Տյարևելս, ընդ մէջ սահմա
նացն Պարսից և Չինու. ուր թէպէտ
գոն բազում պետութք, բայց երեք են
ինքնակալութք. որոց գլխաւորին թա
գաւորեալ քաղաքն կոչուր Տիշլե
կամ Տիլլե, իսկ այժմ Շահճիհանա
պատ. ուր նստեալ տիրեն թագաւորք
ի սերնդոց Թախուրէնիին. սկսեալ
ի թուականունէն տաճկաց 930. մինչև
ցայժմ: 107. և 111:

Հիւս. է ծաղիկ իմն դեղին, որ լինի
յերկիրն եէմէնու յճին Մրապաց.
և գոյն՝ որ վերաբերի յերանգ այսր
ծաղկան, կոչի Հիւսի: 126

Վ

Վաղնին. որ և ասի զազնէ. է քաղաք
մի անուանի մերձ ի Քեապիւլ. էր

Վ.Վ.

257

սա

սա յառաջագոյն քաղաք փոքր , զոր
էմիր Ահպիւրթէկին , և որդի նորա
Սուլթան Սահմուտ՝ նորոգեալ և
ընդարձակեալ տուն թագաւորութե
արարին՝ ի թո՛ւականին տաճկաց : 387 :

94 :

Պէրիցլի . է այն բնածին ջերմութիւն ,
որ ՚ի մէջ արեան և երակաց լինի , և
յերական շրջագոյնի . և այն է կեանքն
զգոյսական : 66 :

Պըյասէտտին . է սա վերջին թագաւո
րն խարէզմեան զարմին . գոյով որդի
խարէզմշահ Նէլալէտտինի : 80 :

Ն

Նավերս . կորեակ . խարէզմեան տարրէ
և իր ինչ՝ որ լը ձեռոյն է սոյ կորեակ ,
յայն վերաբերել ասի ճավերսի : 152 :

Նէլալէտտին խարէզմշահ . սա թա
գաւորեաց ՚ի թո՛ւականին տաճկաց .
617 : 90 :

Նէղանիեան . է անուն նահանգի միոջ ,
և ունի զբազում գիւղորէս . և է ՚ի
սահմանս Առխարոյնի , մերձ ՚ի քաղա
քն Ամէրդանու : 106 :

258

Նէ

Ճիմէս և տե՛ս ճէպէլլէգում 1060

Ճիմշիտ և հինգերորդ թագաւորն՝
յառաջին կարգի Փիշտատիեան ար-
քայիցն պարսից 68

Ճիպէլլէգում նոյն է ընդ բառին ճէ-
մէս կամ ճիմէսթ. որոյ բուն պարսկե-
րէնն է Սիմէսթ. և է սա քար մի կարծ-
րաշորթ հակել ՚ի դոյն կապուտակ.
հանք սորա է մերձ ՚ի քաղաքն Սի-
տինէ ՚ի դաւառին հիճաղու ՚ի դեղ-
ուրեք. որ լինի չորս տեսակ. որոյ լաւս
գոյնն այն է զի կարմրուի և կապու-
տակուի նր առաւել իցէ. յատկուի
սորա է զի թէ ոք զսա առննթեր իւր-
ունիցի՝ յախտէ ոտնառուէ. ոյսինքն
նիգրիսի՝ ապահով մնայ. և այն՝ ոք դնէ
զսա ՚ի դիշերի ՚ի ննջել իւրում ՚ի
անարից ՚ի ներքոյ բարձին, անկասկած
լինի ՚ի տեսանելոյ զվառթար երազս
և երկիւղալիս. և եթէ կախիցեն զսա
՚ի վր ստամբքսի՝ փարատէ զցաւ սաս-
մաքսին. և է բառս ոյս՝ է բուրե-
շէն. Ճիւնէր. է բառ արապի. և նշու-
նակէ գոյուի կամ գոյացուի. 165

որոյ յողնականն լինի ճէվահիր: 130:
Ճէվահիրի՛. այսինքն ճէվահիրճի. որ է
ակնավաճառ: 32:

Ճիգ. է տեսակ իմն ուլունից այսինքն
պունձուղի, որակացեալ սեաւ գու-
նով և սպիտակաւ. և քանզի լինի սա-
րի գաւառին Նէմէնու, նորին աղա-
քաւ կոչի ճիգի՛ կամ ճէղի Նէմանի:
109:

Ճիւվարիչ. է մաճուն իմն անուճանի և
շահաւոր. որ օգտէ յեփումն և ՚ի մար-
տումն կերակրոյ: 183:

Ճուշիտէ. եռացեալ. գայնամիշ: և է
սա բառ պարսից: 234:

Ս

Սահիի վալ. կէս ձուկն. զի Սահի՛
նշանակէ ձուկն. և վալ՝ կէտ: է բառ
պարսից: 237:

Սաղըրպ. Թարգմանի Նըրեմուտք. և
այսպէս կոչին յարապաց ծովեղերեայ
կողմանքն Նիբիկէի. ուր են քաղաք
քըն Սարապուս, Սաունուս, Ճէզայ
էր, Սիլիման և Փաս, որ սահ՛ ասի
Փէս. և կոչին Սաղըրպ, զի դրեթէ

անկանին յարևմտեան կողմն արապիս
Թանու: 126. Սևաթի և այն իր՝ որ վերա
բերի յայն Տ՝ կոչի Սաղորպի: 76:
Սանկունք մատենից. Ծ՝ այնպիսի՝ որք ՚ի
գործ հանքաց և մետաղաց աշխատին.
և նոյն է Թէ ասիցի, գործաւորք մե
տաղաց: 89:

Սանաուր. է անուն երկրորդի խալի
Քէին պաղտատու. որ բազմեցաւ յա
Թու ՚ի Թուականին տաճկաց 136. որ
և շինեաց զնոր պաղտատն 145. սա կո
չի և էպուճաՔէր մանաուր: 80:

Սաշ. է ունդ ինչնման սոպան. որ
Բարեբէն ասի Սիւրախմուք:
134:

Սապեր. է անուն տեղոյ ՚ի պարսկոյ
ին ծովուն, ուր գոյ հանք սատեՔի
ուսաթի երանէ մարգարիտ: 5:

Սավերանիէհր. է բառ արապի, և նշա
նակէ յեռ ինչս գեպոն. որով իմանի Տն
այն՝ որ է յայնկոյս Քէյհուն գետոյն.
՚ի հիւսիսակողմն նորին. և սյս Տ է
որ կոչի Թաուրան. ուղ և հարաւակող
մն գետոյն՝ ասի Բյրան. և գետն
261 Ճէյ

- Ճէյհուն անջրպետէ՛ ընդ մէջ երկու
 ցըն . Կ իյրանու և Թուրանու : 95 :
 Ստոնն . է բառ արապի , և նշանակէ
 հանք կամ մետաղ . ունի՛ ելանեն հրա
 հալելիք . կամ աղունք պատճառակապ
 և կամ սլ երք հանքայինք . 42 :
 Սէհէմէտ խարէզմշահ . սա նստա
 յաթու Թագաւորուէ՛ ՚ի խարէզմ
 քաղաքի մերձ ՚ի Պուխարա , ՚ի Թոնա
 կանին տաճկաց . 596 : 79 :
 Սէհէք . փորձաքար . որով փորձեն զոս
 կի և զարծաթ . 74 :
 Սէհաի . է անուն խալիֆէի միջ Պաղ
 տատու յապպասեն զարմէ . որ մեռաւ
 ՚ի Թոնականին տաճկաց . 158 :
 Որդիք սորա հատի և Սէշետ : 55 :
 Սէդրա . է այն անդին ՚ի մէջ ծովուն
 ուր լինի սատէֆն , և իջել խորէջ լո
 զորդն՝ մարգարիա՛ ՚ի վեր բերէ անտի . և
 Սէդասաթ . է յոգնականն սորին . և
 է սա բառ արապի . 5 : և 9 :
 Սէտանէ . փամփուշտ , ուր հաւաքին
 խոնաւուիք միզի . և է սա մաշկեղէն
 իմն՝ որ կայ զետեղել ընդ որովայնին

կենդանեաց :

130 :

Մէտինէ . է անուն քաղաքի միոջ 'ի
յարաբխոյ . ուր թաղեալ կայ առաջ
նորդն այլազգեաց , և անդ է շիրիմ
նր .

106 :

Մէրվանականաց տէրութի . կոչի այն
իշխանութիւն տաճկաց , որ երևեցաւ 'ի
թոճականին նոյ 40 , և եղեն սոքա
անձինք երեքտասան . և արքայանիստ
քաղաք սոցա էր դամասկոս . ժամա
նակ տէրութե սոցա՝ ամբ իննսուն և
երկու :

31 :

Մէքքէ . է անուն քաղաքի , որ 'ի
սահմանս արաբիոյ . վոյ Մէքքէ նշա
նակէ զայն՝ որ վերաբերի 'ի Մէքքէ
քաղաք :

75 :

Միշմիշի . այսինքն ծիրանագոյն իր՝ որ
իցէ 'ի գոյն ծիրան պողոյ . զի ըստ ա
րաբաց Միշմիշ նշանակէ ծիրան .
զայիսի :

50 :

Միւք . մուշկ . և պարսկերէն Միւշք :

206 :

Միւգթէտիր . է անուն խալիֆէի
միոջ պաղտաստու . որ նստաւ յաթու

խալիֆէուէ 'ի Թո՛ւականին տաճկացօ

295 :

50 :

Ս'իւզարրէս . է բառ արապի , և նշա
նակէ ատամամբք խածեալ , տիշլէն
միշ :

18 :

Ս'իւզէննէր . է բառ արապի և նշանա
կէ գօտեւորեալ . որոյ պարսկերէնն է
քէմէրտար :

235 :

Ս'իւթէվէքքիլ . է անուն միոյն 'ի
խալիֆէիցն Պաղտատու . որ բազմե
ցաւ 'ի գահ խալիֆէուէ 'ի Թո՛ւակա
նին տաճկաց .

332 :

117 :

Ս'իւխադ . է բառ արապի , և նշանակէ
մաղաս ունկաց . ասմ' խլնիք . և Ռո-բէ
րէն Ս'իւմիւք :

112 :

Ս'իւհրէ . է քարն այն՝ որ լինի 'ի գլու
խրս վիշապացեալ օձից :

122 :

Ս'իւճէտտէր . պալարացեալ կամ պիտա
կոտ . է բառ արապի :

235 :

Ս'իւսէլլէս . այսինքն երրորդ մասն
եղեալ . կամ երրորդ մասն մնացեալ :
և է սա բառ արապի :

218 :

Ս'իւրէքքէպ . է բառ արապի , և նշա
նակէ բաղադրեալ :

17 :

Միւֆէռուի՛՛հ . է բառ արապի . և նշա
նակէ զտեսակ ինչ ազնուազոյն մա
ճուհի . և թարգմանի ուրախարար .
որոյ յոգնականն լինի Միւֆէռուի
հաթ . 20 :

Միւֆէրդէ՛՛հ . է բառ արապի . և նշա
նակէ տափակազլուխ : 17 :

Մագալ . է չափ կշռուէ մի և կէս տիր
հէմի . և է մի տիրհէմն վեշտասան եղ
ջերակորիզ . և 24 կորիզն մի մագալ :
20 :

Ն

Նասուր . է ախտ ինչ՝ որ յոյտ եղեալ
գոյանոյ յաղբերակունս աչաց . ուստի
և աչքն՝ ոչ պակասի հանապազ՝ի յար
տասունելոյ : 177 :

Նարինձ . թուրինձ կարմրակեղև . և
գոյն՝ որ վերաբերի յերանգ սորս ,
կոչի Նարինձի : 50 :

Նարտ . է խաղն ոյն՝ որ կոչի արապե
րէն գումար . և պարսկերէնն Նէրտ :
215 :

Նիշապուր . է սա իշխանանիստ քաղաք
ի գաւառին խորասանու . ուր գոյ
հանք

Տանք Քիյրուղէ քարի: Սոյն այս քա
ղաք, ՚ի գիրս մեր՝ կոչի Նիւշապուհ:

94:

Նիւհաս. է բառ արապի, և նշանակէ
պղինձ ըստ պատմութեան և այն
գոյն՝ որ վերաբերի յերանգ պղինձոյ,
ասի Նիւհասի. այսինքն պղինձադոյն:

15:

Շաղրէնձ. է յայտնի և անուանի
խաղ ինչ. զոր հասարակօրէն Սաղ
րէնձ կոչեն:

215:

Շահվար. արքայապետ. փատիշահ
լայիդ.

13:

Շէմ, է բառ արապի և նշանակէ մեղ
րամամ. ուստի և գոյն՝ որ վերաբերի
յերանգ մեղրամամոյ կոչի Շէմի.
այսինքն մամադոյն:

14:

Շէնկէրֆ. է այն կարմիր իրն, զոր
լեւեալ՝ այնու զտախտակ և զայլ իրս
ներկեն. որ սանկ՝ ասի Շէնկէրֆի:

169:

Շէպ, պաղլեղ. որ է շապ. որոյ մի տե
սակն վերաբերել ՚ի գաւառն Նիւհաս

նու, կոչի Շ Կաի եհմանի 60 և

56 0

Շ Կաի Քրուզ . սյսինքն գիշերափայլ 0

39 0

Շ Կաչիրազ . ք գիշերաճրագ 0 49 0

Շ Կսթ . է բառ պարսից , և է ասել
վաթսուև : և Շ Կսթի , վաթսնաւոր :

20 0

Շ ԿքերՔամ . շաքարերանդ . ք իր՝ որ
ունի զգոյն շէքերի . է բառ պարսից , 254 0

Շ Իրիյն . է բառ պարսից . և նշանակէ
քաղցր . դաթլու :

103 0

Շ Իյրպամ . է բառ պարսից , և նշանակէ
կէ կաթնեւանդ :

95 0

Շ Իքէն . բեկումն : և Շ Իքէնտար .
բեկանուտ :

100 0

II

Աւ . փոցտ խնկոյ՝ որ լինի ծխանելի .
և է հռչակեալ . Սա ունի բազում
տեսակս . որք են սյսոքիկ՝ Սէնաէլի,
Հինաի , Սէմէնաուրի , Քուճարի ,
ՔաՔիլի , Պերրի , Չիյի , Էվայի , և
Սավերաի . բայց լաւագոյն քն զամսին
է Սավերաին , որ լինի ՚ի բարձր լեզի

նրս կղզեացն ճինատու , յորս չի հնար
և ոչ միով ինչք ելանել մարդկան՝
սակս Թիւնաւոր կենդանեացն , և
գժուարին գոլոյ տեղեացն . միայն
Թէ անցմամբ ժամանակաց ծառքն լն
ինքեանց կոտորելով՝ ՚ի վայր Թափին
՚ի վերուստ , և յետ այնորիկ ընդ ուղ
խից հեղեղաց ստոր իջանեն և բերին .
և յայն սակս Մաավէրտ ասեն , իբր
Թէ ՚ի ջրոյ բերեալ . որոյ յոյժ լաւն՝
սակն ուն գրեցաւ :

212 :

2

Չէշմի կիւռպէ . տես Մ. յնիւնիւր .

54 :

Չիհիլ է բառ պարսից , և է ասել քա
ռասուն : և Չիհիլի , քառասնաւոր :

22 :

Չիյն . է ընդարձակ Տ՝ անդր քան
զճինտ յարեելս կոյս . որ ունի բա
ղում քաղաքս և անհամար բնակիչս .
որոյ Թաղաւորել քաղաքն կոչի փէ
կին , և Թաղաւոր նր մականուննի
ՔաղՔուր , ուն օսմանականացն Սուլ
դան : Չայսմ Տի կաղմին պատունական

յախճապակեոյ անօթք, որք վերաբե
րեալ յայս գաւառ՝ կոչին Չիյնի՝
և վն աղնու՛ռէ նիւթոյն՝ ՔաղՔու
րի՛։

111։

Չիւղիւնտիւր. է տեսակ իմն կարմրա
գոյն շաղգամի։ բայց են ոմանք՝ որ ա
սեն նշանակել զստեպղին. որ է հա
վուճ։

112։

Պ

Պագամ. է փայտ իմն, զոր եռացուցէլ՝
այնու կարմիր ներկանեն, բայց չի
այնքան հաստատուն. ոնչ զորդան կար
միրն և զտրոմն։ 59։ և գոյն որ վե
րաբերի յայս փայտ՝ կոչի Պագամի։

91։

Պահրէյն. է կղզի ինչ՝ ի ծովուն Պաս
րայի. և ի ծովէ կղզւոյս՝ ելանէ մար
գարիտ։

5։

Պաղտատ. է քաղաք մի յԵփն քաղդէ
ացւոց. զոր շինեաց նոր ի նորոյ կառ
ճաֆէր Սանսուր երկրորդ խալիֆէ
յԱլպասեան զարմէ, ի թու՛ականին
տանկաց 145. և արար զսա արքայա
նիսա քաղաք իւրոյ տէրուէ. որ է

մինչև ցոյսօր հռչակեալ ընդ ամ աշ
խարհ: 55:

Պատուր. մայէսիլ. է սա ախտ ինչ որ
լինի ՚ի նստոյ տեղին մարդոյ: 177:

Պատղէհր. տես զբառն փատղէհր: 112:

Պէհադ. է բառ արապի. որով նշանա
կէ ախտ ինչ որ զմորթն մարդոյ սպիտա
կացուցանէ. և լինի երկու կերպ. մին
սպիտակ որոյ նիւթն մաղաս է. այսինքն
պէրլամ. և միւսն՝ սեաւ՝ որոյ նիւթն
է մաղասախառն մաղձ: 27:

Պէհմէն. է տեսակ իմն ծաղկան. որ լինի
երկու ազգ. մին՝ սպիտակ, և միւսն՝
կարմիր. և է յոյժ օգտակար դեղ:
206:

Պէհրէման. սնդոյր. և է սա դեղ ինչ
կարմրագոյն՝ որով կանայք շարեալ
գունագեղեն զերեսս իւրեանց. և
այն իր՝ որ վերաբերի յայս գոյն՝ կոչի

Պէհրէմանի: 47:

Պէյզա. է բառ արապի, և նշանակէ
ձու. հաւկիթ. ուստի և այն իր՝ որ իցէ
ձու՛ածե, ասի Պէյզի: 17:

Պէյհեդ. է անուն նահանգի միոջ ՚ի

տաճմանս Խորասանու մերձ ՚ի Սիշա
պուր, յորում է քաղաքն Սեպղիվար։
106։

Պէնէֆշէ . է բառ պարսից . և նշանա
կէ մանուշակ . և Պէնէֆշի, ցուցա
նէ՝ մանուշակադոյն։ 88։

Պէնէֆսէճ . ըստ արապաց նոյն է ընդ
բառին Պէնէֆշէ . որ է մանուշակ .
ուստի և Պէնէֆսէճի , նշանակէ
մանուշակադոյն . և նոյն է ը բառին
Պէնէֆշի։ 48։

Պէրէս . է ախտ իմն՝ որ լինի ՚ի մարմնի
մարդոյ, ՚ի տեղիս տեղիս սպիտականա
լով։ 101։

Պէրհէմէն . անուպատական ճգնաւոր
միոյնակեաց՝ հինտի կռապաշտից . որ և
արտաբերի Պէրհէմէն։ 45։

Պիւզիւքի . է բառ պարսից , և նշանա
կէ մեծ . թուրքէն ուլու։ 138։

Պիւսսէտ . բուստ . մերձանէ է բառ
պարսից։ 110։

Պուդալէմուն . է կենդանի ինչ քառոտա
նի, նման մողեսի . որոյ գոյնն փոխարկի
յոյն գոյն՝ զոր և տեսանէ , բաց ՚ի
սպիտակէ և 271 ՚ի

Ի կարմրոյ . այս կենդանի կոչի յուսա
բէն խամէլէօն . և հայերէն գետնա
ռիւծ : 136 :

Պուխարա . է հռչակեալ քաղաք յերկ
րին թաւրանու ՚ի գաւառին Սա
վերանէհրի . ոչ շատ հեռի ՚ի Սէմեր
գանու քաղաքէ , կոչացեալ յարեմտից
կողմանն նորին : 33 :

Ո

Ուաղի . է անուն խալիֆէի միջ պաղ
տատու յապրասեան զարմէ . որ նրա
տաւ յաթոռ խալիֆէուէ ՚ի Թոնա
կանին տաճկաց . 322 :

50 :

Ուէմատ . է բառ արապի , և նշանակէ
մոխիր , ուստի և այն գոյն՝ որ վերայ
բերի յերանդ մոխրոյ , կոչի ուէմատի .
այսինքն մոխրագոյն :

14 :

Ուիւմման կամ Րիւմման . է բառ
արապի և նշանակէ նուռն . ուստի և
այն իր՝ որ վերաբերի ՚ի գոյն նուռն ,
ասի ուիւմմանի կամ Րիւմմանի . այսինքն
նուռագոյն :

47 :

Ս

Սախտ . է սա գաւառ ինչ ՚ի վերնահող
մրն

մըն եգիպտոսի , որ 'ի գերս մեր կուէն
 թմեբայիդ . Աւ'ի լերինս սորա գոյ
 հանք Օ իւմիւրրիւտի . ուր ուղև
 ընալ երթայր 'ի հնումն միումն յեգիպ
 տական Ալեասց' բաղմուէ հարիւրա
 ւոր սպառազինել զորաց , և առտաու
 թք պաշարի ուտելեաց և ըմպելեաց ,
 ընդ իւր առեալ և զարս 'ի մեապա
 հան դործաւորաց . և անդէն յահա
 դին լերինան , (յորս չիք բնաւին 'ի
 կենդանեաց և ոչ մի) վրանահար ե
 ղեալ աշխատեցուցանէր զդործաւոր
 սըն զցայդ և զցերեկ . և հանել ար
 ուեալ նց զ Օ իւմիւրրիւտն 'ի հան
 քաց անտի' բերէր յեգիպտոս քաղաք .
 զոր վաճառականք գնոյ առեալ , տա
 նէին աստ և անդ ընդ ամ տեղիս .
 աւտի և յաճախեալ էր առ բազումն
 պատուական կանաչագոյն զիւմիւր
 րիւտն ոյն . Նայց 'ի 1064 . Թուակա
 նուէ անտի տաճկաց մինչև ցայժմ'
 չէ ոք անդր յոյտնապէս երթեալ 'ի
 հանել զ Օ իւմիւրրիւտ . յորմէ երևի
 թէ խափանեալ է հանքն Սախի
 Օ իւ

Օ իւմիւրրիւտին՝ որ կոչի էսի ճապէնօ
վնյ եղեալ է նա յոյժ ասկաւագիւտօ
Իսկ երևեալքն և՛ի դործածեալքն
այժմու ժամանակիս , ըստ առաւել
մասին՝ են ՚ի Օ իւմիւրրիւտէ անտի
դտելոյ յՇին Սպանիոյ, որ ասի Նէնէ
ճապէն : 68 :

Սամանիեան . է անուն դրոշի միոյ ՚ի
Թագաւորացն տաճկաց . որք ՚ի Թուճա
կանին 261 . սկսեալ՝ Թագաւորեցին
՚ի Պուխարա քաղաքի . և էին սոքա
ընդ ամանձինք տասն , որք վարեցին
զիշխանուի իւրեանց ամս 102 և ամի
սրս վեց . և վն դորոյ անուճան նախա
հօրն իւրեանց Սաման , կոչեցան՝
Սամանիեան : 79 :

Սատ . է բառ պարսից , և նշանակէ հա
րիւր : և Սատի՛ , հարիւրաւոր : 20 :

ՍատեՔ . է խեցեմորթ ամանն մարդաբ
տին , յորում նա գոյացեալ արտադրի
յատակս ծովու : 5 :

Սէյլան . է անուն կղզւոյ իրիք ՚ի Հին
տիւթանի . ուստի և այն իր՝ որ վերա
բերի յայս կղզի՝ կոչի Սէյլանի : 43 :

Քայց ՚ի համարն 43. բառս Սէյրանին
նշանակէ ուղիային կամ հեղեղական
զի ածանցի ՚ի բառէն Սէյրան, որ է
հեղեղումն:

Սէնկ. է բառ պարսից, և ցուցանէ քար
Բարեբէն Վաշ. և արպ՝ հաճէր: 123.

Սէնկի շիրրէնկ. այսինքն քար կաթնա
գոյն. է բառ պարսից: 137.

Սէնկի պարան. այսինքն քար անձրևոյ:
139.

Սէպիւքթէկին. էր արքայ զազնէ քա
ղաքի. որ երևեցաւ շուրջ զթուակա
նութի տաճկաց: 365. 29.

Սերէդան. խեցդետին. և է սա ջրային
կենդանի խեցեմորթ և ճանկաւոր
յազդէ խաչափառի. և իր՝ որ վերա
բերի ՚ի նա՝ ասի Սերէդանի: 143.
և 237.

Սերէնտիպ. է անուն լերին միոջ ՚ի հին
տիսթանի ՚ի կղզոջ անդ, որ կոչի Սէյ
րան. և է այս կղզի կայացեալ յանդի
ման գաւառին Սալապարի: 66.

Սիլդ. է բանջարն այն՝ որ ասի Բարեբէ
ն փաղի. և պարսկերէն Սազու. և
գոյն

դոյն ինչ՝ որ վերաբերի՝ ի գոյն տերևոյ
սորա կոչի Սիլգի: 700

Սիյ. է բառ պարսից, և է ասել երե-
սուհու: և Սիյի՝ երեսնաւոր: 210

Սիյմապ. է բառ պարսից. և նշանակէ
անդիկ. ճիւղաւ: և գոյն՝ որ վերաբերի
յերանդ սնդկի՝ ասի Սիյմապի. ք
Սնդկային: 860

Սիյսթան. որ ըստ արապաց ասի Սիւճիս
թան. և ՚ի գիրս մեր Սագաստան. է
գաւառ ընդարձակ կայացեալ ընդ
մէջ խօրասանու, քիրմանոյ, և Սին
սու: ՚ի գաւառէ աստի էր հաջակա
ւոր քաջն Ռիւսթէմ, որ համբաւել
է առ պարսիկա՝ ուն զիւցազնականն
Վ. քելլէս՝ առ յոյնս: 1240

Սինտ. է սա երկիր մի կայացեալ ընդ
մէջ Սիյսթան գաւառին պարսից, և
հինտիսթանու. ունի. և քաղաքս ինչ
առ եզերք ծովուն հնդկաց. և իր՝ որ
վերաբերի յոյս Տ՝ կոչի Սինտի: 2300

Սիւլս. է բառ արապի և նշանակէ զմի
մասն յերկից մասանց զինչ և իցէ իրի,
որ ասիւրէն Սիւլլթ կոչի: 2180

Սերիսայ. է բառ պարսից. և Թարգմա
նի կարմրուշուր: 162

Սիփիյտէ. է այն սպիտակն՝ որով կա
նայք սպիտակացուցանեն զերեսս իւ
րեանց: 162:

Սիփիյտ. սպիտակ. ագ: է սա բառ
պարսից: 154:

Սիփիյտէի զէնան. է բառ պարսից և
նշանակէ Սիփիյտաձ. որ է Սուսիւ
պէճ: և Թարգմանի սպիտակ կանանց.
վս զի կանայք այնու սպիտակացու
ցանեն զերեսս իւրեանց: 179:

Սուլդան Սլայխտին. է սա Թագաւոր
մի՛ ՚ի Խարէզնեան արքայից. որ բազմե
ցաւ յաթու Թագաւորուէ ՚ի Թո՛ւա
կանին 589: 80:

Սուլդան էրպարսլան, ՚ի Սէլճուդեան
ղարմէ՛ Թագաւորեաց ՚ի Թո՛ւականին
սաճկաց 455, յճին պարսից: 98:

Սուխթէիլի. է բառ պարսից, և նշա
նակէ այրեցումն. եանըզլըգ: 79:

Սուր. է անուն կղզւոյ, ուն Պահրէյն
և ՚ի ՚իլ, և Խարէք. յորս գոն Սէ
ղասք մարգարտի. և են սոքա ՚ի պարս
կայէն

Ս

Ս համէ . սյսինքն տերև լեղակի . չի վնտ եափրաղի . զոր կանայք եռացուցեալ՝ սևացուցանեն այնու զսոնա իւրեանց :

193 :

Ս էրտ . է բառ արապի . և նշանակէ վարդ . և գոյն՝ որ վերաբերի յերանգ վարդի՝ ասի վերտի . սյսինքն վարդագոյն :

14 :

Տ

Տանկ . չորրորդ մասն միոյ տիրհէմի . որ է չորս եղջերակորիզ . երբեմն ևս չորրորդ մասն միոյ մագալն , որ է վեց եղջերակորիզ :

22 :

Տէնէ . է բառ պարսից , զոր արապացուցեալ Տէնէճ ասեն :

103 :

ՏէՔէ . է կարծրանիւթ կեղև սառէ՝ Քին ափաչափ տափարակ :

6 :

Տիճէ . է անուն գետոյն գկլաթոյ , որ հոսի զառաջեալ . քաղաքին պաղտատու , որ և ասի Տիճէթ . այս գետս ասի՝ կոջի Շադ :

49 :

Տիբէմակենի , նոյն է սա Շբառիս մերոյ

դրամակշիռ . և ունի զճանրուի վեջ
տասան կորիզաց եղջեր : 210

Տիւրճ . փոքրիկ տուփ , 'ի մէջ որոյ
եղեալ մեծագին ակունս և մարդա
րիտ՝ պահեն : 116 :

Ր

Ր լյզէ . է բառ պարսից , և նշանակէ
մանր խորտէրէն ուժագ : 25 :

Ր իւխամ . է այն սպիտակ քարն , որ կա
կուղ է , և գոյն զգոյն ևս լինի . Կ'
գեղին , կարմիր , և խայտ . և շատ լինի
սա յ՛ն արապիսթանու . և ևս բառս
Ր իւխամ , նշանակէ մերմեր . որ է կիճ :

147 :

Ր իւպաճ . է անուն տեղոյ . կամ ուն
ասեն՝ է անուն առաջին գտողի քեա
Քուրին . որ էր իմաստուն թագաւոր
ոմն : և այն իր՝ որ վերաբերի յայս ա
նուն՝ ասի Ր իւպաճի : 214 :

Փ

Փանխտ . գտեալ և պարզէլ շէքեր : 151 :

Փասոզէճր . է բառ պարսից , և նշանա
կէ փարսասող թիւնոյ . և 'ի մեզ թարգ
մանի ' Վեղթաի . զոր արապացուցէլ

Պատգէ՛հր ասե՛ն օ

112 9

Փէյքեան, սլաք, տէմրէն: և Փէյքեա
նի . սլաքաձև . է բառ պարսից: 95 9

Փէնձահ . է բառ պարսից, և է ասել
յիսուն: և Փէնձահի՛, յիսնաւոր: 21 9

Փէրփէրէ . տպագարկեալ ոսկի դրամ:
սիք քէլէնմիշ ալթուն: 32 9

Փիշղէյն . առաջակողմն թամբի ձիոյ օ
104 9

Փիշթէի սիւրխ . է բառ պարսից, և
նշանակէ կարմիր բլուր, գլղլլ տէփէ օ

202 9

Ք

Քեահ . է բառ պարսից և նշանակէ
յարդ, սաման . և աբա՛ թիպն: որ և
ասի քէհ: և իր՝ որ ունի զգոյն յար
դի՛ կօշի պարսկերէն քեահի՛ . ոպ և
արապերէն՝ թիպնի: 50 9

Քէհոիւպոյ . է բառ պարսից, և ստու
գաբանի յարդխիլլվ՛ս զի դմշեղ յար
դի խլեալ՝ առ ինքն քարշէ: 30 9

Քէճ . է բառ պարսից, և նշանակէ
բուն . Ռուրտէրէն Քիթէճ . և աբա՛
ձիպա: 146 9

Քեմբրտար, է բառ պարսից, և Թարգ
մանի գօտև որ, 17:

Քեվքեպ, է բառ արապի և նշանակէ
աստղ, երևարդ: որ և ասի նէճմ, և այն
իր՝ որ վերաբերի յայս անուն ըստ
փայլման՝ կոչի Քեվքեպի, իբր Թէ
աստղանշոյլ: 48:

Քեվքեպիւլարդ, Թարգ մանի աստղ
երկրի, է բառ արապի, և նոյն է ընդ
բառին դարդ: 146:

Քերկէնտ, է ակն ինչ նման եագու
Թի, 54:

Քեֆթար, է կենդանին այն, որ կոչի
Տայերէն բորենի, և Բարեբէքէն սրբթ
լան: և այն իր՝ որ վերաբերի յայս կեն
դանի՝ կոչի Քեֆթարի, 95:

Քիշ, է կղզի ինչ՝ ՚ի ծովուն Պասրոյի,
և ՚ի ծովէ կղզոյս՝ ելանէ մարդարիտ: 5:

Քիշիր, է անուն երկայնածիգ գա
լառի, որ կոչացեալ է ընդ մէջ Ա
Տուրի և Ալեաէիշանայ, պատել լե
րամբք շուրջանակի իբր պարսպաւ,
և ունի գլուզս գրեթէ երկու Տաղար:

Քիչնիզ. է սերմն այն փոքրիկ՝ որ կը
չի ՚ի մեզ գինձ. և է հատն համեմի:
«սի» : քիչնիշ. 198:

Քիրման. է անուն ընդարձակ գաւա
ռի, որոյ և քաղաքն ասի՝ Քիրման.
ըստ մեզ կրման. և երևելի քաղաք սր՝
է Պէնտէրապպա՝ յեզր ծովուն
Պասրայի. և հանդէպ սր են կղզիքն
Քիշ և Խարէք. ուր ՚ի ծովէ աստի
ելանէ լաւ մարգարիտ. յոր մերձ է և
նեղուցն հիւրմիւզի. 94:

Քիւհլ. ծարոյր. սիւրմէ. և այն իր՝
որ վերաբերի ՚ի գոյն ծարուրի, ասի
Քիւհլի՝. ք ծարուրագոյն: 51:

Յ

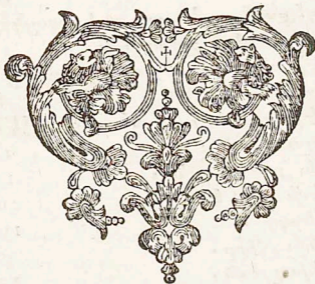
Յէլքէ կամ Քէլէքէ. այսինքն լիսեռն
մասուննի. Քուրդ՝ աղբըշապ. վայ և
այն իր՝ որ իցէ ըստ այսմ ձևոյ, ասի
Քէլքի: 18: և 142:

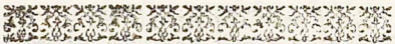
Յերսէնի. ցուցանէ զլափ տարածուե
տեղւոյ չորից մշոնաց. և է բառ պար
սից: 185:

Յըզգա. արծաթ: է բառ տրապի. ուս
տի և իր՝ որ վերաբերի յայն՝ կոչի
Քըզգի՝

Քրդզի՛, այսինքն արժաթական: 176.
 Քիւզգա. է բառ արապի, և ցուցանէ
 զտեսակ իմն օշարակի. ուստի և այն
 իր, որ ըստ գունոյն վերաբերի ՚ի յէ
 րանգ սորա՛ կոչի Քիւզգաի՛: 14.
 ՔուՔէլ. է սա իր իմն նման հնդկային
 ընկզոյ. գունով կարմիր և համով տը
 տիպ. այսինքն վոթոթ: ուստի և այն
 իր՛ որ իցէ ըստ այսմ ձևոյ՛ կոչի Քու
 Քէլի: 18.

Ս ախճան:

Յանի նշանատոր երաց և բառից արար
ճարեհի:

Լ

Լ գիտ և յատկութի նր:	1010
Լ ղիյզն եգիպտոսի:	36:
Լ Տէնի շիյնի և յատկութի նր:	186:
Լ Տմէրի՛ ետգութ:	48:
Լ ղէքսանդրի արքային առաջի՝ բերին բազումանօթս ՚ի Սկւլլութի ՚ի յըն ծայ:	109:
Լ ղէքսանդր ՚ի յառաւելագոյն շէն տեղեա երկրի շրջագոյեալ:	136:
Լ ղէքսանդր մակեդոնացին գնաց ՚ի մատէն Էլմասին:	84:
Լ ղէքսանդրն յոյտ ածել է զՍէնկի նիլլութիին:	141:
Լ Ճ և յատկութի նր:	193:
Լ Ճէմի ղինչ է:	61:
Լ Ճքեարի՛ .	194:
Լ յնիւլհորր .	54:
Լ յնիւլշէմս .	199:
Լ յնի կինն Շ ԷպլաՓ քաղաքի, և	

դուստր նորին՝ որ որք մնաց, և կա	
տու նր.	34:
Նազ և յատկութի նր.	178:
Նազեր և յատկութի նր.	211:
Նազերի էջհայ.	211:
Նազերի սիյահ. ք. սեաւ.	211:
Նազերի սիւլադի.	211:
Նազնուս և յատկութի նր.	194:
Նազասիունն խալիֆէք.	31: և 32:
Նախ՝ Օ իւմիւրրիւտ.	70:
Նախմանկիունն Նազութ. ոյսինքն	
երկնազոյն.	52:
Նախիւլ իսլամի.	55:
Նախսի՛ մարգարիտ.	18:
Նախսի՛ շաղէնէճ.	152:
Նախա եագութին.	56:
Նախա Քիյրուղէին.	98:
Նախորձաճք՝ որք ՚ի յեօթանց հրա	
հալելեաց կաղմեալ են.	188:
Նախթէք Օ իւմիւրրիւտի.	75:
Նախթէք Քիյրուղէի.	98:
Նախոզութի տեսակացն Նալի.	92:
Նախատակ.	135:
Նախաթ և յատկութի նր.	175:

Պատան արդարագատ արքայ Չէղա	
Թայից .	90 €
Պալզէնտ .	110 €
Պալզէնտիս .	110 €
Պալէնդար .	110 €
Պասիր է յատուկ անուն մարդոյ .	50 €
Պասէպէ Օ իւմիւրրիւտ .	72 €
Պասէպի գէրիյրէ .	203 €
Պին արժողութե ետդութին .	60 €
Պիտութ այնք քարի՝ որ զոսկին քար	
չէ .	116 €
Պիտութ ՊատգէՏրի .	111 €
Պիտութ Պիւսսէտի, սյսինքն Սէր	
Ճանի .	110 €
Պիտութ քարանց՝ որք յարմարութի	
ունին ճէվաՏիրի .	160 €
Պուլզիւմ ծով .	69 €
Պուլէնճ, է ախտ իմն .	101 € և 170 €
Պուս քաղաք առ երի եգիպտոսի .	69 €
Պ.	
Պալիդուն և յատկութ նր .	190 €
ՊալիսՓէր .	204 €
Պավուսի՝ լքագութ .	52 €
Պավուսի՝ մարդարիս .	14 €

Պարմէլէ՛Տ, զի՛նչ է .	96°
Պէսու, կամ՝ Պէսու՛ճ, զի՛նչ է .	61°
	Լ 22°
Պէղ՝ զոր Թռչու՛նք ճանաչեն .	205°
Պէղինն լազութ .	50°
Պէղինն լլմաս .	86°
Պէղինն լալ .	88°
Պէղինն կէրկէ՛Տէն .	51°
Պէղնակաւ .	162°
Պի՛յնի մախթում .	202°

Լ

Լազութ, որ լինի Վարմիր և գեղինն և կապոյտ և սպիտակ. որոյ պատու՛ւ կանազոյնն՝ Վարմիրն է .	41°
Լազութի կոտոր մի գտեալ ՚ի նմա նուի խաչի .	67°
Լազուս քինտի պատմագրող ականց .	44°
Լաշ, զի՛նչ է .	148°
Լաքինտ, նշանակէ յակինթ ՚ի լեզու փարսի, որ է Լազութ ՚ի բարբառ Լրապի .	42°
Լեզտանփէրէսթից գիր .	98°
Լեթիմէ մարգարիանն զի՛նչ է .	29°

Եւ յատկութիւնս և օգտութիւնս
նր . 105 :

Երկաթ , և յատկութիւնս նր . 127 :

Օ

Օ անի պիւլուր . 156 :

Օ անի սիֆիյա . 156 :

Օ աֆրանի՛ Լապուր . 50 :

Օ աֆրանի՛ Լալի . 216 :

Օ աֆրանի՛ Տաշի . 216 :

Օ աֆրանի՛ մէջմալի՛ . 216 :

Օ աֆրանիւլ Տամիա . 183 :

Օ գուշութի Քիյրուզէինս՝ի պէս պէս
իրաց . 97 :

Օ Էհել Տէլասիլ . 57 :

Օ Էյթունի՛ մարգարիտ . 15 :

Օ Էնիեարի՛ Օ իւմիւրրիւտ . որ և
տաի Օ Էնձեարի . քի ժ Էնիեարի . 70 :

Օ Էնիպար . 113 : և 194 :

Օ Էպատ , և յատկութիւնս նր . 216 :

Օ Էպերձէտ . 70 :

Օ Էպիյաի՛ Էրմա , քի Չամչապոյն . 86 :

Օ Էրի դըլ՛ . 173 :

Օ Էրա լալ . 89 :

Օ Էնձիֆր . 169 :

Ս.Բ.

Օ Է

○ Իպագ .	169 °
○ Իրավէնտի դավիլ .	199 °
○ Իրնիխ , և յատկուի նք .	253 °
○ Իւմիւրրիւտի արատն .	78 °
○ Իւմիւրրիւտի բնուիւն՝ ցուրտ և չոր .	77 °
○ Իւմիւրրիւտի ճիլա տալն .	74 °
○ Իւմիւրրիւտի տեսակքն .	70 °
○ Իւմիւրրիւտի փորձն առ օձս արա րեալ էպուռէյճանի .	78 °
○ Իւպապի՛ զիւմիւրրիւտ .	70 °
○ Ուլմանի՛ զիւմիւրրիւտ .	70 °

Վմասքարի գիտուիւն և յատկուիւն	83 °
Վմասի արժէքն .	87 °
Վմասի բնուիւն՝ ցուրտ և չոր .	87 °
Վմասի տեսակքն .	85 °
Վմասի փորձն .	86 °
Վլահի՛ զիւմիւրրիւտ .	71 °
Ղպէս եագութ . ք մոխրագոյն .	51 °
Ղլավիւտ ախտն , զի՛նչ է .	170 °
Կու ալի , նոյն է ընդ անու՛ւանս	
Կու ալի սինա .	203 °
Կու իսճագի , է անունն Սատէնի	
ՍԻՍ	289
	ԻԵԻԵ

Իրիք Քիյրու զէին .	95 .
Ի պուռուէյհանս պատմագրոշ ականց .	45 .
Ի յղէվանի' եադութ .	47 .
Ի յրնէպի պահրի, և յատկուիք նր .	143 .
Ի յքհեպ եադութ, յի մթնագոյն .	54 .
Ի յքհեպ էլմաս .	86 .
Ի յքհեպ լալ .	88 . և 91 .

Թ

Թագաւորք պարսից կապէին 'ի վր' որդւոց իւրեանց զ .	Թ իւմիւրրիւտն .	76 .
--	-----------------	------

Թաւ .	190 .
Թաւաճէտտինս պուլղարի .	202 .
Թաէմրի' լալ .	90 .
Թաէնիւքապ . յի անօտրաջուր .	16 .
Թաէնկէ .	173 .
Թաէնսիւք .	204 .
Թաէպխանի' .	240 .
Թաիպնի' մարդարիտ .	16 .
Թաիրեազ .	201 .
Թաիրեանգի Քարուդ .	200 .
Թաիւրիւնճի' եադութ .	50 .
Թաիւրիւնճի' մարդարիտ .	18 .

Թուօթիայի գանտի օ	149 օ
Թուօթիայի նայիղէ օ	149 օ
Թուօթիայի տիյլէք օ	149 օ
Թուօթիայի փինկեանէք օ	149 օ
Թուօթիայն ՚ի հանքս կապարին արտա դրի օ	180 օ
Թուօպալ օ	177 օ

Ի

Իգլիմիա ոսկւոյ օ	172 օ
Իգլիմիայի Քրզղի ք արծաթոյ օ	176 օ
Իգտ, նշանակէ շարան, որ է Տիղի օ	23 օ
Իգտի եէկիւնիյմի օ	23 օ
Իգտի մագալի օ	23 օ
Իգտի վէզնի օ	22 օ
Ինճն Երուք ուտէ օ	197 օ
Իշտար օ կարաքար օ գալեէ՛ գաշի օ	59 օ
Իայնի () էքերիա ըազի՛, այսինքն ՚ի ըազ քաղաքէ օ	140 օ
Իպնիւլ հեսաս արքունի ճէվհերի՛ յայնմ ժամանակի օ	31 օ
Իսգիլ օ	204 օ
Իամիտի տեսակքն օ	150 օ
Իարինճ, կամ Իարէնճ օ	180 օ
Իսֆիյարույ, և յատկուի նր օ	189 օ

Ստրիսի՛ լալ՝	91 օ
Սևեր քերպ՝	182 օ
Սեննապի՛ լալ՝	93 օ
Սկսեյաէ դուստր Սպտուլլահի որդւոյ՝ Նէղիտի՛	30 օ
Սերիւպ, որ է կապար՝	180 օ
Սքսիրի՛ արունեստ՝	156 օ
Սողմէ՛ է ախտ իմն՝	101 օ
Սոթվերտ քարի յատկուին և դուսն՝	102 օ
Սլին բնուին՝ ջերմ և չոր է՝	91 օ
Սլին մատէնն ՚ի մեծագոյն շարժի խմբ յայտ եղև, մինչ լերինքն պա տառեալ հերձան ՚ի Պէտէխշանի՛	88 օ
Սլին տեսակքն՝	88 օ
Ստէն, և յատկուին նր՝	217 օ
Սուուին և վատուին մարդարտինն՝	11 օ
Ստուն Պէրդ՝	44 օ
Ստուն Սէրապ՝	106 օ
Ստուն Սէհամէնն՝	45 օ
Սհմի՛ եագուլթ, զմ մագոյնն՝	106 օ
Սվզի՛ մարդարիտ՝	18 օ

Ի Խաչկ'Թի պէրպէրի . 196 .

Ի Ուլու . արապերէն մարդարիտ . 40 .

Խ

Խարիչիյնի . որ և ասի

Խարի սիյնի , և յատկուի նր . 183 .

Խաք . սյսինքն հող . և սյսակէս կոչի ան
ջուր և պղտոր մասն՝ որ 'ի վր մար
դարտին . 16 .

Խեթու , և յատկուի նր . 194 .

Խեղլի' եագուի . 48 .

Խեմրի' եագուի . 63 .

Խեամիւհրէ և յատկուի նորին . 121 .

Խեսէք , է' փուշ՝ եռանկիւնի ըստ
ձևոյն . 86 .

Խետէնք , է տեսակ իմն ծառոյ . 193 .

Խերեղիւլ հայեալի . 122 .

Խիւմահէն . 123 . և 152 .

Խիւշքույ մարդարիտ , սյսինքն ցամաքա
ջուր . 16 .

Խորէջ լողորդն Թէ ուն իջանէ 'ի հա
նել զսատեփն . 2 .

Խորէջն 'ի ասորին երկու ամիս՝ յեղու
նակի ամառան 'ի Մ'հղան իջանէ . 5 .

Խուսիւլ հաաիտ . 183 .

Օ

Օանուցումն բուն արմատոյ եօթանց
 Տրահալեւեաց . 164

Օառ Քեաֆուրին և Սանտալին է
 ՚ի խիստ կղզիս . 213

Օարիւր, որ ասի արապերէն Խամիտ, և
 և պարսկերէն Սիւրմէ . 150

Օուն Շիւքինստ . 42

Ս

Սանաջ էլմաս . 86

Սանաջ լալ . 88

Սապար, և յատկուի նք . 180

Սապոյտ եագութ . 51

Սարմիր եագութ . 47

Սարմիր լալ . 88

Սարմրակաւ . 162

Սեղծուի լալի . 93

Սերպ որպիսուի իջման խորէջ լողոր
 գին ՚ի ծով գծագրի . 9

Սէպք դոն ՚ի Տեռագոյն Սէղասաթս .
 9

Սերէսրէմ նման եագութի . 53

ՍերկէՏէն . 54

Սիւռ-շմաՏի կամ Սիւռ-շի մաՏի • 144 •
Լ 162 •

Սիւռ-նարի' ետգութ • 48 •

Սոկորդիլոս • որ է Սմիւնաս • 6 •

Տաճէր • քար • է բառ արապի • որ պարս
կերէն ասի Սէնկ •

Տաճէրի դալդ, և յատկութի նր • 146 •

Տաճէրի եկրէգան, և յատկութի նր •
124 •

Տաճէրի զաճ • 157 •

Տաճէրի զբառ, և յատկութի նր • 135 •

Տաճէրի զըտաի նէվմ • 145 •

Տաճէրի թութիա, և յատկութի նր •
148 •

Տաճէրի իւղգասպ, քար ծուպար • 125 •

Տաճէրի լէպէնի, և յատկութի նր • 137 •

Տաճէրի Սեւափոս • 119 •

Տաճէրի կիւրի, և յատկութի նր • 134 •

Տաճէրի Տիմար, և յատկութի նր • 123 •

Տաճէրի միյնա, և յատկութի նր • 127 •

Տաճէրի մուշ, և յատկութի նր • 138 •

Տաճէրի մագալի, և յատկութի նր • 142 •

Տաճէրի նէվմ • 144 •

- Հաճէրի նուշատիր, և յատկութի նր՝ 158 օ
 Հաճէրի չիյնի, և յատկութի նր՝ 133 օ
 Հաճէրի սիւնպագէճ, և յատկութի նր՝ 126 օ
 Հաճէրի ընդհամ, և յատկութի նր՝ 147 օ
 Հաճէրի զ զուՔր օ 118 օ
 Հաճէրի թթէյ օ 120 օ
 Հաճէրի զ ամէր, և յատկութի նր՝ 134 օ
 Հաճէրի զ քուպուր, և յատկութի նր՝ 137 օ
 Հաճէրի լ Եհնուտի, և յատկութի նր՝ 133 օ
 Հաճէրի լ Տալգ օ 116 օ
 Հաճէրի լ Տայելի, գիտութի և յատկութի օ 132 օ
 Հաճէրի լ պէրէտ, և յատկութի նր՝ 138 օ
 Հաճէրի լ տտէմ, և յատկութի նր՝ 134 օ
 Հանքն () իւմբրբիւտի օ 68 օ
 Հանքն ճէմէսի օ 106 օ
 Հատի և Ուհշիտ՝ որդիք Սէհատի իսալիՔիին օ 49 օ
 Հար, նշանակէ լար՝ շարել մարգարտի օ

Հարիր ,	54 °
Հարմել , սպանդի ունդ .	78 °
Հեղինակ մատենիս որդին հիւսէյնի դուսեան .	2 °
Հելեյլէճի՛ մարգարիտ .	17 °
Հէշամ որդի Մ. պտիւլ մէլիքի .	30 °
Հիւմայ կղզի 'ի հինտիսթանի , ուր է Սատէն էլմասին .	83 °
Հիւսի՛ մարգարիտ .	15 °
Հող սնդկին .	170 °

Պ

Պ ալդան մարգարիտ .	17 °
Պ էրեյզի՛ Չերմուի .	66 °
Պ ըյասի՛ լալ .	91 °
Պ իւլամի՛ մարգարիտ .	17 °

Ղ

Ղ ալէրսի՛ շագէնէճ .	152 °
Ղ արսն՝ վնաս առնէ Քիյրուզէ քա րին .	97 °
Ղ էմէս քար , և յատկուի նր .	106 °
Ղ էմշիտ , է՛ անուն վաղնջական թա գաւորի միոջ .	98 °
Ղ իզի եհմանի , զոր ոմանք գրեն՝	
Ղ էզի եհմանի .	59 °

Ճիզե՛ որակու՛ի և յատկու՛ի .	109 .
Ճիշտ տալն ետպու՛թին .	53 .
Ճիշի .	178 .
Ճիւ՛ վարիշ, զի՛նչէ .	183 .

Ս

Սալ, է աման և պատեան լալին , ՚ի միջոյ որոյ ելանէ լալին .	89 .
Սաղնիսա , և յատկու՛ի նր .	130 .
Սաղք մարդարաի ՚ի հսու՛մն երեք , և այժմ մինչև հինգ եղև ասէ .	19 .
Սանսուր խալիֆէ .	80 .
Սատէն Ագիգ քարին յերկիրն արապաց .	102 .
Սատէն Անագին .	178 .
Սատէն Ահշպին .	105 .
Սատէն Աճա՛վէրալն ՚ի Պէտէխշանի .	102 .
Սատէն Ճիզե՛ ՚ի Ահմէն , և յայլ քանի մի տեղիս .	109 .
Սատէն Սղնադըսին .	113 .
Սատէն Պատղէհըին .	111 .
Սատէն Պիյճատէին ՚ի Պէտէխշանի .	100 .
Սատէն Պիւլուրին ՚ի հինախթան , և	

Լ'ի լեբինս Քիշտիրու .	107 .
Մատեն Պիւստեաին .	110 .
Մատեն Սէնկի պարանին .	139 .
Մատեն Սիւրմէին .	150 .
Մատեն Սնդկին .	169 .
Մատեն Տէճնէճին , որոյ լաւագոյնն է յերկիրն Քռանկաց .	103 .
Մատենք Լճադուծին 'ի յերկիրն Տին տու .	42 .
Մատեն Քիպրիթին .	166 .
Մատենք Քիյրուզէին .	94 .
Մարդաշիսա , և յատկուի նր .	128 .
Մարդաշիսա՛ի զէՏէպի' . Ծ ոսկիական .	74 .
Մարդարտի լաւացուցանելին .	28 .
Մարդարտան ապականի 'ի պէսպէս իրաց .	25 .
Մարդարտան բարեխաճն է առ բժիշկս ,	26 .
և այլ օգտուիք նր .	27 .
Մարդարտան յամենանն ապրիլի գոյա ցեալ լինի 'ի մէջ Մատեֆին .	7 .
Մէլեքէ խաթուն Սուլթան Խարէզի շահին .	31 .

Մէհեմէտ Խարէզմշահ .	79 .
Մէհտի խալիֆէին երկու մեծագինն ճեվհերք .	49 .
Մէլաս , է այն տեղին 'ի մէջ ծովու , յորում է հանքն Սատեֆի մարդար տին .	5 .
որոյ յողնականն լինի Մէլասաթ .	9 .
Մէլասաթքն Պահրէյնի և Խարէքի աւազ են սպիտակ .	9 .
Մէմուհ , այսինքն յղկեալ .	63 .
Մէսրիտիդուս .	201 .
Մէվսուլ .	186 .
Մէրվանականաց տէրուի .	31 .
Մէքքի կանաչ քար նման () իւմիւր րիւտի .	75 .
Միշմիշի' եագուս .	50 .
Միշմիշի' լալ .	89 .
Միսք , և յատկուի նր .	206 .
Միսքի դուսեմսի .	208 .
Միսքի Թիպնի .	207 .
Միսքի Թիւֆաշի' .	208 .
Միսքի խեղայի' .	208 .
Միսքի խիւթէնի' .	207 .
Միսքի հինտի .	209 .
Միսքի ջէյնի .	206 .

Միսքի պէյթալի •	208 թ
Միսքի քիշիրի •	209 թ
Միւսաֆէրի եագութ •	50 թ
Միւգթհատիր խալիֆէ բաբելոնի •	50 թ
իւզարրէս մարդարիտ •	18 թ
Միւհրէ, զի'նչէ •	122 թ
Միւհրէի մար •	122 թ
Միւսէհրէճ մարդարիտ, քի կըորակ •	13 թ
Միւրէքքէպ մարդարիտ, այսինքն բաղադրեալ •	17 թ
Միւրվարիտ, պարսկերէն նշանակէ մարդարիտ •	40 թ
Միւրվարիտի լէնկ, քի կաղ •	29 թ
Միւրվարիտի շէսթի, քի վաթսնաւոր •	20 թ
Միւրվարիտի սատի, այսինքն հարիւ րաւոր •	20 թ
Միւրվարիտի սիյի, այսինքն երեսնա ւոր •	21 թ
Միւրտարսէնկ •	180 թ
Միւրտէ ֆիյրուլէ •	96 թ
Միւֆէուուիհ •	174 թ
Միւֆէուուիհաթ •	172 թ

ՄիւՔերդէՏ մարգարիտ 170
 Մղնադըս, սյսինքն մազնիս 1130

Յ

Յառաջաբանութի Տեղինակին 20
 Յատկութի և օգուտ Քիյրուղէին 990
 Յատկութի խմիտին 1500
 Յատկութի լալին 910
 Յատկութի Տաճէրիւթթէյսին 1200
 Յատկութի Մղնադըսին 1150
 Յատկութի ՊատղէՏրին 1120
 Յատկութի Պիյճաակէին 990
 Յատկութի Սանտալին 2150

Ն

Նադրունն, զինչէ 1540
 Նախիւնտիվ 1620
 Նասուր 1770
 Նարտ 2150
 ՆաՔէ, սյսինքն պորտ 2070
 ՆաՔէի խիւթէնի 2070
 Նեղոս դետ, և դուլղիւմ ծով 690
 Նեղութի և ընդարձակութի Տակի մարգարտին 180
 Նէճմ մարգարիտ քի աստղ 130
 Նէրուք, և յատկութի նր 1960

Ն, Է Քոն խէ և քարէ ղերակն .	115 .
Ն, Է յնրու մարգարիտ, Ծ կիսապէմ .	18 .
Ն, Է յճու, նշանակէ մարգարիտ 'ի լէդու	
Սկիւթացւոց, այսինքն Թաթարի .	40 .
Ն, Է Տասի' մարգարիտ, այսինքն պղնձա	
դոյն .	15 .

Շ ադրէնճ .	215 .
Շ ազէնէճ, և յատկուի նր .	151 .
Շ աիրի մարգարիտ .	18 .
Շ ահվար մարգարիտ .	13 .
Շ էմի' երագութ .	50 .
Շ էմի' մարգարիտ .	14 .
Շ էնկէրՔ . որ է Օ ինճիՔրէ .	169 .
Շ էպ, որ է պաղէղ, և յատկուի նր .	
	156 .

Շ էպէհ, որ է արոյր, այսինքն փիրինճ .	188 .
Շ էպէհրէնկ եպութ .	52 .
Շ էպէՔրուղ, ղի'նչ է .	48 .
Շ էպէՔրուղ մարգարիտ .	39 .
Շ էպի եհմանի .	60 .
Շ էպի եհմէնի, նոյն է ընդ վերնոյն .	
	156 .

Ե Կարո՞ք, քաղաք 'ի սահմանս Բիշե
և Պահրէյի' . 33°

Ե Կաջերաղ կիւհերն, զի'նչէ . 49°

Ե Կրի՞քի, է անունն Սատէնի Երիք
Լ ալին . 89°

Ե Կրի՞ք մաճուն . 201°

Ե Կքէն, բեկումն . և Ե Կքէնտար,
բեկանուտ, զի ասի Ե Կքէնտար
ոսկի . 100°

Ո

Ո սկէփոշի . 173°

Ո սկի, և յատկուի նր' . 170°

Ույուն մարգարիտ . 13°

Ուտ, և յատկուիք նր' . 212°

Ուտի գումարի' . 212°

Ուտի խաւի' . 212°

Չ

Չ Էշմի կիւռպէ . իմ Լուկատ . 54°

Չ ԷՏիլի' մարգարիտ . 22°

Չ Էյնի գործիք, և յատկուիք նորին .

128°

Չ օպի սուփր, իմ Օ Էրտէջօպ . 158°

Պ

Պ ագամ . 59°

ԺԹ

Պագամի' լալ .	910
Պալեշ .	1730
Պահպանութի մարգարտին .	260
Պահպանութի լալին .	940
Պահրի' Օ իւմիւրրիւտ .	700
Պաղեղիւլ ինիւ .	1250
Պոյծառութի ջրոյ մարգարտին՝ զոր ապ կոչեն .	120
Պատուր .	177 . և 1830
Պատուէհր .	1120
Պատկուլուս , և մատեն իմն լալ քա րին .	890
Պատմութի Վերուքին .	1960
Պատմութի պոյքարի Յագաւորացն Քիշի և Պահրեյնի .	1840
Պատմութի պարսիկ վաճառականին .	330
Պատմութի և խօսք վն Օ իւմիւրրիւ տի .	770
Պատմութի զորս վն Նազու-Յի սաս ցեալ են .	660
Պէլէսանի իւղև յատկութի նր .	1990
Պէհազ սեաւ .	270
Պէհնէպ Երկու , սալիսակ և կարմիր .	2060

ՊէՏրէմանի՛ եազութ .	47 :
Պէյղի մարդարիտ . ց՛ ձու՛ածե .	17 :
ՊէնէՔշի՛ զէՏէպի՛ .	54 :
ՊէնէՔշի՛ լալ . որ և ասի ՊէնէՔսէ՛	
ճի .	88 :
ՊէնէՔսէճի՛ եազութ .	48 :
ՊէնէՔսէճի՛ լալըն՛ լինի՛ ՚ի Շ ԷրիՔի՛	
Սատէնին .	89 :
Պէրգ . է անուն լերին՛ մերձ ՚ի Սէրէն	
տիպ .	44 :
Պէրէս , է ախտ իմն .	101 :
ՊէրՏէմէն , անապատական ճգնաւոր	
Տինտի կռապաշտից .	45 :
Պիյճատէն՛ լալի նմանի , և անտի կեղ	
ծական լալ առնեն .	93 :
Պիրինճ , որ է արոյր .	176 :
Պիւզադիւլ գամէր . ց՛ Թուք լուսնի .	
	134 :
Պիւզիւրկ միւՏրէ .	138 :
Պիւթրու , և յատկուի՛ նր՛ .	189 :
Պիւլապպասի՛ , է անուն Սատէնի՛	
երեք լալին .	88 :
Պղինճ , և յատկուի՛ նր՛ .	176 :
Պուդալէմուն կեհդանի .	136 :

Պուրէի Էրմէնի .	153°
Պուրէի Թէնկեար .	154°
Պուրէի նան .	154°
Պուրէի սիֆիյտ .	154°
Պուրէի տեսակքն , և յատկութիք նր .	154°
Պուրէի րեվէնտի .	154°

Պ Երմուկ . որ է գափլըճա . 168°

Պազի , է յատուկ անուն մարդոյ .	50°
Պէմատի մարգարիտ .	14°
Պէսասի մարգարիտ .	14°
Պիւմմանի եադութ .	47°

Սահեպի Օ իւմիւրրիւտ .	70°
Սանդե արեպի .	131°
Սայ , զինչ է .	61°
Սայգալի Օ իւմիւրրիւտ .	70°
Սանաալ .	215°
Սապունի Օ իւմիւրրիւտ .	70°
Սատէճի Տինտի .	203°

ՍատէՔ է կենդանի խմբ խեցեմարթ, Գր	
մէջ որոյ գոյանայ մարդարեան.	50
Սեաւ էլմաս.	860
Սեգանդուր, և յատկութի նր.	2000
Սեմէնտէր, Կ՝ Սարամանդր կենդանի.	1590
Սէյլանի՛.	430
Սէնկ. նշանակէ քար, արապի Տաճէր.	
Սէնկի եաշ.	1480
Սէնկի զէյթ, և յատկութի նր.	1320
Սէնկի թէպ.	1380
Սէնկի խուն.	1340
Սէնկի մահ.	1340
Սէնկի մերեհմ.	1230
Սէնկի նիյլուՔէր, և յատկութի նր.	1410
Սէնկի պարան, և յատկութի նր.	1300
Սէնկի սըրՔ.	1230
Սէնկի սիւրմէ.	1500
Սէնկի ըուշնայի՛.	1280
Սէնտէրուս, և յատկութի նր.	1310
Սերէգանի պահրի.	1430
Սերէնաիպ է լեառն մի ՚ի հնդկիս ՚ի	
Սէյլան կղզին.	430

Ակոսի՝ Օ իւմիւրրիւս	70:
Աիմի սուխթէ	167:
Աիյահայ մարդարիւս, Կ սեւաջուր	9:
Աիյի՝ մարդարիւս	21:
Աիյմայ	169:
Աիյմայի՝ էլմաս	86:
Աիյսին	56:
Աիրինճ	180:
Աիւլէյմանի, է անուս մատէնի իրիք լալին	88:
Աիւրիսայ Կ կարմրաջուր	16:
Աիփիյտէ	180:
Աիֆիյտէի զէնան	179:
Աիֆիյտի՝ եագութ	50:
Աիֆիյտմիւհրէ	162:
Աիֆիյտու	177:
Անդիկ, և յատկութի նր	169:
Աուլդան Վ լայէտտին	80:
Աուլդան էլպարսլան	98:
Աուլդան զըյասէտտին	80:
Աուլդան ճէլալէտտին իրարէզմհաս	90:
Աուլդան Աիյիւքթէկին	29:
Աուխթէկի. է արաս իմն Օ իւմիւր րիւ	

Րիւտին . 79 :
 Սպիտակ եադութ . 53 :

Ս
 Ս երջաբանութի թարգմանողին . 219 :
 Ս համէ . 193 :
 Ս հրտի' եադութ . 48 :
 Ս հրտի' մարգարիտ . 14 :

Տ
 Տեղի սահմանի արտադրութե մարգար
 տին՝ Քիչ և Պահրէյն և Խարէք, և
 Մապէր . 5 :

Տեսակք Պիյճատէի . 100 :
 Տեսակք Քիյրուղէի . 95 :
 Տէնէճ քար, և յատկութի նր . 103 :
 Տէնէն 'ի հանքս պղնձոյ արտադրի . 176 :

Տէնուն . 182 :
 Տէնտան, նշանակէ ատամն .
 Տէնտան մահի կամ Տէնտանի մահի ,
 և յատկութի նր . 192 :

Տեսթարիան . 159 :
 Տէֆէ, խեցեղէն կեղևն Սատէֆին . 6 :

Տիճէ դետ, որ է դկլաթն բաբիլոնի

Շ ադ ևս կոչեցեալ	490
Տիւշմէնի սիրբէ .	1250
Տիւրրի եկեթիմ, զի՛նչ է .	240 և 390
Տիւրրի շէպէֆրուղ .	390

Ր

Ր էյհանի՛ Օ իւմիւրրիւտ .	700
Րիյզէ միւրվարիտ, այսինքն մանր մարզ գարիտ .	200
Րուհէնա .	1820

Փ

Փանիտ . որ է զտեալ շէքէր .	1510
Փէլարէք երկաթ .	1260 և 1810
Փէնճահի, Գ յիսնաւոր .	210
Փէրփէրէ . տպազարկեալ ոսկի դրամ .	320
Փիյազ, սոխ .	890
Փիյազէկ, է գիւղ ինչ, յոր մերձ է Մատէն այնր տեսակի լալին՝ որ կոչե Փիյազէկի .	890
Փիւշթէի սիւրխ, է անուն տեղւոյ, և Թարգմանի Վարմիր բլուր .	2020
Փորճն Մնպէրի .	2110
Փորճն Նազութի .	630
Փորճն Օ իւմիւրրիւտի .	750

Փորձն Միսգի:	209:
Փորձն ԲեաՔուրի:	214:
Փուլատ:	181:

Ք

ՔեաՔուր, և յատկուի նր:	213:
ՔեաՔուրի գոյսուրի:	214:
ՔեաՔուրի Տիւղաճի:	214:
Քէհոբուլա, և յատկուի նր:	130:
Քէմերտար մարդարիտ, քի գօտևոր:	87:
Քէվբէպի, զլինչէ:	48:
Քէվբէպիւլարդ:	146:
Քէրկէնա:	54:
Քիուքիւրա, որ է ծծումբ:	166:
Քիպրիթ, և յատկուի նր:	166:
Քիւհլի՝ եագութ, քի ծարուցադոյն:	44:
Քիւրրասի՝ Օ իւմիւրրիւտ:	70:
Քոբում, որ է Օ աՔրան, և յատկուի նր:	216:

Օ

Օգտուի և յատկուի Արդութիւն:	65:
Օգտուի և յատկուի Օ իւմիւրրիւտիւն:	

տինն .

99 :

Օգտութի լալինն .

91 :

Յ

Պէտքսէնեկ .

185 :

Պիտրուզէի ասիւմանեկիտենն , Գ

երկնագոյնն .

94 :

Պիտրուզէի զէրհէրի .

95 :

Պիտրուզէի Էզհէրի .

95 :

Պիտրուզէի խաքի .

95 :

Պիտրուզէի մէմսուհ .

95 :

Պիտրուզէի շիյրպամ, որ և ասի Սիւ

լէյմանի .

95 :

Պիտրուզէի փէյքեանի .

95 :

Պիտրուզէի զէՔթարի .

95 :

Պիտրուզէ սպիտակ .

95 :

Պիւզգաթի մարգարիտ .

14 :

ՊուՔէլի մարգարիտ .

18 :

Ս երջ ցանկիս :

Պիտրուզէի
Պիտրուզէի
Պիտրուզէի
Պիտրուզէի

Յեշասաֆէր:

Եւորհիւ և ողորմութիւն բարեբարին
 այ՛ արարչին մերոյ բարձրելոյ, գիր
 քրս օյս՝ տալագրեալ ՚ի լոյս ամաւ, և
 յանկ ելեալ աւարատեցաւ, ախորժ յօ
 ժարութիւն բարեսիրի ուրաք, ՚ի թնւ
 կանխա մերում մամ ծղ յամսենն Վոյեմ
 բերի, ՚ի Վաստանդնուպօլիս քաղաքի
 Աւրեմն մինչ ընթերցեալ զսա զո՛ւար
 ճանայք, յիշեալիք զվերոգրեալ բարե
 սերն Տանդերձ Տոգևոր և մարմնաւոր
 ծնողք. և զտալագրիչն սր, և զորդիս
 և զարբանեալսն նր, և զամ աշխատելս
 ՚ի սակս յառաջբերութեաւ. և դուք
 յիշեալ լիջիք և վորձս առ ջիք ՚ի տնկ
 մերսկ Յսկ Վսկ՝ ժառանգելով յան
 տի կեանս՝ զանվախման բարիան նր.
 Վմն:

1256
 557

 1807

ՀԱՅԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
 314
 ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԳՐՈՒԹՅԱՆ
 185